

Міністерство освіти і науки України
Національний технічний університет «Дніпровська Політехніка»
Навчально-науковий інститут державного управління
Навчально-науковий інститут гуманітарних і соціальних наук



АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ЄВРОПЕЙСЬКОЇ ТА ЄВРОАТЛАНТИЧНОЇ ІНТЕГРАЦІЇ УКРАЇНИ

Матеріали
XXII регіональної науково-практичної конференції
(9 травня 2025 р., м. Дніпро)

м. Дніпро
НТУ «Дніпровська Політехніка»
2025

УДК 061.1ЄС

А 43

Рекомендовано до друку Вченою радою Навчально-наукового інституту державного управління НТУ «Дніпровська Політехніка» (протокол № 5 від 16.05.2025 р.).

Редакційна колегія:

*О. М. Рудік (голов.ред.), к.політ.н., доц., Є. І. Бородін, д.і.н., проф.,
І. А. Чикаренко, д.держ.упр., проф., Т. В. Маматова, д.держ.упр., проф.,
Г. Л. Первий, к.і.н., доц., А. Ю. Кравець, д.політ.н., доц., Є. С. Шипіцина (відп. секретар).*

А 43 Актуальні проблеми європейської та євроатлантичної інтеграції України : матеріали ХХІІ регіональн. наук.-практ. конф. 9 травня 2025 р., м. Дніпро / за заг. ред. О. М. Рудіка. Дніпро: НТУ ДП, 2025. 138 с.

Уміщенні матеріали доповідей учасників щорічної науково-практичної конференції «Актуальні проблеми європейської та євроатлантичної інтеграції України» щодо історії ЄС, його інститутів, політики й управління; сучасного стану та перспектив розвитку відносин Україна – ЄС в контексті Угоди про асоціацію; публічного управління та публічної служби в країнах ЄС як досвід для України; проблем та перспектив співробітництва, відносин Україна – НАТО, європейського цивілізаційного вибору України.

Розраховано на фахівців публічного управління, працівників органів державної влади та місцевого самоврядування, науковців, викладачів, здобувачів вищої освіти всіх рівнів, а також буде корисним для всіх, кого цікавить окреслене коло проблем.

ЗМІСТ

СЕКЦІЯ 1

Європейський Союз історія, інститути, політика, управління

ГОЛОХА Любов. Реформування місцевого самоврядування: європейський досвід для України	5
ГОРА Іван. Данська «культура асоціацій» як основа впливу політичних партій на процеси формування регіональної політики	9
ДВУРЕЧЕНСЬКА Олександра. Цифрові технології: можливості та виклики для ЄС	11
ЖИВАГА Олександр. Особливості функціонування інститутів публічного права в країнах Європейського Союзу	13
ІГНАТОВА Тетяна. Роль Європейської Комісії в системі глобальних інституцій боротьби з раком	15
МИКУЛЕНКО Микола. Політика Європейської Комісії щодо дотримання міграційного законодавства ЄС (на прикладі Угорщини)	16
НІКОЛАЄВА Майя, КАДУК Наталя. Особливості розвитку Європейського Союзу в умовах світу VUCA	20
ОВДІН Олександр. Демографічна криза в Європейському Союзі на сучасному етапі	22
П'ЯТНИЧУК Ірина. Напрями, які визначають сучасний стан і перспективи розвитку вищої освіти в ЄС	24
РУДІК Надія. Політика ЄС щодо припинення імпорту енергоносіїв з РФ	26
РУДІК Олександр. Розширення і поглиблення Шенгенської зони в контексті 40-річного ювілею	30
СОРОКІНА Наталія, ПРЯДКА Анастасія. Особливості розвитку волонтерського руху в Європі	34
ТЕТЕРІН В'ячеслав. Порівняння стратегій смарт-спеціалізації Європейського Союзу 2014 – 2020 та 2021 – 2027 років: висновки для України	36
ТИТАРЕНКО Георгій. Міжсекторальна взаємодія у цифровому просторі спільноти практик S3	38
ХАЛЮК Марія. Обмеження правових механізмів захисту прав і свобод людини в Італії на регіональному рівні	39
ШЕЛОМОВСЬКА Оксана. Політика Європейського Союзу у сфері штучного інтелекту: нормативне та організаційне забезпечення	41
ШУМЛЯЄВА Ірина. Особливості соціального регулювання в умовах формування єдиного європейського соціального простору	44

СЕКЦІЯ 2

Відносини Україна – ЄС в контексті Угоди про асоціацію

БОГАТИЙ Богдан, ЦУРКАНОВА Ірина. Політичні аспекти імплементації угоди про асоціацію між Україною та ЄС: успіхи та виклики	46
ВАНСАРОВСЬКА Катерина. Зближення України та ЄС: ключові досягнення та потреби ...	47
ВОЛКОВА Тетяна, РУДІК Олександр. Угода про асоціацію з ЄС як інструмент підготовки до вступу	49
ГАВВА Олена. Євроінтеграційний курс України у галузі охорони здоров'я: аналіз концептуальних позицій та функціонального змісту	54
ХОЖИЛО Ірина. Україна як сервісна держава: поступ в умовах євроінтеграційного курсу ..	55

СЕКЦІЯ 3

Публічне управління та публічна служба в країнах ЄС досвід для України

АНТОНОВА Ольга, КОТОВИЧ Микита. Дискреційні повноваження в системі публічного управління: виклик на шляху європейської правової інтеграції	57
БЕРЕЗНЮК Дмитро. Державно-приватне партнерство в сфері охорони здоров'я: досвід Європи та перспективи для України	59
БОБРОННИКОВ Дмитро. Розподілена генерація: крок до енергетичної незалежності України (євроінтеграційний аспект)	62
ГАВРИЛЕНКО Анастасія. Публічно-управлінський зміст національної антикорупційної політики: досвід ЄС	64
ГАРМАТА Євгеній. Управління комунальною власністю територіальних громад в Україні у контексті європейського досвіду публічного управління	66
ГОНЧАРУК Наталія, ПРОКОПЕНКО Сергій. Європейський досвід надання адміністративних послуг органами публічної влади та можливості його використання в Україні	68
ЛАХИЖА Микола. Європеїзація публічної адміністрації та адміністративного права: теоретичне осмислення польськими вченими	70
ЛУШНИКОВ Олексій. Енергетична незалежність України в умовах російсько-української війни: застосування європейського досвіду	72
МАЙДЕНКО Ігор. Протидія колабораційній діяльності в Україні: публічно-управлінський аспект ...	74
МАМАТОВА Тетяна, ЧИКАРЕНКО Ірина. Смарт-спеціалізація задля досягнення цілей сталого розвитку: підхід Європейської Комісії	76
НОСКОВ Олексій. Вивчення та впровадження європейського досвіду публічного управління розвитком малого та середнього бізнесу	78
САГАНОВИЧ Дмитро. Особливості формування інституту публічних послуг в контексті трансформації територіальної організації влади	79

СЕКЦІЯ 4

Україна – НАТО проблеми та перспективи євроатлантичної інтеграції

ГАВАЛКО Павло, РУДІК Надія. Сприйняття ветеранів суспільством та турбота про них: європейський досвід	82
КУЛИК Тетяна. НАТО і Колумбія – глобальний міст безпеки	87
ПАТРЕТНА Анастасія. Стратегічні відносини НАТО та Австралії	90
ПІНСКЕР Оксана. Цивільно-військові відносини у країнах НАТО	92
РУДІК Олександр. Стан виконання резолюції РБ ООН 1325 державами-членами та країнами-партнерами НАТО	95
САДОВА Дарина. Відносини НАТО з країнами-партнерами Індостихоокеанського регіону	99

СЕКЦІЯ 5

Європейський цивілізаційний вибір України

БАРАКАТОВА Неонілла. Мовнополітична стратегія України в контексті євроінтеграційних процесів	102
БЛАГОДАТНА Вікторія, КРАВЦОВА Тетяна. Гідна праця та економічне зростання – ключовий напрям у системі цілей сталого розвитку	103
ВОЛИНЕЦЬ Сергій. Деколонізація публічного простору в контексті європейського цивілізаційного вибору України	105
ВОРОНОВА Тетяна. Політична свідомість як чинник стійкості європейського цивілізаційного вибору України	107

ГОЛУБЧИК Ганна, ПЕРВИЙ Геннадій, РУДІК Олександр, ВАСИЛЕНКО Віталій, ШЕВЧЕНКО Марія. Європейський цивілізаційний вибір України: декомунізація, дерусифікація, деколонізація нерухомих об'єктів культурної спадщини (досвід Дніпропетровщини)	109
ЄГОРОВА Олена, ОЛЄЙНИКОВ Олександр. Інституалізація парламентської опозиції в Україні в контексті євроінтеграційного цивілізаційного вибору	113
КРАВЕЦЬ Анастасія, ЧЕРЕДНІЧЕНКО Анастасія. Санкційна політика як інструмент впливу в умовах російсько-української війни	115
КРАВЦОВ Олег. Особливості формування стійкості органів публічного управління в сучасних умовах євроінтеграції	116
ЛОЛА Вікторія, МАЦАК Валентин. Державна політика повоєнного відновлення України: стратегічні орієнтири європейської інтеграції	119
МИХАЙЛОВСЬКА Марія, ГОЛУБЧИК Ганна. Античні міста-держави Приазов'я	121
ПЕРВИЙ Геннадій. Досвід модерування спільної освітньої програми з університетом ім. Витаутаса Великого (Каунас, Литва)	123
ПЕТРОВ Павло, БОРМУСОВА Вікторія. Цифрова демократія як інструмент утвердження європейського цивілізаційного вибору України	125
СОСНИЦЬКА Софія. Цивілізаційні прагнення українців у творчому доробку Оксани Забужко	127
ТОВСТИК Катерина. Місце грузинської національної спільноти у соціокультурному просторі України та регіону м. Дніпро	131
ХАРЧЕНКО Аліса. Освіта як фундамент європейського майбутнього України: цінності, реформи, перспективи	132
ХОЖИЛО Максим. Європейський цивілізаційний вибір України: аспекти упровадження принципів зеленої трансформації	134
ЦУРКАНОВА Ірина. Політична ідентичність України в контексті європейської інтеграції: виклики та перспективи	136

СЕКЦІЯ 1**Європейський Союз історія, інститути, політика, управління****Любов ГОЛОХА**

*к.держ.упр., директор бібліотеки
Університету митної справи та фінансів,
доцент кафедри публічного управління
та митного адміністрування*

**РЕФОРМУВАННЯ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ: ЄВРОПЕЙСЬКИЙ ДОСВІД
ДЛЯ УКРАЇНИ**

Повсюдне, повноправне, спроможне і потужне місцеве самоврядування – обов’язкова умова побудови сучасної демократичної, правової держави, адже сильна держава базується на сильних громадах. У надзвичайно складних умовах воєнного стану розвиток місцевого самоврядування є одним із пріоритетних напрямів державної політики та основним інструментом трансформації системи публічного управління в нашій країні.

Найуспішнішою реформою, проведеною в Україні за весь період державної незалежності, по праву вважається реформа місцевого самоврядування та територіальної організації влади, завдяки якій територіальні громади, хоча й нерівномірно, але розвиваються, підвищуючи свою спроможність, покращуючи якість послуг та наближуючи їх до громадян. Свідченням успішності децентралізаційної реформи є зростання її підтримки мешканцями територіальних громад (від 15 % – на I етапі реформи до 80 % – на II етапі), які на власному досвіді відчули позитивні зміни, що відбулися завдяки цій реформі [5].

За визначенням І. Дробота, «роль місцевого самоврядування у вітчизняному державотворенні відчутно зростає. Зокрема, діяльність органів місцевого самоврядування в умовах реформи децентралізації стала більш самостійною щодо реалізації державної політики у сфері розвитку територій» [3, с. 174].

Формування спроможних територіальних громад схвально підтримано й міжнародною спільнотою. Так, Європейським парламентом децентралізація визначена однією з найуспішніших і найпоєднаніших реформ нашої країни [4].

А в умовах повномасштабного вторгнення РФ на територію України територіальні громади стали одним з елементів стійкості нашої держави [9].

Водночас, реформа місцевого самоврядування та територіальної організації влади на засадах децентралізації владних повноважень далека від завершення, а її впровадження не вирішило всіх проблем місцевого самоврядування. В умовах війни перед територіальними громадами та створеними ними органами місцевого самоврядування постали й нові виклики та загрози, вирішити які можна лише консолідованими зусиллями мешканців громад, органів місцевого самоврядування, їх посадових осіб та логічно завершивши розпочату реформу.

Ефективним інструментом розв’язання існуючих у місцевому самоврядуванні України проблем, є ретельний аналіз європейського досвіду розвитку місцевого самоврядування з метою виявлення можливостей використання його в нашій країні. І хоча в Європі навіть рекомендують використовувати досвід України у сфері розвитку місцевого самоврядування [2], критичний аналіз досвіду держав-членів ЄС допоможе нашій країні уникнути певних помилок та прорахунків на завершальному етапі децентралізаційної реформи, сприяти успішному проходженню євроінтеграційного шляху та повноцінно впровадити принципи Європейської хартії місцевого самоврядування в практичну площину.

Європейська практика має достатню кількість успішних прикладів розбудови ефективних систем місцевого самоврядування саме завдяки проведенню реформ адміністративно-територіального устрою, місцевого самоврядування та територіальної організації влади за принципом децентралізації владних повноважень. Водночас, варто зазначити, що практично

для всіх країн це найскладніші і найбільш тривалі реформи. Багато з європейських країн провели лише часткові реформи у системі територіальної організації влади [10].

Європейський досвід розвитку місцевого самоврядування дуже різноманітний і включає в себе різні аспекти, такі як децентралізація влади, зміцнення ролі органів місцевого самоврядування, розвиток механізмів участі громадян у процесі прийняття рішень на місцевому рівні, поширення міжмуніципального співробітництва та ін. Реформи спрямовані на забезпечення більшої ефективності та відповідальності органів місцевого самоврядування перед громадою. Важливо враховувати, що кожна країна має власні вихідні умови та особливості, тому ефективність реформ місцевого самоврядування може варіюватися залежно від конкретного контексту кожної країни.

Цікавим та корисним для нашої країни є досвід реформування місцевого самоврядування Польщі та скандинавських країн, адже на початку реформування місцевого самоврядування в нашій країні ідеологи змін частіше згадували польський шлях трансформації адміністративно-територіального устрою, то наразі спостерігаємо скоріше скандинавський, насамперед досвід Данії та Швеції, особливо в частині амальгамації громад [6, с. 168].

Польща має «визнану в Європі історію успіху в запровадженні принципу децентралізації при реформуванні місцевого самоврядування» [13, с. 135]. Успішність польського досвіду проведення децентралізаційної реформи підтверджує й той факт, що Польща – єдина європейська країна, яка не зазнала падіння ВВП під час світової фінансово-економічної кризи 2007 – 2008 рр. й продовжувала нарощувати темпи його зростання після кризи [11, с. 16–17]. До того ж, схожість адміністративно-територіального устрою Польщі та України обумовлює підвищену увагу до польського досвіду розвитку місцевого самоврядування.

Реформа місцевого самоврядування і територіальної організації публічної влади в Польщі відбулася у два етапи: 1) утвердження первинного рівня місцевого самоврядування та територіальної організації публічної влади на рівні гмін у 1989 – 1990 рр. і подальших роках та розвиток владоспроможності та матеріально-технічної і фінансової бази гмін; 2) утвердження другої та третьої ланок місцевого самоврядування і територіальної організації публічної влади на засадах децентралізації й субсидіарності на рівні повітів і воєводств [6, с. 346, 350]. Нині територіальна організація публічної влади та місцевого самоврядування у Польщі має взаємоузгоджену трирівневу систему: 16 воєводств, 380 повітів (66 з яких – міські), та 2 489 гмін – базових одиниць адміністративно-територіального устрою і місцевого самоврядування.

Основні повноваження та фінансові ресурси перебувають на рівні гмін. У місцевих бюджетах Польщі зосереджено близько 40 % прибуткових податків, майже 7 % доходів від корпоративних податків і 100 % податків на нерухомість [1, с. 88].

У Основному Законі Польщі закріплено три основні принципи функціонування місцевого самоврядування: субсидіарності, самостійності, презумпції властивостей місцевого самоврядування. Конституція Польщі проголошує, що держава бере на себе лише ті завдання і функції, вирішення яких не під силу громадам. Відповідно на центральному рівні зосереджено 5 %, на регіональному – 30 % і на місцевому – 65 % повноважень [8, с. 64].

Варто зазначити, що на відміну від нашої країни польська реформа місцевого самоврядування 1989 – 1990 рр. не передбачала зміни територіальної основи, адже гміни були утворені ще в 1973 р. Польська реформа місцевого самоврядування проходила шляхом ухвалення законодавства, що передбачало передачу повноважень та ресурсів від органів виконавчої влади органам гмінного самоврядування.

Скандинавські країни, зокрема Швеція та Данія, є досить невеликими за розміром територій та досить однорідними за складом населення. Характерними особливостями місцевого самоврядування цих країн є: сильні ресурсні стимули для місцевої влади; фінансова децентралізація; висока довіра громадян до публічних інститутів; партнерство органів місцевого самоврядування з центральним урядом [12, с. 5].

Данія має довгу історію місцевого самоврядування, що зародилося ще в період Середньовіччя та користується конституційним захистом з 1849 р. [14, с. 153]. Реформи з реорганізацією адміністративного поділу країни відбулися у 1970 р. та 2007 р., в результаті

яких у складі Данії налічується 98 муніципалітетів та 5 регіонів [13, с. 124]. Данія є країною з найбільшими за розмірами муніципалітетами: середній розмір муніципалітетів – 54 тис. осіб [12, с. 9].

Муніципалітети Данії мають найбільші повноваження у сферах, що в більшості країн є чисто державними й є значно ширшими ніж у регіонів. Серед повноважень муніципалітетів: соціальні послуги; піклування про дітей і дошкільні заклади; початкова освіта; спеціалізована освіта для дорослих; піклування про людей похилого віку; охорона здоров'я; сприяння працевлаштуванню для безробітних; інтеграція та навчання мови для іммігрантів; обслуговування населення у сфері податків та зборів у співпраці з державними податковими центрами; організація запасів і готовність до надзвичайних ситуацій; природа, навколишнє середовище і містобудування; місцеве обслуговування бізнесу та сприяння розвитку туризму; місцева мережа доріг; бібліотеки, музичні школи, місцеві заклади культури і спорту.

Повноваження регіонів не пересікаються з повноваженнями муніципалітетів. Серед них: медичні послуги в лікувальних закладах; плани регіонального розвитку та послуги із забезпечення діяльності форумів і платформ з питань регіонального росту; забруднення ґрунту; дослідження і планування використання сировини; забезпечення роботи закладів для вразливих груп населення та груп, які мають особливі потреби у соціальних послугах і спеціалізованій освіті; утворення транспортних компаній по всій країні.

У законодавстві Данії чітко затверджено, що гроші йдуть за повноваженнями, й тому муніципалітети є фінансово забезпеченими. Загалом данська реформа не передбачала принципових змін фінансування місцевого самоврядування, а упорядковувала повноваження, що неминуче призвело до упорядкування й фінансів. Данські муніципалітети і регіони мають високий ступінь незалежності від уряду під час виконання своїх повноважень, при цьому автономія щодо встановлення рівня місцевих податків на практиці значно звужилася за останні роки [13, с. 125].

Місьцеве самоврядування Швеції є досить потужним та відіграє головну роль у соціальному забезпеченні й наданні послуг і становить близько 25 % ВВП. Органи місцевого самоврядування мають високий ступінь самостійності у прийнятті рішень, хоча і знаходяться під щільним державним регулюванням і наглядом у багатьох сферах відповідальності.

Система місцевого самоврядування Швеції побудована на основі адміністративно-територіального поділу країни і має два рівні – регіональний та місцевий. Місьцеве самоврядування Швеції представлено громадами та комунами. Місьцеві муніципалітети не підпорядковані регіональним (ландстингам), але активно із ними співпрацюють, самостійно визначаючи напрями такої співпраці.

У Швеції діють 290 муніципалітетів на місцевому рівні та 20 муніципальних округів на регіональному рівні [6, с. 338]. Шведські муніципалітети та муніципальні округи можуть відрізнитися як за площею (найбільший за територією муніципалітет Кіруна – 19 447 км², найменший – Сундбюберг – 9 км²), так і за кількістю населення (у Стокгольмі майже 1 млн. мешканців, у Бьурхольмі – приблизно 2,6 тис. осіб) [7]. Чисельність мешканців майже половини муніципалітетів країни перевищує 15 тис. осіб, у решті кількість населення становить понад 100 тис. осіб. Така нерівномірність характерна також і для муніципальних округів. Юрисдикція частини муніципальних органів поширюється приблизно на 200-300 тис. мешканців. Найбільшим за кількістю населення є муніципальний округ Стокгольмського лену, в якому зареєстровано понад 1,85 млн. осіб [6, с. 338].

Органам місцевого самоврядування Швеції властивий високий рівень автономії, зокрема вони мають власні джерела доходу та наділені повноваженнями визначати розміри податку на доходи фізичних осіб.

Муніципалітети надають більшість місцевих послуг: соціальні послуги; догляд за дітьми і дошкільна освіта; початкова і середня освіта; догляд за літніми людьми; допомога людям з фізичними і розумовими вадами; первинна медична допомога; захист навколишнього середовища; територіальне планування; збір та утилізація відходів; аварійно-рятувальні служби; водопостачання і водовідведення; експлуатація доріг. Окружні ради відповідають за охорону здоров'я, стоматологію та громадський транспорт [7].

Шведське законодавство не наводить єдиного переліку питань, вирішення яких належить до виключної компетенції органів місцевого самоврядування. Усі повноваження, покладені на муніципальні утворення парламентом чи урядом, мають імперативний характер і визначені у Законі про місцеве самоуправління, а також у спеціальних законах, що належать до тієї чи іншої сфери управління й за допомогою яких здійснюється розподіл повноважень та предметів відання між різними рівнями влади. Реалізація деяких повноважень муніципалітетів і округів не має обов'язкового характеру. Крім обов'язкової компетенції у Швеції є факультативна компетенція муніципальних утворень [6, с. 340]. Додатковими функціями муніципалітетів є: культура, житло, енергетика, зайнятість, промислові та комерційні послуги. Водночас, додатковими функціями округів є регіональний розвиток, культура, туризм [7].

Розвиток місцевого самоврядування в європейських країнах є динамічним та багатоаспектним процесом, що базується на проведених децентралізаційних реформах. Ретельний аналіз кращих європейських зразків розвитку місцевого самоврядування дозволить нашій країні обрати оптимальні приклади для наслідування та уникнути власних прорахунків. Водночас, жодна з європейських країн не проводила реформу місцевого самоврядування в умовах війни, жодна не мала такої великої площі, у зв'язку з чим досвід нашої країни є багато в чому особливим та унікальним. Тому до наслідування європейського досвіду варто підійти раціонально, науково обґрунтовано запозичуючи найбільш досконалі й придатні для вітчизняних умов елементи, зорієнтовані на подальший розвиток місцевого самоврядування, впровадження принципів Європейської хартії місцевого самоврядування та принципів належного врядування в практичну діяльність органів місцевого самоврядування та їх посадових осіб.

Подальший розвиток місцевого самоврядування в нашій країні має ґрунтуватись на поєднанні європейського та вітчизняного досвіду реформування місцевого самоврядування, із врахуванням успіхів проведеної частини децентралізації та реальних випробуваннях, пройдених під час повномасштабного вторгнення. Вимогою сьогодення є забезпечення здатності місцевих громад не лише адаптуватися до нових умов та викликів, а й активно визначати майбутнє своїх територій та швидко реагувати на нові виклики.

Список використаних джерел

1. Детермінати розвитку публічного управління та адміністрування в Україні: кол. моногр. / за заг. ред. Н. С. Орлової. Київ: Освіта України, 2020. 262 с.
2. Децентралізація: наступні кроки визначені і їх потрібно почати робити – коментарі учасників діалогу. URL: <https://decentralization.ua/news/17869> (дата звернення: 02.05.2025).
3. Дробот І. Гарантування місцевого самоврядування України в умовах децентралізації державного управління та правового режиму воєнного стану. *Теоретичні та прикладні питання державотворення*. 2023. № 29. URL: <https://surl.li/xjdlgq> (дата звернення: 02.05.2025).
4. Європейський Парламент визнав децентралізацію однією з найуспішніших реформ в Україні. URL: <https://surl.li/odfjoe> (дата звернення: 02.05.2025).
5. З 15 % до 80 %: як за роки децентралізації зросла підтримка і довіра до реформи. URL: <https://decentralization.gov.ua/admin/articles/12940.html> (дата звернення: 02.05.2025).
6. Конституційно-правові проблеми місцевого самоврядування та децентралізації публічної влади в Україні: монографія / за ред. О. В. Батанова. Київ: Талком, 2021. 498 с.
7. Місцеве самоврядування в країнах Скандинавії та Балтії. Огляд 2020. URL: <https://surl.li/xmoalp> (дата звернення: 02.05.2025).
8. Місцеве самоврядування в Україні: євроінтеграційний шлях: кол. моногр. / кол. авт.; за заг. ред. Р. М. Плюща. Київ: РІДНА МОВА, 2016. 808 с.
9. Місцеве самоврядування як чинник стійкості тилу: аналіт. доп. / за ред. В. Г. Потапенка. Київ: НІСД, 2023. 54 с.
10. Негода В. Багаторівневе демократичне врядування як передумова для сталого розвитку України. URL: <https://decentralization.ua/news/19417> (дата звернення: 02.05.2025).

11. Територіальні громади в умовах децентралізації: ризики та механізми розвитку: монографія / за ред. В. С. Кравціва, І. З. Сторонянської. Львів: ДУ «Ін-т регіон. дослідж. ім. М. І. Долішнього НАН України, 2020. 531 с.

12. Ткачук А. Скандинавський шлях. Досвід реформ адміністративно-територіального устрою і місцевого самоврядування в Данії та Швеції. URL: <https://surl.li/oloklw> (дата звернення: 02.05.2025).

13. Федоренко В. Л., Чернеженко О. М. Конституційні моделі місцевого самоврядування в державах-учасницях ЄС, Швейцарії та України: монографія. Київ: Ліра-К, 2017. 288 с.

14. Чернеженко О. М. Конституційне регулювання місцевого самоврядування в державах-учасницях Європейського Союзу: монографія. Київ: Ліра-К, 2020. 316 с.

Іван ГОРА

аспірант кафедри публічного управління

та митного адміністрування

Університету митної справи та фінансів

ДАНСЬКА «КУЛЬТУРА АСОЦІАЦІЙ» ЯК ОСНОВА ВПЛИВУ ПОЛІТИЧНИХ ПАРТІЙ НА ПРОЦЕСИ ФОРМУВАННЯ РЕГІОНАЛЬНОЇ ПОЛІТИКИ

Політичні партії відіграють важливу роль у демократичних процесах, впливаючи на ухвалення рішень як на загальнодержавному, так і на місцевому та регіональному рівнях. Їхня діяльність на цих рівнях суттєво відрізняється від функціонування на національному рівні. Зокрема, партії на місцевому та регіональному рівнях покликані представляти інтереси виборців у місцевих радах, обласних і районних органах влади, а також в органах місцевого самоврядування базового рівня. У своїй роботі вони змушені враховувати специфічні потреби місцевих громад, реагувати на конкретні ситуації та проблеми, які безпосередньо впливають на повсякденне життя громадян. Таким чином, партії виступають посередниками між локальними потребами та вищими органами влади. Ефективна діяльність на місцях передбачає тісну взаємодію з виборцями, глибоке розуміння локального контексту та розробку відповідних програм.

У місцевій політиці часто виникає потреба в створенні коаліцій між партіями з метою забезпечення більшості в радах або інших органах місцевого самоврядування. Це особливо актуально в умовах пропорційної або змішаної виборчої системи, коли жодна з партій не здобуває абсолютної більшості. Такі коаліції слугують не лише інструментом управління конкретним регіоном, а й засобом досягнення спільних політичних цілей. Зазвичай місцеві коаліції мають прагматичний характер, зосереджуючись на вирішенні конкретних завдань, а не на загальнонаціональному порядку денному. Попри певну автономність, місцеві та регіональні осередки партій тісно пов'язані із загальнонаціональним політичним контекстом. Часто вони дотримуються політичної лінії центрального керівництва, підтримуючи або критикуючи загальнодержавні рішення, що своєю чергою впливає на ситуацію в регіонах.

Хоча Данія ніколи не була федеративною державою, традиції конституційної децентралізації та місцевої автономії мають там глибоке історичне коріння. Право на місцеве самоврядування було закріплено ще в першій демократичній конституції середини XIX ст. Муніципальні ради відігравали важливу роль, зокрема в питаннях соціального забезпечення та освіти, а згодом – у зборі податків. Утім, спочатку місцеве управління не було повністю демократичним: голову більшості муніципальних рад призначала центральна влада через монарха, і лише у невеликих радах усі члени обиралися місцевими виборцями. Із часом, коли партії почали функціонувати на місцевому рівні, вони адаптувалися до наявних соціальних норм і перейняли домінуючу в датському суспільстві парадигму асоціацій. Вони організували свою діяльність як народні об'єднання, що ґрунтуються на принципах рівності та колективного управління, і стали носіями цінностей, які формували унікальну місцеву демократію.

Політична система Данії має багатопартійну структуру, де в парламенті представлені кілька партій. Більшість урядів є кабінетами меншості, що спираються на підтримку однієї чи кількох політичних сил. Така ситуація зумовлює необхідність постійних міжпартійних компромісів. Від 1909 р. жодна партія не мала абсолютної більшості в парламенті. Система негативного парламентаризму, притаманна Данії, означає, що уряд не зобов'язаний мати парламентську більшість, але не повинен мати й більшості, яка виступає проти нього. Якщо така більшість з'являється, уряд зобов'язаний піти у відставку. Це створює умови для існування стабільних урядів меншості.

Данська система публічного управління побудована на принципах чіткої децентралізації. У країні існує три рівні влади: національний, регіональний (5 регіонів) та муніципальний (98 муніципалітетів). Політичні партії функціонують на всіх рівнях: вони формують коаліції, висувують кандидатів, беруть участь у формуванні політики. Сучасні партії прагнуть мати розгалужену мережу місцевих осередків, які є не лише виконавцями рішень, а й активними суб'єктами політичного процесу. Місцевий осередок є своєрідним амбасадором національної партії, він може впливати на розвиток муніципалітету через представництво в раді, а також формувати передумови для майбутніх виборчих перемог на вищих рівнях. Муніципальні ради стали міцною опорою данської демократії після припинення втручання з боку центральної влади.

На рівні муніципалітетів політичні партії відіграють ключову роль у формуванні місцевої політики. Вони висувують кандидатів до рад, формують коаліції, беруть участь у призначенні мерів та мобілізують громадську підтримку. Вибори до муніципальних рад проводяться кожні чотири роки, і партії ведуть передвиборчу кампанію з такою ж активністю, як і на національному рівні. Місцеві осередки партій інтегровані в громади, нерідко поєднуючи політичну діяльність із соціальними ініціативами. Це відображає датську «культуру асоціацій», у якій політичне життя тісно переплетене з повсякденним життям громадян.

Децентралізація посилює гнучкість і оперативність прийняття рішень, а також забезпечує різноманітність політичних підходів. Водночас місцева влада є лише одним із чинників, що впливають на діяльність уряду. Центральні політичні рішення, державне регулювання, колективні трудові угоди, професійні стандарти та організація роботи постачальників послуг також мають суттєве значення. Відповідно, різноманітність місцевих політик не слід сприймати як належне [1].

Модель місцевого самоврядування в Данії перетворилася на стійку традицію. Як і будь-яка інша система, вона має свої переваги та недоліки, однак демонструє низку ключових принципів у взаємодії між політиками, адміністрацією та громадянами. Зокрема, це: залучення громадян до муніципального управління через обраних представників; розподіл політичної влади між партіями та різними муніципальними структурами; ухвалення рішень шляхом консенсусу, що досягається завдяки горизонтальній моделі управління [2].

Данська політична культура ґрунтується на горизонтальному підході до ухвалення рішень, де ключову роль відіграють відкритість, діалог і залучення всіх зацікавлених сторін. У муніципальних радах і партійних структурах такий підхід є нормою. Вважається, що рішення, прийняті шляхом консенсусу, є більш легітимними та довготривалими. Водночас навіть за підходу «знизу – вгору» не кожне важливе рішення обов'язково має погоджуватись усіма членами місцевого осередку. Остаточні рішення ухвалює муніципальна рада, а члени осередку можуть долучатися на етапі підготовки або обговорення, але не обов'язково поділяють фінальний результат.

Досвід Данії як частини Європейського Союзу (хоча й із певними винятками, такими як право на неучасть) та НАТО демонструє ефективність поєднання політичної децентралізації з сильною локальною демократією. Україна, прагнучи до європейської інтеграції, може врахувати данську модель як орієнтир для побудови більш сталої місцевої демократії. Ключовими висновками є необхідність зміцнення місцевих партійних осередків, розширення участі громадян у прийнятті рішень та впровадження горизонтальних механізмів управління. Такий підхід сприятиме посиленню довіри до влади, підвищенню якості публічних послуг та

ефективнішому реагуванню на локальні виклики. В умовах війни та післявоєнного відновлення децентралізація може стати інструментом стабільності, соціальної згуртованості та демократичного розвитку в Україні.

1. Nørgaard A. S., Pallesen T. Governing structures and structured governing: Local political control of public services in Denmark. *Journal of Public Administration Research and Theory*. 2003. 13(4). P. 543–562. <https://doi.org/10.1093/jopart/mug041pure.au.dk>

2. Danish Institute for Parties and Democracy. Political parties at local level: Danish experiences for inspiration. 2013. URL: <https://surl.li/ymyruo> (Last accessed: 30.04.2025).

Олександра ДВУРЕЧЕНСЬКА

*к.і.н., доц., доцент кафедри
міжнародних відносин і аудиту
НТУ «Дніпровська політехніка»*

ЦИФРОВІ ТЕХНОЛОГІЇ: МОЖЛИВОСТІ ТА ВИКЛИКИ ДЛЯ ЄС

В умовах стрімкого розвитку цифрових технологій, діджиталізація стає провідним чинником ефективної реалізації міжнародними акторами завдань зовнішньої політики. Європейський Союз активно інтегрує цифрові технології у свою зовнішню політику, визнаючи їхню зростаючу роль у формуванні міжнародних відносин та досягненні стратегічних цілей. Цифровізація стає ключовим вектором зовнішньополітичної діяльності ЄС, впливаючи на інструменти дипломатії, підходи до забезпечення безпеки, стратегії співпраці та навіть на просування цінностей.

Зростає значення використання цифрових інструментів у дипломатичній практиці. ЄС активно застосовує соціальні мережі, онлайн-платформи та інші засоби цифрової комунікації для ведення публічної дипломатії, поширення інформації про свою політику та налагодження прямого діалогу з громадянами інших країн. Це дозволяє ЄС ефективніше доносити свої меседжі, формувати позитивний імідж та зміцнювати зв'язки з міжнародною спільнотою.

Переваги використання цифрових технологій незаперечні, а процес їх впровадження в політичну сферу є незворотнім, тому з метою уніфікації стандартів, створення єдиного правового поля та надання сталості процесу в ЄС поступово формується правове підґрунтя використання цифрових інструментів та стратегії розвитку цифрової Європи. Серед них можна виділити декілька. З метою гармонізації економічного розвитку в цифрову епоху ще у 2015 р. ухвалюється Стратегія Єдиного цифрового ринку [3]. Кодексу електронних комунікацій (2018 р.) присвячений регулюванню комунікаційних мереж та послуг, зокрема, був імплементований в українське законодавство. У 2021 р. як реакція на виклики пандемії ухвалюється «Цифровий компас 2030: європейський шлях до цифрового десятиліття» який декларує мету ЄС: «проводити цифрову політику, яка надає людям і бізнесу можливості для досягнення орієнтованого на людину, сталого та більш процвітаючого цифрового майбутнього» [2]. З метою забезпечення безпеки онлайн-простору у 2022 р. ухвалюється Закон про цифрові послуги. Подальша цифрова трансформація ЄС призводить до постійного оновлення та розширення правової бази.

Водночас, цифрові технології несуть і нові виклики, зокрема у сфері безпеки. Кіберпростір стає ареною протистояння, де держави та недержавні актори здійснюють кібератаки на критичну інфраструктуру, урядові системи та інші об'єкти. Зокрема, російські хакери у 2024 р. – напочатку 2025 р. здійснили кібератаки у Литві, Німеччині, Польщі, Словаччині, Чехії, Швеції. Подібні дії наносять шкоду не лише функціонуванню окремої інфраструктури країн, але й впливає на єдність та демократичні засади Союзу [1]. У зв'язку з цим, ЄС приділяє значну увагу зміцненню кібербезпеки, розробці спільних стратегій захисту та посиленню міжнародної співпраці у сфері кіберзахисту.

Ще одним важливим викликом є поширення дезінформації та пропаганди в цифровому просторі. ЄС активно протидіє цим явищам, використовуючи цифрові інструменти для виявлення, аналізу та спростування неправдивої інформації, що загрожує демократичним цінностям та інтересам ЄС. Це включає підтримку незалежних ЗМІ, підвищення медіаграмотності та розробку технологічних рішень для боротьби з дезінформаційними кампаніями.

ЄС також активно розвиває цифрову співпрацю з іншими країнами та регіонами. Це передбачає обмін досвідом, передачу технологій, сприяння розвитку цифрової інфраструктури та гармонізацію регуляторних рамок у цифровій сфері. Така співпраця спрямована на сприяння глобальному цифровому розвитку, зменшення цифрового розриву та посилення ролі ЄС як глобального гравця.

Особливу увагу ЄС приділяє використанню штучного інтелекту (ШІ) у зовнішній політиці. ШІ має потенціал для аналізу великих обсягів даних, прогнозування криз, підтримки прийняття рішень у зовнішньополітичній сфері та автоматизації дипломатичних процесів. Водночас, ЄС розробляє етичні та правові рамки для регулювання використання ШІ, щоб забезпечити дотримання прав людини та запобігти зловживанням.

Важливим аспектом є забезпечення цифрового суверенітету ЄС. В умовах глобальної конкуренції за лідерство у сфері цифрових технологій, ЄС прагне зменшити свою залежність від домінуючих технологічних гравців та активно просуває власні цифрові стандарти на міжнародній арені. Це включає підтримку європейських технологічних компаній, інвестиції в дослідження та розробки, а також активну участь у формуванні глобальних правил гри у цифровій сфері.

Цифрові технології також використовуються ЄС для підвищення ефективності допомоги країнам, що розвиваються. Це включає підтримку розвитку електронного урядування, створення цифрової інфраструктури, сприяння розвитку цифрової економіки та підвищення цифрової грамотності населення.

Зростаюча роль цифрових технологій у зовнішній політиці ЄС ставить нові етичні та правові питання. Важливо забезпечити захист персональних даних, свободу вираження поглядів, прозорість алгоритмів та відповідальність за використання ШІ. ЄС активно працює над розробкою відповідних регуляторних рамок, які б відповідали цим викликам.

Подальше використання цифрових інструментів у зовнішній політиці ЄС вимагає постійної адаптації до швидких технологічних змін, посилення координації між інституціями ЄС та державами-членами, а також активної взаємодії з міжнародними партнерами. ЄС має продовжувати розвивати свій потенціал у цифровій сфері, щоб ефективно реагувати на глобальні виклики та просувати свої інтереси та цінності на міжнародній арені.

Список використаних джерел

1. «Зловмисна поведінка»: у ЄС відреагували на кібератаки рф. URL: <https://surl.li/flpngo> (дата звернення: 07.05.2025).
2. Communication From the Commission to the European Parliament, the Council, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions 2030 Digital Compass: the European way for the Digital Decade. URL: <https://surl.lu/fyvoyu> (Last accessed: 07.05.2025).
3. Communication from the Commission to the European Parliament, the Council, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions a Digital Single Market Strategy for Europe. URL: <https://surl.cc/vugtro> (Last accessed: 07.05.2025).
4. Europe's Digital Decade. URL: <https://surl.li/vzalev> (Last accessed: 07.05.2025).

Олександр ЖИВАГА

аспірант кафедри державного управління

і місцевого самоврядування

НТУ «Дніпровська політехніка»

ОСОБЛИВОСТІ ФУНКЦІОНУВАННЯ ІНСТИТУТІВ ПУБЛІЧНОГО ПРАВА В КРАЇНАХ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ

Якість функціонування інститутів публічного права в будь якій країні є ключовим фактором її економічної ефективності та добробуту громадян. Ефективне публічне управління задовольняє потреби громадян і бізнесу.

За останні роки орієнтованість державних цифрових послуг на користувача у країнах ЄС стрімко зросла. Відповідно, значно зросла і частка користувачів електронного урядування. Однак, попри відчутні досягнення держави-члени ЄС і до сьогодні продовжують дотримуватися у своїх реформах пріоритетності цифрового переходу. Зокрема, країни активно інвестують у стратегії, плани, рекомендації та ініціативи в аспекті подальшої цифровізації [0]. Зауважимо, що феномен цифровізації швидко змінив спосіб спілкування, роботи та життя людей.

Як слушно зазначається з цього приводу у доктрині, цифровізація державного управління створює нові можливості для партнерства між громадянами та публічною адміністрацією. Це, у свою чергу, забезпечує можливості органів влади бути на зв'язку з громадянами, за допомогою сучасних засобів зв'язку. Цікавою, зокрема, є практика впровадження блокчейну в громадських місцях [0, с. 565]. Проте результати суттєво відрізняються від однієї країни до іншої, тому не всі країни мають можливість досягти однакового рівня розвитку [0, с. 641].

Прозорість роботи органів державної влади є надзвичайно важливою темою, яка є предметом занепокоєння як нормотворця, так і спеціальної літератури, як національного, так і міжнародного права. Принагідно зауважимо, що відповідно до положень ч. 1 ст. 298 Договору про функціонування Європейського Союзу [0], при виконанні своїх завдань установи, органи, служби та агенції Союзу користуються підтримкою відкритої, ефективної та незалежної Європейської адміністрації. Водночас згідно Регламенту (ЄС) № 1049/2001 Європейського Парламенту та Ради ЄС від 30 травня 2001 р. щодо доступу громадськості до документів Європейського Парламенту, Ради та Комісії [0]: по-перше, будь-який громадянин Союзу, а також будь-яка фізична чи юридична особа, яка проживає або має свій зареєстрований офіс у державі-члені, має право доступу до документів установ відповідно до принципів, умов та обмежень, визначених у цьому Регламенті; по-друге, установи можуть, відповідно до тих же принципів, умов і обмежень, надавати доступ до документів будь-якій фізичній або юридичній особі, яка не проживає або не має зареєстрованого офісу в державі-члені. Крім того, у Преамбулі вказується, що відкритість дозволяє громадянам брати активнішу участь у процесі прийняття рішень і гарантує, що адміністрація користується більшою легітимністю, є більш ефективною та більш підзвітною громадянам у демократичній системі. Відкритість сприяє зміцненню принципів демократії та поваги до основних прав, як це викладено в статті 6 Договору про ЄС та в Хартії основних прав Європейського Союзу. Однак акцентується і на захисті державних та приватних інтересів: «В принципі, усі документи установ повинні бути доступними для громадськості. Проте певні державні та приватні інтереси мають бути захищені шляхом винятків. Інституції повинні мати право захищати свої внутрішні консультації та обговорення, якщо це необхідно для забезпечення їх здатності виконувати свої завдання. Оцінюючи винятки, установи повинні брати до уваги принципи законодавства Співтовариства щодо захисту персональних даних у всіх сферах діяльності Союзу» (п. 11 Преамбули) [0].

Разом з тим, слід відзначити, що нерідко вказані норми порушуються. Яскравим прикладом є, зокрема, рішення, прийняте у справі 2142/2018/EWM [0]. У цій справі скаргник, екологічна неурядова організація, подав запит на відкритий доступ до документів, що містять позиції держав-членів у комітеті, який займається оцінкою ризику впливу пестицидів на бджіл. Комісія відмовила у доступі до документів. Він стверджував, що його правила процедури

вимагають, щоб позиції окремих держав-членів не розголошувалися, і що публічне оприлюднення позицій держав-членів перешкоджатиме державам-членам відверто висловлювати свої погляди. Омбудсмен розслідував це питання та виявив, що Комісія помилилася, відмовивши у доступі до документів. Таким чином, Омбудсменом було виявлено неналежне управління та, відповідно, рекомендовано, все ж таки, оприлюднити документи, із зазначенням того, що прозоре прийняття рішень щодо процедур, які становлять загальний інтерес, є наріжним каменем демократії. У своїй рекомендації [0] Омбудсмен зазначив, що документи, про які йде мова, повинні, з огляду на контекст, у якому вони були складені, і з огляду на їхню мету, отримати переваги від ширшого доступу, наданого до «законодавчих документів» відповідно до закону ЄС про публічний доступ до документів. Ширший доступ до таких документів має вирішальне значення для того, щоб громадяни ЄС могли скористатися своїм правом на участь у демократичному житті Союзу, яке ґрунтується на договорі. На його думку, публічне оприлюднення запитуваних документів дало б змогу громадянам ЄС, таким як скаржник, ретельно вивчити причини, висунуті державами-членами за та проти прийняття настанов, і, за бажання, спробувати вплинути на поточний процес прийняття рішень. Розуміння того, які позиції займають різні представники держав-членів, є життєво важливим у демократичній системі, яка підзвітна своїм громадянам. Однак Комісія вирішила не виконувати рекомендації омбудсмена. Це розчаровує. Прозоре прийняття рішень щодо процедур, які становлять загальний інтерес і застосовуються, є наріжним каменем демократії. Це особливо важливо, коли прийняття рішень стосується захисту навколишнього середовища.

Підсумовуючи можна відзначити особливості функціонування інститутів публічного права в країнах ЄС визначаються передусім правом ЄС. Утім його застосування не є виключним та безперечним, що призводить до існування деяких відмінностей. На наш погляд, з огляду на загальну євросоюзну орієнтованість на підвищення довіри до влади, а також спільні пріоритети держав-членів ЄС та ЄС, такі відмінності мають бути мінімізовані, а стратегії подальшого розвитку функціонування інститутів публічного права в країнах ЄС в аспекті забезпечення прозорості максимально можливо узгоджені.

Список використаних джерел

1. Консолідовані версії Договору про Європейський Союз та Договору про функціонування Європейського Союзу з протоколами та деклараціями. URL: <https://surl.gd/pkatey> (дата звернення: 07.05.2025).
2. Decision in case 2142/2018/EWM on the European Commission's refusal to grant access to Member State positions on a guidance document concerning the risk assessment of pesticides on bees. URL: <https://surl.li/qbubeo> (Last accessed: 07.05.2025).
3. Doran N. M., Puiu S., Bădîrcea R. M., Pirtea M. G., Doran M. D., Ciobanu G., Mihit L. D. E-Government Development – A Key Factor in Government Administration Effectiveness in the European Union. 2023. *Electronics*. Vol. 12(3). P. 641.
4. European Commission: Directorate-General for Structural Reform Support, ICF. Stimpson A., Moretti, C. and Lemmik J. *Public administrations in the EU Member States – 2022 overview*. Publications Office of the European Union. 2023. URL: <https://surli.cc/mbhguf> (Last accessed: 07.05.2025).
5. Regulation (EC) No 1049/2001 of the European Parliament and of the Council of 30 May 2001 regarding public access to European Parliament, Council and Commission documents. URL: <https://surl.li/dzglgb> (Last accessed: 07.05.2025).
6. Ștefan E.-E. Integrity and Transparency in the Work of Public Authorities. Aspects of Comparative Public Law. *Juridical Tribune – Review of Comparative and International Law*. 2024. Vol. 4. P. 564–583.
7. The European Commission's refusal to give public access to documents concerning the energy consumption and greenhouse gas emissions of the ceramics industry reported under the EU's emissions trading system. URL: <https://surl.li/bumlww> (Last accessed: 07.05.2025).

8. The Ombudsman's recommendation. URL: <https://surl.lu/pdfkpi> (Last accessed: 07.05.2025).

Тетяна ІГНАТОВА,
*аспірантка кафедри державного управління
і місцевого самоврядування
Національного технічного
університету «Дніпровська політехніка»*

РОЛЬ ЄВРОПЕЙСЬКОЇ КОМІСІЇ В СИСТЕМІ ГЛОБАЛЬНИХ ІНСТИТУЦІЙ БОРОТЬБИ З РАКОМ

За даними Всесвітньої організації охорони здоров'я (ВООЗ), у 2022 р. в світі було зареєстровано близько 20 млн нових випадків раку, а кількість смертей від цього захворювання сягнула 9,7 млн. Щороку онкологічні захворювання забирають життя понад 1,3 млн громадян Європейського Союзу (ЄС). До 2035 р. кількість таких випадків може зрости майже на 25 %, що робить рак другою за значимістю причиною смертності в країнах ЄС.

У відповідь на цей виклик, що спричинений великим рівнем захворюваності та смертності від онкопатології, Європейська Комісія (ЄК) ініціювала комплексний підхід до боротьби з раком. В організаційному аспекті це включає формування політичного порядку денного, координацію дій країн-членів, фінансування наукових розробок та активне міжнародне співробітництво. У структурі ЄК основну координаційну роль виконує Генеральний директорат з охорони здоров'я та безпеки харчових продуктів (DG SANTE). В структурі директорату, відповідно, функціонує спеціальний підрозділ В1 – «Боротьба з неінфекційними захворюваннями та просування здоров'я», який відповідає за розробку стратегій у галузі онкології.

В Євросоюзі регулярно проводяться публічні слухання, експертні конференції та тематичні засідання Європейського Парламенту з питань профілактики, діагностики та лікування онкозахворювань. Наприклад, у лютому 2022 р. відбулося слухання Комітету Європейського Парламенту з питань довкілля, охорони громадського здоров'я та безпеки харчових продуктів (ENVI), присвячене реалізації Європейського плану боротьби з раком (Europe's Beating Cancer Plan) [1]. Цей стратегічний документ за своїм змістом охоплює увесь «континуум раку» – від профілактики захворюваності на рак до організації паліативної допомоги пацієнтам за кращими стандартами європейської практики. Європейський план боротьби з раком включає 10 флагманських ініціатив, серед яких найголовнішими в організаційному аспекті є наступні:

- програма зі скринінгу раку молочної залози, шийки матки та колоректального раку;
- створення Європейської мережі онкологічних центрів (Comprehensive Cancer Centres);
- запровадження Європейського цифрового онкологічного паспорта (Digital Cancer Patient Passport);
- цифрова платформа «Ініціатива з нерівності у боротьбі з раком» (Cancer Inequalities Registry), яка вже функціонує з 2022 р. [2].

Необхідно наголосити, що у межах реалізації Європейського плану боротьби з раком, Європейська Комісія також активно впроваджує ініціативу, спрямовану на створення єдиного цифрового середовища для обміну медичними даними між державами-членами ЄС. Ця ініціатива дістала назву «Європейський простір даних про здоров'я (EHDS). У 2023 р. Рада ЄС та Європейський Парламент досягли попередньої згоди щодо регламенту EHDS, який передбачає стандартизацію електронних медичних записів, забезпечення їхньої взаємодії та безпечного доступу до даних для пацієнтів і дослідників [3]. За рекомендацією Європейської Комісії була створена Експертна група з оцінки ефективності систем охорони здоров'я (HSPA). Метою роботи експертів є розробка ініціатив, що спрямовані на покращення результатів медичної допомоги шляхом подолання фрагментації через встановлення зв'язків або

координації у спектрі медичних послуг, що надаються медичними закладами. На наш погляд, це є особливо актуальним управлінським підходом в контексті онкології, адже такі пацієнти часто потребують комплексного обслуговування, що охоплює різні рівні медичної допомоги на основі інтегрованих практик. Таким чином, EHDS сприяє створенню умов для ефективного обміну онкологічними даними, що є критично важливим для досліджень, розробки нових методів лікування та забезпечення рівного доступу до високоякісної медичної допомоги в країнах ЄС.

Виконуючи роль інституції глобального рівня управління у сфері боротьби з раком, Європейська Комісія тісно взаємодіє з іншими суб'єктами міжнародного рівня, такими як ВООЗ, OECD, МАГАТЕ та іншими.

Європейська Комісія, як інституція глобального рівня управління, виконує не лише адміністративну та законодавчу роль, а й є каталізатором наукових, цифрових та клінічних змін в онкологічній політиці Європейського Союзу. Для України є важливим вивчення передового досвіду з організації та координації управлінської діяльності у сфері боротьби з раком.

Список використаних джерел

1. European Parliament. Hearing on Europe's Beating Cancer Plan – ENVI Committee. 2022. URL: <https://surli.cc/qdaopw> (Last accessed: 04.05.2025).
2. European Commission. Cancer Inequalities Registry launched to support Europe's Beating Cancer Plan. 2022. URL: <https://surli.li/dbwrtf> (Last accessed: 04.05.2025).
3. Рудік О. Досвід ЄС щодо вимірювання ефективності державної політики в сфері охорони здоров'я (на прикладі інтегрованої медичної допомоги). *Аспекти публічного управління*. 2022. 10(1). С. 12–19. <https://doi.org/10.15421/15227>

Микола МИКУЛЕНКО

*аспірант кафедри адміністративно-правових
дисциплін та публічного управління
Дніпровського державного
університету внутрішніх справ*

ПОЛІТИКА ЄВРОПЕЙСЬКОЇ КОМІСІЇ ЩОДО ДОТРИМАННЯ МІГРАЦІЙНОГО ЗАКОНОДАВСТВА ЄС (НА ПРИКЛАДІ УГОРЩИНИ)

Європейська Комісія (далі – Комісія) відповідає за моніторинг правильного та своєчасного застосування законодавства ЄС. Саме тому Комісію називають «охоронцем Договорів». Політика Комісії щодо забезпечення дотримання законодавства з часом розвивалася, щоб забезпечити її найефективніше використання. Так, у Повідомленні 2016 р. «Право ЄС: кращі результати завдяки кращому застосуванню» [8] та Повідомленні 2022 р. «Забезпечення дотримання законодавства ЄС для Європи, яка досягає результатів» [7] Комісією викладено стратегічне та цілеспрямоване використання процедур у разі порушення (infringement procedures). Пріоритет надається вирішенню порушень, які мають найбільший вплив на інтереси громадян та бізнесу, включаючи ті порушення законодавства ЄС, які перешкоджають реалізації важливих цілей політики ЄС або ризикують підірвати основоположні свободи ЄС.

Існує чотири основні типи порушень права ЄС [6]:

- неповідомлення: держава-член вчасно не повідомляє Комісію про свої заходи щодо перетворення директиви на національне законодавство;
- невідповідність: Комісія вважає, що законодавство держави-члена не відповідає вимогам директив ЄС;
- порушення договорів, постанов або рішень: Комісія вважає, що законодавство держави-члена не відповідає вимогам цих юридично обов'язкових нормативно-правових актів ЄС;

– неправильне застосування: національні органи влади держав-членів застосовують законодавство ЄС неправильно або взагалі не застосовують його.

Основна мета процедури розгляду порушень полягає в тому, щоб забезпечити виконання державами-членами права ЄС в загальних інтересах, а не в тому, щоб надати індивідуальне відшкодування. Поодинокі випадки можливого неправомірного застосування права ЄС, які не порушують питань загального характеру, не мають доказів загальної практики або системних недоліків, більш ефективно розглядаються органами правового захисту, які знаходяться ближче до тих, хто постраждав від порушення. На рівні ЄС альтернативою для індивідуального вирішення спорів у транскордонних ситуаціях може бути мережа SOLVIT [12] (механізм надання безоплатних послуг з досудового вирішення проблем з дотриманням законодавства ЄС).

Хоча Комісія розпочинає процедури щодо порушень відповідно до своєї правозастосовної політики, вона також приділяє велику увагу профілактиці. Співпраця між Комісією та державами-членами є ключовою, і за допомогою різних інструментів Комісія послідовно допомагає державам-членам у їхніх зусиллях щодо імплементації та правильного застосування законодавства ЄС, насамперед, з метою запобігання порушенням.

Існують певні етапи процедури розгляду порушень. Так, стаття 258 Договору про функціонування Європейського Союзу (ДФЄС) [1] надає Комісії повноваження вживати правових заходів проти держави-члена, яка не дотримується своїх зобов'язань у межах права ЄС. Процедура порушення починається із запиту на інформацію (лист з офіційним повідомленням) до відповідної держави-члена, на який має бути надана відповідь протягом визначеного періоду часу, зазвичай протягом двох місяців. Якщо Комісія не задоволена інформацією і робить висновок, що відповідна держава-член не виконує свої зобов'язання за законодавством ЄС, Європейська Комісія може надіслати офіційний запит про дотримання законодавства ЄС (мотивований висновок), закликаючи державу-члена поінформувати Комісію про заходи, вжиті для дотримання законодавства протягом визначеного періоду часу, як правило, двох місяців [6].

Якщо держава-член не забезпечує дотримання законодавства ЄС, Комісія може вирішити передати справу проти цієї держави-члена до Суду ЄС. Якщо Суд винесе рішення проти держави-члена, вона повинна вжити необхідних заходів для виконання рішення. Однак близько у 90 % випадків порушення держави-члени виконують свої зобов'язання згідно з законодавством ЄС до того, як Комісія звернеться до Суду [6].

Якщо, незважаючи на перше рішення Суду ЄС, держава-член все ще не виконує його, Комісія може продовжити розгляд справи про порушення відповідно до статті 260 ДФЄС [1], зробивши лише одне письмове попередження (лист з офіційним повідомленням) перед тим, як повернути справу держави-члена назад до Суду. Повертаючи справу, Комісія може запропонувати Суду накладити фінансові санкції на відповідну державу-члена, виходячи з тривалості та серйозності порушення, а також платоспроможності держави-члена. Фінансові санкції складаються з двох елементів [6]:

- одноразової суми, розмір якої залежить від часу, що минув з моменту винесення початкового рішення Суду;
- щоденної виплати пені за кожен день після другого рішення Суду і до припинення порушення.

У випадку з державами-членами, які не імплемтували директиву у встановлений цим обов'язковим нормативно-правовим актом термін, Комісія може звернутися до Суду з проханням накладити фінансові санкції на відповідну державу-члена, коли Суд винесе перше рішення у такій справі (повторного звернення до Суду не буде). Така можливість передбачена статтею 260(3) ДФЄС. Ці фінансові санкції також складаються з одноразової суми та щоденних штрафних платежів, які розраховуються на основі методології, встановленої Комісією.

Важливо зазначити, що Комісія пропонує Суду фінансові санкції на основі методології [9], яка є загальнодоступною, але остаточний розмір суми визначаються у рішенні Суду.

Розглянемо, у зв'язку із цим, конкретні кейси: травневий 2025 р., і 2019 р., який завершився на користь Європейської Комісії в 2020 р.

Так, 7 травня 2025 р. Комісія вирішила передати позов проти Угорщини до Суду ЄС за невиконання нею своїх зобов'язань згідно з Директивою Ради 2002/90/ЄС [4] щодо запровадження ефективних, пропорційних та стримуючих санкцій за правопорушення, пов'язані зі сприянням несанкціонованому в'їзду, транзиту та проживанню в ЄС (незаконне перевезення мігрантів), та згідно з Рамковим рішенням Ради 2002/946/ІНА [5], яке встановлює правила кримінального покарання за ці правопорушення.

Як повідомляє Європейська Комісія [2], у квітні 2023 р. Угорщина прийняла урядову постанову, яка передбачає загальну заміну покарань у вигляді позбавлення волі, пов'язаних зі злочинами, що стосуються незаконного ввезення мігрантів, на так зване «реінтеграційне ув'язнення». Як наслідок, особи, засуджені за злочини, пов'язані з незаконним ввезенням мігрантів, звільняються з в'язниці, навіть якщо вони відбули лише незначний термін покарання, і зобов'язані покинути територію Угорщини протягом 72 годин для відбування «реінтеграційного ув'язнення» в країні їхнього колишнього постійного проживання або громадянства. Комісія вважає, що це порушує зобов'язання за статтями 1 і 3 Директиви Ради 2002/90/ЄС щодо застосування відповідних санкцій, а також за статтями 1(1) і 1(3) Рамкового рішення Ради ЄС 2002/946/ІНА щодо застосування ефективних і стримуючих покарань, у тому числі у випадках з обтяжуючими обставинами [2]. Зазначена урядова постанова підриває мету ефективної боротьби з незаконним ввезенням мігрантів, що є стримуючим фактором законодавства ЄС про посередників і спільних зусиль ЄС у боротьбі з незаконним ввезенням мігрантів.

Крім того, урядова постанова не надає належних гарантій щодо умов, моніторингу та виконання «реінтеграційного ув'язнення» за межами Угорщини. Отже, виконання вироку в інших країнах колишнього постійного проживання або громадянства не забезпечується.

14 липня 2023 р. Угорщині було надіслано офіційний лист-повідомлення, в якому Комісія вважала, що Урядова постанова 148/2023 порушує зобов'язання країни, передбачені законодавством ЄС про посередників. Угорська влада відповіла на лист-офіційне повідомлення 14 вересня 2023 р. Однак Комісія встановила, що відповідь не містить жодних нових обґрунтованих аргументів і, отже, не містить задовільного розгляду скарг. 3 жовтня 2024 р. Комісія вирішила надати обґрунтований висновок, враховуючи, що Угорщина продовжує порушувати свої зобов'язання згідно із положеннями зазначених вище нормативно-правових актів ЄС. Угорська влада відповіла на обґрунтований висновок 11 грудня 2024 р. Але й цього разу, на думку Комісії, надана відповідь не надає задовільних відповідей на занепокоєння, висловлені у листі з офіційним повідомленням та в обґрунтованому висновку [2].

За таких умов Комісія вважає, що зусилля влади на сьогоднішній день були недостатніми, і тому спрямувала справу проти Угорщини до Суду ЄС.

Наприкінці липня 2019 р. Європейська Комісія вирішила направити справу проти Угорщини до Суду ЄС щодо так званого законодавства «Стоп Сорос» [10], яке криміналізувало (санкції варіювалися від тимчасового ув'язнення до позбавлення волі на строк до одного року та вислання з країни) діяльність, спрямовану на підтримку заяв про надання притулку та проживання, і ще більше обмежувало право на прохання про надання притулку, зокрема право шукачів притулку спілкуватися з відповідними національними, міжнародними та неурядовими організаціями та отримувати від них допомогу [3].

Комісія також вирішила направити Угорщині лист з офіційним повідомленням щодо ненадання їжі особам, чії заяви про міжнародний захист були відхилені та які очікують на повернення до третьої країни, і утримуються в угорських транзитних зонах на кордоні з Сербією [3]. На думку Комісії, їхнє примусове перебування в угорських транзитних зонах кваліфікується як утримання під вартою відповідно до Директиви ЄС про повернення. Комісія вважає, що умови такого утримання, зокрема, позбавлення людей їжі, не відповідають матеріальним умовам, викладеним у Директиві про повернення (2008 р.) та Хартії основоположних прав Європейського Союзу (2000 р.). З огляду на терміновість ситуації, термін

для відповіді Угорщини на занепокоєння Комісії був встановлений в один місяць, після чого Комісія могла вирішити вжити подальших заходів, надіславши обґрунтований висновок. До слова, Європейський суд з прав людини (ЄСПЛ) вже у кількох випадках ухвалював тимчасові заходи, зобов'язуючи Угорщину забезпечувати харчуванням осіб, які утримуються в транзитних зонах. У липні 2018 р. Комісія передала Угорщину до Суду ЄС у справі, що стосується утримання шукачів притулку в угорських транзитних зонах.

Ще одне рішення, прийняте Комісією, стосується скерування Угорщини до Суду ЄС стосовно недопущення нею громадян країн, які не є членами ЄС, але мають статус довгострокового резидента, до професійної діяльності у сфері ветеринарії [3]. У зв'язку із цим, Комісія вказує на неправильне впровадженням Угорщиною певних положень Директиви про довгострокових резидентів (2003/109/ЄС), яка вимагає, щоб громадяни країн, що не входять до ЄС, але легально проживають у державі-члені ЄС щонайменше 5 років, користувалися рівним ставленням з громадянами країни перебування у певних сферах, включаючи доступ до працевлаштування та самозайнятості. Комісія надіслала Угорщині офіційний лист-повідомлення в липні 2018 р., а в січні 2019 р. надіслала обґрунтований висновок.

В грудні 2020 р. поданням до системи e-Curia¹ Комісія повідомила Суд ЄС про відкликання вищезазначеного позову, оскільки Угорщина вжила необхідних заходів для виконання своїх зобов'язань. Через те, що Угорщина відреагувала лише після подання позову, Суд, на прохання Європейської Комісії, зобов'язав Угорщину сплатити судові витрати (зазвичай, згідно з регламентом Суду їх сплачує сторона, яка відкликала позов) [11].

Список використаних джерел

1. Консолідовані версії Договору про Європейський Союз та Договору про Функціонування Європейського Союзу (2010/С 83/01). URL: <https://surl.lu/cqlkjpg> (дата звернення: 29.04.2025).
2. Commission refers Hungary to the Court of Justice of the European Union for not complying with EU legislation on migrant smuggling. European Commission Press release. May 7, 2025. URL: <https://surl.li/bobyfa> (Last accessed: 07.05.2025).
3. Commission takes Hungary to Court for criminalising activities in support of asylum seekers and opens new infringement for non-provision of food in transit zones. European Commission Press release. July 25, 2019. URL: <https://surl.lt/ofkcbk> (Last accessed: 07.05.2025).
4. Council Directive 2002/90/EC of 28 November 2002 defining the facilitation of unauthorised entry, transit and residence. Official Journal of the European Union. L 328. 05.12.2002 P. 0017–0018. URL: <https://surli.cc/ulidnz> (Last accessed: 04.05.2025).
5. Council framework Decision of 28 November 2002 on the strengthening of the penal framework to prevent the facilitation of unauthorised entry, transit and residence. 2002/946/JHA. Official Journal of the European Union. L 328. 05.12.2002 P. 0001–0003. URL: <https://surl.li/ufwjww> (Last accessed: 04.05.2025).
6. Enforcement: Frequently Asked Questions. European Commission MEMO. Nov 28, 2022. URL: <https://surli.cc/vfslid> (Last accessed: 04.05.2025).
7. Enforcing EU law for a Europe that delivers. Communication from the Commission to the European Parliament, the Council, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions. Brussels, 13.10.2022. COM(2022) 518 final. URL: <https://surl.lu/meqynx> (Last accessed: 04.05.2025).
8. EU law: Better results through better application. Communication from the Commission. Official Journal of the European Union. 19.01.2017. C 18/10. URL: <https://surl.li/nmpqjm> (Last accessed: 04.05.2025).

¹ e-Curia – це застосунок Суду ЄС, який дозволяє представникам сторін у справах, що розглядаються Судом ЄС та Судом загальної юрисдикції, а також національним судам у рамках подання до Суду клопотання про попереднє рішення, обмінюватися процесуальними документами з Секретаріатами виключно в електронному вигляді.

9. Financial sanctions in infringement proceedings. Communication from the Commission. Official Journal of the European Union. 04.01.2023. С 2/1. URL: <https://surli.cc/zobogp> (Last accessed: 04.05.2025).

10. Migration and Asylum: Commission takes further steps in infringement procedures against Hungary. European Commission Press release. July 19, 2018. URL: <https://surli.cc/ayeljy> (Last accessed: 07.05.2025).

11. Ordonnance du Président de la Cinquième chambre de la Cour. 11 janvier 2021. URL: <https://surl.li/behkwh> (Last accessed: 07.05.2025).

12. SOLVIT. Solutions to problems with your EU rights. European Commission. URL: https://ec.europa.eu/solvit/index_en.htm (Last accessed: 04.05.2025).

Майя НІКОЛАЄВА

*к.політ.н., доц., професор кафедри політології,
перший проректор
Одеського національного університету
імені І. І. Мечникова*

Наталя КАДУК

*к.політ.н., доц., доцент кафедри політології
Одеського національного університету
імені І. І. Мечникова*

ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ В УМОВАХ СВІТУ VUCA

Сьогодні, в контексті процесів глобалізації та появи нових викликів міжнародній безпеці, традиційні концепції теорії міжнародних відносин виявляються не достатньо ефективними для аналізу міжнародних процесів. З огляду на це, на особливу увагу заслуговує концепція VUCA-світу (Volatility (мінливий або волатильний), Uncertainty (невизначений), Complexity (складний), Ambiguity (неоднозначний)), запропонована американськими військовими на початку 1990-х рр. після закінчення «холодної війни» [1, с. 30].

Умови волатильності підсилюють нестабільність політичних рішень й економічних систем, невизначеність призводить до помилкових прогнозів, а складність сучасних міжнародних взаємодій потребує нових аналітичних підходів, неоднозначність рішень та дій держав може створювати серйозні виклики для встановлення довготривалих стратегій у зовнішній політиці [2, с. 47].

Основною ідеєю цієї концепції було те, що на перший план вийшла не можливість розуміти сутність процесів і будувати прогнози та плани, а здатність відчувати зміни й швидко адаптуватися до них. При цьому приймати відповідальні рішення означало не стільки вчасно реагувати на зміни, що лавиноподібно накривають світ, скільки управляти ними [1, с. 30].

В контексті цього значний науковий інтерес викликає проблематика особливостей розвитку Європейського Союзу, як унікального учасника міжнародних відносин, в умовах світу VUCA. ЄС являє собою інтеграційне утворення, яке досягло найвищого рівня інтеграції, маючи спільну зовнішню та безпекову політику, претендуючи на лідерство в умовах формування багатополярного світу, але, разом з тим, маючи складну інституційно-правову систему та безліч вертикальних і горизонтальних зв'язків всередині для ефективного узгодження та забезпечення інтересів громадян, інтересів країн-членів та спільних інтересів Співтовариства.

Це дає підстави стверджувати, що мінливість, невизначеність, складність та неоднозначність притаманні політичному процесу і всередині самого Європейському Союзу, а не тільки глобальному середовищу, що вимагає подвійних зусиль з боку ЄС в процесі прогнозування, прийняття рішень та вироблення політики.

В Європейському Союзі добре усвідомлюють необхідність адаптуватися до особливостей сучасного глобального середовища і відповіддю ЄС на виклики світу VUCA стало прийняття 21 березня 2022 р. нової стратегії ЄС в галузі безпеки та оборони, відомої як

«Стратегічний компас безпеки та оборони для Європейського Союзу, який захищає своїх громадян, цінності й інтереси та сприяє міжнародному миру і безпеці» («Стратегічний компас»).

Цей документ має за мету окреслення стратегічної перспективи та визначення інструментів, що необхідні для забезпечення швидших та ефективних дій ЄС у сфері спільної зовнішньої політики та політики безпеки до 2030 р. Зокрема, мова йде про досягнення більшої стратегічної автономності ЄС, що дозволить йому краще просувати свої інтереси та цінності на глобальному рівні. При цьому зазначається, що Європейський Союз є більш єдиним, ніж будь-коли раніше і він зобов'язується захищати європейський безпековий порядок, в основі якого лежить ідея про те, що суверенітет, територіальна цілісність і незалежність держави в межах міжнародно визнаних кордонів повинні повністю поважатися [3].

Основу «Стратегічного компасу», крім резюме, вступу та висновків, складають п'ять розділів, у першому з яких («Сучасний світ») проаналізовано виклики та загрози, з якими стикається ЄС в глобальному середовищі, а у розділах з другого по п'ятий описуються шляхи реагування ЄС на них (відповідно «Дії», «Безпека», «Інвестиції» та «Партнерство»).

Зокрема, зазначається, що ЄС має бути здатними діяти швидко і рішуче, коли вибухає криза, разом з партнерами якщо це можливо, і самотужки, коли це необхідно (стратегічна автономія); посилити здатність передбачати загрози, гарантувати безпечний доступ до стратегічних сфер і захищати своїх громадян; більше і якісніше інвестувати в потенціал та інноваційні технології, заповнювати стратегічні прогалини та зменшувати технологічну і промислову залежність; зміцнювати співпрацю з партнерами для подолання спільних загроз та викликів (стратегічне партнерство з НАТО і ООН, співпраця з регіональними партнерами (ОБСЄ, АС та АСЕАН) та з такими країнами, як США, Норвегія, Канада, Велика Британія та Японія, які мають спільні цінності та інтереси; розвивати відносини з країнами Західних Балкан, східними і південними сусідами, країнами Африки, Азії та Латинської Америки) [3].

Концепція VUCA виходить з того, що сучасний світ характеризується мінливістю, невизначеністю, складністю та неоднозначністю, що вимагає від учасників міжнародних відносин нових підходів до процесу прийняття рішень та адаптації до умов такого глобального середовища.

Особливістю Європейського Союзу є той факт, що характеристики VUCA-світу властиві також політичному процесу всередині його самого, що вимагає подвійних зусиль з боку ЄС в процесі вироблення та реалізації спільних політик, тому числі Спільної зовнішньої політики та політики безпеки.

На нашу думку, в контексті функціонування Європейського Союзу найбільше відчувається вплив чинників світу VUCA у таких сферах як: забезпечення європейської безпеки, енергетична політика, політика розширення ЄС та відносини із третіми країнами (включаючи країни-партнери).

Незважаючи на всі складнощі та кризові моменти Європейський Союз демонструє приклад того, що маючи спільні цілі, ґрунтуючись на спільних цінностях, усвідомлюючи соціальну відповідальність та володіючи політичною волею, можна знайти достатньо ефективні рішення в умовах VUCA-світу.

Список використаних джерел

1. Погрібна В., Герасіна Л. Природа сучасної геополітичної кризи та головні тенденції змін світоустрою. *Міжнародні відносини, суспільні комунікації та регіональні студії*. 2024. № 2(19). С. 23–42.
2. Федонюк С. Міжнародні відносини в умовах світу VUCA: виклики та адаптація *Міжнародні відносини, суспільні комунікації та регіональні студії*. 2024. № 3(20). С. 45–58.
3. A Strategic Compass for Security and Defence. For a European Union that protects its citizens, values and interests and contributes to international peace and security. Council of the European Union. 21 March 2022. URL: <https://surl.li/tnhqnx> (Last accessed: 05.05.2025).

Олександр ОВДІН

*к.і.н., доц., доцент кафедри
історії та політичної теорії
НТУ «Дніпровська політехніка»*

ДЕМОГРАФІЧНА КРИЗА В ЄВРОПЕЙСЬКОМУ СОЮЗІ НА СУЧАСНОМУ ЕТАПІ

Європейська інтеграція та набуття членства в Європейському Союзі є ключовим завданням зовнішньої політики України, яке тісно пов'язане із захистом національної безпеки. Під час повномасштабної війни було здійснено низку важливих кроків на шляху до ЄС, зокрема отримано статус кандидата у члени Євроспільноти, позитивне рішення щодо початку переговорів тощо. Є підстави сподіватися, що навіть з урахуванням важких перешкод, приєднання нашої держави до ЄС є цілком можливим у середньостроковій перспективі. Водночас розвиток ЄС у різних сферах є надзвичайно важливим для України вже на сучасному етапі. Від нього залежить можливість продовження допомоги нашій державі під час війни та після початку післявоєнної відбудови. Зазначимо, що мова не лише про об'єктивну спроможність. Кризові явища у різних сферах можуть сприяти небажаним для України політичним змінам у країнах Євроспільноти – приходу до влади євроскептиків, які часто негативно ставляться як до витрат на допомогу Україні, так і до розширення ЄС у цілому.

Нижче розглянемо один з найбільш важливих аспектів розвитку Європейського Союзу – демографічний, який тісно пов'язаний із багатьма іншими сферами – соціальною, економічною та військово-політичною. Власне демографічна ситуація є певним фундаментом у будівлі будь-якого суспільства.

Насамперед необхідно зазначити, що ЄС, населення якого наближається до 450 млн мешканців та складає 5,5 % населення світу, належить до порівняно щільно заселених регіонів Землі. Якщо б ЄС був державою, то ця держава посідала б третє місце в світі після Індії та Китаю [3]. Хоча частка ЄС (як і географічної Європи в цілому) у загальносвітовому населенні знижується, проте, знелюднення йому зовсім не загрожує. З урахуванням високого рівня економічного розвитку та якості життя, суттєве зниження чисельності населення є малоімовірною перспективою, адже велика кількість мігрантів з інших країн є достатньою, щоб компенсувати природні втрати.

Таблиця

Демографічний розвиток ЄС (у сучасних кордонах) після 2012 р.

Рік	Чисельність населення на 1 січня, тис. осіб	Народжуваність, тис. осіб	Смертність, тис. осіб	Природні втрати		Сумарний коефіцієнт народжуваності
				тис. осіб	%	
2012	440 905	4 418	4 441	24	0,01	1,54
2013	441 959	4 303	4 419	116	0,03	1,51
2014	442 884	4 361	4 372	11	0,00	1,54
2015	443 449	4 331	4 620	289	0,07	1,54
2016	444 320	4 380	4 534	155	0,03	1,57
2017	444 971	4 329	4 661	332	0,08	1,56
2018	445 983	4 246	4 694	448	0,10	1,54
2019	446 576	4 169	4 653	484	0,11	1,53
2020	446 548	4 071	5 184	1 113	0,25	1,51
2021	445 855	4 088	5 297	1 209	0,28	1,53
2022	446 834	3 886	5 149	1 263	0,28	1,46
2023	448 501	3 670	4 861	1 191	0,26	1,38
2024	449 306					

У таблиці показано динаміку ключових демографічних показників ЄС після 2012 року у сучасних кордонах (тобто 27 держав, з урахуванням Хорватії, але без Великої Британії). Зазначимо, що до 2011 р. включно у ЄС спостерігався природний приріст населення. І лише в 2012 р. смертність вперше перевищила народжуваність [4].

Не можна не помітити поєднання двох негативних та загрозливих тенденцій.

По-перше, в ЄС скорочується народжуваність. Хоча в окремі роки й було несуттєве зростання, проте, загальний тренд є негативним. За 12 років падіння становило 17 %. До того ж останніми роками воно відбувається прискореними темпами. У 2023 р. народжуваність впала порівняно з 2022 р. більш ніж на 5 %, що є рекордним (більш вірним буде сказати – антирекордним) показником для ЄС у XXI ст. [4]. Необхідно звернути увагу, що сумарний коефіцієнт народжуваності (СКН) в ЄС у період 2012 – 2021 рр. був досить стабільним – від 1,51 до 1,57 дитини на 1 жінку. Звісно це нижче рівня простого відтворення населення, але показник далеко не найгірший у світі (наприклад в Україні у 2021 р. СКН становив лише 1,16). Відповідно народжуваність скорочувалася передусім через довготривалі тенденції змін статеві-вікової структури населення та зменшення кількості та частки жінок фертильного віку. Але починаючи з 2022 р. спостерігається падіння СКН, що одразу і призвело до падіння народжуваності в абсолютних значеннях. Зокрема в 2023 р. падіння СКН відбулося в 24 країнах ЄС з 27 [2]. Статистику за 2024 р. Євростат має оприлюднити у липні 2025 р., проте, матеріали більшості національних статистичних відомств свідчать, що на позитив у цьому аспекті чекати не варто.

Звернемо увагу на один з європейських демографічних парадоксів. Найбільшим (і до того ж зростаючим) є СКН у Болгарії (2023 р. – 1,81), країні, населення якої суттєво скоротилося з початку XXI ст. А найнижчим СКН є на Мальті (2023 р. – 1,06), населення якої з початку XXI ст. навпаки, постійно зростає [2]. На демографічну динаміку зазначених країн вплинули як раніше існуючі тенденції, що сформували статево-вікову структуру населення, так і міграції.

По-друге, в ЄС зростає смертність, що також є стабільним трендом. В свій час зростання рівня життя та європейська модель соціальної держави призвели до зростання середньої тривалості життя, що звісно є позитивом. Але старіння європейських націй поступово призвело до закономірного збільшення смертності в абсолютних значеннях та у % до чисельності населення. Як бачимо з табл. 1, тенденція до повільного зростання була перервана різким підйомом смертності під час епідемії ковіду. Після цього відбулося її закономірне зниження, але не до доковідних значень. Якщо у 2014 р. смертність була вищою ніж народжуваність лише на 11 тис., то вже у 2020 р. – більш ніж на 1 млн (і після епідемії різниця не впала нижче 1 млн). Як наслідок, темпи загального зростання населення уповільнилися. Загальний приріст за 12 років становив 8,4 млн [4].

Проте, населення ЄС станом на 1 січня 2024 р. досягло 449,3 млн, і цілком можливим є досягнення у найближчій перспективі історичної 450-мільйонної позначки [4]. Міграція дозволяє компенсувати природні втрати населення. Якщо вести мову про останні три роки, то ключовим фактором є міграції саме з нашої держави. Вже за підсумками 2022 р. громадяни України у ЄС посіли перше місце за чисельністю серед іноземців (громадян країн, які не входять до ЄС) [1]. Звісно основний потік українців до ЄС припав на перші місяці після початку повномасштабної війни, але загальна чисельність громадян України, які отримали тимчасовий прихисток у ЄС продовжує зростати. Станом на 31 березня 2025 р. вона досягла 4 306,8 тис., що становить 0,95 % населення ЄС (а наприклад у Чехії ця частка наближається до 3,5 %) [5]. Певною мірою можна констатувати, що саме українці врятували ЄС від депопуляції.

Необхідно констатувати, що навіть з урахуванням останніх негативних тенденцій демографічна ситуація в ЄС є далеко не найгіршою у світі. Навпаки, вона є набагато кращою, ніж в низці інших заможних демократичних держав, зокрема в Японії та Південній Кореї (проте, гіршою ніж у США).

Водночас існуючі тенденції демографічного розвитку же призвели до низки соціальних проблем та необхідності прийняття непопулярних рішень. Передусім йдеться про необхідність

перманентного підвищення віку виходу на пенсію, що є закономірним наслідком зміни вікової структури населення. З урахуванням вже існуючого високого рівня податків та соціальних внесків працюючих громадян, їх подальше збільшення (як альтернатива підвищенню пенсійного віку) може завдати шкоди конкурентоздатності економіки ЄС, що розуміє більшість європейських політиків та економістів. Але відповідні проблеми також не є унікальними. Підвищення пенсійного віку постало на порядку денному у багатьох країнах світу, і не лише серед «Золотого мільярду». Зазначимо, що досвід держав ЄС приймати ці болісні рішення буде корисним Україні, для якої також є характерними депопуляція та старіння нації.

Список використаних джерел

1. EU population diversity by citizenship and country of birth. Eurostat: official website. URL: <https://surl.cc/qvmqcy> (Last accessed: 08.05.2025).
2. Fertility statistics. Eurostat: official website. URL: <https://surl.li/tfmwkw> (Last accessed: 08.05.2025).
3. Key figures on the EU in the world – 2025 edition. Eurostat: official website. URL: <https://surl.li/gfchgf> (Last accessed: 08.05.2025).
4. Population and population change statistics. Eurostat: official website. URL: <https://surl.li/yumpor> (Last accessed: 08.05.2025).
5. Temporary protection for persons fleeing Ukraine – monthly statistics. Eurostat: official website. URL: <https://surl.li/vnauke> (Last accessed: 08.05.2025).

Ірина П'ЯТНИЧУК

*к.е.н., доц., декан факультету управління,
Прикарпатський національний університет
імені Василя Стефаника*

НАПРЯМИ, ЯКІ ВИЗНАЧАЮТЬ СУЧАСНИЙ СТАН І ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ВИЩОЇ ОСВІТИ В ЄС

Система вищої освіти в ЄС переживає період глибоких трансформацій, зумовлених як внутрішніми потребами модернізації, так і зовнішніми глобальними викликами. Зростаюча роль цифрових технологій, необхідність забезпечення академічної мобільності, підвищення якості освітніх програм та актуальність сталого розвитку – це лише частина чинників, що впливають на стратегічні напрями розвитку вищої освіти в ЄС.

В умовах посилення конкуренції на глобальному ринку освітніх послуг, європейські університети вимушені адаптуватися до нових вимог, зберігаючи водночас цінності академічної свободи, інклюзивності та наукової досконалості. У цьому контексті особливого значення набувають ініціативи ЄС, спрямовані на уніфікацію освітніх стандартів, розвиток міжуніверситетських мереж та зміцнення Європейського простору вищої освіти (ЕНЕА).

Слід відмітити, що система вищої освіти Європейського Союзу стикається з багатьма викликами, які потребують значних ресурсів та інноваційних підходів у публічному управлінні. Фінансування освіти, інтернаціоналізація та адаптація до цифрових змін є трьома ключовими напрямками, які визначають сучасний стан і перспективи розвитку вищої освіти в ЄС.

У частині фінансування ЄС демонструє зростаючу увагу до інвестицій у вищу освіту, але для усунення фінансових дисбалансів між країнами потрібні додаткові інструменти підтримки. У частині інтернаціоналізації, яка реалізується за допомогою програм, таких як Erasmus+, успішно розвивається мобільність та інтеграція, але необхідно вдосконалювати механізми залучення студентів із країн за межами ЄС. У свою чергу цифровізація, яка імplementується через заклади вищої освіти ЄС на основі впровадження цифрових інновацій. При цьому, збереження доступності та якості освіти в умовах цифрової трансформації є ключовим викликом. Слід підкреслити, що наведені три напрями взаємопов'язані та мають стратегічне значення для забезпечення стійкого розвитку вищої освіти в Європейському Союзі.

Вивчивши спеціальні літературні джерела, встановлено, що Європейські освітні реформи значно вплинули на функціонування університетів, зокрема у сферах академічної автономії, фінансової стабільності та здатності реагувати на виклики глобалізації. У цьому контексті важливу роль відіграють Болонський процес, програма Erasmus+, стратегічні ініціативи ЄС та зміни в законодавстві країн-членів [1; 2].

Так, академічна автономія має позитивний вплив, а саме: за допомогою децентралізації управління університети отримали більше свободи в управлінні фінансами, кадровими ресурсами та навчальними програмами. Наприклад, багато держав-членів ЄС (Нідерланди, Німеччина, Швеція) реформували законодавство, надавши університетам можливість самостійно визначати навчальні плани та стратегії розвитку. Також сприяє розширенню міжнародного співробітництва, оскільки впровадження Болонського процесу відбулась стандартизація освітніх систем, що спростило інтеграцію університетів до міжнародних освітніх просторів.

Попри переваги, автономія університетів також має виклики. Зокрема університети повинні балансувати між автономією та вимогами держави, яка часто встановлює стратегічні пріоритети, особливо в питаннях фінансування та оцінки якості. А також деякі країни мають обмежену автономію через фінансову залежність від державного бюджету (наприклад, в Угорщині).

У свою чергу фінансова стабільність також містить позитивний вплив, який проявляється через диверсифікацію джерел доходів. Європейські реформи стимулювали університети до пошуку альтернативних джерел фінансування, таких як гранти, спонсорство, міжнародні проекти. Крім цього, фінансова підтримка здійснюється через програми ЄС, тобто програми, такі як Erasmus+, Horizon Europe та Digital Education Action Plan, забезпечують суттєве фінансування для університетських проєктів і досліджень. Наприклад, Horizon Europe надає близько 100 млрд євро для досліджень та інновацій, у тому числі для університетів [1; 2].

Серед викликів можемо виділити фінансову нерівність, оскільки рівень державного фінансування та доступ до європейських фондів значно відрізняється між країнами-членами. Наприклад, університети в Західній Європі мають більше можливостей залучати ресурси, ніж їхні колеги в Східній Європі. А також залежність від зовнішніх джерел, тобто часткове фінансування через європейські програми може бути нестабільним через бюрократичні перепони та конкуренцію за гранти.

Здатність відповідати на глобалізаційні виклики також відзначається позитивним вплив. Так, програми, такі як Erasmus+ та ініціативи щодо створення європейських університетських альянсів, сприяють мобільності студентів і викладачів, а також спільним науковим дослідженням. Для прикладу, програма Erasmus+ з 2021 р. до 2027 р. фінансується у розмірі 28,4 млрд євро, що дозволяє залучати більше учасників до міжнародних обмінів. Також Європейські університети стають конкурентоспроможними на світовій арені завдяки стандартам Болонського процесу, які забезпечують високу якість освіти. Відбувається адаптація до цифрових викликів за допомогою Horizon Europe та Digital Education Action Plan, які сприяють впровадженню цифрових технологій у навчальний процес і управління університетами. Серед викликів можемо виділити відтік кадрів, оскільки, менш розвинені держави-члени стикаються з еміграцією талановитих випускників до більш економічно успішних регіонів. Також університети ЄС змушені конкурувати з провідними закладами освіти США та Азії, які мають більші фінансові ресурси та гнучкіші моделі управління. При цьому, не всі університети однаково швидко адаптуються до цифрових інновацій через різний доступ до технологій і кваліфікованого персоналу [1; 2].

1. П'ятничук І. Д. Публічне управління вищою освітою в Європейському Союзі. *«Вчені записки Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського. Серія: Публічне управління та адміністрування»*. 2024. Том 35(74). № 6. С. 60–65.

2. П'ятничук І. Д. Європейська модель організації публічного управління системою вищої освіти. *Таврійський науковий вісник. Серія: Публічне управління та адміністрування*. 2024. № 6. С. 31–39.

Надія РУДІК

к.держ.упр., доц., доцент кафедри економіки та менеджменту,

Український державний університет науки і технологій

ПОЛІТИКА ЄС ЩОДО ПРИПИНЕННЯ ІМПОРТУ ЕНЕРГОНОСІЇВ З РФ

У відповідь на агресію росії проти України в лютому 2022 р. та відповідно до Версальської декларації глав держав та урядів, у травні 2022 р. Комісія започаткувала План REPowerEU [2]. План покликаний покласти край залежності Європи від російських енергоносіїв шляхом підвищення енергоефективності, прискорення розгортання відновлюваної енергетики та диверсифікації поставок. З того часу додаткове впровадження відновлюваних джерел енергії та енергозбереження дозволили скоротити імпорт газу на понад 60 млрд м³ щорічно в період з 2022 р. по 2024 р. (у 2024 р. Європа імпортувала 273 млрд м³ порівняно з 334 млрд м³ у 2022 р.) [4], що сприяє відмові від російського газу.

Однак, незважаючи на ці зусилля, у 2024 р. ЄС все ще імпортував 52 млрд м³ російського газу (32 млрд м³ трубопроводами та 20 млрд м³ скрапленого природного газу (СПГ), або близько 19 % від загального обсягу імпорту газу в ЄС), а також 13 млн тонн сирої нафти та понад 2 800 т урану (еквівалент природного урану, що міститься в імпортованій продукції) у збагаченій або паливній формі. Десять держав-членів імпортували російський газ у 2024 р., три держави-члени (з квітня 2025 р. Чехія не імпортує російську нафту) все ще імпортували російську нафту, а сім держав-членів імпортували збагачений уран або уранові послуги з росії [5, р. 1].

У своєму виступі 7 травня 2025 р. [6] на пленарних дебатах Європарламенту щодо підтримки ЄС справедливого, сталого та всеохоплюючого миру в Україні Президентка Європейської Комісії Урсула фон дер Ляєн зазначила, що оскільки доходи від викопного палива залишаються ключовим джерелом фінансування російської військової машини, основним інтересом ЄС у сфері безпеки є «припинення фінансування військової скарбниці путіна». Для цього ЄС має припинити витратити мільярди на імпорт російських енергоносіїв. Президентка Європейської Комісії наголосила на тому, що «відкриття крану російського газу та нафти», до чого знову закликають «деякі», було б «помилкою історичного масштабу», яку Союз більше не допустить [6].

В Європейському Парламенті є чітка більшість, яка в листопаді 2024 р. проголосували за заборону всього імпорту російського викопного палива. Над цим питанням також наполегливо працює Польща, яка в першому півріччі 2025 р. головує в раді ЄС. Залежність від імпорту російських енергоносіїв призводить до серйозних безпекових та економічних ризиків для ЄС та його держав-членів, оскільки росія постійно використовує наявні енергопостачання як зброю для загрози стабільності та процвітанню Союзу. Урсула фон дер Ляєн нагадала, що рф неодноразово доводила, що вона не є надійним постачальником і уже скорочувала обсяги «постачання газу до Європи у 2006, 2009, 2014, 2021 роках і протягом усієї війни». Ціни на енергоносії в ЄС «не можуть диктуватися ворожим сусідом» [6].

У зв'язку із вищезазначеним, 6 травня 2025 р. Європейська Комісія представила документ «Дорожня карта припинення імпорту російських енергоносіїв» [5], щоб забезпечити повне припинення залежності ЄС від російської енергії, водночас забезпечуючи стабільні постачання енергії та ціни по всьому ЄС. Дорожня карта окреслює стратегію ЄС щодо поступової відмови від імпорту російських енергоносіїв. У ній також викладено спільне бачення Європи, яка солідарно працює над забезпеченням альтернативних і доступних енергоносіїв для всіх держав-членів, водночас вживаючи спільних заходів для зменшення доходів росії, які підживлюють її військову машину і загрожують стабільності на континенті (у 2024 р. ЄС

сплатив за російську енергію загалом 23 млрд євро, включаючи 1 млрд євро за ядерне паливо [3]). Зменшення залежності від викопного палива сприятиме подальшому зміцненню енергетичної безпеки та суверенітету ЄС відповідно до мети кліматичної нейтральності ЄС.

Дорожня карта є частиною стратегії, спрямованої на підвищення конкурентоспроможності, стійкості та прискорення переходу до чистої енергетики в ЄС. Прийнявши Компас конкурентоспроможності 29 січня 2025 р., Європейська Комісія визначила комплексний та амбітний шлях до відновлення промислової переваги Європи. У поєднанні з прискореним розгортанням відновлюваних джерел енергії (частка енергії з відновлюваних джерел у валовому кінцевому споживанні енергії ЄС має становити щонайменше 42,5 % до 2030 року, але бажано до 45 %) [5, р. 2], включаючи відновлювані гази, подальшою електрифікацією, енергоефективністю та альтернативними поставками, поетапна відмова від російського палива сприятиме досягненню цілей Угоди чистої промисловості та Плану дій з доступної енергетики від 26 лютого 2025 р. [1]. Зазначається також, що Дорожня карта не завдає шкоди можливим майбутнім санкціям ЄС.

Дорожня карта включає 9 дій [5, р. 7–16], після чого у червні 2025 р. Європейською Комісією будуть представлені законодавчі пропозиції. На основі дорожньої карти Комісія запропонує завершити поступову відмову від газу за існуючими довгостроковими або спотовими контрактами не пізніше 2027 р.

1. Прозорість, моніторинг та відстежуваність. Хоча деякі держави-члени ЄС мають національні правила щодо відстеження російського газу (наприклад, Іспанія), все ще не існує узгодженої системи ЄС щодо прозорості, моніторингу та відстеження імпорту російського газу до ЄС. Правила ЄС вимагатимуть від покупців розкриття інформації про контракти на імпорт російського газу, та передбачатимуть регулярний обмін інформацією між митними органами та відповідними державними органами.

2. Національні плани на підтримку дій ЄС щодо відмови від російського газу. Держави-члени ЄС мають планувати та контролювати поступову відмову від російського газу за допомогою національних планів з чіткими діями та часовими рамками (подання до кінця 2025 р.). Національні плани повинні, серед іншого, передбачати: а) обсяги імпорту російського газу за існуючими контрактами, в тому числі за контрактами із застереженням «бери або плати»; б) графік, включаючи основні етапи, що підтримують заходи ЄС для досягнення мети поступової відмови від російського газу; в) варіанти диверсифікації та технічні можливості для заміщення російського газу, в тому числі шляхом співпраці в існуючих регіональних угрупованнях.

3. Поетапна заборона імпорту російського газу. Положення про заборону імпорту російського газу за новими контрактами та існуючими спотовими контрактами не пізніше кінця 2025 р., а за існуючими довгостроковими контрактами – не пізніше кінця 2027 р.

Очікується, що за умови поступової і поетапної відмови та забезпечення альтернативних поставок, заборона імпорту російського газу матиме обмежений вплив на ціни та безпеку постачання в державах-членах з таких причин:

По-перше, реалізація енергетичних цілей ЄС та відповідної нормативно-правової бази прискорить впровадження відновлюваних джерел енергії та енергоефективності в усьому ЄС. За оцінками, ЄС може заощадити понад 15 млрд м³ газу на рік, зменшивши загальний попит на газ в ЄС на 40–50 млрд м³ до 2027 р.

По-друге, за даними Міжнародного енергетичного агентства (МЕА), очікується, що в найближчі роки з'являться додаткові світові поставки зрідженого природного газу (ЗПГ), що покращить баланс на світовому ринку. Хоча світові ринки ЗПГ залишатимуться обмеженими у 2025 р., на кінець 2026 р. прогнозується введення нових потужностей ЗПГ у розмірі 85–90 млрд м³, зокрема, з США, Канади, Катару та африканських країн. Очікується, що це перевищить прогнозоване зростання світового попиту. До 2030 р. світові експортні потужності ЗПГ зростуть приблизно на 250 млрд м³, що майже на 50 % більше порівняно з існуючою пропозицією ЗПГ.

По-третє, завдяки скоординованим зусиллям та інвестиціям на початку енергетичної кризи держави-члени ЄС добре підготовлені до отримання поставок ЗПГ від глобальних

партнерів. У період з 2022 р. по 2024 рік було введено в експлуатацію рекордні дванадцять нових ЗПГ-терміналів і шість проєктів з розширення, що додало 70 млрд м³ імпорتنих потужностей ЗПГ в ЄС. Серед них СПГ-термінали в Александруполісі (Греція), Равенні (Італія), Крк (Хорватія), Свіноуйсьце (Польща) та Вільгельмсхафен 2, Мукран, Штаде і Лубмін (Німеччина). В результаті загальна потужність імпорту ЗПГ в ЄС становить приблизно 250 млрд м³ на рік, що більш ніж удвічі перевищує поточний імпорт ЗПГ.

По-четверте, найближчими роками більші обсяги газу також стануть доступними в Центральній і Південно-Східній Європі, регіоні, який традиційно залежить від російських трубопровідних поставок. Очікується, що з 2027 р. морське газове родовище Neptun Deep в Румунії вироблятиме 8 млрд м³ природного газу на рік протягом перших 10 років своєї експлуатації. З 2026 р. потужність Трансадриатичного газопроводу буде розширено на 1,2 млрд м³, що дозволить збільшити імпорт газу з Азербайджану.

Нарешті, газова інфраструктура в ЄС є достатньо гнучкою, з альтернативними маршрутами та транскордонними пунктами з'єднання, що дозволяє всім країнам-членам мати доступ до ЗПГ та трубопровідного імпорту з неросійських джерел. Починаючи з 2022 р., держави-члени розбудували ключові об'єкти інфраструктури, а до кінця 2028 р. буде завершено створення додаткових об'єктів.

4. Підтримка диверсифікації шляхом об'єднання попиту та кращого використання інфраструктури. Під час спричиненої повномасштабною війною енергетичної кризи AggregateEU (створений Комісією в квітні 2023 р. механізм впровадження агрегації попиту та підтримки більш скоординованих закупівель природного газу на європейському рівні) виявився ефективним інструментом, що сприяє досягненню цілей REPowerEU, надаючи підтримку європейським споживачам і компаніям у закупівлі неросійського газу. Другий середньостроковий раунд агрегації та узгодження попиту в рамках AggregateEU завершився 26 березня 2025 р. і викликав значний інтерес як з боку попиту, так і з боку пропозиції: 29 млрд м³ попиту, 31 млрд м³ пропозицій і майже 20 млрд м³ узгоджених інтересів попиту та пропозиції. Він покриває попит на газ між 2025 і 2030 роками і дозволяє покупцям вказувати бажаний термінал в ЄС або поставки «франко-борт», надаючи покупцям додаткову гнучкість. Комісія має намір вивчити варіанти агрегації попиту та усунути залишків регуляторних і ринкових бар'єрів для кращого використання наявної в ЄС інфраструктури.

5. Нові обмеження щодо припинення імпорту російського урану, збагаченого урану та інших ядерних матеріалів. Торговельні заходи щодо імпорту збагаченого урану з росії для забезпечення рівних умов гри та заохочення політичних і бізнес-рішень щодо прискорення нарощування потенціалу в ланцюжку створення вартості в ядерній енергетиці ЄС, а також обмеження на нові контракти на постачання, спільно підписані Агентством з постачання Євратому, щодо урану, збагаченого урану та інших ядерних матеріалів, що походять з рф.

6. Зобов'язання з диверсифікації та прозорість. Держави-члени ЄС мають планувати та контролювати поступову відмову від імпорту російської ядерної енергії за допомогою національних планів з чіткими діями та графіком у межах конкретних термінів. В червні 2025 р. Комісія має намір запропонувати законодавчу пропозицію з конкретними цілями для держав-членів: а) замінити російське ядерне паливо альтернативними видами палива шляхом прискорення укладання контрактів і ліцензування таких видів палива та подальшого розвитку повністю європейських альтернатив; б) поступово припинити залежність від росії у постачанні урану, збагаченого урану та інших ядерних матеріалів; в) підвищити прозорість у питаннях залежності та заохочувати диверсифікацію російських поставок запасних частин та послуг з технічного обслуговування.

7. Нарощування виробництва в ЄС. Європейська Комісія має намір запропонувати створення структури ЄС – Європейська долина радіоізотопів (ERVI) – з метою забезпечення постачання медичних радіоізотопів до ЄС за рахунок збільшення власного виробництва, зменшення залежності ЄС від іноземних постачальників, зокрема росії, та підвищення стійкості європейського ланцюга постачання з урахуванням різних потреб держав-членів.

8. Національні плани поступової відмови від російської нафти та забезпечення альтернативних поставок. Зацікавлені держави-члени ЄС мають розробити та до кінці 2025 р. подати до Комісії національні плани з викладенням своїх стратегій заміщення імпорту російської нафти до кінця 2027 р., які мають містити: а) графік, включаючи основні етапи з відповідними заходами, для досягнення мети поступової відмови від російської нафти; б) варіанти диверсифікації та технічні можливості для заміщення російської нафти; в) обсяги імпорту російської нафти за чинними контрактами та термін їхньої дії.

9. Продовження запровадження та застосування санкцій. Для вирішення проблеми обходу нафтових санкцій ЄС шляхом використання росією «тіньових флотів» передбачені такі заходи: а) продовження інформаційно-роз'яснювальної роботи та діалогу із зацікавленими третіми країнами; б) співпраця з міжнародними партнерами, в тому числі з Міжнародною морською організацією (ІМО), з метою встановлення та дотримання суворих стандартів безпеки та захисту на морі; в) заохочення держав-членів до посилення морського нагляду, спираючись на інтегровані служби, розміщені в Європейському агентстві з морської безпеки. Верховний представник ЄС з питань закордонних справ і політики безпеки вивчатиме з державами-членами можливість розгортання місії Спільної політики безпеки і оборони ЄС (СПБО) з метою: а) здійснення спостереження, постійного моніторингу морської діяльності з метою виявлення підозрілих суден або поведінки; б) стримування незаконної морської діяльності. Забезпечення дотримання міжнародного морського права, в тому числі шляхом звернення до держави прапора підозрілого судна або його капітана з вимогою, щоб судно увійшло в територіальне море держави, де ця прибережна держава може вжити всіх необхідних заходів відповідно до Конвенції ООН з морського права (ЮНКЛОС) і свого внутрішнього законодавства. Забезпечення висадки на борт і огляду суден, що становлять інтерес, у відкритому морі або у виключних економічних зонах (ВЕЗ) держав-членів ЄС, якщо це дозволено ЮНКЛОС або після отримання згоди на це держави прапора. Укладення угод з відповідними державами прапора для отримання їхньої згоди на проведення санкціонованих операцій з висадки на судна у відкритому морі або у ВЕЗ держав-членів ЄС.

Таким чином, Дорожня карта щодо припинення імпорту російських енергоносіїв має на меті забезпечити незалежність ЄС від енергоносіїв рф шляхом поступової відмови від імпорту газу, ядерної енергії та нафти у впорядкований, безпечний та добре підготовлений спосіб відповідно до мети ЄС щодо кліматичної нейтральності. Вона доповнює стратегічні цілі ЄС, викладені в ряді підготовлених Комісією документів, скорочуючи імпорт викопного палива від постачальників, які створюють загрозу економічній безпеці, та прискорюючи чистий перехід, відмову від викопного палива. Дев'ять заходів, запропонованих у цій Дорожній карті, ефективно усунуть російські енергоносії з ринків ЄС, не ставлячи під загрозу безпеку поставок і мінімізуючи вплив на ціни та ринки. Виконання Дорожньої карти вимагатиме рішучої відданості, солідарності, залучення та співпраці всіх держав-членів, інститутів ЄС та учасників енергетичного ринку. Комісія оцінюватиме вплив і ретельно відстежуватиме прогрес у поетапній відмові від імпорту російських енергоносіїв, а також надаватиме необхідну підтримку всім державам-членам у вирішенні будь-яких проблем, з якими вони можуть зіткнутися. Регулярний обмін інформацією в рамках існуючих координаційних груп та груп регіонального співробітництва гарантуватиме, що ЄС залишатиметься на шляху до досягнення своїх цілей, вчасно та ефективно вносячи будь-які необхідні корективи у світлі безпеки постачання та динамічного розвитку ринку.

Список використаних джерел

1. Clean Industrial Deal. A plan for EU competitiveness and decarbonisation. URL: <https://surl.lu/mqyvrl> (Last accessed: 07.08.2025).
2. Communication from the Commission to the European Parliament, the European Council, the Council, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions REPowerEU Plan. COM(2022) 230 final. URL: <https://surl.lu/gnmbrc> (Last accessed: 07.08.2025).

3. Liboreiro J. EU sets 2027 as deadline to phase out all Russian energy, including LNG. Euronews. 6 May 2025. URL: <https://surl.lu/lhwaiu> (Last accessed: 07.08.2025).

4. Natural gas supply statistics. Eurostat. URL: <https://surli.cc/ejsjgck> (Last accessed: 07.08.2025).

5. Roadmap towards ending Russian energy imports. Communication from the Commission to the European Parliament, the Council, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions. Strasbourg, 6.5.2025 COM(2025) 440 final. URL: <https://surl.lu/ewamwp> (Last accessed: 07.08.2025).

6. Speech by President von der Leyen at the EP plenary debate on EU support for a just, sustainable and comprehensive peace in Ukraine. Directorate-General for Enlargement and Eastern Neighbourhood. 7 May 2025. URL: <https://surl.li/qhashl> (Last accessed: 07.08.2025).

Олександр РУДІК

*к.політ.н., доц., доц. кафедри
історії та політичної теорії
НТУ «Дніпровська Політехніка»*

РОЗШИРЕННЯ І ПОГЛИБЛЕННЯ ШЕНГЕНСЬКОЇ ЗОНИ В КОНТЕКСТІ 40-РІЧНОГО ЮВІЛЕЮ

Підписана 14 червня 1985 р. Шенгенська угода ознаменувала початок нової ери стратегічного співробітництва і поглибленої інтеграції, в центрі якої – свобода і безпека людей. Бачення було простим і водночас глибоким: побудувати Європу, в якій громадяни могли б пересуватися через внутрішні кордони без перешкод, сприяючи таким чином економічному зростанню, культурному обміну і соціальній згуртованості, одночасно зміцнюючи колективну безпеку.

В оприлюдненому 23 квітня 2025 р. Європейською Комісією щорічному Звіті щодо стану Шенгенської зони (далі – Звіт), зазначається, що за 40 років Шенгенська зона перетворилася з регіональної ініціативи кількох держав-членів ЄС на істинно європейський проєкт [7]. Загалом, Шенгенську зону розширювали дев'ять разів, створюючи простір, який сьогодні є найбільшою у світі зоною вільного пересування без внутрішнього прикордонного контролю. Нині, протокол № 19 до Договору про функціонування Європейського Союзу (ДФЄС) щодо Шенгенського *acquis*, інтегрованого в рамки ЄС, застосовується до 30 країн. Контроль на внутрішніх кордонах скасовано між 29-ма країнами-учасниками [2, р. 6] (25 держав-членів ЄС, крім Ірландії та Кіпру, та Ісландія, Ліхтенштейн, Норвегія і Швейцарія) .

Пройшовши довгий і складний шлях, Болгарія та Румунія 1 січня 2025 р. повністю інтегрувалися до Шенгенської зони. Рішення Ради ЄС від 12 грудня 2024 р. [5], прийняте після її рішення від 30 грудня 2023 р. з того ж питання, ознаменувало завершення 18-річного процесу з моменту, коли обидві країни стали державами Шенгенської зони після їхнього вступу до ЄС. Очікується, що після повного приєднання до Шенгенської зони Болгарія та Румунія заощадять мільярди євро.

Так, в оприлюдненому в листопаді 2024 р. (тобто до грудневого рішення Ради ЄС) власному ініціативному звіті [9] Європейський економіко-соціальний комітет (ЄЕСК) звернув увагу на різні оцінки, які показують, що компанії, що працюють у Болгарії та Румунії, щорічно сплачують мільярди євро в результаті збільшення витрат та затримок, спричинених наявністю прикордонного контролю. Усі ці прямі витрати неминуче перекладаються на споживачів і впливають на фізичне та психічне здоров'я працівників. Згідно з цими оцінками, компанії, що працюють у Болгарії та Румунії, платять високу ціну за неповну участь у Шенгенському режимі. Нещодавня конференція, організована ЄЕСК та Болгарською промисловою асоціацією (БПА) у Софії (Болгарія), оцінила витрати, пов'язані з неповним членством в Шенгенській зоні, у понад 834 млн євро на рік для Болгарії. З цієї ж причини Румунія втрачає 2,32 млрд євро річних доходів [9].

Іншими проблемами, спричиненими митним контролем на сухопутних кордонах між Болгарією, Румунією та сусідніми країнами, є втрата прибутку, обмеження торгівлі та туризму, зниження конкурентоспроможності та збільшення бізнес-витрат, а також негативний вплив на навколишнє середовище. Неповне членство в Шенгенській зоні, зазначається в звіті ЄЕСК, також має політичну ціну, оскільки такий підхід створює недовіру до європейських інституцій та підживлює євроскептичні настрої в обох країнах [9].

Кіпр працює над виконанням рекомендацій Шенгенської угоди, і його перша оцінка Шенгенської угоди вже триває. У Звіті зазначається, що Європейська Комісія підтримує Кіпр у його процесі глибшої інтеграції до Шенгенської системи [2, р. 6].

Свого часу Ірландія отримала унікальне звільнення від участі в усіх положеннях Шенгенського зводу правил (статті 4 та 5 Протоколу № 19 ДФЄС) [7]. З огляду на переваги для Ірландії та Шенгенської зони загалом, а також після отримання дозволу Ради ЄС на участь у певних сферах [6], таких як Шенгенська інформаційна система, а також співпраця поліції та судів у кримінальних справах, наразі триває подальша оцінка її шенгенського статусу. Так, у 2021 р. в рамках першої оцінки Шенгенської угоди щодо Ірландії було проведено оціночні візити, пов'язані зі співпрацею сил поліції та Шенгенською інформаційною системою. З метою оцінки прогресу, досягнутого Ірландією, з 25 по 29 листопада 2024 р. було також проведено контрольний візит. Хоча прогрес було відзначено, Ірландії все ще необхідно вжити подальших заходів для реалізації незавершених коригувальних заходів. Європейська Комісія продовжуватиме моніторинг виконання плану дій. Європейська Комісія має намір оприлюднити звіт про Шенгенську оцінку Ірландії у 2025 р. Звіт охоплюватиме оцінку експертною групою стану виконання Ірландією вимог щодо судового співробітництва у кримінальних справах, співробітництва у сфері боротьби з наркотиками, а також статті 26 Шенгенської конвенції [2, р. 7]. Якщо він буде позитивним, це дозволить Раді ЄС ввести в дію положення рішення Ради ЄС від 28 лютого 2002 р. в Ірландії, що сприятиме розширенню співпраці в рамках Шенгенської зони.

Оскільки ЄС готується до подальшого розширення, а кілька країн-кандидатів просуваються в переговорах про вступ, Шенгенська зона також має розширитися на ці країни, оскільки від них вимагається прийняти і впровадити Шенгенські правила з дня їхнього вступу до ЄС. В Звіті зазначається, що для подолання складнощів, пов'язаних з розширенням Шенгенської зони, та для забезпечення добре підготовленого процесу інтеграції буде необхідна нова прозора, ефективна та дієва структура для вступу до Шенгенської зони [2, р. 7]. Спираючись на уроки останнього розширення Шенгенської зони, ці рамки повинні забезпечити передбачуваний і справедливий процес, що дозволить новим державам-членам поступово отримувати вигоди від участі в Шенгенській зоні, і, зрештою, скасувати внутрішній прикордонний контроль як кінцеву мету.

В Звіті підкреслюється, що цей процес вимагає ретельного моніторингу на всіх етапах, щоб забезпечити постійне дотримання новими країнами-учасницями Шенгенської зони високих стандартів, що застосовуються існуючими країнами, у всіх сферах, необхідних для остаточного скасування контролю на внутрішніх кордонах [2, р. 7]. Як перший крок, під час переговорів про вступ, ці країни повинні продовжувати працювати над запровадженням правових, управлінських та операційних стандартів, необхідних для закріплення Шенгенської системи в повноцінно функціонуючій національній системі управління до моменту їхнього вступу до ЄС. Це вимагає ретельної підготовки, включаючи реалізацію Шенгенського плану дій, як це викладено в Повідомленні про політику розширення ЄС від 30 жовтня 2024 р. [1].

Поглиблення Шенгену, щоб бути готовим до цифрової епохи. Наразі ЄС трансформує спосіб управління кордонами, переходячи від переважно фізичних перевірок на кордоні до більш сучасної та цифрової прикордонної системи. В Звіті говориться про необхідність прискорення цифровізації Шенгенської зони для підвищення безпеки громадян, зміцнення зовнішніх кордонів, співпраці правоохоронних органів, полегшення добросовісних поїздок до Шенгенської зони і свободи вільного пересування в ній, забезпечуючи при цьому захист фундаментальних прав і стандартів безпеки [2, р. 7].

У рамках зусиль, спрямованих на те, щоб зробити Шенгенську зону еталонним світовим стандартом у сприянні безперешкодним і безпечним подорожам, у січні 2025 р. набули чинності нові правила [8], що регулюють ефективне використання інформації про подорожі («розширена інформація про пасажирів») прикордонними та правоохоронними органами. В Європейській Комісії розглядають запровадження цих правил, як важливий крок на шляху до підвищення безпеки без шкоди для подорожей, з дотриманням прав на захист даних і приватного життя. У 2025 р. Комісія має намір розпочати оцінку правил, що регулюють використання даних про персональні дані пасажирів, щоб проаналізувати їхню ефективність та результативність.

Діджиталізація процедур на зовнішньому кордоні ЄС є ключовим елементом подолання безпекових ризиків. У грудні 2024 р. Комісія представила законодавчу пропозицію щодо поступового запуску системи в'їзду / виїзду. Ця пропозиція дозволяє країнам Шенгенської зони поступово розгортати цю систему на своїх зовнішніх кордонах протягом шести місяців, у такий спосіб надаючи їм та Агентству ЄС з операційного управління великомасштабними ІТ-системами у сфері свободи, безпеки та правосуддя (eu-LISA) гнучкість та інструменти для вирішення проблем, що залишаються, до повного розгортання системи. Комісія закликала співзаконодавців (Європейський Парламент і Раду ЄС) забезпечити швидкі переговори та швидке ухвалення її пропозиції [2, р. 8]. Підготовка до впровадження Європейської системи інформації та авторизації подорожей (ETIAS) повинна бути швидко завершена, оскільки ряд країн Шенгенської зони стикаються з труднощами у впровадженні необхідних заходів. Згідно з переглянутим Шенгенською Радою в березні 2025 р. графіком, розгортання системи в'їзду / виїзду буде поступовим, починаючи з жовтня 2025 р., а ETIAS почне повноцінно працювати в останньому кварталі 2026 р.

Хоча ці системи значно підвищать безпеку та ефективність подорожей, пропозиція Комісії щодо оцифрування проїзних документів, представлена в жовтні 2024 р. [4], є частиною ширшого зобов'язання щодо цифрових інновацій на користь мандрівників. Метою цієї ініціативи є встановлення єдиного стандарту для цифрових проїзних документів і запровадження загальноєвропейського мобільного застосунку, який допоможе спростити прикордонний контроль і забезпечить безперешкодний досвід подорожей для всіх мандрівників. Наразі тривають переговори Комісії з Європейським Парламентом та Радою ЄС, щоб втілити ці амбіції в життя. Також триває робота над модернізацією візових процедур, щоб громадяни третіх країн також могли скористатися перевагами більш ефективної та безпечної візової процедури. Після пропозиції Комісії щодо цифрових шенгенських віз [10] законодавчі процедури завершилися ухваленням Пакту про міграцію та притулок в грудні 2023 р. Відповідні імплементаційні акти наразі перебувають на стадії розгляду, а мета полягає в тому, щоб розпочати розробку платформи для подання візових заявок до ЄС у 2026 р., щоб розпочати роботу платформи та запровадити цифрову візу у 2028 р. [2, р. 8].

Оскільки соціальні та технологічні зміни відбуваються безпрецедентними темпами, які було неможливо уявити, коли Шенген лише створювався, в Звіті наголошується, що Шенгенська зона повинна адаптуватися, щоб залишатися попереду [2, р. 8]. Нові технології та цифрові рішення матимуть вирішальне значення для трансформації управління кордонами та раннього виявлення загроз. Інвестиції в дослідження і розробки майбутніх європейських технологій управління кордонами і безпеки повинні продовжувати захищати Шенгенську зону, використовуючи найсучасніші європейські рішення в майбутньому. Це вимагає тіснішого партнерства, в тому числі з асоційованими країнами Шенгенської зони, а також з державними і приватними зацікавленими сторонами, такими як дослідники, підприємці, інноваційні компанії або науково-дослідні і технологічні організації. Ця робота має доповнюватися підвищеною готовністю за допомогою передових систем виявлення загроз, постійного моніторингу критичної інфраструктури і запровадженням протоколів реагування в режимі реального часу. Ці заходи необхідні для управління зростаючою загрозою порушень кібербезпеки, в тому числі в установах ЄС і прикордонних інформаційних системах [2, р. 9].

Як було заявлено в Стратегії внутрішньої безпеки, для підтримки дискусій з державами-членами в Раді ЄС щодо еволюції викликів внутрішній безпеці та обміну думками про ключові

політичні пріоритети, Комісія розроблятиме і представлятиме регулярні аналізи загроз для внутрішньої безпеки ЄС. В Звіті наголошується [2, р. 9], що для підтримки більш широкої роботи з поліпшення ситуаційної обізнаності важливо, щоб держави-члени розширили обмін розвідувальними даними з Єдиним аналітичним центром розвідки (SIAC) і забезпечили кращий обмін інформацією з установами та органами ЄС.

Для більш скоординованого, узгодженого і ефективного реагування на нові виклики безпеці вирішальне значення має транскордонне оперативне співробітництво правоохоронних органів. Постійні правові та юрисдикційні обмеження, визначені в оцінці Комісії Рекомендацій Ради ЄС щодо оперативного співробітництва правоохоронних органів від 29 травня 2024 р., продовжують перешкоджати ефективній оперативній співпраці між правоохоронними органами [2, р. 9]. Як зазначено в Європейській стратегії внутрішньої безпеки [3], Комісія працюватиме над створенням Групи високого рівня з питань майбутнього оперативного співробітництва правоохоронних органів для розробки спільного стратегічного бачення і пропозиції реальних рішень для подолання правових прогалів, поліпшення обміну інформацією та забезпечення високого рівня внутрішньої безпеки в усьому Шенгенському просторі.

Нарешті, існує потреба в оновленні правової бази для боротьби з незаконним ввезенням мігрантів. Комісія закликає Європейський Парламент і Раду ЄС якнайшвидше завершити переговори щодо постанови стосовно посилення ролі Європолу в боротьбі з незаконним ввезенням мігрантів і директиви, яка встановлює мінімальні правила щодо запобігання та протидії сприянню несанкціонованому в'їзду, транзиту та перебуванню в Союзі [2, р. 10]. Тим часом буде продовжена робота з модернізації вже наявних інструментів. Так, у січні 2025 р. Комісія підтримала запуск професійної мережі розслідувачів незаконного ввезення мігрантів в Інтернеті, керованої Європейським центром Європолу з протидії незаконному ввезенню мігрантів та Інтернет-підрозділом ЄС з перенаправлення мігрантів. Ця мережа допоможе ліквідувати злочинні групи, що діють в Інтернеті. Друга Міжнародна конференція з питань незаконного ввезення мігрантів оцінить досягнутий прогрес і визначить подальші дії на підтримку консолідації роботи Глобального альянсу з протидії незаконному ввезенню мігрантів.

Список використаних джерел

1. 2024 Communication on EU enlargement policy. Communication from the Commission to the European Parliament, the European Council, the Council, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions. Brussels, 30.10.2024. COM/2024/690 final. URL: <https://surl.li/lbvajx> (Last accessed: 07.05.2025).
2. 2025 State of Schengen Report. Communication from the Commission to the European Parliament, the European Council, the Council, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions. Brussels, 23.4.2025 COM(2025) 185 final. URL: <https://surl.li/kleagm> (Last accessed: 07.05.2025).
3. Commission presents a European internal security strategy. European Commission. 1 April 2025. URL: <https://surl.li/qtmjho> (Last accessed: 07.05.2025).
4. Commission proposes an EU Digital Travel application for easier and safer travel. European Commission. October 8, 2024. URL: <https://surl.li/qtmjho> (Last accessed: 07.05.2025).
5. Council Decision (EU) 2024/3212 of 12 December 2024 setting the date for the lifting of checks on persons at internal land borders with and between the Republic of Bulgaria and Romania. URL: <https://surl.li/cvrmqd> (Last accessed: 07.05.2025).
6. Council Decision 2002/192/EC of 28 February 2002 concerning Ireland's request to take part in some of the provisions of the Schengen acquis. URL: <https://surl.li/skbfkx> (Last accessed: 07.05.2025).
7. Protocol No 19 on the Schengen acquis integrated into the framework of the European Union. Consolidated version of the Treaty on the Functioning of the European Union. URL: <https://surl.li/cc/cewriy> (Last accessed: 07.05.2025).
8. Regulation (EU) 2025/13 of the European Parliament and of the Council of 19 December 2024 on the collection and transfer of advance passenger information for the prevention, detection,

investigation and prosecution of terrorist offences and serious crime, and amending Regulation (EU) 2019/818. URL: <https://surl.lu/ebocxy> (Last accessed: 07.05.2025).

9. The cost of non-Schengen for the single market – impact on Bulgaria and Romania. Own initiative report. European Economic and Social Committee. INT 1046, 4 December 2024. URL: <https://surl.cc/oidgjn> (Last accessed: 07.05.2025).

10. Visa Digitalisation: Visa travel to the EU becomes easier. European Commission. Apr 27, 2022. URL: <https://surl.li/wapnls> (Last accessed: 07.05.2025).

Наталія СОРОКІНА

*д.держ.упр., професор кафедри державного управління і місцевого самоврядування
НТУ «Дніпровська політехніка»*

Анастасія ПРЯДКА

*здобувачка першого (бакалаврського) рівня вищої освіти спеціальності «Соціальна робота»
НТУ «Дніпровська політехніка»*

ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ ВОЛОНТЕРСЬКОГО РУХУ В ЄВРОПІ

Волонтерство, будучи важливим соціальним явищем, відображає європейську ідентичність, демонструє активну громадянську позицію та сприяє розвитку соціальної відповідальності. Спрямована на суспільне благо та зміцнення соціального капіталу, а також на боротьбу з економічною та соціальною нерівністю, волонтерська діяльність потребує визнання та всебічної підтримки з боку влади на всіх рівнях. Окрім того, волонтерство сприяє економічному зростанню, підтримує інтеграцію в Європі та ефективно зміцнює суспільну згуртованість.

Рівень волонтерства в різних країнах Європи значно відрізняється, незважаючи на спільну історію та традиції волонтерського руху. Ключовим фактором для створення інновацій у волонтерстві та залучення громадян до цієї діяльності є створення доступних та гнучких форм участі, які відповідають потребам різних соціальних груп та сприяють активній громадянській позиції. Згідно зі статистичними даними, понад 100 млн людей у Європі є волонтерами. Майже 80 % серед загальної кількості європейських громадян вважають, що волонтерська діяльність є важливою частиною соціально спрямованих держав та проявом демократичного життя [1, с. 52]. Відповідно до дослідження, яке проводив Бернар Анжольрас у своїй статті «Пояснення різновидів волонтерства в Європі: підхід, що базується на можливостях (Explaining the Varieties of Volunteering in Europe: A Capability Approach)» [2], рівень волонтерства в Європі, з боку окремих осіб, залежить від володіння ними певним капіталом, а саме: людським (знання, навички, здоров'я), економічним (рівень доходів), соціальним (соціальні зв'язки, довіра) та культурним капіталом. Автор звернув увагу, що рівень економічного добробуту країни, окрім індивідуальних економічних ресурсів, може сприяти формуванню здатності людей займатися волонтерством. Також існує певна закономірність, що чим більша нерівність доходів у країні, тим нижчий рівень волонтерства [2, р. 1192].

У сучасній Європі спостерігається значне зростання уваги до розвитку громадянського суспільства, і різні інституції почали активно розвивати програми підтримки волонтерської діяльності. Волонтерські ініціативи стали важливим елементом не лише на національному, але й на міжнародному рівні, об'єднуючі культури та традиції. Саме цих масштабів та форматів змогли досягти у 20 столітті, ставши важливою частиною післявоєнної відбудови Європи.

Європейський Союз надає значну підтримку розвитку волонтерства через різноманітні програми та законодавчі ініціативи. Однією з найбільш помітних програм є «Erasmus+» [3], що сприяє мобільності молоді, надаючи можливості для участі у волонтерських проектах по всій Європі. Дуже цінними є масштаби та варіанти програм, які надають можливості обміну для спортсменів, здобувачів середньої загальної освіти, студентів вищих навчальних закладів та

освіти дорослих. На нашу думку, це є прикладом розвитку та адаптивності, адже програма діє з 1987 р. і дотепер, надаючи можливості та підтримку для подорожей і здобуття освітнього, професійного, особистісного розвитку. Надання можливостей для отримання нових знань є проявом академічного волонтерства і дана програма надає новий досвід громадянам.

ESC (European Solidarity Corps) [4] раніше була частиною програми «Erasmus+» надаючи можливості волонтерства: довготривалі і короткотривалі. Ця програма надає змогу молоді поїхати до іншої країни, отримати досвід і допомагати у соціальних, екологічних або культурних проектах. Стаючи волонтером, ви не тільки надаєте допомогу, а й отримаєте нові знання, можливість розвивати власні навички та обмінюватися досвідом. А також маєте змогу обрати форму волонтерства, яка підходить саме тобі: соціальна допомога, участь у освітніх напрямках, таких як викладання або обміни, організація культурних заходів, участь у екологічних акціях. Все це, задля єдності та обміну думками, ідеями, що допомагає розвивати не тільки конкретну державу, але й світ.

Service Civil International (SCI) є однією з найстаріших і найавторитетніших міжнародних волонтерських організацій, заснованою ще у 1920 р. Ця організація пропонує унікальні можливості для молоді та дорослих брати участь у соціально корисних проектах по всьому світу. Головною метою SCI є сприяння миру, соціальній справедливості та сталого розвитку через волонтерську діяльність і міжкультурний обмін. Основні напрями діяльності SCI включають різноманітні волонтерські проекти, які поділяються на короткострокові (від 2 до 6 тижнів) та довгострокові (від 2 до 12 місяців). Короткострокові табори зосереджені на таких сферах, як екологія (відновлення парків, еко-фермерство), соціальна робота (допомога дітям, людям з інвалідністю, біженцям), культурні ініціативи (реставрація пам'яток, організація фестивалів) та освітні проекти (тренінги з прав людини, толерантності). Довгострокові проекти передбачають більш глибоку залученість у роботу соціальних організацій, еко-селищ або громадських центрів [5].

Волонтерський рух відіграє ключову роль у процесі європейської інтеграції, особливо в контексті створення спільної європейської ідентичності. Волонтерство сприяє зближенню громадян різних країн ЄС, допомагаючи створити мережу міжкультурного обміну, розвитку взаєморозуміння та співпраці між народами. Волонтери беруть участь у численних ініціативах, що мають глобальне значення: від допомоги біженцям до боротьби з кліматичними змінами.

Крім того, волонтерська діяльність стає важливим механізмом у підтримці стабільності та розвитку Європи. Волонтери активно долучаються до вирішення проблем, пов'язаних із соціальною інтеграцією мігрантів, підтримкою громадян, які постраждали від економічних або природних катастроф, а також працюють над зміцненням демократичних процесів у державах, що знаходяться на шляху європейської інтеграції.

Список використаних джерел

1. Жорняк, А., Подпльота, С. Сутність та особливості функціонування системи волонтерського руху у Німеччині. *Публічне управління та митне адміністрування*. Спецвипуск. 2022. С. 51–56. <https://doi.org/10.32782/2310-9653-2022-spec.8>
2. Enjolras B. Explaining the varieties of volunteering in Europe: A capability approach. *International Journal of Voluntary and Nonprofit Organizations*. 2021. Vol. 32. P. 1187–1212 <https://doi.org/10.1007/s11266-021-00347-5>
3. Erasmus+ is the EU's programme to support education, training, youth and sport URL: <https://erasmusplus.org.ua/> (Last accessed: 29.04.2025).
4. European Solidarity Corps. URL: <https://surl.li/huhjou> (Last accessed: 29.04.2025).
5. Service Civil International. URL: <https://sci.ngo/> (Last accessed: 29.04.2025).

В'ячеслав ТЕТЕРІН

здобувач другого (магістерського)

рівня вищої освіти

НТУ «Дніпровська політехніка»

ПОРІВНЯННЯ СТРАТЕГІЙ СМАРТ-СПЕЦІАЛІЗАЦІЇ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ 2014 – 2020 ТА 2021 – 2027 РОКІВ: ВИСНОВКИ ДЛЯ УКРАЇНИ

Смарт-спеціалізація, як підхід до стратегічного планування інноваційного розвитку регіонів, що базується на виявленні сильних сторін, потенціалу та конкурентних переваг, є актуальною в контексті економічних, соціальних, політичних, безпекових, екологічних змін і викликів. Здатність адаптуватися – безумовно є однією з необхідних умов ефективної реалізації будь-якої стратегії розвитку.

Стратегії смарт-спеціалізації (Smart Specialisation Strategies, S3) Європейського Союзу у періодах 2014 – 2020 рр. та 2021 – 2027 рр. мають як спільні риси, так і суттєві відмінності, зумовлені новими викликами, досвідом попереднього періоду та стратегічними пріоритетами ЄС [1]. Порівняння стратегій – це оптимальний спосіб візуалізації підходів планування, бачення векторів розвитку, прийняття стратегічних рішень на рівні Європейського Союзу. Висновки, що можна зробити від вищезазначеного порівняння можуть стати корисною інформацією для України на шляху євроінтеграції та приєднання до підходу смарт-спеціалізації.

Концептуальні засади та філософія підходу S3 в період з 2014 р. до 2020 р.: вперше введені як попередня умова для отримання фінансування з метою підвищення конкурентоспроможності регіонів через ідентифікацію унікальних переваг [2]. Натомість основною метою створення стратегії 2021 – 2027 рр., що виступає як обов'язкова постійна умова для реалізації програм, є прискорення зеленого та цифрового переходу і інклюзивного зростання. Концептуальна рамка, заснована на ідеї підприємницького відкриття (EDP) та технологічного розвитку розширюється та починає охоплювати соціальні, інституційні та екологічні інновації [3]. Інновації стають не тільки технологічними та економічними, але також починають охоплювати соціальну, цифрову та кліматичну сферу. Виклики, що враховувалися лише частково стають основним фокусом.

Пріоритети стратегії 2014 – 2020 рр. носили вузькоспеціалізований характер виробничої сфери [4]. Стратегії 2021 – 2027 рр. мають характер системної трансформації: зеленої енергетики, цифрової трансформації, охорони здоров'я. Менш жорсткі вимоги до вмісту та управлінню реалізацією стратегії першого періоду тепер мають обов'язковий характер: опис ланцюгів вартості, системи EDP, механізми моніторингу, інклюзивність, екологічність [3]. Виклики, що враховувалися лише частково, стають основою логіки побудови стратегії: орієнтація на виклики (mission-oriented), включаючи клімат і демографію. Визначаються обов'язкові елементи стратегії такі як: аналітичне обґрунтування, механізми участі стейкхолдерів, управлінська структура, шляхи трансформації, план моніторингу та оцінки результатів, міжрегіональна співпраця, взаємозв'язок із програмами фінансування на рівні держави.

Змінився і процес розроблення стратегій – від воркшопів з бізнесом та наукою до інституціоналізованого EDP за участі громадськості, місцевої влади, неурядових організацій. Розширено залучення стейкхолдерів, яке тепер окрім бізнесу та науки також включає громадянське суспільство, територіальні спільноти. Обмежена роль уряду (децентралізований підхід) посилюється координацією з національними програмами, згідно з Європейським кодексом згуртованості.

Із залученням нових стейкхолдерів, розширюється перелік джерел фінансування реалізації стратегії. До ЄФРР (European Regional Development Fund), Horizon 2020 додаються Digital Europe, InvestEU, програми Green Deal. З'являються нові інструменти залучення фінансування: Платформа S3 Interregional Partnerships, програма I3 – Interregional Innovation Investments, кластерні платформи. Також змінюється підхід спрямованості фінансів з підтримки кластерів,

інфраструктури, R&D до фінансування заходів, що націлені на системні ефекти, соціальні інновації, цифрові сервіси.

Зміни в управлінні, моніторингу та оцінці реалізації стратегії можна чітко окреслити переходом від обмеженого контролю за результатами, фокусу на впровадженні до обов'язкового моніторингу за результатами, включаючи KPI на рівні стратегій.

Інституційна спроможність не завжди враховувалася і вимагалася при розробці стратегій 2014 – 2020 рр., натомість стратегії 2021 – 2027 рр. мають підвищені вимоги до інституційної готовності, розробки систем управління та прозорості [5; 6]. Централізована, здебільшого через JRC технічна підтримка стратегії еволюціонує в платформу S3, Policy Support Facility, JRC (Об'єднаний центр досліджень Європейської Комісії), спеціальні механізми Європейської Комісії та регіональні хаби.

Обмежена синергія та сумісність з іншими політиками ЄС змінюється узгодженням підходу тематики S3 з Horizon Europe та місіями ЄС, інтеграцією з стратегіями Smart Cities, Circular Economy, Digital Transformation, Skills Agenda.

Звісно, зміни, що відбулися в розробленні, впровадженні та контролі стратегій смарт-спеціалізації Європейського Союзу 2014 – 2020 рр. та 2021 – 2027 рр., мають наслідки в зміщенні основних викликів: від необхідності подолання формалізації процесів, слабкого зв'язку між стратегією та впливом, розриву наука-бізнес до необхідності вирішувати питання складності інтеграції, сталості, проблеми з інституційною спроможністю, потреба у мультифакторному управлінні.

Еволюція стратегій смарт-спеціалізації (S3) в Європейському Союзі між двома програмними періодами (2014 – 2020 рр. та 2021 – 2027 рр.) демонструє глибоке перетворення як змістовної, так і інституційної суті підходу. Від початкового інструменту підтримки конкурентоспроможності регіонів S3 перетворилася на ключовий механізм стратегічної трансформації регіональних економік у відповідь на глобальні виклики: зміну клімату, цифровізацію, геополітичну нестабільність і соціальну нерівність.

Розуміння еволюції стратегій смарт-спеціалізації Європейського Союзу є надзвичайно корисним для України, особливо в контексті євроінтеграційних прагнень, післявоєнного відновлення та модернізації регіональної політики. Слід уже сьогодні орієнтуватися на нову філософію S3 – ту, яка поєднує інновації з зеленим переходом, цифровою трансформацією, соціальною згуртованістю й територіальною справедливістю. Це передбачає не лише інвестиції у виробництво, але й розвиток людського капіталу, інституційної спроможності регіонів, підтримку малих громад, соціального підприємництва, цифрових сервісів, а також залучення громадськості до стратегічного планування. Такий підхід є актуальним для України як практичний інструмент розробки стратегії сталого розвитку. Крім того, нові інструменти ЄС – як міжрегіональні платформи інновацій (I3), програми Horizon Europe, Digital Europe та механізми Зеленої угоди – відкривають конкретні канали співпраці, фінансування й інтеграції. Для України це означає можливість готувати регіони не лише до післявоєнної відбудови, а й до повноцінної участі у європейських ланцюгах.

Список використаних джерел

1. Cohesion Open Data Platform. Open Data on selected EU Budget programmes: website. 2025. URL: <https://cohesiondata.ec.europa.eu/> (Last accessed: 06.05.2025).
2. 2014 – 2020 ESIF overview. Open Data on selected EU Budget programmes: website. 2025. URL: <https://cohesiondata.ec.europa.eu/overview/14-20> (Last accessed: 06.05.2025).
3. 2021 – 2027 Cohesion Policy overview. Open Data on selected EU Budget programmes: website. 2025. URL: <https://surl.li/ofxpuu> (Last accessed: 06.05.2025).
4. S3 Priorities for 2014 – 2020 Program Development Strategy. The European Commission: website. 2025. URL: <https://surli.cc/xspvbd> (Last accessed: 06.05.2025).
5. Report from the Commission to the European Parliament, the Council, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions, Document 52021DC0797, Brussels, COM(2021) 797 final. 17.12.2021. URL: <https://surl.lu/ozqpqi> (Last accessed: 06.05.2025).

6. Strategic and summary reports 2014 – 2020 Period: ESI Funds. The European Commission: website. 2021. URL: <https://surl.li/bxdvmr> (Last accessed: 06.05.2025).

Георгій ТИТАРЕНКО

аспірант кафедри євроінтеграційної політики

Навчально-наукового інституту

публічного управління та державної служби

Київського національного університету імені Тараса Шевченка

МІЖСЕКТОРАЛЬНА ВЗАЄМОДІЯ У ЦИФРОВОМУ ПРОСТОРИ СПІЛЬНОТИ ПРАКТИК S3

Європейською Комісією визнано, що дослідження та інновації (research and innovation) є ключовими факторами стійкої та смартизованої економічної трансформації [1]. У поточному програмному періоді Європейського Союзу зазначено тезу було додатково підсилено через закріплення у одній зі стратегічних цілей Європейського фонду регіонального розвитку (Policy Objective 1 of the European Regional Development Fund): Більш смартизована Європа через сприяння інноваційним та смартизованим економічним перетворенням / A smarter Europe by promoting innovative and smart economic transformation [2]. Надзвичайно важливою для досягнення цієї мети вважається поширення підходу смарт-спеціалізації (Smart Specialistaion) та належному управлінні регіональними та національними S3 (Strategies for Smart Specialistaion), гарантуючи, що стратегії не залишаються абстрактними документами, і що існують механізми та інструменти для охоплення та залучення територій [3].

Наприкінці 2023 року на Платформі S3 [4] з'явилося повідомлення, що Європейська Комісія створила Спільноту практик «Смарт-спеціалізації» (S3 CoP) і запускає новий універсальний центр (one-stop-shop) «Смарт-спеціалізації» для регіонів ЄС. Новостворена Спільнота практик S3 позиціонується як «центральний знаннєвий і інформаційний хаб смарт-спеціалізації» (The central knowledge and information hub for Smart Specialisation) [1] та платформа, яка об'єднує всі зацікавлені сторони «четверної спіралі» (quadruple-helix) – органи публічного управління та інноваційні агенції (public institutions & innovation enablers); приватні компанії (private companies); академічні та дослідницькі центри (academic & research centres); громадянське суспільство (civil society) [5]. Таким чином буде створено простір для спільного навчання та розвитку. Розробники також зазначають, що «Спільнота практик S3» спирається на десятирічний досвід роботи у сфері S3 та надає фахівцям-практикам регіонального і місцевого розвитку широкий набір стратегічних послуг, розуміючи їхні потреби та спільно розробляючи рішення з будь-якого відповідного аспекту S3.

Вирішальне значення для S3 має «поширення/проникнення/ розповсюдження інновацій» (Innovation Diffusion), яке розуміється як можливість поширення знань та інновацій в інноваційній системі та по всій території регіону задля досягнення смартизованого та інклюзивного зростання (smart and inclusive growth). Належне розуміння цього процесу має важливе значення для використання сильних сторін регіону та формування політики, орієнтованої на місцеві потреби (place-based policymaking) [6]. Тому до проблемних аспектів, які досліджуються і обговорюються в рамках S3 CoP належать, зокрема: сильні та слабкі сторони у впровадженні нових технологій малими та середніми підприємствами; неспроможність університетів та дослідницьких організацій (Research and Technology Organisation, RTO) задовольнити потреби компаній у своїй екосистемі; неефективність інноваційних агентств у сприянні потокам знань та проблеми координації з іншими публічними установами; відсутність трансферу знань від транснаціональних компаній до національних компаній [7].

До найбільш актуальних цифрових інструментів у сфері розроблення та оновлення стратегій смарт спеціалізацій із використання кращих європейських практик міжсекторальної взаємодії, які можуть бути рекомендовані до використання вітчизняними органами публічного управління в умовах воєнного стану та повоєнного відновлення України належать:

– «Око RIS3» (Eye@RIS3) – база даних із візуалізацією, яка була розроблена як інструмент для сприяння в розробці S3 і надає можливість зробити огляд пріоритетів регіонів. Уміщено дані за два останніх цикли стратегічного планування. Можна здійснювати вибірки за різними фільтрами, шукати варіанти спеціалізації для власного регіону та партнерів [8];

– «Мережа науково-технічного співробітництва Східного партнерства у сфері смарт-спеціалізації» (EaP S3 collaboration networks) – потужний інструмент візуалізації для розбудови партнерств, що надає інформацію про мережі співпраці суб'єктів Східного партнерства, визначені за спільними науковими публікаціями, патентами зі спільною заявкою та спільною участю у європейських науково-дослідних та інноваційних проєктах [9].

Список використаних джерел

1. S3 Community of Practice. European Commission: website. URL: <https://surl.lu/dqgwzq> (Last accessed: 17.02.2025).
2. Regulation (EU) 2021/1060 of the European Parliament and of the Council, of 24 June 2021. L 231/159. Official Journal of the European Union. 30.06.2021. URL: <https://surl.li/bjsfdm> (Last accessed: 15.02.2025).
3. Guide to Research and Innovation Strategies for Smart Specialisation (RIS3). Smart Specialisation Platform, 2012. 116 p. URL: <https://surl.lu/oaeyh> (Last accessed: 15.02.2025).
4. Smart Specialisation Platform: website. URL: <https://surl.lu/ndebgu> (Last accessed: 15.02.2025).
5. The S3 Community of Practice in a nutshell. European Commission. 2023. URL: <https://surl.lu/utcbws> (Last accessed: 15.02.2025).
6. Innovation Diffusion. European Commission: website. URL: <https://surl.li/zxqjod> (Last accessed: 15.02.2025).
7. Pérez S. E., Marinell E. Innovation Diffusion Concept note for the S3CoP Working Group. European Commission, 2023. 15 p. <https://surl.li/wexbyw> (Last accessed: 06.05.2025).
8. Eye@RIS3: Innovation Priorities in Europe. Smart Specialisation Platform: website. URL: <https://surl.lu/qbcrim> (Last accessed: 19.06.2024).
9. Eastern Partnership smart specialisation science and technology collaboration networks. Smart Specialisation Platform: website. URL: <https://surl.li/napec> (Last accessed: 19.02.2025).

ХАЛЮК Марія

*студентка Національного університету
біоресурсів і природокористування України,
(м. Київ, Україна)
Науковий керівник: **КРОПИВКО О.М.**,
доцент кафедри міжнародних відносин
і суспільних наук,
Національний університет біоресурсів
і природокористування України,
(м. Київ, Україна)*

ОБМЕЖЕННЯ ПРАВОВИХ МЕХАНІЗМІВ ЗАХИСТУ ПРАВ І СВОБОД ЛЮДИНИ В ІТАЛІЇ НА РЕГІОНАЛЬНОМУ РІВНІ

Після загальнонаціональних виборів 2022 р. та місцевих виборів 2023 р. в Італії склалася нова політична конфігурація: правляча коаліція на чолі з Д. Мелоні (партія «Брати Італії»), за участі «Ліги» М. Сальвіні та «Вперед, Італія» А. Таяні, здобула контроль не лише на центральному, але й на регіональному рівнях. У лютому 2023 р. правоцентристський блок здобув перемогу на виборах у Ломбардії та Лаціо, об'єднавши під своїм впливом 15 з 20 регіонів Італії. Цей результат забезпечив коаліції можливість формувати регіональну політику.

Антиміграційна політика є показовою для регіональної динаміки. Центральний уряд у 2023 р. збільшив максимальний термін утримання мігрантів до 18 місяців [3]. Amnesty International зазначає, що практика адміністративного затримання мігрантів в Італії супроводжується погіршенням умов тримання та надмірним використанням позбавлення волі, що не відповідає міжнародним стандартам [1].

Свобода засобів масової інформації у 2023–2024 р. зазнала суттєвого обмеження, включно з регіональними тенденціями. За даними Reporters Without Borders, Італія опустилася на 46-те місце у світовому індексі свободи преси 2024 р. (падіння на 5 позицій), серед причин – політичний тиск, судові позови та адміністративні бар'єри [9]. У Лаціо, Венето й П'ємонті фіксували обмеження акредитацій для критичних медій та недопуск журналістів до муніципальних подій. У 2024 скасовано етер антифашистської промови письменника Антоніо Скураті на RAI, що викликало внутрішній протест редакторів [2]. Прийнятий парламентом «закон про заборону публікацій» обмежив публікацію судових документів до завершення слідства, що викликало осуд з боку Європарламенту. Звіт Mapping Media Freedom, моніторингового інструменту ініціативи Media Freedom Rapid Response, фіксує тривожну динаміку порушень свободи медій в Італії. Протягом останнього року було зареєстровано 95 інцидентів, серед яких 17 фізичних нападів, 23 випадки вербальних атак, 34 юридичні переслідування та 14 спроб цензури [7].

У 2023–2025 рр. права ЛГБТК+ спільноти в Італії зазнали найбільших обмежень саме на регіональному рівні. У Лаціо губернатор Франческо Рокка відкликав підтримку Roma Pride 2023 після тиску католицької організації Pro Vita e Famiglia, мотивуючи рішення позицією організаторів щодо сурогатного материнства [5]. У Ломбардії регіональна рада відмовилася делегувати представника на Milan Pride 2023, демонструючи відсутність офіційної підтримки заходів спільноти [4]. У 2023 р. в Ломбардії й Венето були видані директиви, що забороняли реєстрацію дітей одностатевих пар, зобов'язуючи муніципалітети визнавати лише «біологічних батьків» [10], а у 2025 р. було заборонено використання гендерно-нейтральної мови в школах, що обмежило видимість ЛГБТК+ тем у освітньому середовищі [11].

Жіночі права, зокрема доступ до абортів, обмежуються регіональними адміністративними бар'єрами та відмовами медиків. Закон № 194/1978 гарантує аборт до 90-го дня, однак станом на 2021 р. лише 59,6 % уповноважених закладів реально надавали послугу, що на 10 % менше, ніж у 2018 р. [8]. У середньому 63 % гінекологів відмовляються від проведення абортів, у Марке, Кампанії та Сицилії – понад 80 % [8]. У Марке та Аbruццо з 2020 р. уряди правих партій обмежили медикаментозні аборти, аналогічні обмеження у 2023–2024 рр. зафіксовані Amnesty International у муніципалітетах Венето й Умбрії [8]. Водночас Тоскана, Лаціо та Емілія-Романья забезпечили доступ до медикаментозного абортів до 9 тижнів вагітності. У 2024 р. парламент дозволив антиабортним групам діяти у консультаційних центрах, що спричинило критику з боку правозахисників [1].

Роми та мігранти часто стикаються з дискримінаційними виселеннями й обмеженням доступу до послуг. У 2024 р. влада Риму виселила ромські родини з табору La Barbuta без альтернативного житла; одна родина подала позов за дискримінацію [6]. У Болоньї також зафіксовано виселення ромських поселень без адекватних рішень щодо переселення. Human Rights Watch повідомляє про системні порушення прав ромів і мігрантів, зокрема расистські напади та недостатній захист з боку органів влади [12].

2024–2025 рр. в Італії зафіксовано посилення обмежень на право мирного протесту, особливо на регіональному рівні. Згідно зі звітом Civil Liberties Union for Europe, у П'ємонті та Венето поліція застосовувала надмірну силу проти мирних демонстрацій екологічних активістів, зокрема під час протестів проти будівництва автомагістралі А69 та на акціях Extinction Rebellion [14]. У листопаді 2024 р. в Турині під час студентських протестів проти уряду Дж. Мелоні відбулися сутички з поліцією, унаслідок яких постраждали учасники та 15 поліціантів [13]. Amnesty International повідомляє про численні випадки заборони несанкціонованих зібрань під приводом «захисту громадського порядку», а також про

застосування надмірної сили поліцією проти мирних демонстрантів, що порушує право на свободу мирних зібрань [1].

Аналіз сучасної регіональної політики Італії свідчить про системне використання владою регіонів можливостей для звуження простору прав людини. Цей процес отримав міжнародне визначення як «демократична рецесія» та викликає занепокоєння серед європейських і правозахисних організацій.

Список використаних джерел

1. Italy 2024. Amnesty International. 2024. URL: <https://surl.li/hhoagv> (Last accessed: 07.05.2025).
2. Italian author accuses state broadcaster of censorship of antifascist monologue. The Guardian. 2024. URL: <https://surl.li/ieefot> (Last accessed: 07.05.2025).
3. Italy passes tougher measures to deter migrant arrivals. Reuters. 2023. URL: <https://surl.cc/kfdyly> (Last accessed: 07.05.2025).
4. Italy regional government withdraws support for pride march. CNE News. 2023. URL: <https://surl.gd/hgdcge> (Last accessed: 07.05.2025).
5. Lazio president revokes pride march patronage after pro-life movement pressure. Balkan Insight. 2023. URL: <https://surl.cc/stsuwb> (Last accessed: 07.05.2025).
6. Romani family sues municipality of Rome for discrimination in housing at former «La Barbuta» segregated camp. ERRC. 2024. URL: <https://surl.li/gthqrv> (Last accessed: 07.05.2025).
7. Silencing Voices in Italy: The Erosion of Media Freedom. Boell Foundation. 2024. URL: <https://surl.lu/zatkua> (Last accessed: 07.05.2025).
8. The increasing difficulties of getting an abortion in Italy. Le Monde. 2024. URL: <https://surl.lu/bbcfnp> (Last accessed: 07.05.2025).
9. World Press Freedom Index 2025. RSF. URL: <https://rsf.org/en/country/italy> (Last accessed: 07.05.2025).
10. «Orphaned by decree»: Italy's same-sex parents react to losing their rights. The Guardian. 2023. URL: <https://surl.li/ftiyym> (Last accessed: 07.05.2025).
11. Veneto and Lombardia regions. Equaldex. 2025. URL: <https://surl.li/ribzhw>; <https://surl.li/aopaeo> (Last accessed: 07.05.2025).
12. World Report 2024: Italy. Human Rights Watch. 2024. URL: <https://www.hrw.org/world-report/2024/country-chapters/italy> (Last accessed: 07.05.2025).
13. Clashes between police and students on «No Meloni Day» leave 15 officers injured. Euronews. 2024. URL: <https://surl.cc/yshisn> (Last accessed: 07.05.2025).
14. Rule of Law and Civic Space 2024: Italy. Civil Liberties Union for Europe. 2024. URL: <https://www.liberties.eu/en/stories/rule-of-law-report-2024-italy/46755> (Last accessed: 07.05.2025).

Оксана ШЕЛОМОВСЬКА

*к.держ.упр., доц., доцент кафедри
соціально-психологічних і гуманітарних наук
Дніпровського державного технічного університету*

ПОЛІТИКА ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ У СФЕРІ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ: НОРМАТИВНЕ ТА ОРГАНІЗАЦІЙНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ

Стрімкий розвиток штучного інтелекту (ШІ), який ми спостерігаємо протягом останніх років, детермінує появу нових викликів для демократичних інституцій, правових систем та суспільного управління загалом. Першою політичною спільнотою, яка не просто приймає ШІ як даність, а й ставить в рамки права, цінностей і довіри є Європейський Союз (ЄС). Політика ЄС у сфері штучного інтелекту добре ілюструється тезою «AI, yes – but not at any cost» і передбачає досягнення триєдиної мети – стимулювати інновації; гарантувати безпеку, дотримання етичних стандартів та захист основоположних прав громадян; забезпечити прозорість і підзвітність

систем ШІ. Європейська стратегія розвитку штучного інтелекту має на меті забезпечити орієнтацію ШІ на людину та надійність, при тому що відповідальність за дії ШІ завжди несе людина.

Робота ЄС над формуванням політики щодо штучного інтелекту, її нормативного та організаційного забезпечення хоча й почалася нещодавно, але вже має істотні результати. В 2018 р. була прийнята Декларація про співпрацю у сфері штучного інтелекту, створено експертну групу високого рівня з питань штучного інтелекту та Європейський альянс штучного інтелекту, розроблено і введено в дію Скоординований план щодо штучного інтелекту; в 2019 р. були опубліковані Етичні рекомендації для надійного штучного інтелекту, відбулася перша асамблея Європейського альянсу штучного інтелекту; в 2020 р. – Європейська комісія підготувала Білу книгу про штучний інтелект, сформовано Остаточний оціночний список щодо надійного штучного інтелекту (ALTAI) та галузеві рекомендації щодо надійного штучного інтелекту; в 2021 р. – оновлено скоординований план щодо ШІ, представлено проєкт Закону про штучний інтелект; в 2022 р. – запущено першу регуляторну «пісочницю» для ШІ в Іспанії; в 2023 р. – досягнуто політична згода щодо Закону про ШІ; в 2024 р. – оприлюднено Пакет інновацій у сфері штучного інтелекту для підтримки стартапів та малих та середніх підприємств, створено Європейський офіс зі штучного інтелекту, відбулося набуття чинності Закону про штучний інтелект, підписання компаніями зобов'язань щодо Пакту ЄС про штучний інтелект, почалася розробка Кодексу практики для загального штучного інтелекту, розпочалося створення фабрик штучного інтелекту; в 2025 р. – розроблено керівні принципи щодо заборонених практик штучного інтелекту та прийнято План дій щодо ШІ на континенті [3].

Закон про штучний інтелект (AI Act) 2024 р. є першим у світі законодавчим актом, що всебічно регулює розробку, впровадження та використання систем ШІ на європейському ринку. Він окреслює ризик-орієнтований підхід, згідно з яким усі ШІ-системи класифікуються за рівнем потенційної шкоди:

- системи неприйнятної ризику, такі як маніпуляція свідомістю, соціальний скоринг, масове біометричне стеження;
- системи високого ризику, що застосовуються у сфері освіти, правосуддя, охорони здоров'я тощо;
- системи обмеженого ризику з вимогами до прозорості (наприклад, чат-боти, deepfake);
- системи мінімального ризику, що не підпадають під регуляцію (ігри, реклама) [4].

Для полегшення переходу до нової регуляторної бази, Європейська Комісія започаткувала Пакт про штучний інтелект (AI Pact) – добровільну ініціативу, спрямовану на підтримку майбутнього впровадження, взаємодію із зацікавленими сторонами та запрошення постачальників та розгортувачів ШІ з Європи та за її межами достроково виконати ключові зобов'язання Закону про штучний інтелект.

За впровадження, нагляд та забезпечення дотримання Закону про штучний інтелект відповідають Європейський офіс зі штучного інтелекту та національні наглядові органи. Крім того, до управління залучені три дорадчі органи: Європейська рада з ШІ, наукова група незалежних експертів, консультативний форум зацікавлених сторін. Передбачається, що таке багатостороннє управління забезпечить збалансований підхід до реалізації політики ЄС в сфері ШІ.

Координацію реалізації політики в сфері штучного інтелекту забезпечує Європейський офіс зі штучного інтелекту (European AI Office), створений в 2024 р. як підрозділ Європейської Комісії. Основною метою його діяльності є підтримка впровадження Закону про штучний інтелект та забезпечення дотримання загальних правил у сфері штучного інтелекту. Реалізація цієї мети здійснюється шляхом:

- сприяння узгодженому застосуванню Закону про штучний інтелект в державах-членах ЄС, включаючи створення консультативних органів на рівні ЄС, сприяння підтримці та обміну інформацією;
- розробки інструментів, методологій і критеріїв для оцінки можливостей і охоплення моделей ШІ загального призначення, а також класифікації моделей із системними ризиками;

- розробка сучасних кодексів практики для деталізації правил у співпраці з провідними розробниками ШІ, науковою спільнотою та іншими експертами;
- розслідування можливих порушень правил, включно з оцінкою можливостей моделей, і звернення до провайдерів з проханням вжити коригувальних заходів;
- підготовка інструкцій і рекомендацій, імплементаційних і делегованих актів та інших інструментів для підтримки ефективної імплементації Закону про ШІ та моніторингу його дотримання [2].

Європейська рада зі штучного інтелекту (Рада зі штучного інтелекту) – це ключовий консультативний орган, до складу якого входять представники кожної держави-члена ЄС. Її основна роль полягає в забезпеченні ефективного впровадження Закону про штучний інтелект по всьому ЄС шляхом координації національних органів влади, обміну технічним та регуляторним досвідом, а також надання консультацій щодо політики, інновацій та міжнародних партнерств у сфері штучного інтелекту.

До 2 серпня 2025 р. у державах-членах ЄС мають бути створені національні наглядові органи, які наділяються повноваженнями контролювати і забезпечувати дотримання правил для високоризикованого ШІ. Також впроваджуються регуляторні пісочниці (regulatory sandboxes) – середовище для тестування інновацій без адміністративного тиску.

У квітні 2025 р. був прийнятий План дій щодо розвитку ШІ-континенту, який зосереджений на розробці надійних технологій ШІ для підвищення конкурентоспроможності Європи. Він передбачає створення масштабної інфраструктури обчислень (13 фабрик і 5 гігафабрик до 2026 р.) та прийняття Закону про розвиток хмарних технологій і штучного інтелекту; покращення доступу до даних для підприємств та адміністрацій і спрощення правил обробки даних; зміцнення навичок та розвиток талантів у сфері ШІ; прискорення впровадження штучного інтелекту в стратегічних секторах (охорона здоров'я, автомобілебудування та передове виробництво), підтримку бізнесу та державних адміністрацій у розробці та впровадженні перспективних рішень на основі ШІ; підвищення довіри громадян та забезпечення правової визначеності шляхом впровадження Закону ШІ, запуск служби підтримки AI Act влітку 2025 р., надання безкоштовних, індивідуально підібраних інструментів та проведення консультацій для бізнесу [1].

Таким чином, ЄС демонструє системний і проактивний підхід до врегулювання штучного інтелекту, що полягає в розробці цілісної нормативно-правової та організаційної архітектури, яка дозволяє поєднувати розвиток технологічних інновацій із гарантуванням прав і свобод громадян. Такий підхід вирізняється не лише своєчасністю, а й глибиною правового осмислення нових соціотехнологічних реалій. Європейський підхід до управління ШІ ґрунтується на нормативному і ціннісному фундаменті, зокрема принципах прозорості, етичності, відповідальності, підзвітності та орієнтації на людину. Це перетворює політику в сфері ШІ не просто на інструмент правового регулювання, а на механізм трансформації технологічного розвитку в узгоджений із демократичними нормами соціальний прогрес.

Список використаних джерел

1. AI Continent Action Plan. URL: <https://surl.li/sqzxos> (Last accessed: 07.05.2025).
2. European AI Office. URL: <https://surl.li/akasyx> (Last accessed: 07.05.2025).
3. European approach to artificial intelligence. URL: <https://surl.lu/vaywva> (Last accessed: 07.05.2025).
4. Regulation (EU) 2024/1689 of the European Parliament and of the Council of 13 June 2024 laying down harmonised rules on artificial intelligence. URL: <https://surl.li/vcphpn> (Last accessed: 07.05.2025).

Ірина ШУМЛЯЄВА

*к.держ.упр., доц., доцент кафедри державного управління і місцевого самоврядування
НТУ «Дніпровська політехніка»*

ОСОБЛИВОСТІ СОЦІАЛЬНОГО РЕГУЛЮВАННЯ В УМОВАХ ФОРМУВАННЯ ЄДИНОГО ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЦІАЛЬНОГО ПРОСТОРУ

У процесі руху до об'єднаної Європи та поширення європейських інтеграційних процесів була сформована нова концепція соціального виміру, яка стосується ідеї побудови єдиного соціального простору як інтеграції соціальних політик, норм і практик між країнами Європейського Союзу. В соціальному полі ЄС існують різні національні соціальні простори, які мають власну специфіку політичних, економічних і соціальних відносин, що взаємодіючи та переплітаючись, впливають на загальний загальноєвропейський соціальний простір.

Водночас відмінності між країнами в добробуті, соціальних класах, прибутках тощо відбиваються на визначенні їх соціального становища в європейському середовищі, перешкоджаючи формуванню єдиного європейського соціального простору [1]. Нині його створення загалом покликане щонайменше зменшити «асиметрію між політикою, що сприяє ефективності функціонування ринкової економіки, і політикою, що сприяє досягненню прийняттого в наш час, виходячи з кращих європейських зразків, соціального забезпечення та рівності» [2, с. 29].

Формування єдиного європейського соціального простору, як і соціальний вимір інтеграції політик між країнами ЄС стосується, насамперед, створення спільних уніфікованих соціальних стандартів, які стосуються сфери соціального захисту, зайнятості та безробіття, умов праці, пенсійного забезпечення, охорони здоров'я, освіти й інших аспектів соціального життя з метою забезпечення рівних можливостей і підвищення добробуту громадян на засадах поваги до прав людини. Це має поєднуватися із соціальною інтеграцією, яка має реалізуватися через сприяння включенню різних соціальних груп, зокрема малозабезпечених й осіб з особливими потребами, у суспільне життя.

Одночасно слід зважати на складну структуру європейської соціальної системи, що суттєво впливає на формування та оновлення соціальних стандартів. Так, норми національного соціального законодавства в країнах ЄС мають враховувати акценти соціального спрямування, поставлені в соціальних програмних документах (Стратегії «Європа 2020», Європейському стовпі соціальних прав тощо) щодо функціонування систем соціального захисту. Крім цього, необхідним є врахування норм директив і регламентів ЄС, які встановлюють мінімальні стандарти в галузі праці, безпеки на робочому місці та недискримінації, охорони здоров'я (наприклад, Директива 75/117/ЄЕС від 10 лютого 1975 р. «Про наближення законодавств держав-членів у сфері застосування принципу рівної оплати для чоловіків і жінок», Директива 86/378/ЄЕС «Про рівне ставлення до чоловіків і жінок у професійних соціальних системах» від 24 липня 1986 р., Директива 89/552/ЄЕС «Про координацію систем соціального забезпечення» від 3 жовтня 1989 р., Директива 89/642/ЄЕС «Про захист прав дітей та молоді» від 20 грудня 1989 р., Директива (ЄС) 97/81 «Про Рамкову угоду про неповну зайнятість» від 15 грудня 1997 р., Директива (ЄС) 2019/1158 «Про збалансованість службових і сімейних обов'язків для батьків і опікунів» від 20 червня 2019 р., Директива (ЄС) 2019/1152 «Про прозорі та передбачувані умови праці в Європейському Союзі» від 20 червня 2019 р., Директива (ЄС) 2022/2041 «Про адекватну мінімальну заробітну плату в ЄС» від 19 жовтня 2022 р., Регламент (ЄС) № 883/2004 «Про координацію систем соціального забезпечення» від 29 квітня 2004 р.).

У системі права ЄС сформовано декілька сфер регулювання соціальних питань, до ключових з них відносяться акти щодо рівності жінок і чоловіків, а також низка нормативно-правових актів ЄС, які встановлюють мінімальні стандарти. Також до важливих елементів наднаціонального регулювання соціальної системи ЄС відноситься механізм соціального діалогу, включений до формування загальноєвропейських стандартів у галузі соціального

регулювання, що може бути двостороннім або трестороннім, відповідно до чого в процесі вироблення правових норм у галузі соціального захисту на наднаціональному рівні проводяться консультації із соціальними партнерами, без згоди яких рішення не можуть бути прийняті.

Соціальне регулювання в ЄС характеризується багатоскладним характером управління та регулювання, що впливає на комбінацію методів щодо окремих аспектів соціального захисту. Основним методом залишається практика регулювання соціальних питань за допомогою «м'яких норм» і реалізація відкритого методу координації національних курсів, у результаті чого пріоритет у вирішенні питань надається національному рівню. Бюджетна і жорстка горизонтальна координація побічно пов'язані з регулюванням соціальної системи й відповідно стосуються формування бюджетних планів й перерозподілу фінансових коштів через соціальні фонди на рівні ЄС, а також включення індикаторів соціальної політики до Європейського семестру і реалізації видаткової частини бюджету на соціальні цілі.

Наднаціональне регулювання вимагає обов'язкового підпорядкування країн ЄС нормам, сформульованим на рівні Євросоюзу. Система права ЄС формує загальні засади, напрями реалізації соціальної політики та функціонування соціальної системи, які мають бути пріоритетними для національної влади. Водночас документи ЄС часто не передбачають чітко сформульованих орієнтирів та цільових показників, що передбачає збереження певної варіативності як в нормах (стандартах), що включаються до законодавства на національному рівні. Найменш жорсткий тип регулювання характерний для розроблених на рівні ЄС стратегій в галузі соціального захисту населення із проголошенням цільових орієнтирів соціального розвитку для європейських інституцій та національних урядів.

Якщо перша Програма соціальних дій, схвалена 21 січня 1974 р., основними цілями визначила досягнення повної та кращої зайнятості в Співтоваристві, покращення умов життя та праці, а також активізацію участі керівництва та працівників у прийнятті економічних і соціальних рішень Співтовариства, а також працівників у відповідних компаніях [3], то нині ключовими завданнями в контексті досягнення цілей Європейського стовпа соціальних прав та формування єдиного європейського соціального простору є: створення більшої кількості робочих місць та покращення їх якості; значні інвестиції в освіту, професійну підготовку та навчання протягом всього життя, підвищення кваліфікації та перекваліфікації; підтримка молодих людей; врахування змін, пов'язаних з цифровізацією, штучним інтелектом, дистанційною роботою, під час розробки заходів щодо покращення забезпечення прав працівників, систем соціального забезпечення та безпеки праці; захист справедливої заробітної плати; боротьба із соціальною ізоляцією, бідністю, дитячою бідністю та усунення ризиків ізоляції для особливо вразливих соціальних груп; активізація боротьби з дискримінацією та усуненням гендерних розривів у сфері зайнятості, заробітної плати та пенсій; досягнення рівності та справедливості для кожної людини в європейському суспільстві відповідно до основоположних принципів ЄС. У зв'язку з цим відповідна діяльність щодо забезпечення реалізації означених напрямів повинна проводитися, як на рівні ЄС, так і країн-членів у напрямі загального всеосяжного розвитку.

Список використаних джерел

1. Brousse C. The European Union: A Unified Social Space? *Actes de la recherche en sciences sociales*. 2017/4. № 219. P. 12–41. URL: <https://surl.li/wrcmrz> (Last accessed: 20.04.2025).
2. Процюк І. В., Бойчук Д. С., Чижов Д. А. Інтеграція України в Європейський соціальний простір: проблеми та перспективи. *Проблеми законності*. 2023. Вип. 160. С. 24–44. URL: <https://surl.gd/hjjide> (дата звернення: 20.04.2025).
3. Social action programme COM(73) 1600 24 October 1973. *Bulletin of the European Communities Supplement*. 2/74. 32 p. URL: <https://surl.lu/jdvajf> (Last accessed: 20.04.2025).

СЕКЦІЯ 2**Відносини Україна – ЄС в контексті Угоди про асоціацію****Богдан БОГАТИЙ***студент групи 052-24-1м**НТУ «Дніпровська політехніка»***Ірина ЦУРКАНОВА***к.політ.н., доцент кафедри**історії та політичної теорії**НТУ «Дніпровська політехніка»***ПОЛІТИЧНІ АСПЕКТИ ІМПЛЕМЕНТАЦІЇ УГОДИ ПРО АСОЦІАЦІЮ
МІЖ УКРАЇНОЮ ТА ЄС: УСПІХИ ТА ВИКЛИКИ**

Відносини між Україною та Європейським Союзом почали формуватися одразу після здобуття Україною незалежності у 1991 р. А вже у 1994 р. було підписано перший базовий документ – Угоду про партнерство та співробітництво [1], яка набула чинності у 1998 р. Вона заклала основу для політичного діалогу, економічної співпраці та правових реформ.

Згодом, із розширенням ЄС на схід та запуском Європейської політики сусідства у 2004 р., Україна стала одним із пріоритетних партнерів Євросоюзу. Проте, ця політика не передбачала перспективи членства, що не задовольняло європейські амбіції України.

Поштовхом до укладання Угоди про асоціацію [2], стало: посилення євроінтеграційного курсу України, особливо після Помаранчевої революції 2004 р.; прагнення модернізувати державу за європейськими стандартами; економічна взаємозалежність України та ЄС; стратегічний інтерес ЄС до стабільного східного сусідства.

У 2007 р. розпочалися офіційні переговори щодо Угоди про асоціацію, яка включала створення Поглибленої і всеохоплюючої зони вільної торгівлі (ПВЗВТ).

Як зазначає сучасна дослідниця Єгорова В. С. «Після перемоги в Україні Революції Гідності, 13 березня 2014 р., Верховна Рада прийняла Постанову «Про підтвердження курсу України на інтеграцію до Європейського Союзу та першочергові заходи у цьому напрямі», якою підтверджується незворотність курсу України на європейську інтеграцію, метою якої є набуття членства в Європейському Союзі [3, с. 23–24].

Після початку російської агресії у 2014 р. Україна опинилася у фокусі зовнішньої та безпекової політики ЄС. Брюссель послідовно підтримує суверенітет та територіальну цілісність нашої держави, не визнає анексію Криму та активно сприяє дипломатичним зусиллям з врегулювання конфлікту на Донбасі.

Після отримання статусу кандидата на вступ ЄС у 2022 р., Україна продемонструвала політичну рішучість щодо євроінтеграційного курсу. Прийняття важливих законів у сфері судової реформи, ЗМІ, антикорупції та захисту прав нацменшин свідчить про готовність рухатися в напрямку вступу. Однак, залишаються виклики в реалізації реформ, особливо на місцевому рівні, а також необхідність посилення інституційної спроможності органів державної влади.

Політична імплементація Угоди про асоціацію між Україною та ЄС має як помітні досягнення, так і виклики. Серед успіхів – закріплення євроінтеграції в Конституції, запуск реформ у сфері державного управління, антикорупції та децентралізації, а також активна участь громадянського суспільства. Водночас, проблемою залишається повільне та формальне виконання зобов'язань, слабка координація між органами влади та негативний вплив війни, яка відволікає ресурси від реформ. Попри труднощі, Україна продовжує стратегічний курс на європейську інтеграцію.

На думку Макаренко Н. А. «Зважаючи на велику кількість умов та критеріїв, на теперішньому етапі вступу України до ЄС основний висновок по Україні має зробити Єврокомісія. Саме вона повинна визначити чи відповідає Україна Копенгагенським критеріям членства в Євросоюзі» [4, с. 368].

Ми вважаємо, що європейська інтеграція не лише змінює інституційний ландшафт, а й впливає на політичну культуру українського суспільства. Формується нова якість політичної участі, зростає значення громадянського суспільства, поширюються європейські цінності (верховенство права, права людини, прозорість). Проте спадщина пострадянської культури – патерналізм, корупційна толерантність і політична фрагментованість – ще чинить опір трансформації.

Впровадження Угоди про асоціацію дало потужний імпульс цифровізації державних сервісів, зробивши роботу влади більш прозорою та ефективною. Паралельно Україна активно узгоджує своє екологічне законодавство з європейськими нормами, особливо у сферах управління відходами та захисту водних ресурсів. Велика увага приділяється програмам обміну для молоді та науковців (наприклад, Erasmus+, Horizon Europe), які допомагають формувати нове покоління проєвропейськи налаштованих професіоналів. Для того, щоб Угода запрацювала на повну силу, потрібно активніше пояснювати людям, особливо в регіонах зі скептичними настроями, переваги євроінтеграційних реформ.

Таким чином, початок перемовин про вступ до ЄС є історичним етапом у розвитку України як європейської демократичної держави. Для досягнення успіху необхідно не лише ухвалити нові закони, а й забезпечити їх реальне виконання, трансформувати політичні інститути й культуру взаємодії громадян і влади. Європейська інтеграція – це не тільки зовнішньополітична ціль, а й внутрішній каталізатор модернізації української політики.

Список використаних джерел

1. Угода про партнерство і співробітництво між Україною і Європейськими Співтовариствами та їх державами-членами. URL: <https://surl.li/ysaffg> (дата звернення: 07.05.2025).
2. Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_011#Text (дата звернення: 07.05.2025).
3. Єгорова В. С. Україна та ЄС: сучасний стан та перспективи розвитку. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Сер.: Юриспруденція*. 2019. № 40. С. 22–25.
4. Макаренко Н. А. Нові перспективи вступу України до Європейського Союзу: вплив російсько-української війни 2022 р. на євроінтеграцію. *Електронне наукове видання «Аналітично-порівняльне правознавство»*. 2022. № 1. С. 366–369.

Катерина ВАНСАРОВСЬКА

*студентка 3 курсу,
кафедри міжнародних відносин
і суспільних наук НУБіП України
Науковий керівник:*

Богдан ГРУШЕЦЬКИЙ

*к.політ.н., доцент кафедри
міжнародних відносин
і суспільних наук НУБіП України*

ЗБЛИЖЕННЯ УКРАЇНИ ТА ЄС: КЛЮЧОВІ ДОСЯГНЕННЯ ТА ПОТРЕБИ

Процес євроінтеграції України розпочався ще з часів здобуття незалежності у 1991 р. На той момент країна була постала перед вибором: залишатися в лавах пострадянського простору чи інтегруватися у нову систему європейських цінностей.

Початок ХХІ століття став періодом більш структурованої євроінтеграції. У червні 1998 р. була ухвалена Стратегія інтеграції України до ЄС, що заклала основи практичного втілення євроінтеграційного курсу. А вже у 2000 р. з'явилася Програма інтеграції України до ЄС, що визначила конкретні цілі, механізми координації зусиль різних державних органів, а

головне – закріплювала європейський вибір як довготермінову стратегічну мету [4]. На той період ЄС також демонстрував зацікавленість у демократичній та стабільній Україні. Показовим фактором було ухвалення спільної стратегії ЄС щодо України, яка вперше на рівні Євросоюзу визначила Україну як «стратегічного партнера» і визначила пріоритети співпраці, серед яких були підтримка реформ, демократичного розвитку та економічного зростання.

Нової динаміки процеси євроінтеграції набули після Помаранчевої революції у 2004 р. Українське суспільство чітко засвідчило своє прагнення до демократичних змін і прозорого управління, що посилювало підтримку з боку ЄС. У 2007 р. розпочалися переговори щодо нової Угоди між Україною та Європейським Союзом, яка згодом трансформувалась в Угоду про асоціацію. Ця угода мала практичний характер – включала створення Поглибленої та всеохоплюючої зони вільної торгівлі (ПВЗВТ), що відображало прагнення інтегрувати Україну в єдиний європейський економічний простір [4].

Ситуація почала змінюватися після 2014 р., коли росія анексувала Крим і почалася війна на сході України. Це суттєво підвищило актуальність євроінтеграційних процесів, оскільки Україна шукала підтримки з боку Заходу. У червні 2014 р. було підписано Угоду про асоціацію між Україною та ЄС, що визначило новий рівень співпраці, зокрема в політичній та економічній сферах. Ця угода включала ПВЗВТ, яка розпочала поступове зменшення мит на товари між Україною та ЄС, що стало важливим кроком для інтеграції в європейські ринки [2].

Важливим етапом двосторонніх відносин стало запровадження безвізового режиму між Україною та ЄС у 2017 р., що дало змогу громадянам України вільно подорожувати до країн Шенгенської зони з метою короткострокових візитів. Це стало символом довіри та підтвердженням прогресу України у сфері реформ. Крім того, ЄС став основним торговельним партнером України, на нього припадає близько 40 % зовнішньої торгівлі. Також сторони активно співпрацюють у сфері енергетики, цифровізації, освіти (наприклад, програма Erasmus+) та науки (Horizon Europe).

З моменту підписання угоди про асоціацію, Україна здійснила значні кроки у впровадженні реформ, необхідних для наближення до стандартів ЄС. У 2022 р. Україна отримала статус кандидата на вступ до ЄС, що стало знаковою подією у її євроінтеграційних прагненнях [3]. Це підтверджує зобов'язання України виконати певні вимоги, зокрема в галузі прав людини, верховенства права та боротьби з корупцією. Відзначимо, що ЄС висловлює готовність підтримати ці реформи, зокрема через фінансування та технічну допомогу.

Адаптація українського законодавства до європейських стандартів стала важливим аспектом євроінтеграційних процесів. Уряд України запустив програми для моніторингу стану імплементації актів права ЄС, що допомагає визначити прогалини в законодавстві та розробити план дій для їх усунення. Важливою частиною цього процесу є «Стратегічний компас», ухвалений ЄС, що підкреслює значення безпеки та стабільності для України як партнера [1].

Поряд із законодавчими змінами, економічні реформи також є критично важливими для успішної євроінтеграції. Зокрема, відзначається необхідність впровадження антикорупційних механізмів, реформування судової системи, а також модернізації сектору державних закупівель. Ці кроки не лише покращують інвестиційний клімат в Україні, але й зміцнюють довіру з боку ЄС.

Процес євроінтеграції України є тривалим і складним, але водночас послідовним і стратегічно виваженим. Від декларацій 1990-х рр. до статусу кандидата на вступ у 2022 р. – Україна пройшла шлях глибоких реформ і активного партнерства з ЄС. Сьогоднішні двосторонні відносини мають всебічний характер – від торгівлі та безпеки до освіти й енергетики, що свідчить про реальну інтеграцію в європейський простір.

Список використаних джерел

1. Давимука О. О. Ухвалення «Стратегічного компасу» Європейського Союзу. Інститут зовнішньополітичних досліджень Національного інституту стратегічних досліджень. 3 с. URL: <https://surl.gd/tgicyf> (дата звернення: 05.05.2025).

2. Спільна доповідь Європейської комісії та Європейської служби зовнішніх справ. Звіт щодо впровадження Угоди про асоціацію між Україною та ЄС. URL: <https://surl.lu/zvjotc> (дата звернення: 05.05.2025).

3. Україна отримала статус кандидата на членство в ЄС. Урядовий портал. 23 червня 2022 р. URL: <https://surl.lu/gibloz> (дата звернення: 05.05.2025).

4. Історія становлення відносин Україна – ЄС. Центральний орган виконавчої влади з питань європейської інтеграції. URL: <https://surl.lu/ukbhsa> (дата звернення: 05.05.2025).

Тетяна ВОЛКОВА

студентка 052М-24з-1

НТУ «Дніпровська політехніка»,

Олександр РУДІК

к.політ.н., доц., доц. кафедри

історії та політичної теорії

НТУ «Дніпровська Політехніка»

УГОДА ПРО АСОЦІАЦІЮ З ЄС ЯК ІНСТРУМЕНТ ПІДГОТОВКИ ДО ВСТУПУ

В аналітичному дослідженні Європейського Парламенту «Значення терміну «асоціація» згідно з правом ЄС. Дослідження права та практики угод про асоціацію з ЄС» (2019 р.) підкреслюється, що угоди про асоціацію між ЄС та третіми країнами є одним із найважливіших і традиційних інструментів зовнішньої політики ЄС [13]. Так, в Римському договорі 1957 р. було передбачено, що Європейське економічне співтовариство (ЄЕС) «може укласти з третьою державою, союзом держав або міжнародною організацією угоди про встановлення асоціації, що передбачають взаємні права та обов'язки, спільні дії та спеціальні процедури» [14]. Окрім певних процедурних змін, що передбачають, серед іншого, посилення ролі Європейського Парламенту, це положення ніколи суттєво не змінювалося і зараз міститься у статті 217 Договору про функціонування Європейського Союзу (ДФЄС). Більше того, Лісабонський договір також запровадив спеціальне положення (стаття 8 ДЄС) щодо розвитку «особливих відносин» із сусідніми країнами [1], що підкреслює його значення для практики укладення угод про асоціацію.

Як зазначають експерти Європейського Парламенту, наявність угоди про асоціацію не є ні необхідною, ні достатньою умовою для членства [13, р. 24]. З юридичної точки зору, цілком можливо приєднатися до ЄС без попередньої угоди про асоціацію. Так було у випадку вступу Великої Британії, Ірландії, Данії, Іспанії та Португалії. Звичайно, встановлення привілейованих відносин у формі угоди про асоціацію може бути корисним інструментом у підготовці до членства, але нові та додаткові зобов'язання завжди повинні обговорюватися у світлі конкретних правил і процедур вступу, викладених у статті 49 Договору про Європейський Союз (ДЄС). [9, р. 320] Це означає, що вступ до ЄС може стати реальністю лише після процесу переговорів про вступ, який завершиться укладенням договору про вступ між чинними державами-членами та країною-претендентом. У будь-якому випадку, зв'язок між асоціацією та (потенційним) вступом є актуальним лише для тих європейських держав, які зобов'язуються поважати і розвивати основоположні цінності ЄС, визначені у статті 2 ДЄС [1]. Реалізація такого зв'язку на практиці залежить від політичного контексту, що змінюється.

Не існує конкретної моделі угод про асоціацію перед вступом до ЄС, але загалом експерти виділяють три покоління відповідних угод [13, р. 24]. По-перше, угоди з Грецією та Туреччиною, укладені у 1961 р. та 1963 р. відповідно, мали чітко виражений вимір підготовки до вступу до ЄС. По-друге, Європейські угоди (ЄУ), укладені з посткомуністичними країнами Центральної та Східної Європи (ЦСЕ) у 1990-х рр., які стали важливими інструментами підготовки до вступу після засідання Європейської Ради в Копенгагені (червень 1993 р.), на якому були ухвалені критерії вступу в ЄС. По-третє, Угоди про стабілізацію та асоціацію (УСА)

з країнами регіону Західних Балкан, які містять посилення на потенційний статус кандидатів на вступ і є важливим інструментом політики розширення ЄС.

Угоди про асоціацію ЄС з Кіпром та Мальтою прямо не згадуються в цій типології, оскільки вони не містили жодних посилень на перспективи майбутнього членства, а лише мали на меті поступове створення митного союзу. Як зазначають експерти [13, р. 24], ця виключна зосередженість на торговельній інтеграції не завадила успішній заявці обох країн на членство, що призвело до їхнього вступу в травні 2004 р.

1. «Перше покоління» угод про асоціацію, що передують вступу в ЄС. Найперші двосторонні угоди про асоціацію, укладені з Грецією та Туреччиною у 1961 р. та 1963 р. відповідно, мали чітко виражений вимір підготовки до вступу в Європейське економічне співтовариство. Наприклад, преамбула обох угод про асоціацію містила однакове положення про те, що підтримка з боку ЄЕС сприятиме вступу асоційованої країни до ЄС у майбутньому. Обидві угоди також чітко передбачали, що договірні сторони «розглянуть можливість вступу (Греції / Туреччини) до Співтовариства», як тільки дія угоди просунеться достатньо далеко [3, art. 73; 7, art. 28]. Кілька інших положень зазначених угод були тісно пов'язані зі структурою Договору про ЄЕС і спрямовані на поступове створення митного союзу та запровадження вільного руху робочої сили та послуг. Отже, європейські експерти кваліфікують Афіньську та Анкарську угоди як «угоди про асоціацію, що передують вступу в ЄС» [9, р. 321–339].

На думку експертів, доволі важко точно оцінити вплив Угоди про асоціацію 1961 р. на вступ Греції в ЄЕС у 1981 р., але чітко визначена мета членства, безумовно, сприяла цьому процесу [9, р. 325]. Що стосується Туреччини, то тут картина складніша. Анкарська угода 1963 р. заклала лише загальні рамки для розвитку привілейованих відносин між ЄС та Туреччиною. Додатковий протокол, підписаний у 1970 р. (набув чинності в 1973 р.), запровадив більш конкретні зобов'язання щодо поступового створення митного союзу та передбаченого запровадження вільного руху осіб і послуг у межах єдиного внутрішнього рингу Співтовариства. Для цього Рада асоціації мала ухвалити необхідні імплементаційні рішення. Незважаючи на те, що остання не змогла вжити заходів, необхідних для запровадження режиму вільного пересування між ЄС і Туреччиною, цей інституційний орган виконання угоди відіграв вирішальну роль у поглибленні двосторонніх відносин. Як зазначають експерти, він значно зміцнив правову позицію турецьких робітників на ринку праці Союзу [13, р. 25] і забезпечив створення митного союзу після прийняття відповідного Рішення Ради ЄС № 1 у грудні 1995 р. [5].

2. Європейські угоди з посткомуністичними країнами ЦСЄ. Після падіння Берлінського муру в листопаді 1989 р. Європейське співтовариство запропонувало перспективу асоціації посткомуністичним країнам ЦСЄ, які почали проводити радикальні економічні та політичні реформи [4, р. 2]. Нове покоління угод про асоціацію, названих «Європейськими угодами» (ЄУ), щоб підкреслити їхню політичну значимість, удосконалило та замінило початково укладені з ЄЕС угоди про торгівлю та економічне співробітництво. Європейські угоди запровадили політичний діалог, передбачили поступове створення двосторонніх зон вільної торгівлі та сформувавши основу для економічного, культурного та фінансового співробітництва. Крім того, вони містили положення щодо пересування осіб, заснування, надання послуг, платежів, капіталу, конкуренції та наближення законодавства. Незважаючи на те, що невдовзі всі ЄУ були замінені договорами про приєднання, стислий аналіз цього типу угод є важливим для розуміння механізму асоціації.

Важливо зазначити, що початково ЄУ були задумані як альтернатива членству в ЄС. Це пояснює, чому угоди, укладені з Польщею, Угорщиною та Чехословаччиною до Копенгагенської Європейської Ради 1993 р., не мали чіткої передвступної орієнтації. Лише після політичного рішення ЄС про те, що асоційовані посткомуністичні країни ЦСЄ можуть стати державами-членами після виконання політичних, економічних та правових умов, ЄУ де-факто стали інструментом підготовки до вступу. Однак ця політична переорієнтація Європейських угод не привела до внесення формальних змін до преамбули угод або до підписання додаткового протоколу. Лише в ЄУ з країнами Балтії та Словенією, які були укладені після Копенгагенського

саміту ЄС 1993 р., містилося посилання на «стратегію підготовки до вступу» [13, р. 26]. Зазначені угоди також включали новий розділ про запобігання незаконній діяльності, що свідчило про посилення уваги ЄС до нових загроз безпеці, таких як нелегальна міграція, торгівля наркотиками, контрабанда ядерних матеріалів і всі форми організованої злочинності, пояснює цю еволюцію. Іншими словами, матеріальний зміст угод про асоціацію також залежить від мінливого суспільного контексту.

І останнє, але не менш важливе, варто згадати про відмінності між ЄУ з посткомуністичними країнами ЦСЄ та менш далекосяжними Угодами про партнерство та співробітництво (УПС), укладеними з колишніми радянськими республіками в той самий період. Останні відрізняються від угод про асоціацію своєю правовою основою та ступенем наближення до ЄС [13, р. 26]. Наприклад, УПС не ставлять за мету інтеграцію третіх країн у правову систему ЄС, а посиляються на більш скромні амбіції політичного та економічного співробітництва. На відміну від ЄУ, вони не передбачають поступового запровадження зони вільної торгівлі. Обидва типи угод також суттєво відрізняються за інституційними рамками, які вони встановлюють. Так, ради асоціації можуть ухвалювати юридично обов'язкові рішення, тоді як ради з питань співробітництва, створені в рамках УПС, можуть ухвалювати лише рекомендації. Як наслідок, угоди про асоціацію створюють більш динамічну правову базу.

Таким чином, у типології зовнішніх угод ЄС угоди про асоціацію можна вважати більш просунутими, ніж УПС, тоді як останні були задумані як більш далекосяжні, ніж початкові Угоди про торгівлю та співробітництво з колишніми комуністичними країнами. Отже, як наголошують експерти [13, р. 26], фактичне значення асоціації також залежить від геополітичного контексту та зовнішньої політики ЄС щодо певного регіону. Це інструмент, який вказує на встановлення найбільш далекосяжної форми правових відносин у певному географічному регіоні. Після вступу в ЄС посткомуністичних країн ЦСЄ інструмент асоціації дозволив поліпшити двосторонні відносини з деякими пострадянськими країнами (Україною, Молдовою та Грузією), тоді як правова диференціація з іншими, менш далекосяжними угодами, такими як (розширені) УПС, зберіглася.

3. Угоди про стабілізацію та асоціацію з країнами Західних Балкан. Угоди про стабілізацію та асоціацію (УСА), укладені з країнами регіону Західних Балкан, є наріжним каменем Процесу стабілізації та асоціації (ПСА), тобто регіональної політики ЄС для Південно-Східної Європи. Головною метою ПСА є сприяння процесу регіонального примирення та співробітництва на основі спільних політичних та економічних цілей. Особливе значення має пропозиція так званої «європейської перспективи», що означає, що країни-учасниці визнаються потенційними кандидатами на членство в ЄС [13, р. 27]. Це підтверджується в преамбулі двосторонніх УСА, встановлюючи чіткий зв'язок між успішною імplementацією угоди та прогресом у досягненні мети членства.

Угоди про стабілізацію та асоціацію значною мірою змодельовані на основі попередніх угод про асоціацію. Незважаючи на значну схожість між обома типами угод, було визнано за необхідне створити окремий тип асоціації для вирішення конкретних проблем на Західних Балканах [10, р. 81]. Найважливішою відмінністю є фокус на стабілізації на основі регіонального співробітництва та добросусідства. Усі УСА мають окремий розділ, присвячений регіональному співробітництву, що вимагає початку переговорів з іншими країнами, які підписали УСА, з метою налагодження політичного діалогу, вільної торгівлі, взаємних поступок щодо переміщення працівників, створення підприємств, надання послуг, поточних платежів і руху капіталу, а також співробітництва у сфері правосуддя, свободи та безпеки [12, art. 15]. Виконання цього зобов'язання є умовою для подальшого розвитку тісних двосторонніх відносин з ЄС. Це значна еволюція порівняно з угодами про асоціацію, де підхід обумовленості був більш неявним і зосереджувався на економічних і політичних реформах [10, р. 88].

Незважаючи на те, що структура всіх Угод про стабілізацію та асоціацію загалом схожа, експерти виділяють деякі помітні відмінності. Наприклад, УСА з Сербією та Боснією і Герцеговиною містять чітке положення про повну співпрацю з Міжнародним кримінальним трибуналом щодо колишньої Югославії (МТКЮ) [12, art. 4], тоді як у попередніх УСА з

Хорватією та Колишньою Югославською Республікою Македонія (нині Північна Македонія) таке положення відсутнє. Остання УСА з Косово є особливим випадком у тому сенсі, що вона укладена як угода лише з ЄС і з чітким застереженням, що це не означає визнання Косово як незалежної держави [11, art. 2]. Ця реальність має певні наслідки для формулювання певних положень і сфери дії угоди [6, р. 405–408]. Наприклад, у преамбулі до УСА з Косово ЄС ретельно уникає слова «потенційна держава-кандидат на вступ до ЄС», які можна знайти у всіх інших УСА. Натомість використовується більш дипломатична формула, що імплементація УСА «приведе до прогресу в європейській перспективі Косова і наближення до ЄС, якщо це дозволять об'єктивні обставини і Косово виконає критерії, визначені Європейською Радою в Копенгагені 21–22 червня 1993 р., а також вищезгадані умови» [11]. Широке використання застереження «якщо це дозволять об'єктивні обставини» не лише в преамбулі, але й у деяких положеннях УСА свідчить про невизначеність щодо розвитку відносин між ЄС і Косово. Водночас, як зазначають експерти, це ще раз підкреслює гнучку та довгострокову правову базу встановлених відносин [13, р. 27].

Угоди про асоціацію останнього покоління були укладені зі східними сусідами ЄС – Україною, Молдовою та Грузією – в контексті Європейської політики сусідства (ЄПС), а точніше Східного партнерства (СхП). Угоди про асоціацію замінюють старі УПС і передбачають значне оновлення двосторонніх відносин з відповідними країнами. Незважаючи на існування певних відмінностей між трьома угодами, всі вони мають низку спільних характеристик порівняно з іншими типами асоціації [13, р. 30].

Угоди про асоціацію зі східними сусідами є одними з найбільш амбітних та ємних угод, коли-небудь укладених між ЄС та третіми країнами (наприклад, Угода про асоціацію між ЄС та Україною має 7 розділів, 28 глав, 486 статей, 43 додатки та понад 1 000 сторінок [2]). Вони є всеосяжними рамковими угодами, що охоплюють весь спектр діяльності ЄС, від торгівлі до зовнішньої та безпекової політики і співпраці у сфері юстиції та внутрішніх справ [13, р. 30]. Особливе значення має прагнення створити поглиблені та всеохоплюючі зони вільної торгівлі (ПВЗВТ), що призведе до поступової та часткової інтеграції асоційованих країн у внутрішній ринок ЄС. Це означає далекосяжну лібералізацію торгівлі товарами і послугами та скасування нетарифних бар'єрів шляхом регуляторного наближення у таких питаннях, як захист прав інтелектуальної власності, антимонопольне законодавство, правила походження товарів, трудові стандарти та захист навколишнього середовища.

Для забезпечення ефективного виконання цих зобов'язань угоди базуються на підході суворої обумовленості. Загалом кажучи, експерти виділяють дві різні форми обумовленості [13, р. 30]. З одного боку, кілька положень стосуються зобов'язань асоційованих країн щодо спільних цінностей демократії, верховенства права та поваги до прав людини та основоположних свобод, викладених у статті 2 ДЕС. З іншого боку, частина про ПВЗВТ базується на чіткій «обумовленості доступу до ринку», що означає, що додатковий доступ до частини внутрішнього ринку ЄС буде надано лише в тому випадку, якщо Рада асоціації після процедури суворого моніторингу вирішить, що зобов'язання щодо законодавчої адаптації виконані належним чином. Ця форма обумовленості є досить унікальною особливістю цього типу угод про асоціацію та відповідає загальному підходу ЄПС та Східного партнерства [15, р. 12].

Цей контекст політики також пояснює, чому ЄС в угодах про асоціацію цього типу ретельно уникає будь-яких прямих посилань на майбутні перспективи членства, але в преамбулах дещо дипломатично визнає «європейські прагнення» та «європейський вибір» асоційованих країн. Таке формулювання не передбачає жодних юридичних чи політичних зобов'язань щодо подальшого розширення з боку Союзу. Тому угоди про асоціацію зі східними сусідами не можна розглядати як документи підготовки до вступу. Ця думка була підтверджена в рішенні, прийнятому главами держав або урядів держав-членів ЄС у відповідь на занепокоєння, висловлені в рамках референдуму в Нідерландах щодо законопроекту про схвалення угоди про асоціацію між ЄС та Україною [8].

Якби та не було, угоди не виключають подальшого розвитку встановлених відносин у майбутньому. Це виражено багатьма словами в преамбулі до угод. Крім того, сторони чітко визначають, що асоційовані країни – це європейські країни, які мають спільну історію та спільні цінності з державами-членами ЄС, і прагнуть просувати ці цінності (в преамбулі угоди про асоціацію між ЄС та Грузією ця країна позначена як «східноєвропейська» [13, р. 31]). Паралелі з першим реченням статті 49 ДЄС є очевидними. Більше того, варто зазначити, що кілька положень відображають формулювання Копенгагенських критеріїв вступу [15, р. 10]. Отже, угоди про асоціацію між ЄС Україною (також з Молдовою та Грузією) були спрямовані виключно на встановлення тісних та привілейованих зв'язків без будь-якої мети членства.

Аналізуючи угоди про асоціацію між ЄС та Україною, Молдовою та Грузією, експерти зазначали, що «залежно від політичного контексту, що розвивається, не можна виключати потенційної переорієнтації угод про асоціацію» [13, р. 31]. Однак, з початком повномасштабної війни РФ проти України політичний контекст радикально змінився і Україна, Молдова і Грузія отримали статус кандидатів на вступ, а з двома першими ЄС вже розпочав вступні перемовини. Однак в угоди про асоціацію не зазнали відповідних змін. Виконання угод Україною та Молдовою триває і цілком обґрунтовано ці важливі документи розглядаються тепер сторонами як інструменти підготовки до вступу.

Список використаних джерел

1. Консолідовані версії Договору про Європейський Союз та Договору про Функціонування Європейського Союзу (2010/C 83/01). URL: <https://surl.lu/cqlkjg> (дата звернення: 29.04.2025).
2. Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони. Ратифіковано із заявою Законом України № 1678-VII від 16 вересня 2014 р. URL: <https://surl.li/uhwvkg> (дата звернення: 29.04.2025).
3. Agreement establishing an association between the European Economic Community and Greece (9 July 1961). URL: <https://surl.li/gncxmx> (Last accessed: 06.05.2025).
4. Association agreements with the countries of Central and Eastern Europe: a general outline. COM (90) 398 final. Brussels, 27 August 1990. URL: <https://aei.pitt.edu/1683/> (Last accessed: 06.05.2025).
5. Decision No 1/95 of the EC – Turkey Association Council of 22 December 1995 on implementing the final phase of the Customs Union. URL: <https://surl.li/trqoqn> (Last accessed: 06.05.2025).
6. Elsuwege P. Van. Legal Creativity in EU External Relations: The Stabilisation and Association Agreement between the EU and Kosovo. *European Foreign Affairs Review*. 2017. Vol. 22. Issue 3. P. 393–409. <https://doi.org/10.54648/eerr2017032>
7. EU – Turkey Association Agreement (the «Ankara Agreement»). URL: <https://surl.li/ibtess> (Last accessed: 06.05.2025).
8. European Council Conclusions on Ukraine. Brussels. 15 December 2016. URL: <https://surl.li/cbkdlb> (Last accessed: 06.05.2025).
9. Maresceau M. Bilateral Agreements Concluded by the European Community. *Hague Academy of International Law*. 2006. Vol. 309. P. 125–451. URL: <https://surl.li/fwptqp> (Last accessed: 06.05.2025).
10. Phinnemore D. Stabilisation and Association Agreements: Europe Agreements for the Western Balkans? *European Foreign Affairs Review*. 2003. Vol. 8. Issue 1. P. 77 – 103. <https://doi.org/10.54648/eerr2003005>
11. Stabilisation and Association Agreement between the EU and Kosovo. URL: <https://surl.lu/uapjhz> (Last accessed: 06.05.2025).
12. Stabilisation and Association Agreement between the European Communities and the Republic of Serbia. URL: <https://surl.li/nqtasv> (Last accessed: 06.05.2025).

13. The meaning of «association» under EU law. A study on the law and practice of EU association agreements. Study. European Parliament. Policy Department for Citizens' Rights and Constitutional Affairs. February 2019. URL: <https://surl.li/cgcatz> (Last accessed: 06.05.2025).

14. Treaty establishing the European Economic Community. URL: <https://surl.li/agofdq> (Last accessed: 30.04.2025).

15. Van der Loo G., Van Elsuwege P., Petrov R. The EU – Ukraine Association Agreement: Assessment of an innovative legal instrument. EUI Department of Law Research Paper. 2014. No. 9. URL: <https://surl.li/fzmtfl> (Last accessed: 30.04.2025).

Олена ГАВВА

*аспірантка кафедри державного
управління і місцевого самоврядування
НТУ «Дніпровська політехніка»*

**ЄВРОІНТЕГРАЦІЙНИЙ КУРС УКРАЇНИ У ГАЛУЗІ ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я:
АНАЛІЗ КОНЦЕПТУАЛЬНИХ ПОЗИЦІЙ ТА ФУНКЦІОНАЛЬНОГО ЗМІСТУ**

У контексті стратегічного курсу України на європейську інтеграцію особливої актуальності набуває теоретичне осмислення євроінтеграційної функції управління як ключового, системного елементу модернізації публічної політики у сфері охорони здоров'я. Євроінтеграційна функція управління розглядається не лише як технічна чи процедурна складова гармонізації законодавства, а як інтегрований механізм трансформації управлінських практик, інституційної логіки та ціннісних орієнтирів публічної політики відповідно до стандартів, принципів і цілей ЄС [1]. Її концептуальна основа ґрунтується на положеннях теорії європейського врядування та інституціоналізму, підходах до публічного адміністрування нового покоління (New Public Governance) [2] та політики адаптації до *acquis communautaire* як форми нормативного перенесення та політичного «навчання». Ця функція проявляється через цілеспрямовану інституційну синхронізацію національних політик із європейськими рамками, зокрема в частині забезпечення доступу до якісних та безпечних медичних послуг, дотримання прав пацієнтів і розбудови системи громадського здоров'я згідно [1]. Вона також виконує роль катализатора внутрішньої трансформації, стимулюючи оновлення стратегічних документів, підвищення спроможності державних інституцій та посилення міжсекторальної взаємодії [2; 3]. У сфері охорони здоров'я ця функція реалізується через упровадження європейських стандартів НТА (Health Technology Assessment – *оцінка медичних технологій*) відповідно до Регламенту (ЄС) 2021/2282, розвитку цифрового здоров'я та наближенні системи громадського здоров'я до вимог Регламентів ЄС щодо профілактики та системи епіднадзора, а також у підготовці фахівців за міжнародними компетентнісними рамками кваліфікацій у сфері охорони здоров'я [3; 4]. Все це є свідченням того, що євроінтеграційну функцію управління можна вважати необхідною умовою системного оновлення публічної політики у сфері охорони здоров'я в Україні, зорієнтованої на ефективність, стійкість і відповідність принципам доброго врядування ЄС.

У сфері охорони здоров'я одним з найбільших досягнень стало формування нової інституційної архітектури управління, зокрема створення таких органів, як Національна служба здоров'я України (НСЗУ), яка запровадила нову модель фінансування «гроші йдуть за пацієнтом» за єдиними правилами та договорами. Це значно наближає українську управлінську практику до принципів доброго врядування ЄС – прозорості, підзвітності та рівності доступу. Другим суттєвим досягненням є впровадження системи eHealth, яка забезпечує цифрову трансформацію охорони здоров'я. Це не лише підвищує ефективність управлінських рішень, але й створює основу для приєднання до цифрових ініціатив ЄС у сфері охорони здоров'я, зокрема European Health Data Space (EHDS). Ще одним напрямом прогресу є поступова гармонізація національного фармацевтичного регулювання з правом ЄС. У цьому контексті варто також відзначити приєднання України до програми ЄС «EU4Health» у 2022 р., що

розширює можливості фінансової підтримки системи охорони здоров'я та її інтеграції в європейське медичне середовище. Також важливим кроком є розвиток системи громадського здоров'я як окремого напрямку публічного управління. Створенням Центру громадського здоров'я забезпечило інтеграцію України до європейських програм епіднадзора (ECDC) та поступовим впровадженням заходів, передбачених Міжнародними медико-санітарними правилами (IHR, ВООЗ), які також є спільною правовою основою для країн ЄС. Особливої уваги заслуговує інституціоналізація підходів в рамках парадигми на засадах пацієнт-орієнтованості. Цей підхід на практиці реалізується через доступ пацієнтів до інформації про стан здоров'я, доступні варіанти лікування, інформовану згоду, право на конфіденційність і захист персональних даних, а також механізми захисту прав у разі їх порушення. впровадження механізмів збору зворотного зв'язку від пацієнтів, залучення пацієнтських організацій до розробки політики у сфері охорони здоров'я тощо. Кожен із вищезазначених напрямів формує не лише окрему політичну ціль, але й опорну складову євроінтеграційної функції управління як складника модернізації національної системи охорони здоров'я.

Таким чином, вказані досягнення України свідчать про становлення нової моделі публічного управління в галузі охорони здоров'я, що поєднує внутрішню модернізацію з адаптацією до ціннісних і регуляторних орієнтирів Європейського Союзу. Ці зміни мають довгостроковий потенціал для підвищення стійкості, справедливості та ефективності вітчизняної системи охорони здоров'я в умовах європейської інтеграції.

Список використаних джерел

1. Building a European Health Union: Reinforcing the EU's resilience for cross-border health threats. COM(2020) 724 final. URL: <https://surl.li/dqiplt> (Last accessed: 02.05.2025).
2. Capano G. Models of Administrative Reform. Oxford Research Encyclopaedia of Politics. September 29, 2021. <https://doi.org/10.1093/acrefore/9780190228637.013.1436>
3. European Parliament, Council of the European Union. Regulation (EU) 2021/2282 of the European Parliament and of the Council on Health Technology Assessment and amending Directive 2011/24/EU. URL: <https://eur-lex.europa.eu/eli/reg/2021/2282/oj/eng>. (Last accessed: 02.05.2025).
4. Mossialos E., Wenzl M., Osborn R., Sarnak D. International Profiles of Health Care Systems. The Commonwealth Fund. 2020. URL: <https://surl.lu/xtplpw> (Last accessed: 02.05.2025).

Ірина ХОЖИЛО

*д.держ.упр., проф.,
професор кафедри державного
управління і місцевого самоврядування
НТУ «Дніпровська політехніка»*

УКРАЇНА ЯК СЕРВІСНА ДЕРЖАВА: ПОСТУП В УМОВАХ ЄВРОІНТЕГРАЦІЙНОГО КУРСУ

У контексті стратегічного курсу України на європейську інтеграцію спостерігається чітке переорієнтування вектору публічного управління від застарілих адміністративно-командних моделей до сучасних концепцій, зокрема до моделі Нової публічної служби (New Public Service, NPS). Як сказано в аналітичному документі Програми розвитку ООН *From Old Public Administration to the New Public Service* [1], ключовим чинником сучасних трансформацій у публічному секторі є орієнтація не лише на ефективність чи ринкову конкуренцію, а на потреби громадян як головних бенефіціарів державної політики.

Розглядаючи та аналізуючи поступальний рух Української держави у напрямку побудови сервісної держави слід відзначити, що він є найбільш визначним у сфері цифровізації державних послуг на порталі «Дія». Цей сервіс було запущено у 2020 р., і початково там надавалось 27 послуг в цифровому форматі. Станом на 1 січня 2025 р. громадяни України

можуть отримати вже 130 послуг у цифровому форматі, завдяки цій платформі. На даний час її активними користувачами стали 20 млн українців [2].

Також значний прогрес, як відмічають міжнародні експерти, українська держава має у реформуванні вітчизняної сфери охорони здоров'я. Насамперед, це перехід до нової форми фінансування медичних послуг – від архаїчної радянської моделі бюджетного розподілу до принципу «гроші йдуть за пацієнтом», коли провайдери отримують кошти за надані послуги. Також медична галузь відзначилась прогресом щодо упровадження цифрових технологій в управлінську сферу. Крім того, можна відзначити як прогрес європейських підходів врядування через залучення громадян до формування публічної політики за рахунок активного обговорення проєктів нормативно-правових документів центральних органів виконавчої влади та місцевого самоврядування. Ці зрушення є абсолютно корелятивними із підходом NPS, згідно з яким держава повинна не стільки «керувати», скільки «слугувати» громадянам через діалог, партнерство і спільне творення політик.

Як справедливо наголошується у документі UNDP, традиційна модель управління (Old Public Administration), яка домінувала в XX столітті, базувалася на ієрархії, централізації та ізоляції, як держави загалом, так і на рівні її окремих виконавчих органів, від громадян [1]. З часом цю модель замінила модель New Public Management (NPM), яка імплементувала ринкові принципи в публічний сектор. Однак суттєвими вадами її реалізації на практиці стали очевидна роздробленість та розпорошеність системи публічного управління, зниження підзвітності державних органів перед народом, а також надмірна технократизація управлінських процесів. Нова публічна служба (New Public Service, NPS), натомість, пропонує інтегрований підхід, основою якого виступають цінності, спільне благо, відповідальність і демократичне залучення.

В українському контексті перехід до Нової публічної служби (NPS) набуває особливої ваги у межах реалізації Угоди про асоціацію з ЄС. Адже українська держава повинна виконувати вимоги щодо інституційної спроможності, підзвітності, прозорості й участі громадськості, які становлять не лише політичне, але й ціннісне ядро реформ [3].

Публічно-правовий простір впровадження нових принципів сервісно-орієнтовного врядування в Україні вже сьогодні має багато прикладів практичного втілення принципів NPS, серед яких можна назвати, перш за все, такі як: електронні петиції, відкриті бюджети, платформи участі; розвиток державних сервісів на базі ЦНАПів; залучення громадян до розробки стратегій розвитку територіальних громад тощо.

Згідно з концепцією ефективного публічного управління можливе лише тоді, коли громадяни не є пасивними споживачами послуг, а виступають активними учасниками процесу прийняття управлінських рішень. Такий підхід вимагає не лише інституційної, але й культурної трансформації, яка забезпечує формування нової моделі мотивації публічних службовців, що заснована не на винагороді, а на відданості суспільному добру.

В умовах євроінтеграційного курсу розвитку України, орієнтація на модель сервісної держави також означає інтеграцію нашої держави у спільний простір доброго врядування, цифрової трансформації та суспільного діалогу. Це створює передумови не лише для покращення доступності та якості надання публічних послуг, але й для зміцнення довіри до держави та зростання її легітимності як сервісної, правової, соціальної, незалежної та європейської держави.

Список використаних джерел

1. Robinson M. From Old Public Administration to the New Public Service: Implications for Public Sector Reform in Developing Countries. UNDP Global Centre for Public Service Excellence. 2015. URL: <https://surl.lu/tnfyqu> (Last accessed: 02.05.2025).
2. Міністерство цифрової трансформації України. Офіційний веб-сайт. Звіти. URL: <https://surl.li/bpcger> (дата звернення: 02.05.2025).
3. Report on implementation of the association Agreement between Ukraine and the European Union for 2023. URL: <https://surl.lu/yqbxws> (Last accessed: 02.05.2025).

СЕКЦІЯ 3**Публічне управління та публічна служба в країнах ЄС досвід для України****Ольга АНТОНОВА**

*д.держ.упр., проф., завідувач
кафедри публічного управління
та митного адміністрування
Університету митної справи та фінансів*

Микита КОТОВИЧ

*аспірант кафедри публічного управління
та митного адміністрування
Університету митної справи та фінансів*

**ДИСКРЕЦІЙНІ ПОВНОВАЖЕННЯ В СИСТЕМІ ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ:
ВИКЛИК НА ШЛЯХУ ЄВРОПЕЙСЬКОЇ ПРАВОВОЇ ІНТЕГРАЦІЇ**

Право здійснювати управлінські функції у просторі, де не встановлено суворих формально-раціональних правил, керуючись винятково міркуваннями ділової доцільності, прийнято називати дискреційними повноваженнями. Вважається, що дискреційні повноваження є центральною ознакою адміністративної влади ще з давніх часів, виступаючи зручним інструментом правового обґрунтування. Ще Аристотель визначав їх як засіб «виправлення закону» [4]. Комітет Міністрів Ради Європи у своїх Рекомендаціях № R(80)2 (ухвалених 11 березня 1980 р. на 316-й сесії) визначив, що дискреційні повноваження – це такі повноваження, які адміністративний орган може реалізовувати з певною свободою розсуду, тобто обирати з-поміж кількох юридично допустимих рішень те, що, на його думку, є найкращим за конкретних обставин [2].

В Україні поняття дискреційних повноважень законодавчо не закріплене. Водночас Верховний Суд України надав власне тлумачення, згідно з яким дискреція – це не обов'язок, а саме повноваження адміністративного органу, яке передбачає можливість вибору між альтернативними способами дії та / або бездіяльності. Якщо ж законодавство передбачає єдино можливе рішення, то така дія не є проявом дискреції, а вважається виконанням прямого обов'язку (п. 43 постанови Верховного Суду України від 15.12.2021 у справі № 1840/2970/18 [3]). Дискреційне повноваження може полягати у виборі: діяти чи утриматися від дії; а у випадку дії – у виборі її форми або змісту з-поміж передбачених законом варіантів. При цьому важливою ознакою дискреції є відсутність обов'язку узгоджувати вибір з будь-якою іншою особою (п. 50 тієї ж постанови).

Водночас дискреція не є довільною, оскільки, відповідно до ч. 2 ст. 19 Конституції України, зазначено, що «...органи державної влади та органи місцевого самоврядування, їх посадові особи зобов'язані діяти лише на підставі, в межах повноважень та у спосіб, передбачений Конституцією та законами України» [1]. Отже, дискреційні повноваження – це передусім можливість посадової особи в органах публічної влади ухвалювати рішення в межах своєї компетенції відповідно до закону.

Класичні теорії суспільного договору пояснюють необхідність держави саме через недосконалість людської природи (заздрість, егоїзм, нещирість тощо). Бюрократія, як інструмент реалізації суспільного договору, має в основі певні суперечності із самою ідеєю цього договору. У випадках, коли відсутні чіткі формальні правила, бюрократ змушений діяти на власний розсуд, орієнтуючись на міркування доцільності. Проте надання права самостійного ухвалення рішень не позбавляє їх людської природи і недосконалості, а навпаки створює ризик того, що рішення відповідатимуть передусім їх особистим або корпоративним інтересам. Це обумовлює постійний пошук шляхів формування виняткової компетентності для посадовців,

встановлення обмежень та підвищення відповідальності за наслідки їх діяльності, а також джерел усвідомленого дотримання доброчесності.

Теорія раціональної бюрократії Макса Вебера трактує її як механізм управління країною, що призводить в певному сенсі до суб'єктивізації бюрократичного апарату – між державою і суспільством з'являється посередник з власними інтересами. Принципи ієрархії та суворой субординації в організації адміністративної системи держави обумовлюють ставлення і ранжування інтересів – власних, корпоративних, громадських, що часто призводить до ухвалення управлінських рішень поза межами формалізованих норм. Виконання формалізованих законів не створює труднощів, якщо вони відповідають суспільним очікуванням. Те саме стосується і рішень, прийнятих у межах дискреційних повноважень. М. Вебер вважав, що найчистіший прояв раціонально-правової влади – це бюрократія. Водночас він визнавав, що й інші форми, як-от виборне або колегіальне управління, також є різновидами раціональної легальної влади [5]. Тобто бюрократія не є єдиною можливою моделлю раціонального управління.

У межах реалізації дискреційних повноважень існують два головні виклики, які знижують легітимність влади: по-перше, це питання кваліфікації призначених чиновників, а по-друге – наявність у них мотивації діяти в інтересах суспільства. Для того, щоб дискреційні повноваження служили не інструментом свавілля, а ефективного управління, необхідно не лише добирати фахових і доброчесних бюрократів, а й запроваджувати дієві механізми контролю – незалежні аудити, прозорість у прийнятті рішень, антикорупційні процедури. Збереження за публічними службовцями права самостійного ухвалення рішень підвищує вимоги до їх компетентності та водночас посилює корупційні ризики, а також збільшує вартість функціонування бюрократичної системи для суспільства.

Попри зазначене, дискреційні повноваження є неминучим елементом публічного управління, оскільки неможливо на всі аспекти життя зробити регламенти. Дискреція дозволяє враховувати непередбачувані обставини – гуманітарні кризи, надзвичайні ситуації, технологічні зрушення – та приймати рішення, які не вписуються у стандартизовані рамки, але відповідають суспільним інтересам. У критичних випадках (стихійні лиха, епідемії тощо) жорсткі процедури можуть стати на заваді швидкому реагуванню, тоді як дискреційні повноваження забезпечують оперативність і гнучкість. Тому актуалізуються питання впровадження штучного інтелекту (ШІ) у сферу публічного управління, зокрема у сфері застосування дискреційних повноважень.

Сучасні дослідження акцентують увагу на зміні природи дискреційних повноважень під впливом алгоритмічних систем, хоча їх підходи та акценти відрізняються. Від встановлення правових і регуляторних меж застосування ШІ у дискреційних рішеннях з дотриманням принципу верховенства права, обов'язку належної обережності, надання обґрунтованих рішень та забезпечення ефективного судового контролю, адаптаційних стратегій та збереження правової легітимності дискреційних рішень, навіть якщо вони частково ухвалюються алгоритмами (хоча законодавства ЄС, США та Іспанії прямо не забороняють використання ШІ у таких контекстах) [6] і до концепції «штучної дискреції» із зсувом центру прийняття рішень з оперативного рівня («вуличної бюрократії») на системний (функціональний) рівень управління, втратою індивідуального характеру і набуттям технологічної логіки (масштабованості, стандартизації, ефективності), а також ризиків, пов'язаних з втратою справедливості, гнучкості та політичної відповідальності [8].

Питання належної обґрунтованості самої ідеї делегування дискреційних повноважень ШІ лежить у сфері зміни форми бюрократії – від класичної ієрархії до технократичного управління, заснованого на даних. На конкретних прикладах аудиту в медичному страхуванні та поліцейській діяльності впливає, що вплив ШІ є нелінійним і залежить від рівня централізації, структури організації та специфіки завдань. Проте ШІ може прискорити трансформацію традиційних бюрократичних інституцій, попри організаційний опір змінам та модернізації [7].

Таким чином, дискреційні повноваження не є ні абсолютним «благам», ні «злом». Це інструмент, який може працювати як на користь суспільства, так і на шкоду йому – залежно від правової культури, ефективності механізмів контролю, а також етичних і професійних якостей

тих, хто їх реалізує. У країнах з високим рівнем довіри до влади дискреція може стати джерелом інновацій і гнучкості. У державах з високим рівнем корупції – це радше інструмент для зловживань. ШІ може радикально трансформувати адміністративну дискрецію, змінивши центр прийняття рішень, управлінську логіку та організаційну структуру. Водночас сліпе впровадження ШІ без нормативних і етичних запобіжників створює ризики для справедливості, відповідальності та довіри громадян до публічної адміністрації.

Список використаних джерел

1. Конституція України: Закон України від 28 червня 1996 р. № 254к/96-ВР. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 30. Ст. 141.
2. Комітет Міністрів Ради Європи. Рекомендація № R(80)2 щодо здійснення дискреційних повноважень адміністративними органами, ухвалена 11 берез. 1980 р. на 316-й сесії. URL: <https://rm.coe.int> (дата звернення: 01.05.2025).
3. Верховний Суд. Постанова від 15.12.2021 у справі № 1840/2970/18. URL: <https://reyestr.court.gov.ua> (дата звернення: 21.04.2025).
4. Аристотель. Нікомахова етика / пер. з давньогрец. В. Верби. К.: Юніверс, 2002. 328 с.
5. Вебер М. Соціологія. Загальноісторичні аналізи. Політика / пер. з нім. А. Олегника. К.: Основи, 1998. 534 с.
6. Covilla J. C. Artificial Intelligence and Administrative Discretion: Exploring Adaptations and Boundaries. *European Journal of Risk Regulation*. 2024. P. 1–15. URL: <https://surl.li/mpckkj> (Last accessed: 05.05.2025).
7. Gualdi F., Cordella A. Artificial Intelligence, Bureaucratic Form, and Discretion in Public Service. In *Proceedings of the International Conference on Public Administration*. 2024. URL: <https://surl.li/awouzx> (Last accessed: 05.05.2025).
8. Young M. M., Bullock J. B., Lacy J. D. Artificial Discretion as a Tool of Governance: A Framework for Understanding the Impact of Artificial Intelligence on Public Administration. *Public Administration Review*. 2019. 79(6). P. 863–872. URL: <https://surl.li/qiosua> (Last accessed: 05.05.2025).

Дмитро БЕРЕЗНЮК

аспірант кафедри державного управління
і місцевого самоврядування
НТУ «Дніпровська політехніка»

ДЕРЖАВНО-ПРИВАТНЕ ПАРТНЕРСТВО В СФЕРІ ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я: ДОСВІД ЄВРОПИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ДЛЯ УКРАЇНИ

В умовах фінансової нестабільності, зростаючого дефіциту державного бюджету та необхідності модернізації медичної інфраструктури для післявоєнного відновлення України, впровадження ефективних механізмів залучення позабюджетних ресурсів набуває критичного значення. Одним з таких інструментів є державно-приватне партнерство (ДПП), яке у країнах ЄС вважається стратегічним в реалізації довгострокових інфраструктурних проєктів у сфері охорони здоров'я. При цьому провідні дослідники ДПП в медичній сфері в ЄС Barlow, Roehrich та Wright [1, с. 148] засвідчують, що ДПП не є універсальним рішенням, але за умов належного інституційного супроводу, контрактного дизайну та політичної послідовності може забезпечити залучення капіталу, інтеграцію управлінських інновацій та підвищення ефективності надання медичних послуг в умовах еволюції моделей партнерства. Таким чином, досвід країн ЄС у реалізації проєктів ДПП у сфері охорони здоров'я є актуальним та критично важливим для перспектив впровадження аналогічних практик в Україні. Вивчення європейських підходів дозволить адаптувати перевірені моделі до вітчизняного контексту, мінімізувати ризики контрактної асиметрії та уникнути хибних управлінських рішень. Це особливо актуально на тлі розбудови системи охорони здоров'я, яка потребує нових механізмів фінансування, ефективного управління та відновлення довіри до публічного сектору. Відтак, дослідження європейських

практик ДПП є практично необхідним для формування життєздатної моделі партнерства у сфері охорони здоров'я в Україні.

Європейський досвід ДПП у сфері охорони здоров'я, проаналізований у [2, с. 125–151], демонструє переваги комплексних моделей, проте вказує на значні контрактні ризики та політичну складність реалізації подібних проєктів. Дослідження українських вчених Кучеренко В. [3], Підгайця С. [4], Шевчука Р. [5], Ульяновченка Н. [6, 7] вказують на інституційні обмеження, нестачу проєктної компетенції в державному секторі, а також на потребу в локалізації європейських підходів з урахуванням національного контексту. Разом ці роботи формують цінну аналітичну базу для адаптації ДПП до потреб медичної системи України. Однак, попри зростання інтересу до адаптації європейського досвіду, низка ключових питань впровадження ДПП в сфері охорони здоров'я України, спираючись на європейський досвід, залишається невирішеною. Передусім, не визначено оптимальну модель ДПП для українських умов – більшість досліджень лише описують європейські приклади, але не пропонують дієвих механізмів локалізації з урахуванням обмежених управлінських ресурсів та інституційної нестабільності. Крім того, питання контрактного управління й розподілу ризиків у системі охорони здоров'я досі не мають нормативного вирішення, а наявність воєнного стану ускладнює запуск навіть пілотних проєктів. Недостатньо також досліджено механізми моніторингу ефективності партнерств у контексті публічного інтересу та соціальної відповідальності приватного сектору. Отже, для України сьогодні критично важливо не лише вивчати досвід ЄС, а й створювати власну модель ДПП, узгоджену з системними потребами посткризового відновлення медичної інфраструктури.

Таким чином метою даного дослідження є поглиблення знань про переваги та недоліки реалізації проєктів ДПП в сфері охорони здоров'я в Європі і визначення перспектив для України.

На основі порівняльного аналізу наукових публікацій [1–2] одного авторського колективу часовим проміжком з 2013 р. до 2019 р. можна простежити суттєву еволюцію дослідницьких акцентів, зміну аналітичного тону та переформатування підходу до критики і оцінки ДПП у сфері охорони здоров'я в Європі. Якщо у 2013 р. головною дослідницькою ідеєю було оцінити перші проєкти ДПП у Європі [1], то вже у 2019 р. з'являються «архетипи об'єднання» державних та приватних партнерів на основі політичних, фінансових та управлінських викликів ДПП [2]. Якщо на початку 2010-х рр. спостерігається невідповідність очікувань до реального рівня ефективності та заощадження бюджетних коштів за допомогою ДПП, а сам інструмент пропонується не ідеалізувати [1], то наприкінці – у центрі уваги опиняється проблематика структурно-інституційних особливостей та економіки медичного сектору на фоні умов контрактів, що свідчить про більш системний аналіз ДПП та його визнання, як перспективного інструменту [2].

В європейському контексті основною перевагою ДПП вбачається можливість залучення приватного капіталу без додаткового навантаження на бюджет, а також потенціал приватного сектору щодо ефективного управління об'єктами сфери охорони здоров'я. ДПП відкриває можливість масштабування, відтворення моделей партнерства, а також інституційного розвитку та адаптації. Водночас, європейський досвід свідчить, що отримання цих переваг залежить від умов контракту ДПП (контрактного дизайну), політичного контексту та економіки.

Спираючись на дослідницькі результати у [1–2], можна стверджувати, що ДПП у сфері охорони здоров'я в ЄС розглядається з міждисциплінарної, але виразно управлінсько-інституційної перспективи, яка інтегрує елементи публічного управління, стратегічного менеджменту, економіки охорони здоров'я та фінансування інфраструктури. Проблемний європейський досвід у цьому питанні криється саме у цих напрямках, домінантним серед яких є публічне управління. З цієї точки зору ДПП розглядається не як комерційна інновація, а як інструмент державної політики, спрямований на забезпечення суспільного блага в умовах обмежених фінансових ресурсів. Викликами для Європи стали контрактне управління, делегування повноважень, інституційна взаємодія з приватним сектором, вплив політичного

контексту на реалізацію проєктів, архетипи контрактів, оцінка трансакційних витрат та ресурсів, керування міжсекторальними проєктами в умовах невизначеності.

У цьому контексті для України відкриваються нові можливості. З одного боку, ДПП може стати джерелом фінансування та інституційного оновлення медичної інфраструктури, що є критично важливим в умовах посткризового та воєнного відновлення. З іншого – адаптація європейських підходів потребує урахування національного контексту: відсутності уніфікованих механізмів контрактного управління, низької проєктної компетенції в державному секторі та недостатньої нормативної конкретизації форм і процедур партнерств.

Перспективи розвитку ДПП в Україні залежать від здатності держави не лише формалізувати правове поле, а й створити інституції, здатні ефективно управляти ризиками, координувати міжсекторальну взаємодію та забезпечити баланс публічного й приватного інтересу. Важливим також є поступовий розвиток локалізованих моделей ДПП, які ґрунтуватимуться не на прямому копіюванні європейського досвіду, а на адаптації його змістових і організаційних компонентів до реалій української системи охорони здоров'я.

Окрім загальних висновків, можна виокремити кілька ключових перспектив:

1. Інфраструктурна відбудова та модернізація. У післявоєнний період ДПП може стати критично важливим джерелом позабюджетного фінансування для реконструкції медичних закладів. Європейські практики показують, що інструменти ДПП здатні мобілізувати приватний капітал на умовах довгострокового зобов'язання держави.

2. Інституційне навчання та розвиток управлінської спроможності. Впровадження ДПП передбачає необхідність формування нової якості публічного управління, зокрема у сфері контрактного менеджменту, оцінки ризиків та моніторингу ефективності. Це сприятиме загальному зміцненню управлінського потенціалу держави.

3. Запуск пілотних моделей ДПП. Україні доцільно реалізувати декілька пілотних проєктів у сфері медичних послуг на основі локалізованих, інституційно спрощених моделей, які враховуватимуть національні ризики, соціальні пріоритети та політичну нестабільність. Це дозволить поступово накопичити практичний досвід без надмірних зобов'язань.

4. Перехід до сервісно-орієнтованих моделей. Досвід ЄС демонструє, що ефективність ДПП значно зростає тоді, коли партнерство не обмежується інфраструктурною складовою, а включає надання клінічних послуг. Для України перспективним є поступовий перехід до сервісно-орієнтованих форматів із гарантованим державним контролем якості.

5. Збалансування публічних та приватних інтересів. Україні важливо формувати механізми прозорого розподілу відповідальності, ризиків і прибутків у межах ДПП. Європейські приклади свідчать про ризик неефективних контрактів, тому українська модель має передбачати регулярний перегляд умов співпраці та можливість коригування в публічних інтересах.

Список використаних джерел

1. Barlow J., Roehrich J., Wright S. Europe sees mixed results from public-private partnerships for building and managing health care facilities and services. *Health Affairs*. 2013. Vol. 32. № 1. P. 146–154. DOI: 10.1377/hlthaff.2011.1223

2. Wright S., Barlow J., Roehrich J. K. Public-private partnerships for health services: Construction, protection and rehabilitation of critical healthcare infrastructure in Europe. *Competitive government: Public private partnerships*. Cham: Springer, 2019. P. 125–151. DOI: 10.1007/978-3-030-24600-6_7

3. Кучеренко В. О. Міжнародний та вітчизняний досвід державно-приватного партнерства у сфері охорони здоров'я. *Публічне управління та митна логістика*. 2025. № 15(2). С. 45–52. DOI: 10.54929/2786-5746-2025-15-02-05

4. Підгаєць С. В. Європейський досвід застосування моделей державно-приватного партнерства у сфері охорони здоров'я. *Журнал європейської економіки*. 2011. Т. 10. № 3. С. 293–305. URL: <https://surli.cc/wofphd> (дата звернення: 21.04.2025).

5. Шевчук Р. Особливості реалізації механізмів державно-приватного партнерства у сфері охорони здоров'я України. *Наукові праці Міжрегіональної Академії управління персоналом. Політичні науки та публічне управління*. 2022. № 4(64). С. 103–110. DOI: 10.32689/2523-4625-2022-4(64)-14

6. Ульянченко Н. М. Міжнародний досвід реалізації державно-приватного партнерства у сфері охорони здоров'я. *Державне управління: удосконалення та розвиток*. 2023. № 11. DOI: 10.32702/2307-2156.2023.11.23

7. Ульянченко Н. М. Методологічні засади аналізу поняття «державно-приватне партнерство у сфері охорони здоров'я». *Публічне управління: концепції, парадигма, розвиток, удосконалення*. 2023. № 4. С. 118–136. DOI: 10.31470/2786-6246-2023-4-118-136

Дмитро БОБРОННІКОВ

аспірант кафедри державного управління

і місцевого самоврядування

НТУ «Дніпровська політехніка»

РОЗПОДІЛЕНА ГЕНЕРАЦІЯ: КРОК ДО ЕНЕРГЕТИЧНОЇ НЕЗАЛЕЖНОСТІ УКРАЇНИ (ЄВРОІНТЕГРАЦІЙНИЙ АСПЕКТ)

Питання формування та реалізації дієвої енергозберігаючої політики з метою забезпечення енергетичної незалежності України сьогодні є надзвичайно актуальними і такими, що вимагають запровадження сучасних управлінських підходів та інструментарію задля підвищення рівня енергоефективності та енергозбереження в країні, а також зменшення енергетичної залежності від інших країн світу. Незважаючи на те, що політика України щодо її сталого розвитку із взаємопов'язаним забезпеченням енергоефективності та відновлювальної енергетики була і є достатньо системною й послідовною, і відповідає не лише завданням та рекомендаціям Європейської комісії щодо набуття Україною членства в ЄС, а й цивілізаційному вибору українців, багаторічний досвід діяльності органів публічного управління з реалізації цієї політики свідчить скоріше про її декларування й популяризацію, ніж про позитивний рух уперед. Україна й надалі залишається надзвичайно енерговитратною державою, від чого страждає конкурентоздатність української продукції, зменшуються можливості позбавлення енергетичної залежності, залишаються неякісними енергетичні послуги, які надаються споживачам.

Національна енергосистема (або Об'єднана енергетична система України – ОЕСУ) з її енергоємними пострадянськими об'єктами генерації давно потребувала реформ. ОЕСУ історично будувалася як централізована. До її структури належать великі об'єкти генерації – вузлові електростанції (у т.ч. атомні), мережі (магістральні й розподілені), трансформаторні підстанції, системи передачі й розподілу енергії. Втім, така побудова енергетичної системи України в умовах дії правового режиму воєнного стану стала дуже вразливою та майже беззахисною перед ворогом – у результаті її пошкоджень унаслідок атак рф ракетами, дронами, КАБама та іншими бойовими знаряддями неодноразово виникали тривалі знеструмлення територій або значної кількості споживачів, а також загроза блекауту країни в цілому.

З огляду на частоту та масштаб цих подій, які обумовили необхідність термінового забезпечення стійкості енергетичної системи України, а також з огляду на євроінтеграційний курс України (23 червня 2022 р. Єврокомісія визнала європейську перспективу України та офіційно надала нашій країні статус кандидата на вступ до ЄС за умов того, що будуть виконані визначені Єврокомісією сім завдань (або кроків), які наблизять Україну до повноправного членства в ЄС [5]), в країні спостерігається новий тренд у генерації енергії, який обумовлений нагальною потребою у розосередженні її виробництва та постачання споживачам, що можливо на основі використання регуляторних механізмів і системної реалізації комплексу скоординованих та збалансованих організаційно-управлінських, економіко-правових та інших, у т.ч. альтернативних, рішень і завдань щодо будівництва, розміщення та введення в дію нових

(принципово інших за масштабом охоплення та техніко-економічними характеристиками) об'єктів виробництва і передачі енергії – розподіленої генерації. Як зазначається у праці [3], розподілена (або децентралізована) генерація (від англ. distributed power generation) являє собою систему «виробництва та передачі енергії, яка передбачає велику кількість споживачів, що водночас є виробниками електрики та тепла для власних потреб, і мають можливість передавати надлишки виробленої енергії до загальної мережі» [3]. Такий підхід охоплює широке коло стейкхолдерів (організацій, установ, відомств, служб, підприємств різних форм власності, домогосподарств тощо), починаючи від профільних міністерств та інших органів публічного управління на регіональному та місцевому рівнях, і закінчуючи зацікавленими місцевими мешканцями територіальних громад [3]. І це зрозуміло, тому як і бізнес, і так звані «комунальники» та «бюджетники», і населення в цілому – всі вони є споживачами електричної та теплової енергії, і цілком можуть її отримувати від розподіленої генерації. Разом із тим, як стейкхолдери – вони можуть мати різні інтереси та різні сфери впливу на діяльність з впровадження розподіленої генерації, споживання та оцінювання її продукту. Так, як правило, територіальні громади є власниками первинного енергоресурсу (територія, водні ресурси, деревина). Вони відіграють важливу роль у частині регулювання землекористування на території громади, отримання орендної плати, моніторингу діяльності з розвитку розподіленої генерації з метою запобігання знищенню природного ландшафту та місць відпочинку внаслідок будівництва (та / або розміщення) нових її об'єктів [3].

Іншим впливовим стейкхолдером є бізнес (як великі, так і малі та середні приватні підприємства), який може створювати нові робочі місця, зокрема, для здійснення робіт щодо монтажу й обслуговування об'єктів розподіленої генерації.

Окремим і найбільш впливовим стейкхолдером на регіональному рівні є облenerго (взаємопов'язана мережа, призначена для постачання та розподілу електричної енергії від постачальників до кінцевих споживачів). Значна частка цієї діяльності належать компанії ДТЕК Р. Ахметова, зокрема, Київенерго, Київобленерго, Дніпрообленерго, Донецькобленерго, Одесаобленерго. Тому налагодження конструктивного діалогу з великим бізнесом стосовно взаємовідносин та розподілу функцій під час будівництва та розвитку розподіленої генерації є одним із найважливіших аспектів роботи органів публічного управління на території регіону. Від цього залежать і інвестиції в енергозберігаючу сферу, і умови кредитування, і успішність реалізації регіональних проєктів з енергоефективності та енергозбереження, і виконання відповідних стратегій розвитку.

Що стосується місцевих мешканців, яких також доцільно розглядати в якості стейкхолдерів, слід зазначити, що їх вплив на розвиток розподіленої генерації в регіоні або територіальній громаді може полягати в тому, що вони, насамперед, є робочою силою і можуть працювати на будівництві та / або обслуговуванні об'єктів розподіленої генерації, а можуть і самі виступати як мікро-виробники енергії, тобто встановлювати невеликі сонячні електростанції (СЕС) і накопичувати енергію в своїх приватних домогосподарствах [3].

Слід зазначити, що у ст. 1 Закону України від 13.04.2017 № 2019-VIII «Про ринок електричної енергії» зазначається, що розподілена генерація – це «електростанція встановленої потужності 20 МВт та менше, приєднана до системи розподілу електричної енергії» [4], а також підкреслюється, що державна політика в енергетичній сфері має бути спрямована, насамперед, на «сприяння розвитку розподіленої генерації і обладнання для зберігання енергії» (ст. 5 [4]), що підтверджує важливість її впровадження для забезпечення енергетичної ефективності в країні.

Разом із тим, на шляху впровадження розподіленої генерації в регіонах України, особливо під час дії правового режиму воєнного стану, виникають певні виклики та бар'єри. До найбільш значущих проблем, зокрема, віднесено [1]:

– високі початкові інвестиції (необхідність значних фінансових витрат на обладнання та інфраструктуру в умовах обмеженості фінансових ресурсів як в аспекті фінансування з місцевих бюджетів, так і з боку бізнесу та платоспроможності самого населення);

- технічні труднощі (необхідність розвитку енергетичної інфраструктури на регіональному й місцевому рівнях з інтеграцією розподілених джерел в загальну мережу);
- правові та адміністративні бар'єри і колізії (необхідність створення та / або вдосконалення нормативно-правового середовища);
- недостатній розвиток в Україні процесів цифровізації як у сфері публічно-управлінської діяльності, так і в управлінні складними інтегрованими технічними системами (без випереджаючого розвитку інструментів цифровізації Україна буде технологічно відставати від країн Європи).

Також суттєвим бар'єром на шляху розвитку систем розподіленої генерації на регіональному рівні може стати коло актуальних технічних, фінансових, управлінських та організаційно-комунікаційних проблем, серед яких окремо можна визначити такі:

- синхронізація включення / виключення окремих електрогенеруючих об'єктів до ОЕСУ, що є складним та відповідальним технічним завданням;
- облік спожитої / поверненої електроенергії окремими територіальними громадами, підприємствами та домогосподарствами;
- формування стратегій комунікації під час пошуку та налагодження зв'язків зі стейкхолдерами (донорами, інвесторами, фахівцями з управління проектами тощо).

Список використаних джерел

1. Альохін О. Переваги розподіленої генерації для територіальних громад. Розподілена генерація: крок до енергетичної незалежності України: курс онлайн-навчання для представників територіальних громад. Energy Club. 2025. URL: <https://surl.li/lrrkmt> (дата звернення: 28.04.2025).
2. Головка І., Астахова Т. Чому в Україні слід розвивати децентралізовану енергетику вже сьогодні. Центр екологічних ініціатив «Екодія». К., 2018. 6 с. URL: <https://surl.cc/eibdic> (дата звернення: 28.04.2025).
3. Кучер С. Соціальні аспекти розвитку розподіленої генерації. Розподілена генерація: крок до енергетичної незалежності України: курс онлайн-навчання для представників територіальних громад. Energy Club. 2025. URL: <https://surl.lu/haxmrd> (дата звернення: 28.04.2025).
4. Про ринок електричної енергії: Закон України від 13.04.2017 № 2019-VIII. Редакція від 09.02.2025, підстава – 4213-IX. URL: <https://surl.li/idxthi> (дата звернення: 28.04.2025).
5. Україна отримала статус кандидата на членство в ЄС. Національний інститут стратегічних досліджень. 23.06.2022. URL: <https://surl.li/jzqklf> (дата звернення: 28.04.2025).

Анастасія ГАВРИЛЕНКО

*аспірантка кафедри державного управління
і місцевого самоврядування
НТУ «Дніпровська політехніка»*

ПУБЛІЧНО-УПРАВЛІНСЬКИЙ ЗМІСТ НАЦІОНАЛЬНОЇ АНТИКОРУПЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ: ДОСВІД ЄС

Для ефективної адаптації управлінської системи на державному та регіональному рівнях важливим є впровадження європейських моделей демократичного врядування, що сприятиме раціоналізації державно-управлінської діяльності. Аналіз засад національної антикорупційної політики є актуальним у контексті вдосконалення нормативно-правового регулювання запобігання та протидії корупції в органах публічної влади. Впровадження спеціалізованих антикорупційних органів і стандартів державної служби є важливим, однак самі по собі вони не гарантують ефективного зниження рівня корупції. Особливе значення мають судова та правова реформи, спрямовані на покращення функціонування наявних державних інституцій. Водночас аналіз антикорупційного законодавства засвідчує його обмежену ефективність та вказує на

необхідність комплексного підходу, який враховує формування правової культури та підвищення рівня правосвідомості громадян. Розроблення антикорупційної політики має базуватися на чітко визначених стратегіях і тактичних заходах, спрямованих на забезпечення прозорості та підзвітності у сфері публічного управління.

Розвиток держави та громадянського суспільства відбувається як складний, динамічний процес, що формується під впливом широкого спектра внутрішніх і зовнішніх, системних і спонтанних, позитивних і деструктивних факторів. З огляду на це реалізація курсу на розбудову демократичної, правової та соціальної держави передбачає комплексні соціально-економічні та політико-адміністративні трансформації. Їх впровадження має супроводжуватися заходами, спрямованими на подолання негативних суспільних явищ, серед яких однією з найсерйозніших загроз залишається корупція.

Ключовим етапом у боротьбі з корупцією в Україні стало затвердження 20 червня 2022 р. Антикорупційної стратегії на 2021 – 2025 рр. Метою цієї стратегії є досягнення значного прогресу в запобіганні та протидії корупційним проявам, а також забезпечення узгодженості та систематичності антикорупційних заходів серед усіх органів державної влади та місцевого самоврядування. Важливо підкреслити, що корупція визнана основною перешкодою для стабільного економічного розвитку та створення ефективних і інклюзивних демократичних інститутів в Україні [1].

Законом України від 01 червня 2021 р. № 1502-ІХ «Про внесення змін до Закону України «Про запобігання корупції» щодо упорядкування окремих питань захисту викривачів» [2] були внесені відповідні зміни у антикорупційне законодавство з метою запровадження Єдиного порталу повідомлень про корупцію. Разом з тим поверхневий аналіз нових положень Закону України «Про запобігання корупції» в частині розгляду повідомлень про корупцію вже створює низку неврегульованих ситуацій, які без відповідного роз'яснення НАЗК загострять правову проблематику [3]. В умовах воєнного стану необхідно переглянути окремі положення антикорупційного законодавства, зокрема: по-перше, це стосується обмежень, пов'язаних із суміщенням іншої діяльності для осіб, які залучені до мобілізації; по-друге, потрібні роз'яснення щодо деяких оціночних термінів, що містяться у Законі України «Про запобігання корупції» [4].

Європейський досвід у сфері попередження та протидії корупції свідчить про ефективність комплексних інституційних, правових і культурних змін, які забезпечують прозорість та підзвітність влади. У Німеччині створення незалежної Федеральної антикорупційної служби (Bundeskriminalamt, підрозділ ВКА) дозволило централізувати зусилля щодо виявлення та розслідування складних корупційних схем на державному й муніципальному рівнях. Франція успішно впровадила практику декларування інтересів і перевірки майнового стану усіх посадових осіб через Агенцію з питань прозорості суспільного життя (НАТVP). В Італії Національний антикорупційний орган (ANAC) відповідає не лише за контроль, а й за розробку профілактичних стратегій, рекомендацій для місцевих адміністрацій і стандарти доброчесності у державних закупівлях. У Великій Британії контролюючі органи, зокрема Serious Fraud Office, застосовують сучасні аналітичні інструменти для ідентифікації ризиків і перевіряють доброчесність держслужбовців у межах програми Integrity & Ethics. У Швеції акцент зроблено на високому рівні відкритості бюджетної та закупівельної інформації, а громадськість активно залучається до контролю через онлайн-інструменти та громадянські комітети. Польща провела масштабну цифровізацію систем реєстрації активів і публічних закупівель, що значно знизило корупційні ризики. У Данії особливу увагу приділяють формуванню довіри до влади, що виражається в регулярних консультаціях із громадянами, жорсткій відповідальності керівників органів та прозорості розподілу фінансів. Естонія стала прикладом цифрової антикорупційної реформи: введення е-урядування, електронних тендерів та єдиного онлайн-доступу до інформації про публічні закупівлі мінімізувало корупційну складову практично на всіх рівнях управління.

Окремі інструменти ЄС полягають у створенні незалежних органів з етичного нагляду, застосуванні системи державних і громадських аудитів, аналітичних антикорупційних

платформ та системи whistleblowing (захисту викривачів корупції). Досвід Нідерландів та Литви акцентує увагу на системності антикорупційної освіти для чиновників, інформуванням населення про існуючі ризики та результатами антикорупційних розслідувань. Роль Європейського Союзу у боротьбі з корупцією серед держав-членів та кандидатів полягає у гармонізації стандартів, вимог до прозорості, боротьбі з відмиванням коштів, а також координації транснаціональних розслідувань. Впровадження Національних антикорупційних стратегій базується на аналізі кращих практик GRECO, рекомендацій Ради Європи, OECD, які вимагають обов'язкової участі громадськості, постійного моніторингу, антикорупційного аудиту та відкритої публічної звітності.

Європейські країни відзначають, що ключем до успіху є регулярне оновлення антикорупційних стратегій відповідно до змін зовнішніх і внутрішніх загроз, розвиток культури доброчесності, підтримка свободи ЗМІ та громадських організацій. Все це у підсумку сприяє суттєвому зниженню корупційних практик – і слугує дорожньою картою для України на її шляху до європейської

Список використаних джерел

1. Антикорупційна стратегія на 2021 – 2025 роки. Національне агентство з запобігання корупції. URL: <https://surl.lu/rxfmsi> (дата звернення: 12.04.2025).
2. Конвенція Організації Об'єднаних Націй проти корупції Конвенція від 31.10.2003 р. URL: <https://surl.li/ptowhz> (дата звернення: 18.04.2024).
3. Стрільців О. М. Недоліки антикорупційного законодавства в частині розгляду повідомлень про корупцію. *Юридичний електронний журнал*. 2022. № 9. С. 372–375. URL: http://sej.org.ua/9_2022/90.pdf (дата звернення: 12.04.2025).
4. Наливайко І. О. Сучасні механізми запобігання та протидії корупції в Україні. The 5th International scientific and practical conference «*Science, innovations and education: problems and prospects*» (8–10 грудня 2021 р.). Japan, Tokyo: CPN Publishing Group, 2021. С. 1036. URL: <https://surl.li/feeijp> (дата звернення: 12.04.2025).
5. Василенко О. Ю. Європейський досвід щодо запобігання корупційним правопорушенням. *Держава та регіони. Серія: Право*. 2023. № 1. С. 23–29.
6. OECD. Public Integrity – 2024. URL: <https://surl.lu/qsuidh> (дата звернення: 12.04.2025).
7. Group of States against Corruption (GRECO). Council of Europe 2024. URL: <https://surl.li/cc/ketgyw> (дата звернення: 12.04.2025).
8. Transparency International. Corruption Perceptions. Index by Country. 2024. URL: <https://surl.li/kdrlpw> (дата звернення: 12.04.2025).

Євгеній ГАРМАТА

*аспірант кафедри державного управління
і місцевого самоврядування,
НТУ «Дніпровська політехніка»*

УПРАВЛІННЯ КОМУНАЛЬНОЮ ВЛАСНІСТЮ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД В УКРАЇНІ У КОНТЕКСТІ ЄВРОПЕЙСЬКОГО ДОСВІДУ ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ

Управління комунальною власністю є важливим аспектом місцевого самоврядування, оскільки воно впливає на ефективність використання ресурсів територіальних громад. В умовах децентралізації та реформування адміністративно-територіального устрою України виникає необхідність удосконалення нормативно-правового забезпечення цього процесу. Значення комунальної власності для територіальних громад в Україні не можна переоцінити, оскільки вона безпосередньо впливає на економічну стабільність, соціальний розвиток та ефективність управління на місцях. Основним документом, що формує правову основу управління комунальною власністю, є Конституція України [1]. Вона закріплює принципи територіального самоврядування та визначає загальні засади щодо правової природи комунальної власності, її

статусу як частини державного багатства, що перебуває у власності територіальних громад. Конституція гарантує право територіальних громад на самоврядування, що включає право володіти, користуватися та розпоряджатися комунальним майном.

Однією з основних функцій органів місцевого самоврядування є розпорядження комунальним майном, що забезпечує економічну стабільність громади. Вони мають можливість укладати договори оренди, приватизації, а також здійснювати інші правочини, спрямовані на максимальне використання ресурсів для потреб місцевих жителів. Управління комунальною власністю включає також питання збереження та ремонту об'єктів, моніторинг їх використання та залучення інвестицій для розвитку місцевої інфраструктури. Важливе значення в управлінні комунальною власністю має бюджетний процес, оскільки доходи від оренди чи приватизації майна можуть бути спрямовані на розвиток громади. Органи місцевого самоврядування активно використовують ці кошти для реалізації регіональних програм і проєктів, що відповідають потребам громади. Місцеві ради часто створюють спеціалізовані органи та інструменти, як-от комісії або департаменти, що займаються управлінням комунальним майном, а також залучають незалежних аудиторів для перевірки виконання бюджетних програм.

Серед основних проблем управління комунальною власністю територіальних громад варто відзначити недосконалість правової бази, корупційні ризики, обмежене фінансування та неефективність використання майна. Війна та економічна ситуація, в якій перебуває Україна, справляють значний вплив на управління комунальною власністю територіальних громад. У таких умовах зростає рівень невизначеності та складності в управлінських процесах, що призводить до появи нових викликів для місцевих органів влади. Серед основних факторів, що визначають цей вплив, можна виділити зруйновану інфраструктуру, значну міграцію населення, зміну економічних пріоритетів і необхідність підтримки обороноздатності країни [2].

Однією з найбільших проблем є ризики, пов'язані з відсутністю належного правового забезпечення та контролю за використанням комунального майна. В умовах війни багато місцевих органів влади не мають можливості ефективно здійснювати контроль за своїми об'єктами, оскільки багато з них можуть бути евакуйовані або пошкоджені внаслідок бойових дій. Крім того, юридична невизначеність у питаннях власності, оренди або приватизації майна може створювати додаткові труднощі в процесі управління комунальними ресурсами. У сучасних умовах реформування системи місцевого самоврядування в Україні питання ефективного управління комунальною власністю набуває особливої актуальності. Досвід країн ЄС свідчить, що ефективне управління комунальними активами значно підвищує конкурентоспроможність регіонів, стимулює економічний розвиток та забезпечує якісний рівень публічних послуг для мешканців. Наприклад, у Німеччині муніципальні підприємства не лише управляють інфраструктурою та житловим фондом, а й активно інвестують у розвиток альтернативної енергетики, що позитивно впливає на екологічну ситуацію та сталий розвиток громад. У Польщі створення прозорих електронних систем реєстрації комунального майна дозволило мінімізувати корупційні ризики та залучати громадян до процесів прийняття рішень щодо використання муніципальних ресурсів [3].

У Франції особлива увага приділяється питанням публічно-приватного партнерства у сфері управління комунальною власністю, що дозволяє поєднувати ресурсну базу громад із приватними інвестиціями для модернізації об'єктів інфраструктури й підвищення їх ефективності. Практикується залучення незалежних аудиторів і громадських радників для здійснення нагляду за використанням комунальних активів. У Швеції децентралізація управління майном забезпечується повноваженнями місцевих рад, які формують політику використання ресурсів із опорою на консенсус між усіма зацікавленими сторонами [3].

Значний досвід мають скандинавські країни, де збереження та розвиток комунальної власності є важливою складовою стратегії сталого розвитку територій. Тут усі рішення щодо розподілу й використання громадських ресурсів обов'язково проходять консультації із жителями, що забезпечує високий рівень довіри до влади. В Естонії завдяки впровадженню цифрових технологій відбулося спрощення процедур передачі й моніторингу майна, а дані

щодо кожного об'єкта доступні в онлайн-реєстрах та регулярно оновлюються. Аналіз законодавчих підходів європейських країн вказує на важливість правової визначеності та стабільності у сфері комунальної власності. Зокрема, у Чехії, Угорщині та Словаччині закріплені чіткі процедури реєстрації, передачі і приватизації муніципального майна, що мінімізує суперечності та судові спори. Особливої уваги заслуговує досвід Австрії, де для кожної громади створюється стратегічний план використання активів на 5–10 років з урахуванням соціальних і економічних викликів.

Європейська практика доводить, що залучення громадських організацій та мешканців до процесів прийняття рішень про розпорядження комунальним майном підвищує відповідальність посадовців й сприяє розвитку підзвітності органів місцевого самоврядування. Прозорість процесів та відкритість інформації про майно дозволяють виявляти неефективне управління і своєчасно впроваджувати коригувальні заходи. Впровадження електронних аукціонів і конкурсних процедур при передачі майна у користування чи приватизацію, як це практикується у Великій Британії та Нідерландах, забезпечує справедливість і рівний доступ для всіх зацікавлених суб'єктів [4]. У цілому досвід європейських країн переконливо свідчить, що для досягнення успішного управління комунальною власністю необхідне поєднання чіткої нормативної бази, прозорих механізмів контролю, залучення громадськості і активного використання сучасних інформаційних технологій. Саме такий підхід дозволить українським громадам не лише забезпечити раціональне використання наявних ресурсів, а й створити умови для інтеграції у простір європейського публічного управління.

Список використаних джерел

1. Конституція України: Закон України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР. Верховна Рада України. URL: <https://www.president.gov.ua/documents/constitution> (дата звернення: 13.10.2024).
2. Дехтяренко Ю. Ф. Законодавство щодо управління комунальною власністю територіальних громад. *Інвестиції: практика та досвід*. 2023. № 14. С. 159–165. <https://doi.org/10.32702/2306-6814.2023.14.159>.
3. Good Governance in Municipal Property Management: Council of Europe. URL: <https://surl.li/dwvmgm> (Last accessed: 01.05.2025).
4. Best Practices in Municipal Asset Management in Central and Eastern Europe. URL: <https://surl.lu/pvcxhj> (Last accessed: 01.05.2025).

Наталія ГОНЧАРУК

*д.держ.упр., проф.,
заслужений діяч науки і техніки України,
професорка кафедри державного управління
і місцевого самоврядування
НТУ «Дніпровська політехніка»*

Сергій ПРОКОПЕНКО

к.і.н., докторант НТУ «Дніпровська політехніка»

ЄВРОПЕЙСЬКИЙ ДОСВІД НАДАННЯ АДМІНІСТРАТИВНИХ ПОСЛУГ ОРГАНАМИ ПУБЛІЧНОЇ ВЛАДИ ТА МОЖЛИВОСТІ ЙОГО ВИКОРИСТАННЯ В УКРАЇНІ

В умовах активного реформування системи публічного управління в Україні, на тлі євроінтеграційних прагнень, вивчення й адаптація найкращих практик Європейського Союзу у сфері надання адміністративних послуг набуває особливої значущості. Надання якісних, доступних і прозорих адміністративних послуг є не лише індикатором ефективності влади, але й важливим елементом довіри громадян до держави.

Країни ЄС впродовж десятиліть розвивали системи, що забезпечують громадянам і бізнесу зручний доступ до адміністративних послуг. У центрі європейської моделі перебувають права людини, повага до приватності, а також прагнення до максимальної відкритості органів

влади. Адміністративні послуги надаються на підставі чітко визначених процедур, що мінімізують контакт громадянина з чиновником, скорочують терміни надання послуг та унеможливають корупційні ризики [4].

Особливої уваги в Європі надають якості послуг, а не лише їх кількості. Наприклад, у Франції проводяться регулярні опитування щодо задоволеності громадян сервісами. Результати впливають на прийняття рішень про фінансування та модернізацію установ. Аналогічні практики запроваджено і в Німеччині, де вимоги до працівників сфери обслуговування включають не лише фахову підготовку, але й наявність розвинутих комунікативних навичок [6].

Держави-члени ЄС активно впроваджують електронне урядування. Одним із найуспішніших прикладів є Естонія, де всі адміністративні послуги, окрім одруження, розлучення та купівлі нерухомості, можна отримати онлайн. Естонці користуються електронною ідентифікацією (eID), яка дозволяє підписувати документи, голосувати, відкривати бізнес тощо.

У Польщі активно функціонує електронна система обслуговування громадян ePUAP, а в Німеччині реалізується концепція «Smart Administration», яка охоплює автоматизований обмін між відомствами, єдину платформу даних і алгоритми аналізу запитів [2].

Для України актуальним є впровадження європейського досвіду не лише щодо прийняття технічних рішень, а й щодо підвищення цифрової грамотності населення, створення інфраструктури у віддалених регіонах та забезпечення кібербезпеки. Електронна система «Дія», що набула популярності, стала позитивним прикладом цифрової трансформації, однак вона потребує подальшої інтеграції з базами даних різних міністерств і відомств [1].

У європейському правовому полі важливою нормою є чітке розмежування між сервісною та контрольною функцією органів влади. Згідно з європейською доктриною, орган, який надає послуги, не повинен мати каральних чи контрольних повноважень, щоб уникнути зловживань та тиску на громадян. У Франції, Нідерландах та Австрії ця практика є нормою. Натомість в Україні досі існує ситуація, коли один і той самий орган виконує і сервісну, і контрольну функції – наприклад, щодо дозвільної діяльності, що суперечить європейським стандартам [3].

Крім того, європейське законодавство передбачає обов'язкове інформування громадян про права, порядок подання звернення, строки розгляду та можливості оскарження. В Україні ці положення часто порушуються на практиці або залишаються лише декларативними [5]. Це потребує наближення українського законодавства у сфері надання адміністративних послуг до стандартів ЄС.

Ураховуючи успішні європейські практики, для України доцільно реалізувати низку заходів:

1. Нормативне оновлення – ухвалення комплексного закону про адміністративні процедури.
2. Функціональне розмежування – закріплення на законодавчому рівні сервісних функцій окремо від контролюючих.
3. Цифрова інфраструктура – розширення швидкісного інтернету, електронна ідентифікація, створення єдиних реєстрів.
4. Кадрова політика – атестація, етика, навчання персоналу стандартам «клієнтоорієнтованості».
5. Громадський контроль – створення механізмів оцінювання якості послуг з боку громадян (анкетування, відкриті рейтинги ЦНАПів).
6. Пілотні проекти – на зразок польської моделі, випробування нових підходів на локальному рівні з подальшим масштабуванням.

Європейський досвід демонструє, що якісне надання адміністративних послуг – це не лише питання технологій, а й результат політичної волі, дотримання принципів права, інституційної зрілості та громадської участі. Україна має всі передумови для побудови сучасної сервісної держави, якщо зможе інтегрувати ці підходи у власну адміністративну практику.

Європейський вектор розвитку має залишатися не декларацією, а конкретним планом дій, реалізація якого принесе реальні зміни для кожного громадянина.

Список використаних джерел

1. Shkolyk A., Khliborob N. The Implementation of the Principles of Administrative Procedure in the Provision of Digital Public Services: The Experience of the EU Countries and Ukrainian Practice. *OER Osteuropa Recht*. 2023. 69. P. 358–365. <https://doi.org/10.5771/0030-6444-2023-3-358>
2. Vovk N., Markovets O. EU experience in the digital transformation of administrative services. *Library Science. Record Studies. Informology*. 2024. 20(2), P. 20–30. <https://doi.org/10.63009/lrsi/2.2024.20>
3. Банчук А. Поняття адміністративного контролю і нагляду: український досвід і європейські підходи. *Правова держава*. 2021. 32. С. 385–393. <https://doi.org/10.33663/0869-2491-2021-32-385-393>
4. Драган І., Шкапін, Д. Доктрина надання публічних послуг у системі адміністративного права європейських країн. *Society and Security*. 2023. 1(1). С. 94–99. [https://doi.org/10.26642/sas-2023-1\(1\)-94-99](https://doi.org/10.26642/sas-2023-1(1)-94-99)
5. Ковбас І., Крайній П. Адміністративна процедура за законодавством України та окремих зарубіжних країн (порівняльно-правове дослідження). *Проблеми законності*. 2023. (163). С. 93–110. <https://doi.org/10.21564/2414-990X.163.292358>
6. Одінцов О., Ільченко Н., Ляшов Д. Міжнародний досвід організації надання адміністративних послуг. *Збірник наукових праць Черкаського державного технологічного університету. Серія: Економічні науки*. 2021. 60. С. 41–51. <https://doi.org/10.24025/2306-4420.1.60.2021.228188>

Микола ЛАХИЖА

*д.держ.упр., проф., професор кафедри
публічного управління адміністрування і права
Національного університету
«Полтавська політехніка ім. Юрія Кондратюка»*

ЄВРОПЕЇЗАЦІЯ ПУБЛІЧНОЇ АДМІНІСТРАЦІЇ ТА АДМІНІСТРАТИВНОГО ПРАВА: ТЕОРЕТИЧНЕ ОСМИСЛЕННЯ ПОЛЬСЬКИМИ ВЧЕНИМИ

Поняття європеїзації широко використовується в Україні з 1990-х рр., активізуючись на початку 2000-х рр. як характеристика прагнення суспільства до сприйняття європейських цінностей та практики європейської інтеграції. На нашу думку, з методологічної точки зору яскраво проявляється перехід від формаційного до цивілізаційного осмислення історії та сьогодення.

Варто виділити публікації початку 2000-х років І. Грицяка, Л. Прокопенка, О. Рудіка, пізніше дослідження – М. Булика, О. Оржель, Н. Рудік, Є. Савельєва та О. Радишевської. На нашу думку, можна відзначити перехід від теоретичного осмислення переходу від радянської до європейської системи цінностей та практики євроінтеграції. Під цим кутом досліджувалася, наприклад, модернізація публічної адміністрації (В. Баштанник, В. Бурдяк, Г. Зеленько, М. Лахижа, М. Лендєл, В. Мартиненко та інші) та права (Р. Петров). Окремо варто виділити увагу до цивілізаційного розвитку та місця України в ньому (Ю. Павленко, О. Романюк, І. Хижняк), зокрема, вивчення цінностей європейської цивілізації (Т. Орлова, В. Терещенко). Певний підсумок напрацювань здійснено у колективній монографії «Асоціація між Європейським Союзом і третіми країнами: сучасний стан і динамізм в умовах інтеграції та дезінтеграції» [1]. Українські вчені у своїх дослідженнях суті європеїзації використовували переважно англійську літературу, менше уваги зверталось на дослідження вчених посткомуністичних країн, зокрема, Республіки Польща. Можна виділити лише окремі

звернення до праць польських вчених (наприклад, згадуються моделі впливу європейського права за А. Врубелем) [2].

Польськими вченими проблематика європеїзації широко висвітлюється як з теоретичної точки зору, так і щодо її практичних аспектів. Найчастіше мова йде про європеїзацію публічної адміністрації та адміністративного права, що й стало об'єктом нашого дослідження, головними завданнями якого є привернення уваги українських вчених до окремих ознак, напрямів та механізмів європеїзації і узагальнення напрацювань польських авторів з цих питань.

Загальним є розуміння європеїзації як наближення до європейських цінностей шляхом набуття нових рис та наближення до європейських стандартів.

А. Врубель та Б. Ковальчук [3] виділяють чотири типи європеїзації:

- 1) «зверху вниз», тобто вертикальний та односторонній вплив європейського права на право європейських держав;
- 2) «знизу вгору», тобто вертикальний та односторонній вплив права європейських країн на загальноєвропейське законодавство;
- 3) горизонтальна європеїзація, тобто горизонтальний та багатосторонній взаємовплив законодавства європейських країн;
- 4) європеїзація ad extra, тобто вплив європейського права на право держав-членів поза межами європейських та, можливо, міжнародних організацій.

Європеїзація розкривається у кількох площинах – стандартів, завдань та організаційного, процедурного і кадрового забезпечення. Європеїзація адміністративного права конкретизується також за галузями (публічна адміністрація, адміністративне право та інше – Г. Кравець, І. Ліпович, Г. Ридлевський, Є. Суперат та інші) [4; 5].

Європеїзація польської цивільної служби, як складової адміністрації розглядається через призму її трансформації (Б. Прживора) [6] та професіоналізації (М. Білецька та інші) [7]. Зростає увага до впливу процесу європеїзації на публічну адміністрацію, зокрема, вказується на позитивні зміни в процесі європеїзації, але відзначається наявність нових викликів (Б. Вардзінський) [8]. Р. Грещак описує процес європеїзації адміністрації на національному рівні на прикладі польської моделі координації європейських справ [9] Відзначено, що польське публічне управління все ще потребує реформ у впровадженні та створенні інтеграційної політики. Воно повинно спиратися на створення формальних умов та процедур, які залучатимуть практично всі міністерства та інші центральні установи до обслуговування європейської політики. Наголошено, що навіть найкраще написані закони не змінять основних проблем (бюрократизація, неефективні процедури, погане управління людськими ресурсами, відсутність пріоритетів у європейських питаннях тощо).

Теоретичний характер носить стаття Л. Захарко та М. Яніка [10], присвячена визначенню та обговоренню викликів, з якими стикається адміністрація, не лише з точки зору інтеграційних процесів та європеїзації публічного управління, а й з огляду на зростаючу динаміку процесів глобалізації. Авторами відзначено зміну завдань публічної адміністрації в ході процесів глокалізації, децентралізації та деконцентрації влади.

Серед публікацій останніх років доцільно виділити статтю Т. Гофмана «Вибрані аспекти європеїзації публічної адміністрації в Польщі» [11], автор якої реалізує завдання характеристики моделей європеїзації публічної адміністрації, зроблено спробу періодизації процесу європеїзації від середніх віків до наших днів та аналізу сучасного процесу з точки зору змін політичної стратегії, практики та інституційної системи. Описано особливості європеїзації до вступу в ЄС та в період членства. Дослідження проблематики європеїзації активно продовжується з урахуванням нових обставин та проблем.

Список використаних джерел

1. Асоціація між Європейським Союзом і третіми країнами: сучасний стан і динамізм в умовах інтеграції та дезінтеграції : монографія / К. В. Смирнова, О. В. Святун, І. А. Березовська та ін. К. : ВПЦ «Київський університет», 2022. 239 с.

2. Wróbel A. Europeizacja polskiego prawa o postępowaniu administracyjnym a autonomia proceduralna państw członkowskich Unii Europejskiej. Europeizacja prawa administracyjnego. Lublin. UMCS. 2011. S. 24–36.
3. Kowalczyk B. Europeizacja administracji i europejskie prawo administracyjne SPAP, rok Akad. 2015/2016. URL: <https://surl.li/vxpnvk> (Last accessed: 15.04.2025).
4. Krawiec G., Europejskie prawo administracyjne. Wydawca: Wolters Kluwer / Warszawa 2009. 212 s.
5. Europeizacja administracji publicznej. Lipowicz I. (red.) Wydawnictwo Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego. Warszawa, 2008.
6. Przywora B. Transformacje ustrojowe polskiej Służby cywilnej. Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego Krakow. 303 s.
7. Bielecka M. Profesjonalizacja polskiej służby cywilnej po akcesji do Unii Europejskiej. *Civitas Hominibus*. Nr 15/2020. S. 31–48. https://doi.org/10.25312/2391-5145.15/2020_03mb
8. Wardziński B. Wpływ procesu europeizacji na administrację publiczną we współczesnej Polsce. Wybrane przykłady i wnioski. *Zarządzanie innowacyjne w gospodarce i biznesie*. Nr 2(31). 2020. S. 53–64. https://doi.org/10.25312/2391-5129.31/2020_03bw
9. Grzeszczak R. Proces europeizacji administracji krajowej na przykładzie modelu koordynacji spraw europejskich w Polsce. *Rocznik administracji publicznej*. 2016(2) DOI 10.4467/24497800RAP.16.001.5094
10. Zacharko L., Janik M. Europeizacja administracji publicznej (kilka refl eksji). *Acta Universitatis Wratislaviensis*. No 3888 PRAWO CCCXXVII. Wrocław, 2019. DOI: 10.19195/0524-4544.327.12
11. Hoffman T. Wybrane aspekty europeizacji administracji publicznej w Polsce. *Ius et Administratio*. 33(52). 2023. S. 80–100 DOI: 10.15584/iuseta.2023.3.8.

Олексій ЛУШНИКОВ

*аспірант кафедри державного управління
і місцевого самоврядування
НТУ «Дніпровська політехніка»*

ЕНЕРГЕТИЧНА НЕЗАЛЕЖНІСТЬ УКРАЇНИ В УМОВАХ РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКОЇ ВІЙНИ: ЗАСТОСУВАННЯ ЄВРОПЕЙСЬКОГО ДОСВІДУ

Україна переживає найскладніший етап у розвитку свого енергетичного сектору, що зумовлено викликами, спричиненими російсько-українською війною, зокрема, значними руйнуваннями інфраструктури, втратою частини генеруючих потужностей та посиленням енергетичної залежності. У цих умовах актуальним є не лише відновлення зруйнованого енергетичного потенціалу, але й стратегічне переосмислення підходів до управління енергетичною сферою задля забезпечення її стійкості, енергонезалежності та інтеграції до європейського енергетичного простору.

Ефективне управління енергетичним сектором в умовах сучасних викликів потребує трансформаційних змін, що охоплюють децентралізацію, енергоефективність та інтеграцію інноваційних підходів. Розроблені рекомендації сприятимуть досягненню енергетичної незалежності України, забезпеченню стійкості національної енергетичної системи та її інтеграції до європейського енергетичного простору, що є основними пріоритетами в контексті післявоєнного відновлення країни.

Забезпечення енергетичної незалежності є одним з основних викликів для України, особливо в умовах російсько-української війни. Агресія росії не лише створює безпосередню загрозу безпеці держави, але й ставить під сумнів стабільність функціонування її енергетичного сектору. Україна постала перед необхідністю оперативного переосмислення енергетичної стратегії, яка б зменшила залежність від імпортованих енергоносіїв та забезпечила стійкість енергетичної системи перед зовнішніми та внутрішніми викликами.

Війна показала слабкі місця національної енергетичної інфраструктури, зокрема, залежність від викопного палива, нестачу модернізації об'єктів енергетики, а також уразливість до кібератак і фізичних пошкоджень об'єктів критичної інфраструктури. Ці проблеми ускладнюються недосконалістю механізмів публічного управління, які не завжди здатні швидко та ефективно реагувати на виклики, що виникають.

У контексті воєнного часу та відновлення виникає необхідність упровадження нових підходів до державного управління енергетичним сектором. Це включає децентралізацію виробництва енергії, розвиток відновлюваних джерел, створення стратегічних резервів та впровадження інноваційних технологій. Водночас потрібна розбудова системи публічного управління, яка б забезпечувала ефективну координацію між державними органами, бізнесом і громадянським суспільством.

Енергетична безпека є одним з основних чинників, що визначають національну безпеку держави, особливо в умовах війни. У Стратегії енергетичної безпеки України на період до 2025 р., затвердженій Кабінетом Міністрів у 2021 р., енергетична безпека визначається як здатність забезпечувати національні інтереси в доступі до надійних, стійких і сучасних джерел енергії. Ця концепція охоплює технічну надійність, економічну ефективність, екологічну прийнятність та готовність до роботи як у звичайних, так і в надзвичайних умовах [1].

До початку російсько-української війни український енергетичний сектор перебував у процесі активної трансформації. Значна увага приділялася диверсифікації джерел енергопостачання, розвитку відновлюваних джерел енергії, підвищенню енергоефективності та зменшенню залежності від імпортованих енергоносіїв. Одним з основних досягнень стало входження України до Європейської мережі операторів систем передачі електроенергії (ENTSO-E), що мало завершитися синхронізацією національної енергосистеми з європейською у 2023 р. [2, с. 85].

Утім, початок повномасштабної військової агресії росії 24 лютого 2022 р. радикально змінив обставини. Україна була змушена оперативно відокремити свою енергетичну систему від російської та білоруської, що раніше використовувалася для підтримки стабільності Об'єднаної енергетичної системи України (ОЕС). Попри масштабні виклики, менше ніж за місяць після вторгнення, у березні 2022 р., Україна успішно синхронізувала свою енергосистему з ENTSO-E, що стало історичним кроком до енергетичної незалежності та інтеграції в європейські ринки.

Сучасні умови вимагають докорінної трансформації енергетичної стратегії України та зміни підходів до управління вітчизняним енергетичним ринком. Актуалізація інтеграційних процесів, що передбачає синхронізацію української енергетичної системи з європейськими стандартами, стала важливим стимулом для перегляду наявної моделі енергетичної політики. Однак реформування диктується не лише зовнішніми викликами, але й низкою накопичених внутрішніх проблем, які залишаються нерозв'язаними впродовж десятиліть. Особливо гостро слабкі сторони українського енергетичного сектору проявилися в умовах війни. Енергозалежність від країни-агресора стала головною загрозою, яка висуває нагальну потребу диверсифікації джерел енергоресурсів і зміни принципів управління.

Європейський досвід забезпечення енергетичної незалежності демонструє, що досягнення стійкості можливе лише за умов структурних реформ, диверсифікації джерел енергії, масштабної інтеграції відновлюваних енергоресурсів і ефективної міжнародної співпраці. Після енергетичних криз 1970-х рр. такі країни, як Німеччина, Данія, Польща та Литва, поступово зменшували залежність від імпорту газу з росії, впроваджуючи багаторівневу політику розвитку власної енергетики. Наприклад, Литва побудувала LNG-термінал у Клайпеді, що дозволило бути менш залежною від російського природного газу, а також інтегруватися з енергетичною системою ЄС завдяки проектам синхронізації електромереж (BRELL-Synchronization). Данія зробила акцент на потужному розвитку вітрової енергетики, що забезпечило до 40 % потреб країни за рахунок відновлюваних джерел. Польща інвестувала у газову інфраструктуру: розширення LNG-терміналів, побудова газопроводів-інтерконекторів із західноєвропейськими країнами та розвиток власного видобутку.

Особливо цінним для України є досвід Німеччини за програмою «Energiewende», яка передбачає поступову відмову від викопного палива, децентралізацію енергетики, розширення ролі місцевих громад у розвитку енергетичних кооперативів і модернізацію мереж із використанням «розумних» технологій. У країнах ЄС вагоме значення набув розвиток R&D у сфері акумулювання енергії, гнучкого управління навантаженнями та інтеграції різних джерел енергії через балансувальні ринки. Європейський Союз підтримує формування спільного енергетичного ринку, прозорість і конкуренцію завдяки Третьому енергопакету, а також сприяє гармонізації стандартів і нормативної бази [3]. Для України перспективною є імплементація норм Енергетичного Співтовариства ЄС з максимальною інтеграцією до європейської енергосистеми, зокрема шляхом збільшення потужностей експорту/імпорту електроенергії, розвитку мереж інтерконекторів та спільного планування оперативної безпеки.

Застосування європейського досвіду дозволяє Україні не лише зменшити залежність від російських енергоносіїв, а й зміцнити власну енергетичну безпеку, залучивши інвестиції у відновлювану енергетику, новітні технології збереження енергії й розвитку енергетичної інфраструктури. Формування сучасної енергетичної політики на основі принципів сталого розвитку та європейських стандартів означає не лише перемогу у сфері енергетичної безпеки, але й підвищення конкурентоспроможності та інтеграцію України до єдиного європейського ринку.

Основним принципом реформування енергетичного сектору має стати концепція, що включатиме процеси Д»: декарбонізації, децентралізації та цифровізації. Такий підхід дасть можливість досягти сталого розвитку, підвищити енергетичну незалежність та створити умови для економічного зростання.

Список використаних джерел

1. Про схвалення Стратегії енергетичної безпеки: Розпорядження Кабінету Міністрів України від 4 серпня 2021 р. № 907-р. URL: <https://surl.l.u/tktyiv> (дата звернення: 20.04.2025).
2. Бондаренко С., Коротченко О. Формалізація та законодавче закріплення механізмів забезпечення стійкості енергетичної безпеки України. *Journal of Scientific Papers «Social Development and Security»*. 2024. Vol. 14. № 2. С. 82–106. DOI: 10.33445/sds.2024.14.2.9.
3. European Commission. Energy Security Strategy. 2022. URL: <https://surl.li/vajjas> (Last accessed: 20.04.2025).

Ігор МАЙДЕНКО

*аспірант кафедри державного управління
і місцевого самоврядування
НТУ «Дніпровська політехніка»*

ПРОТИДІЯ КОЛАБОРАЦІЙНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ В УКРАЇНІ: ПУБЛІЧНОУПРАВЛІНСЬКИЙ АСПЕКТ

У контексті сучасних викликів, пов'язаних із повномасштабним вторгненням російської федерації, колабораційна діяльність набуває особливої загрози для національної безпеки України. Ця проблема має не лише правовий, але й соціально-політичний вимір, оскільки колабораціонізм підриває основи державного суверенітету, територіальної цілісності та національної єдності. В умовах сучасних викликів для національної безпеки України значною загрозою є колабораційна діяльність, яка включає дії, спрямовані на співпрацю з ворожими силами чи сприяння їм у підривній діяльності. Цей феномен набуває особливої актуальності в умовах повномасштабної війни та окупації окремих територій держави. Колабораціонізм завдає шкоди не лише обороноздатності країни, а й підриває довіру громадян до інститутів державної влади, послаблює єдність суспільства та ускладнює процеси відновлення територіальної цілісності й демократичного розвитку.

Попри ухвалення низки нормативно-правових актів, спрямованих на протидію

колабораційній діяльності, зокрема змін у кримінальному законодавстві, практика свідчить про наявність значних прогалин у сфері публічного управління. Це стосується координації діяльності державних органів, удосконалення механізмів виявлення та попередження колабораціонізму, а також забезпечення належного рівня суспільної свідомості та інформаційної протидії.

Публічне управління в контексті протидії колабораційній діяльності на теренах України набуває особливої актуальності в умовах повномасштабної війни. Колабораціонізм ставить під загрозу національну безпеку, підриває довіру громадян до державних інституцій і порушує стабільність у суспільстві. У цій ситуації саме публічне управління відіграє ключову роль у збереженні державної цілісності та забезпеченні суверенітету. Ефективна робота органів публічного управління допомагає не лише виявляти та попереджати прояви співпраці з агресором, але й забезпечує підтримку довіри до держави. Це особливо важливо для консолідації зусиль суспільства та міжнародної спільноти в протидії сучасним викликам.

Сучасне розуміння колабораціонізму відображає багатогранний соціально-психологічний та етичний феномен, який включає окремі форми державної зради. Це явище проявляється через співпрацю населення з окупаційною владою, її представниками або країною-агресором у різних сферах. Основною метою колабораційної діяльності є підрив державного суверенітету, порушення територіальної цілісності та загроза національній безпеці [1, с. 562].

Досвід європейських країн, які пережили окупацію або збройні конфлікти, демонструє різноманітні підходи до проблеми колабораціонізму, але спільним знаменником є визнання його суспільної небезпеки та необхідність вироблення чітких правових і адміністративних механізмів реагування. Франція після Другої світової війни створила спеціальні суди (*Cours de justice*) та палати (*Chambres civiques*) для розгляду справ осіб, звинувачених у співпраці з нацистським режимом. Було запроваджено поняття «національної ганьби» (*indignité nationale*), що тягло за собою позбавлення громадянських прав, навіть без кримінального засудження за конкретні злочини. Публічно-управлінський аспект полягав у масштабній «чистці» (*épuration*) державного апарату, освітніх установ та медіа від колаборантів, що розглядалося як запорука відновлення довіри до інститутів влади [2]. Норвегія, також окупована під час Другої світової війни, провела широке переслідування колаборантів, зосередившись на членах партії «Національна єдність» та тих, хто обіймав посади в окупаційній адміністрації. Було створено спеціальний правовий інструментарій для швидкого розгляду справ, а покарання варіювалися від штрафів і позбавлення волі до смертної кари (хоча остання застосовувалася обмежено). Важливим елементом було відновлення легітимності державних інституцій через усунення з посад осіб, що себе скомпрометували [3].

Фактори, що спонукають людей до колабораційної діяльності в Україні, є багатогранними й вимагають глибокого аналізу для розуміння сутності цього явища. Основними передумовами до зрадницької співпраці з окупаційною владою є як тривалі ідеологічні впливи, так і соціально-економічні проблеми, які створюють підґрунтя для відповідних дій окремих громадян.

Крім ідеологічного чинника, колабораційна діяльність має також соціально-економічне підґрунтя. В Україні протягом десятиліть існували значні прогалини у сфері соціальної справедливості та економічного добробуту, що посилили відчуття незахищеності й розчарування серед частини населення. У часи повномасштабної війни ці проблеми загострилися. Люди, які втратили житло, засоби для існування або опинилися під владою окупантів, могли сприймати співпрацю з ворогом як спосіб зберегти свої активи або уникнути переслідувань. Дехто під впливом пропаганди розглядав колаборацію як «останній шанс» для досягнення соціального чи економічного успіху.

Також важливим фактором є недоліки в національно-патріотичному вихованні молоді. Протягом тривалого часу формальні підходи до цього питання створювали слабкий бар'єр проти ідеологічного впливу росії. Хоча нині цьому напрямку приділяється більше уваги, для досягнення реальних змін потрібен час і значні зусилля.

З огляду на ці фактори превентивні заходи повинні мати комплексний підхід, поєднуючи соціальну підтримку, економічні стимули, освіту, медіаграмотність, а також активний правовий моніторинг. Системна робота в цьому напрямі дозволить не лише зменшити кількість колабораційних правопорушень, а й підвищити рівень довіри суспільства до інститутів публічного управління та правоохоронних органів.

Список використаних джерел

1. Шаблистий В. В., Березняк В. С., Каторкін Р. А. Окремі напрямки протидії колабораційній діяльності // Правове забезпечення євроінтеграції: загальноправовий та галузевий аспекти: кол. монографія. Riga, Latvia: «Baltija Publishing», 2024. С. 560–581. URL: <https://surl.li/vhkmwc> (дата звернення: 13.12.2024).
2. Paxton Robert O. Vichy France: Old Guard and New Order, 1940 – 1944. New York: Columbia University Press, 2001.
3. Eriksen Knut Einar. The Norwegian Purge Trials after World War II. In: Deák, Gross, Judt (eds.). The Politics of Retribution in Europe: World War II and Its Aftermath. Princeton University Press, 2000. С. 55–78.

Тетяна МАМАТОВА

*д.держ.упр., проф., професор кафедри
державного управління і місцевого самоврядування
НТУ «Дніпровська політехніка»*

Ірина ЧИКАРЕНКО

*д.держ.упр., професор, завідувач кафедри
державного управління і місцевого самоврядування
НТУ «Дніпровська політехніка»*

СМАРТ-СПЕЦІАЛІЗАЦІЯ ЗАДЛЯ ДОСЯГНЕННЯ ЦІЛЕЙ СТАЛОГО РОЗВИТКУ: ПІДХІД ЄВРОПЕЙСЬКОЇ КОМІСІЇ

Європейський Союз активно поширює та впроваджує у практику розроблення стратегій розвитку регіонів підхід смарт-спеціалізації, який став ключовим елементом інноваційного плану «ЄС 2020» (Europe 2020 A strategy for smart, sustainable and inclusive growth) і сприяє формуванню регіональних стратегій нової якості. Зазначений підхід є визнаним і широко апробованим у Європейському Союзі – понад 180 європейських регіонів і 19 країн використовують його, щоб визначити свої сильні сторони та можливості [1].

За Новою політикою згуртованості (New Cohesion Policy) інвестиції ЄС у 2021 – 2027 рр. будуть стимулювати п'ять основних цілей: більш «смартизована» Європа (Smarter Europe – 1); зеленіша Європа без вуглецю (Greener, carbon free Europe – 2); більш пов'язана мережами Європа (More Connected Europe – 3); більш соціальна Європа (More Social Europe – 4); Європа, ближча до громадян (Europe closer to citizens – 5) [1]. Ці цілі безпосередньо корелюють із Цілями сталого розвитку 2030 (Sustainable Development Goals, SDGs) [2].

Із листопада 2018 р. Об'єднаний дослідницький центр Європейської Комісії (Joint Research Centre of the European Commission) працює над поширенням та розвитком європейського досвіду щодо стратегій смарт-спеціалізації (S3) як однієї з глобальних методологій для розробки дорожніх карт у сфері науки, технологій та інновацій (Science, Technology and Innovation, STI) для досягнення SDGs [3].

Зростання у державах-членах та країнах-сусідах ЄС уваги до пошуку підходів і інструментів, що забезпечують прогрес у досягненні SDGs, зумовило виокремлення двох напрямів діяльності:

1. Співпраця з Департаментом з економічних і соціальних питань ООН (UN Department of Economic and Social Affairs Cooperation with, DESA) та Міжурядовою цільовою групою ООН

(UN Inter-Agency Task Team, IATT) щодо дорожніх карт у сфері науки, технологій та інновацій задля досягнення Цілей сталого розвитку (STI for SDGs Roadmaps).

2. Питання сталого розвитку смарт-спеціалізації: сприяння досягненню Цілей сталого розвитку за допомогою інновацій, орієнтованих на потреби конкретних територій (Sustainability dimension of Smart Specialisation: contributing to SDGs through place-based innovation).

Як зазначено у спеціальному розділі європейської цифрової платформи смарт-спеціалізації [4], ЄС відданий «Глобальному порядку денному до 2030 року» та визначеним Цілям сталого розвитку, які повинні застосовуватися у всіх сферах зовнішньої та внутрішньої політики [3]. Розуміння того, що єднання досягнень науки, технологій та інноваційної діяльності (STI) може допомогти прогресу в досягненні всіх SDGs, сприяло ініціюванню у 2018 р. Об'єднаним дослідницьким центром досліджень, спрямованих на додавання аспектів сталого розвитку в стратегії смарт-спеціалізації. Ця нова концептуальна основа і пропонується Об'єднаним дослідницьким центром методологічний підхід забезпечують процеси переорієнтування наявних стратегій смарт-спеціалізації для кращого сприяння досягненню Цілей сталого розвитку і реалізації Європейського зеленого курсу (European Green Deal) протягом усього циклу політики. Від нових показників та діагностичних підходів, через інклюзивне управління та залучення стейкхолдерів, до поєднання політики, фінансування та бюджетування, узгоджених з Цілями сталого розвитку. Такий підхід дозволяє політикам локалізувати проблеми сталого розвитку в різних територіальних контекстах і трансформувати їх в інноваційну політику, що сприяє переходу до сталого розвитку [3].

За результатами кількох років пілотування були опубліковані ключові звіти щодо спрямованості та узгодженості політики (Directionality and Policy Coherence) [5], теоретичної та концептуальної «рамки» (Theoretical and Conceptual Framework) [6] та визначення потенціалу STI для досягнення SDGs (Identification of STI potential to address SDGs) [7]. Об'єднаний дослідницький центр Європейської Комісії (JRC) активно співпрацює із Міжвідомчою цільовою групою ООН (UN-Interagency Task Team, IATT) [8] як у площині спільних досліджень і публікацій (наприклад, [9]), так і спільних тренінгів та заходів з розбудови мережі співпраці (наприклад, [10; 11]).

Список використаних джерел

1. Чикаренко І. А., Маматова Т. В. Смарт-спеціалізація в рамках реформованої Політики згуртованості Європейської Комісії: нові пріоритети та виклики. *Дніпровський науковий часопис публічного управління, психології, права*. 2022. № 6. С. 91–99. DOI: <https://doi.org/10.51547/ppp.dp.ua/2022.6.14>
2. Transforming our world: the 2030 Agenda for Sustainable Development. Resolution adopted by the General Assembly on 25 September 2015. United Nations. A/RES/70/1. URL: <https://surl.cc/ytrgei> (Last accessed: 06.05.2025).
3. Smart Specialisation for Sustainable Development Goals. Localised Science, Technology and Innovation Roadmaps for transformation and development. Smart Specialisation Platform: website. URL: <https://surl.lu/naacz> (Last accessed: 06.05.2025)
4. Маматова Т., Чикаренко І., Бородін Є. Цифрові платформи Smart Specialisation Platform та ESPON: структура та можливості для регіонів і громад ЄС. *Аспекти публічного управління*. 2022. Т. 10. № 6. С. 37–45. DOI: <https://doi.org/10.15421/152242>
5. Nakicenovic N., Zimm C., Matusiak M., Ciampi Stancova K. Smart Specialisation, Sustainable Development Goals and environmental commons. Conceptual framework in the context of EU policy. EUR 30882 EN. JRC126651. Luxembourg: Publications Office of the European Union, 2021. DOI: <https://doi.org/10.2760/766406>
6. Miedzinski M., Ciampi Stancova K., Matusiak M., Coenen L. Addressing sustainability challenges and Sustainable Development Goals via Smart Specialisation. Towards a theoretical and conceptual framework. EUR 30864 EN. JRC126448. Luxembourg: Publications Office of the European Union, 2021. DOI: <https://doi.org/10.2760/410983>

7. Fuster Martí E., Massucci F., Matusiak M., Quinquilla A., Bosch J., Duran Silva N., Amador R., Multari F., Iriarte Hermida M. Pilot methodology for mapping Sustainable Development Goals in the context of Smart Specialisation Strategies. Ed(s). Matusiak M. and Fuster Martí E. EUR 30901 EN. JRC126846. Luxembourg: Publications Office of the European Union, 2021. DOI: <https://doi.org/10.2760/400836>.

8. United Nations Inter-Agency Task Team on Science, Technology and Innovation for the SDGs: website. URL: <https://sdgs.un.org/tfm/interagency-task-team> (Last accessed: 06.05.2025)

9. United Nations Inter-Agency Task Team on Science, Technology and Innovation for the SDGs and European Commission, Joint Research Centre. Guidebook for the Preparation of Science, Technology and Innovation (STI) for SDGs Roadmaps. EUR 30606 EN. JRC124108. Luxembourg: Publications Office of the European Union, 2021. DOI: <https://doi.org/10.2760/724479>

10. HLPF 2022 Side event: UN-Interagency Task Team (IATT)'s perspectives on Capacity-Building in Science, Technology and Innovation for Achieving the SDGs. *Smart Specialisation Platform: website*. 06.06.2022. URL: <https://surl.li/mgrkai> (Last accessed: 06.05.2025).

11. Workshop on building capacity and scaling up STI actions and adoption of countries' STI4SDGs Roadmaps in Africa. *Smart Specialisation Platform: website*. 12.10.2023. URL: <https://surl.li/bxtici> (Last accessed: 06.05.2025).

Олексій НОСКОВ

д.філос.публ.упр.адм.,

старший викладач кафедри правознавства

Полтавського університету економіки і торгівлі

ВИВЧЕННЯ ТА ВПРОВАДЖЕННЯ ЄВРОПЕЙСЬКОГО ДОСВІДУ ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ РОЗВИТКОМ МАЛОГО ТА СЕРЕДНЬОГО БІЗНЕСУ

Європейський досвід публічного управління розвитком малого та середнього бізнесу (МСБ) активно вивчається українськими вченими (представниками економічних, правових наук та публічного управління і адміністрування) і частково використовується практиками. Простежуються характерні для зарубіжних країн прагнення: до створення стабільної, конкурентоспроможної економіки; реалізації умов сталого розвитку: забезпечення можливостей розвитку МСБ як важливого економічного та соціального елементу економіки.

Нами проаналізовано публікації останніх років з концентрацією уваги до досвіду управління в кризових ситуаціях. Зрозуміло, з 2020 р. зросла увага до державної політики в умовах кризових ситуацій, яка посилилася після початку повномасштабної війни. Як приклад можна назвати публікації, автори яких, переважно економісти (Г. Дугінець, Н. Колодко [1], А. Дука, Г. Старченко [2] та інші) розглядають зарубіжний досвід відновлення економіки.

Доцільно виокремити ґрунтовне дослідження міжнародного досвіду державної підтримки МСБ. Автори, полтавські вчені Н. Педченко, В. Стрілець, Л. Франко у монографії [3] концентрують увагу на диджиталізації МСБ. Окреслено пріоритетні напрями адаптації світового досвіду цифрової трансформації малого та середнього бізнесу в Україні.

Так чи інакше зарубіжний досвід представлений у переважній більшості публікацій. Основна увага звертається на механізми управління, які дозволяють державі активно підтримувати розвиток МСБ. Серед них виділяються механізми стимулювання МСБ. Наприклад, Д. С. Букреєва розглядає податково-інтеграційний аспект впливу на розвиток МСБ, спираючись на досвід Франції, Великобританії, Німеччини, Чехії та інших країн ЄС. Як найбільш доступний і важливий названо досвід Польщі [4]

А. Ахмедова та В. Шведун розкривають механізми публічного управління розвитком кластерів в умовах соціальної економіки, наголошуючи, що кластери діють як постачальники інновацій, надаючи або сприяючи наданню спеціалізованих та індивідуальних послуг підтримки МСБ для стимулювання інноваційної діяльності [5].

Посилилася увага українських вчених до зарубіжного досвіду регулювання економіки в кризових ситуаціях, що зрозуміло, зважаючи на необхідність економічного розвитку в умовах війни та відновлення. Прикладом однієї з останніх таких публікацій може бути стаття А. Космірака [6] Ґрунтуючись на розглянутому досвіді країн Європи (Боснія і Герцеговина, Грузія, Німеччина) та Азії (Південна Корея, Японія) автор запропонував перелік стратегічних орієнтирів для післявоєнного відновлення економіки України (розвиток пріоритетних секторів економіки; інновації; розвиток високотехнологічних галузей; експортна спрямованість; забезпечення стійкої інвестиційної привабливості; створення сприятливого бізнес-середовища; відновлення та розвиток інфраструктури; підтримка талановитих людей; прийняття цілей сталого розвитку та орієнтації на «зелений» курс.

Значна частина досліджень стосується можливості впровадження європейських інноваційних стратегій та програм сприяння розвитку МСБ в Україні. Наприклад, В. Петренко та А. Карнаушенко показують інноваційні стратегії Європейського Союзу для економічного відновлення постконфліктних регіонів [7]. Визначено ключові напрями інноваційних стратегій, такі як цифрова трансформація, підтримка МСБ, відновлення інфраструктури та впровадження «зелених» технологій, що можуть прискорити економічне відновлення деокупованих регіонів.

Отже, зарубіжний досвід стимулювання економічного зростання загалом та МСБ, зокрема, постійно перебуває в сфері інтересів українських вчених. Доцільним видається поглиблене вивчення досвіду балканських країн, передусім Хорватії.

Список використаних джерел

1. Дугінець Г., Колодко Н. Економічне відновлення та розвиток країн після збройних конфліктів: досвід для України. *Зовнішня торгівля: економіка, фінанси, право*. 2023. № 5. С. 46–65.
2. Дука А. П., Старченко Г. В. Світовий досвід повоєнного відновлення економіки: уроки для України. *Проблеми сучасних трансформацій*. 2022. № 6. URL: <https://surl.lu/tgdxmr> (дата звернення: 22.04.2025).
3. Міжнародний досвід державної підтримки діджиталізації малого та середнього підприємництва: монографія / Педченко Н. С., Стрілець В. Ю., Франко Л. С. Полтава: ПУЕТ, 2022. 141 с.
4. Букресва Д. С. Удосконалення механізму розвитку малого бізнесу в Україні: податково-інтеграційний аспект. URL: <https://surl.li/kpnzyf> (дата звернення: 22.04.2025).
5. Ахмедова О. О., Шведун В.О. Механізми публічного управління розвитком кластерів соціальної економіки: європейський досвід. *Вісник Національного університету цивільного захисту України: збірник наукових праць*. 2024. Вип. 2(21). С. 166–172.
6. Космірак А. Стратегічні пріоритети стимулювання підприємництва в умовах повоєнного відновлення України: зарубіжний досвід. *Актуальні питання у сучасній науці*. 2025. № 1(31). С. 240–252.
7. Петренко В., Карнаушенко А. Інноваційні стратегії Європейського Союзу для економічного відновлення постконфліктних регіонів: перспективи впровадження в Україні. *Економічний простір*. 2024. № 193. С. 66–73. DOI: <https://doi.org/10.30838/EP.193.66-73>

Дмитро САГАНОВИЧ

аспірант кафедри державного управління

і місцевого самоврядування

НТУ «Дніпровська політехніка»

ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ ІНСТИТУТУ ПУБЛІЧНИХ ПОСЛУГ В КОНТЕКСТІ ТРАНСФОРМАЦІЇ ТЕРИТОРІАЛЬНОЇ ОРГАНІЗАЦІЇ ВЛАДИ

Сучасний етап розвитку державності характеризується фундаментальними змінами у відносинах між державою, суспільством та громадянином. Одним із ключових проявів таких змін є переосмислення ролі та сутності інституту публічних послуг, механізмів їх надання в

умовах трансформації територіальної організації влади. Традиційні підходи, орієнтовані на бюрократичні процедури та ієрархічні структури, поступаються місцем інноваційним моделям, що ставлять у центр потреби людини та ефективність використання суспільних ресурсів. Поняття «публічні послуги» зазнає суттєвої еволюції. Виходячи за межі простих визначень, сучасне розуміння публічних послуг охоплює діяльність, де публічна влада несе відповідальність за забезпечення задоволення суспільних інтересів, перш за все (проте не завжди) за рахунок публічних коштів. Це включає послуги, що надаються безпосередньо публічним сектором, а також іншими суб'єктами у межах відповідальності публічної влади. Публічна послуга виникає там, де у задоволенні приватного інтересу присутній суспільний інтерес, й при цьому реалізуються права та законні інтереси особи або реалізуються її обов'язки.

Законодавство України також відображає такий розвиток, визначає засади надання публічних, зокрема електронних та комплексних електронних послуг. Закон передбачає можливість надання послуг в автоматичному режимі за допомогою інформаційно-телекомунікаційних систем, перелік яких визначається Кабінетом Міністрів України, а також встановлює можливість надання послуг на платній основі у випадках, передбачених законом. Доктринальне осмислення публічно-управлінської діяльності підкреслює, що публічні послуги пов'язані з публічно-владною діяльністю органів влади. При цьому спостерігається тенденція до формування «інституту публічних послуг (ІПП)» як комплексного, міжгалузевого правового та адміністративного поняття. Такий інститут не обмежується однією галуззю права, а інтегрує норми та принципи з різних сфер, де адміністративно-правове регулювання відіграє ключову роль. Комплексність ІПП підтверджується аналізом різноманітних критеріїв класифікації публічних послуг, таких як суб'єкт надання (державні, муніципальні) чи юридичні наслідки (адміністративні, інформаційно-консультаційні). Ці різновиди послуг об'єднуються у теорії публічного управління у межах поняття публічно-сервісної діяльності.

Аналіз зарубіжного досвіду свідчить, що формування сучасного інституту публічних послуг тісно пов'язане із процесами децентралізації, цифровізації публічного управління та впровадження стандартів *good governance* («доброго врядування»). У країнах Європейського Союзу відбувається перехід до моделі сервісної держави, у межах якої акцент робиться на прозорості, доступності, якості та інклюзивності послуг для всіх груп населення. Зокрема, у Франції принцип «*continuite du service public*» гарантує безперервність надання публічних послуг навіть у разі надзвичайних ситуацій, а у Великій Британії ключовою є інституційна підзвітність через механізми *Ombudsman* та *Citizen Charters* [1].

У скандинавських країнах, таких як Швеція та Данія, розвиток публічних послуг невідривно пов'язаний із залученням громадськості до формування стандартів обслуговування, регулярного оцінювання якості та демократизації процедур надання послуг. У Німеччині введення системи «*one-stop-shops*» дало змогу спростити взаємодію громадянина з державою, об'єднуючи різні види послуг в єдиних центрах надання адміністративних послуг, що значно підвищило ефективність і рівень задоволення споживачів [2]. Досвід Естонії показав, що впровадження е-послуг та цифровізації («*e-Estonia*») радикально підвищують доступність та швидкість отримання адміністративних сервісів. Громадяни отримують більше ста типів публічних послуг онлайн, що суттєво знижує корупційні ризики й адміністративні бар'єри. Моделі партнерства держави та приватного сектору, поширені у скандинавських країнах, сприяють поширенню інновацій у сервісах [3].

Зарубіжні дослідження показують, що фундаментом сучасного інституту публічних послуг є чітке законодавче визначення стандартів якості, відповідальність, прозорість процедур, наявність механізмів оскарження та регулярний моніторинг задоволеності отримувачів послуг. Важливу роль відіграють інструменти зворотного зв'язку – громадські слухання, онлайн-опитування, публічний аудит. У європейських країнах підкреслюється необхідність інтеграції принципу «*life events approach*», тобто надання комплексних сервісів, орієнтованих на життєві ситуації громадян (народження дитини, вихід на пенсію, зміна місця проживання тощо), а також персоналізації адміністративних процедур. Велике значення набуває розвиток

інклюзивних практик – забезпечення фізичної та цифрової доступності для маломобільних груп, людей з інвалідністю, літніх осіб, біженців тощо.

Іншим важливим моментом є інтеграція публічних послуг на муніципальному, регіональному та національному рівнях. У більшості країн ЄС закріплено розмежування повноважень між рівнями влади й делегування частини функцій місцевому самоврядуванню. Це сприяє гнучкості реагування на потреби територіальних громад та впровадженню інновацій на місцях. Польський досвід реформи адміністративного поділу демонструє, що децентралізація розширює перелік і якість публічних сервісів на догоду громадянам. Підсумовуючи, можна стверджувати, що в сучасних умовах формування інституту публічних послуг – це багатовекторний, динамічний процес, у якому органічно поєднуються традиції та інновації, міжнародні стандарти та локальний контекст. Україна, орієнтуючись на зарубіжний досвід, отримує можливість запроваджувати найкращі практики електронного врядування, стандартів якості сервісів, прозорості управління та децентралізації, що має стати основою для формування ефективної, людиноцентричної та сучасної держави, здатної задовольнити багатоманітні інтереси своїх громадян.

Список використаних джерел

1. Public Services Delivery: Trends and Best Practices in Europe: European Public Administration Network (EUPAN). 2021. URL: <https://surl.lu/iysphs> (Last accessed: 06.05.2025).
2. Bekkers V., Edwards A. Legitimacy and Democracy: A Conceptual Framework for Assessing Governance Practices. *Public Administration Review*. 2007. 67(3). P. 488–496.
3. E-Estonia – The Digital Society Estonia’s Digital Government Success: e-Estonia Briefing Centre (2023). URL: <https://surl.lu/crjoeu> (Last accessed: 06.05.2025).

СЕКЦІЯ 4**Україна – НАТО проблеми та перспективи євроатлантичної інтеграції****Павло ГАВАЛКО***аспірант кафедри економіки та менеджменту**Український державний університет науки і технологій***Надія РУДІК***к.держ.упр., доц., доцент кафедри**економіки та менеджменту,**Український державний університет науки і технологій***СПРИЙНЯТТЯ ВЕТЕРАНІВ СУСПІЛЬСТВОМ ТА ТУРБОТА ПРО НИХ:
ЄВРОПЕЙСЬКИЙ ДОСВІД**

Після п'яти років досліджень, у квітні 2021 р., команда експертів НАТО, що вивчає проблематику переходу військових ветеранів від дійсної служби до цивільного життя, опублікувала свій звіт «Перехід військових ветеранів від дійсної служби до цивільного життя» [1], у якому окреслила проблеми, з якими стикаються держави-члени НАТО. Автори Звіту зазначають, що перехід з армії є неминучим аспектом військової служби, і хоча НАТО по суті переймається безпекою своїх членів, турбота про колишніх військовослужбовців та їхні сім'ї має важливе значення. Існують різні причини, чому військовослужбовці переходять з армії. Так, до них належать, але не обмежуються: закінчення контрактних термінів; звільнення за станом здоров'я (за фізичним та психічним станом здоров'я); адміністративні звільнення (ганебні чи інші); і, на жаль для деяких, смерть під час служби [1, р. 1–2]. Як зазначають дослідники, різні шляхи звільнення, у поєднанні з іншими складними та ускладнюючими питаннями, матимуть пов'язані фактори ризику як для військовослужбовця, так і для його сімей.

Актуальність переходу від військової до цивільної служби серед збройних сил НАТО була в центрі уваги протягом останніх десятиліть завдяки значній участі союзників у військових операціях в Афганістані, Іраку та Косово й в інших країнах [12]. Ці конфлікти призвели до поранень, травм або захворювань багатьох військовослужбовців. Крім того, стратегічні огляди та аналіз у сфері оборони та безпеки привели до змін у розмірі та функціях збройних сил. Нинішня повномасштабна війна росії в Україні, хоча вона сама не є країною НАТО, також привела до переоцінки ступеня й масштабів загрози для країн НАТО з подальшим розгортанням додаткових сил, зокрема на Східному фланзі Альянсу, та відповідною активністю.

Зі зростанням кількості військовослужбовців, які переходять з військової служби назад до цивільного населення, ресурси для підтримки цих військовослужбовців та їхніх сімей мають бути оптимізовані. Наслідком недостатньої підтримки військовослужбовців під час цього переходу є економічні та суспільні витрати: непрацездатність, безпритульність, зловживання психоактивними речовинами, погане психічне здоров'я, розпад сім'ї, безробіття, борги або фінансові труднощі, або потрапляння до системи кримінального правосуддя – все це згаданому вище Звіті було названо потенційними проблемами для вразливих військовослужбовців, які звільняються зі служби, авторами останнього звіту НАТО [1, р. 1–2], а також коментаторами та науковцями, які зробили свій внесок у дослідження ветеранської проблематики.

Сприйняття того, як суспільство ставиться до своїх ветеранів під час і після перехідного періоду, також впливає на набір і повторний набір (наприклад, резервістів, Національної гвардії та інших пов'язаних видів діяльності). Крім того, йдеться у Звіті, ефективні процеси переходу можуть підвищити відданість і моральний дух військовослужбовців, які зараз проходять службу, оскільки вони будуть впевнені в підтримці, коли приймуть рішення звільнитися з лав збройних сил [1, р. 1–2]. Зрештою, суспільства мають збагачуватися завдяки навченим і талановитим людям, які переходять з армії у цивільну сферу зайнятості та інші соціальні

структури (наприклад, волонтерство). У середньому в арміях Альянсу більшість військовослужбовців служать протягом відносно короткого періоду своєї пікової економічної продуктивності, причому більшість завершить військову службу до ледь розмінявши четвертий десяток [12]. Як члени суспільства, люди хочуть, щоб ветерани робили чистий внесок у його розвиток, тому іноді для цього їм може знадобитися підтримка і допомога, якої, зазвичай, не потребує цивільне населення.

Дослідницька група НАТО [1, р. 9–1] дійшла висновку, що для успішного переходу з військової служби необхідно взяти до уваги низку важливих компонентів, оскільки, що важливо, хоча структури та процеси, що забезпечують перехід, можуть бути встановлені в рамках певної державної політики, вони повинні бути достатньо гнучкими, щоб враховувати унікальні обставини, в яких перебувають військовослужбовці, які звільняються [2]. Кожен перехідний період відрізняється від інших, і реакція на нього зрештою впливає як на досвід, так і на результат для військовослужбовця, який звільняється, та його родини, з подальшим ширшим впливом на суспільство загалом. Отже, експерти НАТО запропонували таке [12]:

1. Перехід від військової до цивільної служби повинен мати цілісну систему підтримки, вбудовану у відповідну організовану структуру, яка враховує адаптації, здійснені військовослужбовцями після звільнення з армії. Це може бути географічне розташування, кар'єра, стосунки, сімейні ролі, системи підтримки, соціальні мережі та громада [3]. Взаємодія з військовослужбовцями перед переходом повинна розпочинатися якомога раніше. Це особливо стосується звільнених військовослужбовців, які можуть вважатися вразливими через характер їхніх особистих обставин або причин звільнення.

2. Будь-які програми, створені для сприяння перехідному періоду, мають підлягати вивченню та оцінці. Виробникам політики та експертам вкрай важливо розуміти, що працює добре, і, за необхідності, як програми з обмеженою цінністю або перевагами будуть закриті.

3. Держави-члени НАТО повинні мати чітке уявлення про те, як вони характеризують та визначають військових ветеранів, їх сім'ї та утриманців, а також, що важливо, про право на отримання ними підтримки та послуг, обсяг отримання та доступ до них.

4. Доступ до відповідної, повноцінної та змістовної роботи має бути невід'ємною, якщо не центральною, частиною переходу від військової до цивільної служби. Це означає не просто «будь-яку» роботу, а таку роботу, навчання чи подальшу освіту, що використовують навички, набуті ветераном під час військової служби.

5. Сім'ї мають відігравати ключову роль в успішному переході. Як і у випадку з визначенням «ветерана», необхідно враховувати, як держава визначає військові сім'ї та встановлює право на отримання ними послуг, оскільки їх слід вважати вкрай важливими для успішного переходу [6].

Однак дослідницька група НАТО змогла детально розглянути підтримку, структури і проблеми перехідного періоду лише в шести державах-членах Альянсу (Велика Британія, Естонія, Канада, Нідерланди, Норвегія, США) [1]. Звичайно, це не є репрезентативним для всіх країн, що входять до зони дії Північноатлантичного договору, і не для тих, які мають подібні прагнення (наприклад, країни-учасниці програми «Партнерство заради миру»). Відмінності в традиціях, стратегічних підходах і витратах на оборону лежать в основі культурних відмінностей у характеристиках і соціальному статусі збройних сил, їхніх військовослужбовців і ветеранів обох статей. Хоча військові дослідження в європейському контексті породили теоретичні та емпіричні дискусії щодо формування державної політики, технологій, охорони здоров'я та військової ефективності, критична наука рідко розглядала збройні сили європейських держав-членів у контекстуальній перспективі. Фактичні дані про збройні сили, військовослужбовців і колишніх військовослужбовців багатьох європейських національних держав залишаються ізольованими, не пов'язаними між собою або недоступними через мовні бар'єри. Це особливо проблематично, якщо взяти до уваги нинішні виклики і пов'язані з ними майбутні прагнення, такі як створення європейських збройних сил у відповідь на міжнародні загрози і повномасштабну війну в безпосередній близькості кордонів ЄС. Таким чином, спільні

та порівняльні підходи до вивчення даних про національні особливості збройних сил, їх структуру, військовослужбовців і колишніх військовослужбовців, отриманих в європейських середовищах і культурах, є життєво важливими зусиллями [12].

В лютому 2024 р. був опублікований спеціальний випуск «Журналу ветеранських студій» (ЖВС) [5], який був навмисно замовлений для того, щоб дати голос деяким іншим країнам, які не брали участі в дослідницькій діяльності НАТО. У ньому розглядаються збройні сили європейських держав-членів як соціальні інститути, тісно пов'язані з історичними аспектами, культурою, міжнародними відносинами та політикою. Спираючись на академічний досвід, цей випуск об'єднує добірку статей, присвячених культурному розмаїттю збройних сил європейських національних держав, їхній службі та колишнім військовослужбовцям, а також дослідженню культурних основ сучасних ролей, які військові та їхні колишні колеги можуть відігравати в різних суспільствах.

Їтка Лаштовкова та Вацлав Кмонічек у статті «Підтримка ветеранів війни та колишніх солдатів Збройних сил Чеської Республіки» [9] оцінюють нинішню ситуацію з наданням допомоги і послуг чеським ветеранам. Після надання відповідної контекстуальної інформації про чеську армію, її історію та закордонні операції та місії, автори описують загальні проблеми, з якими можуть зіткнутися ветерани в Чехії, і те, як їм надається підтримка для подолання цих проблем. Автори обговорюють правові основи підтримки ветеранів, спираючись на чеську Концепцію допомоги ветеранам війни, яка розрізняє різні типи ветеранів. Ці категорії ветеранів мають доступ до конкретних джерел підтримки, що надаються урядом. Висвітлюючи невідповідності в системі надання допомоги та забезпечення, а також брак відповідних досліджень, автори доходять висновку, що для покращення послуг для ветеранів необхідно провести оцінку ефективності на основі спеціальних досліджень.

Крістіан Лунд Педерсен і Клеменс Візер в статті «Виклики данських ветеранів і структури їх підтримки: огляд для транснаціонального аналізу» [11] висвітлюють найбільш нагальні проблеми, з якими стикаються данські ветерани, проводячи вичерпний тематичний огляд літератури про існуючі дослідження психосоціальних аспектів благополуччя ветеранів. У цьому контексті Педерсен і Візер представляють данський ветеранський центр, який відкрився в 2011 р., і зосереджують увагу на цілісному та інклюзивному наданні послуг. Незважаючи на переконливі докази досліджень, пов'язаних з ветеранами в Данії, автори піднімають онтологічні (фундаментальні) та епістемологічні (тобто на рівні знання як такого) питання. На сьогоднішній день дані про фізичне і психосоціальне благополуччя данських ветеранів отримані переважно на основі позитивістських парадигм, які розуміють складні явища як причинно-наслідкові і однозначні. У зв'язку з цим автори закликають до онтологічних дискусій у ветеранських дослідженнях.

Андрес Сіплан в статті «Сприйняття ветеранів і турбота про них: приклад Естонії» [14] аналізує перспективи естонських збройних сил. Підтримувані волонтерською організацією національної оборони, естонські збройні сили базуються на системі резервної армії, що відображає невеликий розмір країни. Автор стверджує, що естонський підхід робить сильний акцент на ролі мотивованих громадян-солдатів, які захищають свою країну. Хоча Естонія використовує одне з найсуворіших визначень терміну «ветеран», згідно з яким ветеранами вважаються лише ті, хто брав участь у бойових діях, на думку автора, може існувати невідповідність між суспільним сприйняттям і політичними визначеннями того, хто є ветераном. Суспільне сприйняття часто пов'язує ветеранів з тими, хто воював у Другій світовій війні, а отже, можливо, зі старшою когортою чоловіків.

Юнас Сахрамякі, Каррі Куиванен, Ларі Тьорма і Петтері Сімола в статті «Психологічне благополуччя фінських ветеранів-миротворців в період після розгортання» [13] представили огляд звіту за результатами опитування ветеранів (загалом 2 317 фінських ветеранів миротворчих операцій взяли участь в опитуванні в середньому протягом 3 місяців після розгортання; опитування охоплювало такі категорії: робоче навантаження під час операції, потенційно травматичні події під час розгортання та симптоми після розгортання), яке мало на меті дослідження психологічного благополуччя фінських ветеранів миротворчих операцій.

Автори підкреслюють, що фінські ветерани миротворчих операцій загалом мають вищі показники за шкалами самооцінки психологічного благополуччя, ніж цивільні особи, проте ветерани повідомляють про проблеми з адаптацією до цивільного суспільства. Автори також обговорюють фактори, що впливають на психічне благополуччя фінських ветеранів, такі як соціальні аспекти і ролі, які ветерани виконували під час розгортання миротворчих місій.

Яко Дуель та Аліке Рейнен, які в статті «Підтримка ветеранів у Нідерландах» [4] представляють погляди на нідерландські збройні сили та ветеранів, зробили огляд багатогранної системи підтримки ветеранів у Нідерландах. Автори наводять докази того, що, хоча більшість ветеранів країни мають високі показники за шкалою самооцінки задоволеності життям, вони також часто стикаються з проблемами в різних сферах свого життя. Зокрема, автори звертають увагу на проблеми, що стосуються порушення соціального функціонування і труднощів при переході до цивільного життя, незважаючи на високий рівень суспільного визнання і підтримки ветеранів в Нідерландах, про що свідчать результати досліджень і соціологічних опитувань. Дуель і Рейнен розповідають про джерела допомоги і підтримки ветеранів, які були реалізовані, зосереджуючись, зокрема, на Міністерстві оборони та пов'язаних з ним центрах, а також на сприйнятті наявних ресурсів самими ветеранами.

Юлія Міланова у статті «Підтримка ветеранів війни у Збройних силах Словацької Республіки» [10] обговорює емпіричні дані та законодавчі перспективи щодо словацьких ветеранів, їхньої зайнятості, соціально-економічного статусу та стану здоров'я. Після наведення історичного, географічного та культурного контексту, Міланова розглядає різні підходи та зміни в національному законодавстві, що стосуються визначення та надання допомоги ветеранам. Авторка зазначає, що завдяки Концепції програми «Турбота про наших ветеранів» та програмам допомоги професійним військовослужбовцям та їхнім сім'ям, підтримка ветеранів війни в Словаччині може набувати різних форм. У своїй статті Міланова наводить докази того, що ветерани можуть особливо потребувати медичної та соціальної підтримки.

Досліджуючи шведський погляд на свою армію, військову структуру, військовослужбовців та колишніх військовослужбовців, Ян Гріммель у статті «Шведські ветерани зарубіжних конфліктів і питання ветеранського здоров'я» [7] аналізує те, що він влучно називає «шведською мильною бульбашкою». Швеція з її унікальною історією, яка не брала участі у військових діях на своїй території протягом 200 років [7, р. 76], в умовах кризи системи міжнародної та європейської безпеки прийняла рішення змінити свою політику і приєднатись до НАТО. Автор розглядає докази розриву між цивільним і військовим секторами Швеції [7, р. 73], виділяючи проблеми, пов'язані з прийомом ветеранів у суспільстві, зокрема, в медичних установах. Ветерани, які брали участь у міжнародних миротворчих і постконфліктних місіях, можуть зазнати моральних травм або посттравматичного синдрому (ПТСР), а при зверненні за медичною допомогою їм часто ставлять під сумнів легітимність участі в бойових діях за кордоном. Автор стверджує, що ветерани війни часто отримують неналежну медичну допомогу, і висвітлює нещодавні ініціативи, спрямовані на вирішення цієї проблеми, на прикладі ветеранської клініки університету міста Упсала [7, р. 73], яка спеціалізується на охороні психічного здоров'я, спираючись на широкий спектр підтримки, яку надають неприбуткові організації. Також обговорюються відмінності в термінології, що розмежовує шведських ветеранів і ветеранів збройних конфліктів, причому останні отримують більш спеціалізовану медичну допомогу.

У литовському контексті Паулюс Балсіс наводить емпіричні дані про реінтеграцію ветеранів у цивільне суспільство [12]. Після опису відповідного контексту автор використовує конструктивістську парадигму для викладу емпіричних даних про нагальні проблеми, з якими можуть стикатися литовські ветерани. У статті розглядаються поширені теми, пов'язані з соціально-економічною реінтеграцією та викликами, що постають перед ветеранами. Так, ветерани можуть стикатися з проблемами, зумовленими соціальною ізоляцією, і вважати, що їхній потенціал і знання не можуть бути використані в цивільному житті. Автор припускає, що служба в збройних силах не обов'язково створює стійкі соціальні зв'язки, які можуть бути

перенесені в цивільне середовище. Для того щоб набуті під час служби навички могли бути перенесені в цивільне середовище, ветерани мають отримати належну підтримку.

Нарешті, Ганна Джонстон в статті «"Найкраще місце, щоб бути ветераном" (?): Огляд сучасного досвіду ветеранів у Сполученому Королівстві» [8] розглядає нагальні проблеми, з якими стикаються британські ветерани під час переходу до цивільного суспільства. Авторка ретельно аналізує найбільш всеохоплююче визначення ветерана (у Великобританії, щоб бути ветераном, потрібно «прослужити принаймні один день у збройних силах [Його / Її] Величності (регулярних або резервних) [8, р. 92]), прийняте британськими збройними силами, спираючись на військову історію Великої Британії. Наводячи дані про фізичний і психосоціальний стан британських ветеранів, а також про законодавчі, статутні та благодійні служби підтримки, автор доходить висновку, що служби підтримки мають бути створені більш згуртовано і послідовно, щоб гарантувати якість догляду за ветеранами.

Отже, у вищенаведеному огляді спеціального випуску висвітлюються відмінності та схожість між збройними силами європейських держав-членів НАТО, їхні визначення ветеранів, найпоширеніші проблеми, з якими стикаються ветерани, та види підтримки, яку вони отримують. Це дозволяє краще зрозуміти спільні та унікальні виклики, з якими можуть зіткнутися ветерани, з європоцентричної точки зору, і підкреслює, як європейські національні держави можуть вчитися одна в одній. Наведення прикладів найкращих практик та емпіричних досліджень переваг та обмежень різних видів послуг підтримки може сприяти майбутній співпраці між європейськими національними державами. Існує потенціал у тому, щоб слухати і вчитися на прикладах програм та ініціатив підтримки ветеранів одна одної. Європоцентричний погляд на підтримку ветеранів може привести до нових шляхів у піклуванні про ветеранів в уніфікований, європейський спосіб.

Список використаних джерел

1. Castro C. A. et al. The transition of military veterans from active service to civilian life. Final Report of Task Group HFM-263. North Atlantic Treaty Organization. Science and Technology Organization. April 2021. 222 p. URL: <https://surl.li/ptxnpm> (Last accessed: 05.05.2025).
2. Castro C. A., Dursun S. (Eds.). Military veteran reintegration: Approach, management, and assessment of military veterans transitioning to civilian life (1st ed.). Academic Press. 2019. P. 245–251. DOI: <https://doi.org/10.1016/B978-0-12-815312-3.00011-5>
3. Castro C. A., Kintzle S., Hassan, A. The state of the American Veteran: The Los Angeles County veterans study. USC School of Social Work. Center for Innovation and Research on Veterans & Military Families. 2014. URL: <https://surl.li/zghwvb> (Last accessed: 05.05.2025).
4. Duel J., Reijnen A. Support for Veterans in the Netherlands. *Journal of Veterans Studies*. 2024. 10(2). P. 56–63. DOI: <https://doi.org/10.21061/jvs.v10i2.470>
5. European Perceptions and Care of Former Military Members from the Perspective of European Nation States. *Journal of Veterans Studies*. 2024. Vol. 10. Issue 2. URL: <https://surl.li/ikrzus> (Last accessed: 05.05.2025).
6. Fossey M., Cooper L., Raid K. The transition of military veterans from active service to civilian life: Impact of transition on families and the role of the family, support, and recognition. In: C. A. Castro, S. Dursun (Eds.). *Military veteran reintegration: Approach, management, and assessment of military veterans transitioning to civilian life* (1st ed.; P. 185–213). Academic Press. 2019 DOI: <https://doi.org/10.1016/B978-0-12-815312-3.00009-7>
7. Grimell J. Swedish Veterans of Foreign Conflicts and Veteran Health Limbo. *Journal of Veterans Studies*. 2024. 10(2). P. 72–79. DOI: <https://doi.org/10.21061/jvs.v10i2.467>
8. Johnstone H. «The Best Place to Be a Veteran» (?): An Examination of the Current Veteran Experience Within the United Kingdom. *Journal of Veterans Studies*. 2024. 10(2). P. 90–101. DOI: <https://doi.org/10.21061/jvs.v10i2.536>
9. Laštovková J., Kmoníček V. Support for War Veterans and Ex-Soldiers of the Armed Forces of the Czech Republic. *Journal of Veterans Studies*. 2024. 10(2). P. 6–14. DOI: <https://doi.org/10.21061/jvs.v10i2.472>

10. Milanová J. Support for War Veterans in the Armed Forces of the Slovak Republic. *Journal of Veterans Studies*. 2024. 10(2). P. 64–71. DOI: <https://doi.org/10.21061/jvs.v10i2.469>
11. Pedersen C. L., Wieser C. Danish Veteran Challenges and Support Structures: An Overview to Enable Transnational Analysis. *Journal of Veterans Studies*. 2024. 10(2). P. 15–32. DOI: <https://doi.org/10.21061/jvs.v10i2.466>
12. Phillips R., Fossey M. Introduction to the Special Multilingual Issue: European Perceptions and Care of Former Military Members from the Perspective of European Nation States. *Journal of Veterans Studies*. 2024. Vol. 10. Issue 2. P. 1–5. DOI: <https://doi.org/10.21061/jvs.v10i2.538>
13. Sahramäki J., Kuivanen K., Törmä L., Simola P. The Psychological Well-Being of Finnish Peacekeeping Veterans Post-Deployment. *Journal of Veterans Studies*. 2024. 10(2). P. 41–55. DOI: <https://doi.org/10.21061/jvs.v10i2.468>
14. Siplane A. Perception and Care of Veterans: The Estonian Case. *Journal of Veterans Studies*. 2024. 10(2). P. 33–40. DOI: <https://doi.org/10.21061/jvs.v10i2.503>

Тетяна КУЛИК

*к.і.н., с.н.с., доцентка кафедри
міжнародних відносин та аудиту
НТУ «Дніпровська Політехніка»*

НАТО І КОЛУМБІЯ – ГЛОБАЛЬНИЙ МІСТ БЕЗПЕКИ

Безпекове партнерство НАТО з Колумбією уособлює стратегічне розширення євроатлантичної безпеки в глобальному масштабі, спрямоване на сприяння стабільності в регіоні Південної Америки, посилення ролі НАТО в Тихоокеанському регіоні. Проекція глобальної ролі Альянсу та інтеграція демократичного союзника у Південній Америці покликані зміцнювати регіональну та глобальну стійкість перед гібридними загрозами, транснаціональними злочинними мережами та викликами демократичному ладу, створюючи надійний опорний пункт Альянсу в Латинській Америці.

Партнерські відносини мають найбільший успіх історії Альянсу і відображають перехід від організації, створеної для територіальної оборони країн-членів до гнучкої організації із забезпечення безпеки, спроможної проектувати безпеку й стабільність межами євроатлантичного регіону з метою подолання глобальних загроз ХХІ століття [0].

Колумбія з 2017 р. – підписання Індивідуальної Програми партнерства (Individual Partnership and Cooperation Programme, ІРСР) [0] є глобальним (Partner across the Globe), першим і єдиним латиноамериканським партнером НАТО, співпраця з яким яскраво відображає складність взаємодії в сучасному міжнародному середовищі безпеки, де виклики є глобальними, такими що не обмежуються географічними рамками, отже і реагування має адаптуватись відповідно й бути взаємовигідним.

Партнерство Колумбії з НАТО матеріалізує її зближення із західними державами всупереч прагненню до регіональної єдності. Проте, статус глобального партнера надає переваги Колумбії, при цьому не обмежуючи позиції її уряду в міжнародній політиці. Специфіка полягає в тому, що країни глобального партнерства формалізують його з НАТО на основі своїх власних безпекових інтересів і потреб, і в межах, визначених спільно країною-партнером та НАТО. Для Колумбії це досягнення певних можливостей (capabilities) модернізації, навчання і посилення прозорості в секторі оборони, а також підтримування заснованої на верховенстві права міжнародної системи.

Іншим аспектом є з'ясування взаємовигоди від партнерства, оскільки як глобальний і взагалі партнер Колумбія не має й не несе жодних зобов'язань за статтею 5 чи будь-якими механізмами партнерства. Отже, взаємним з точки зору бажаного ефекту є досвід і можливості від участі й проведення навчань, стандартів, прозорості, гендерних питань і безпеки, кібербезпеки, обміні інформацією з одного боку та унікальними знаннями щодо спроможності у веденні нерегулярних бойових дій, спеціальних операцій з протидії повстанцям, антитероризму і операцій з підтримання миру, боротьби проти корупції і безпеки на морі.

Партнерство з Колумбією з часом продуктивно розвивалось і вже не розглядалось як символічне чи політичне, воно стало структурованим і стратегічно орієнтованим. Колумбія стала першою країною-партнером, яка перейшла у 2021 р. до формату Індивідуально розробленої програми партнерства (Individually Tailored Partnership Programme, ІТПП) – нової форми співпраці, адаптованої та індивідуально пристосованої до специфічних безпекових умов та оборонних потреб країни. Ця Програма відкрила доступ до усього спектра спільної діяльності, яку НАТО пропонує партнерам й включає всі аспекти співробітництва НАТО з Колумбією в стратегічній і орієнтований на цілі спосіб. В ній визначені пріоритетні сфери діалогу і співпраці в одинадцяти певних сферах, що передбачають поетапне виконання, зокрема консультації і діалог, антитероризм, кризовий менеджмент, освіта і підготовка, виховання доброчесності, розвиток потенціалу і оперативна сумісність, військова сумісність, мови, громадська дипломатія, безпека на морі, кіберзахист і кліматичні зміни [0].

Обидві сторони отримують вигоду від партнерства. Колумбія, маючи великий досвід у сфері гуманітарного розмінування, протидії саморобним вибуховим пристроям, проводить тренування з розмінування для членів і партнерів НАТО через Міжнародний центр розмінування (Colombia's International Demining Centre, CIDES), який з 2019 р. став 33 членом мережі Центрів партнерства НАТО з підготовки і навчання (NATO Partnership Training and Education Centres, PTECs) [0]. Як частина цієї спільноти колумбійський Центр робить свій внесок в освіту і підготовку персоналу з країн-членів і партнерів НАТО.

Колумбійські експерти навчали українських військових виявляти і знешкоджувати міни. У травні 2022 р. Колумбія оголосила про направлення 11 військових інженерів до однієї з країн-членів НАТО, що межує з Україною, для проведення навчання українських військовослужбовців з тактичного розмінування. Ця ініціатива стала результатом запрошення з боку США взяти участь у засіданні Контактної групи з питань України та є частиною внеску Колумбії як глобального партнера НАТО у зміцнення міжнародної безпеки [0].

В інших сферах Колумбія багато чому може навчитись у Альянсу, зокрема кібербезпеки – теми, яка набуває все більшого значення для політики безпеки і оборони Колумбії у світлі зростаючої кількості кібератак. Країна може отримати користь від співпраці з країнами-членами НАТО, оскільки досвід і можливості Колумбії в цій сфері все ще недостатньо розвинені.

Обидві сторони отримують вигоду від партнерства, коли йдеться про довкілля, зміну клімату і безпеку. Колумбія визначила ці три питання як ключові для національної безпеки і за президента І. Дукє розпочала військову операцію «Artemisa military operation» (2018 – 2022 рр.) для боротьби з незаконною вирубкою тропічних лісів і захисту великих національних парків. Результати неоднозначні, але вони забезпечили життєво важливу інформаційну основу для майбутньої співпраці у сфері довкілля та безпеки. Після вступу на посаду в 2022 р. президент Г. Петро зробив захист тропічних лісів Амазонії основною темою свого порядку денного і навіть запропонував створити «Amazon NATO» на саміті в Бразилії 2023 р., закріпивши угодою про військову та юридичну співпрацю для боротьби з незаконною вирубкою лісів [0].

Колумбія також надає НАТО життєво важливі знання і навички, сформовані протягом отримання десятирічного досвіду ведення нерегулярної асиметричної війни, а також високий ступінь професіоналізації, особливо серед командос і сил спеціального призначення. Можливості колумбійських сил спеціального призначення та їх досвід у боротьбі з тероризмом, наркотрафіком і організованою злочинністю становлять великий інтерес для країн-членів НАТО з огляду на асиметричні виклики, що окреслені в новій Стратегічній концепції НАТО 2022 р. Окрім військових конфліктів, колумбійські збройні сили також здобули цінний досвід у мирному процесі з партизанами (Fuerzas Armadas Revolucionarias de Colombia, FARC) й поширюють його серед країн-членів та партнерів НАТО. Військові відіграли ключову роль як за столом переговорів, так і на наступних етапах демобілізації, роззброєння і реінтеграції колишніх комбатантів FARC. Цей досвід становить великий інтерес для партнерів НАТО щодо інших постконфліктних сценаріїв і майбутніх стабілізаційних і миротворчих місій.

Колумбія підтримує тісну співпрацю з НАТО в морській сфері з метою посилення

військово-морської оперативної сумісності й обміну інформацією, зокрема через офіцера зв'язку при Військово-морському командуванні ОЗС НАТО. У 2015 р. Колумбія надала підтримку операції «Ocean Shield» – морській операції під проводом НАТО з протидії піратству біля Африканського рогу, надавши свій корабель.

Стратегія, прийнята урядом Колумбії, полягає у просуванні міжнародного порядку денного в сфері безпеки і оборони та зміцненні співпраці з НАТО свідчить, що новий уряд також прагне продовжувати зусилля з підвищення спроможності власних збройних сил, спираючись на навчальні та освітні програми НАТО та участі в спільних навчаннях. Зважаючи на все ще нестабільну ситуацію з безпекою в країні існують і практичні причини для підвищення професіоналізму збройних сил країни за підтримки партнерів по НАТО, оскільки від'єднання від інформаційних, дослідницьких і тренувальних мереж НАТО і відмова від привілейованого доступу до закупівель матеріальних засобів послабить боєздатність колумбійських збройних сил в середньостроковій перспективі і послабить сектор безпеки і оборони.

Партнерство Колумбії з НАТО, за визначенням не є «paper tiger» [0]. Навпаки, співпраця у сфері безпеки з НАТО є суттєвою і конкретною, а відносини постійно розвиваються і поглиблюються, хоча з ідеологічних причин нинішній колумбійський уряд прагне до більш нейтральної позиції і рівновіддаленості від великих держав, особливо США і Китаю. Стратегічна концепція НАТО 2022 визначає безпеку на основі співробітництва як ключове завдання Альянсу, зокрема партнерства мають вирішальне значення для захисту глобальних спільних цінностей, посилення стійкості і підтримки міжнародного порядку, заснованого на правилах [0, § 42]. Колумбія структурно залишається унікальним, єдиним в Південній Америці важливим ціннісним партнером НАТО, незамінним саме у такій боротьбі за демократію.

Як єдиний глобальний партнер НАТО в Латинській Америці, Колумбія відіграє роль інституційного мосту, що з'єднує трансатлантичну систему безпеки з потенціалом забезпечення стабільності в Південній Америці та Індо-Тихоокеанським регіоном, події в якому можуть безпосередньо впливати на безпеку євроатлантичну. Це співробітництво відображає стратегічний підхід Альянсу до глобальної безпеки: зміцнює взаємодію з іншими регіонами й сприяє забезпеченню стабільності, підтверджуючи принципи гнучкої, багатосторонньої безпеки у світі, що змінюється.

Список використаних джерел

1. Colombia to train Ukrainian military in demining. 2022. URL: <https://surl.lu/bpkwkj> (Last accessed: 06.05.2025).
2. NATO 2022 Strategic Concept. URL: <https://surl.li/ijjlgb> (Last accessed: 06.05.2025).
3. NATO to enhance military and maritime security cooperation with Colombia. *International Relations Insights & Analysis*. 2022. URL: <https://surli.cc/rsgzth> (Last accessed: 06.05.2025).
4. Reith S. A Security Partnership with Substance – Colombia as a Global Partner of NATO. *International Report*. Konrad-Adenauer-Stiftung. 2024. URL: <https://surl.li/sikpnb> (Last accessed: 06.05.2025).
5. Relations with Colombia. NATO official. 2024. URL: <https://surl.li/pkunsj> (Last accessed: 06.05.2025).
6. Sanchez W. A. Geopolitical Considerations of the NATO – Colombia Cooperation Agreement. *E-International Relations*. 2014. URL: <https://surl.li/jnnpkn> (Last accessed: 06.05.2025).
7. The Counter IED Centre of Excellence. Colombian CIDE. URL: <https://surl.li/jomdes> (Last accessed: 06.05.2025).
8. Брежнєва Т. В. Глобальне партнерство: НАТО й контактні країни. *Стратегічні пріоритети*. 2011. № 3(20). С. 146–154.

Анастасія ПАТРЕТНА
студентка гр. 291-21-1
НТУ «Дніпровська політехніка»

СТРАТЕГІЧНІ ВІДНОСИНИ НАТО ТА АВСТРАЛІЇ

Актуальність теми дослідження зумовлено новими реаліями розвитку партнерських та стратегічних відносин між НАТО та Австралією як з метою задоволення власних інтересів, так і для підтримки світового порядку у глобальному вимірі. Метою є дослідження основних сфер кооперації НАТО та Австралії в контексті збройної агресії РФ проти України та неоднозначної позиції Китаю в сфері міжнародної безпеки. Проблемне поле охоплює визначення перспектив співпраці Північноатлантичного альянсу з Австралією задля урівноваження сфер інтересів в Індо-Тихоокеанському регіоні, вирішення наскрізних питань безпеки та подолання глобальних викликів

Початок спільних контактів Австралії з НАТО відбувся на тлі глобалізації безпекових викликів після закінчення холодної війни. Практичне залучення Австралії до стабілізаційних зусиль Альянсу – участь австралійських військових в Міжнародних силах сприяння безпеці (ISAF, International Security Assistance Force) під проводом НАТО в Афганістані починаючи з 2001 р., відбулось навіть раніше встановлення формальних рамок партнерства. Поступово цей функціональний контакт переріс у формалізоване партнерство, засноване на спільних стратегічних інтересах і цінностях. Основу для подальшого поглиблення співпраці було закладено під час першого візиту Генерального секретаря НАТО Яаап де Хооп Схеффера до Австралії у квітні 2005 р., результатом якого були домовленості про обмін засекреченою військовою інформацією та призначення австралійського військового аташе до НАТО [0]. З 2013 р. співпраця розвивається в рамках Індивідуальної програми партнерства та співробітництва (Individual Partnership and Cooperation Programme), а з 2023 р. відносини регулюються Індивідуально розробленою програмою партнерства НАТО – Австралія (NATO – Australia Individually Tailored Partnership Programme) [0].

У сучасному складному середовищі безпеки відносини з партнерами-однодумцями набувають дедалі більшого значення, отже НАТО посилює діалог і співпрацю зі своїми партнерами в Індо-Тихоокеанському регіоні, події в якому можуть безпосередньо впливати на євроатлантичну безпеку. Австралія має контакти з НАТО протягом багатьох років в основному за рахунок двосторонньої взаємодії зі США, Великою Британією, Канадою й розглядає НАТО як природного партнера, зважаючи на спільні цінності та інтереси. Як західна ліберальна демократія, що «сягає корінням у Вестмінстерські традиції, вона культурно та політично близька як до європейських, так і до північноамериканських країн [0]. Як учасник Альянсу AUKUS (разом із США та Великою Британією), Австралія отримує доступ до передових військових технологій, включаючи ядерні підводні човни, штучний інтелект та гіперзвукові системи [0]. Це дозволяє їй посилити свій оборонний потенціал та сприяти стримуванню Китаю. Крім того, участь Австралії в Чотиристоронньому діалозі з безпеки (Quad) разом з Індією, Японією та США сприяє координації зусиль у сфері морської безпеки, кіберзахисту та реагування на надзвичайні ситуації [0]. Ці ініціативи спрямовані на підтримку стабільності та вільного судноплавства в регіоні. Китай сприймає поглиблення співпраці НАТО з Індо-Тихоокеанськими країнами як спробу створення «Азійського НАТО». Офіційні особи КНР висловлюють занепокоєння щодо зростаючої військової присутності США та їхніх союзників у регіоні, вважаючи це загрозою для регіональної стабільності [0]. Отже, точки дотику інтересів НАТО та Австралії в Індійському океані безпосередньо стосуються важелів впливу Китаю в цьому регіоні. Австралія та інші країни, зокрема члени НАТО, намагаються балансувати між безпековими зобов'язаннями перед США та економічними інтересами у відносинах з Китаєм. Австралія, наприклад, продовжує підтримувати економічні зв'язки з Китаєм, водночас зміцнюючи оборонну співпрацю з США та іншими партнерами [0]. Це свідчить про прагнення до стратегічного балансування, а не про створення дисонансу у балансі сил. Таким чином, хоча

домінування Китаю дійсно сприяє зростанню напруженості у відносинах зі США, дії Австралії та НАТО спрямовані на стратегічне балансування між безпековими зобов'язаннями та економічними інтересами. Це дозволяє уникати різкого дисонансу у балансі сил в регіоні, хоча ситуація залишається складною та динамічною.

Співпраця Австралії з НАТО є взаємовигідною і охоплює багато спільних викликів безпеці. Пріоритети у відносинах між НАТО та Австралією включають підтримку міжнародного порядку, заснованого на правилах, сприяння взаєморозумінню з питань глобальної безпеки, посилення оперативної сумісності між НАТО та Австралією та взаємодію з питань, що становлять спільний інтерес, включаючи кіберзахист, протидію гібридним загрозам, стійкість, нові технології, оперативна сумісність, стандартизація, спільні закупівлі, науково-дослідні роботи, багатостороннє планування і оборонне планування [0, с. 149]. Ці сфери залишаються актуальними для країн Індо-Тихоокеанського регіону через обмежений досвід багатосторонньої співпраці. Практична співпраця з НАТО надає партнерам можливість ознайомитися з багатосторонніми підходами до планування і проведення операцій.

В рамках програми НАТО «Наука заради миру і безпеки» провідними сферами практичної співпраці з Австралією є нові і проривні технології і енергетична безпека. Зокрема, експерти з Австралії беруть участь у низхідному проєкті, спрямованому на підвищення енергоефективності в розгорнутих таборах і зменшення споживання викопного палива. Австралія робить внески у низку проєктів Цільових фондів НАТО. Співпраця підкріплюється регулярним політичним діалогом високого рівня, включаючи щорічний двосторонній стратегічний діалог. Австралія є партнером НАТО з розширеними можливостями (на знак визнання їхніх особливо значних внесків в операції НАТО та інші цілі) разом з Грузією, Йорданією та Україною. З метою поглиблення оперативної сумісності Австралія бере участь в роботі комітетів з таких питань, як логістика, обмін інформацією між оперативними партнерами, авіація, кодифікація і співпраця в галузі озброєнь, де Австралія співпрацює з НАТО над розвитком сил і засобів у сухопутній, морській і повітряній сферах. Австралія також регулярно бере участь у військових навчаннях НАТО, відкритих для партнерів [0]. Отже, Австралія, як і інші країни Глобального партнерства НАТО (Partnership across the Globe), в першу чергу – оперативний партнер, які найбільшу користь від співпраці з НАТО отримують від співпраці щодо розбудови сил та засобів й оперативної взаємосумісності.

З самого початку повномасштабного вторгнення росії в Україну у 2022 р. Австралія непохитно підтримує право України на самооборону. Це включає внески до Комплексного пакету допомоги НАТО, а також двосторонню підтримку. Австралія негайно висловила солідарність з Україною та неодноразово австралійським урядом було оголошено про матеріальну підтримку Україні, а також передачу військового обладнання для Збройних сил. Під час оголошення про додатковий пакет військової допомоги Україні представник парламенту підкреслив довгострокову підтримку України, «яка захищає свій народ, свою територію та свій суверенітет...», включаючи додаткові санкції й навчання українських новобранців за підтримки сил оборони Австралії [0].

Австралія надає значну гуманітарну та фінансову допомогу Україні. Загальний обсяг цієї підтримки перевищує 1,5 млрд австралійських доларів, з яких понад 1,3 млрд спрямовано на військову допомогу. Були зроблені значні внески до міжнародних фондів: Міжнародного фонду для України, який адмініструється Міністерством оборони Великої Британії, Трастового фонду НАТО для України, підтримка енергетичної інфраструктури України, включаючи 30 млн австралійських доларів на дрони та 50 млн на системи ППО [0]. Австралія активно співпрацює з НАТО та іншими партнерами: є оперативним партнером у новій ініціативі НАТО з безпеки та підготовки для України; приєдналася до коаліції з дронів, очолюваної Великою Британією та Латвією, для посилення повітряної оборони України; розгорнула літак раннього попередження E-7A Wedgetail у Німеччині для підтримки гуманітарної та військової допомоги Україні. Австралія бере участь у багатонаціональній програмі підготовки українських військових у Великій Британії в рамках операції «Kudu», яка є частиною британської ініціативи «Interflex». З січня 2023 р. Австралія відправила чотири ротації по 70–90 військовослужбовців для навчання

понад 1 300 українських новобранців [0]. Таким чином, Австралія продовжує демонструвати свою відданість підтримці України через надання військової техніки, фінансової допомоги, участь у навчальних програмах і робить це у співпраці з міжнародними партнерами, найбільш вагомою з яких є НАТО.

Таким чином, можемо зробити висновки, що співпраця Австралії з НАТО є глибокою, багаторівневою та стратегічно вмотивованою – вона розвивалася від практичної взаємодії до формалізованого партнерства, заснованого на спільних цінностях і безпекових інтересах. Австралія активно залучена до оперативної діяльності Альянсу, зокрема через участь у місіях, навчаннях і програмі «Наука заради миру і безпеки». У відповідь на виклики з боку Китаю в Індо-Тихоокеанському регіоні та агресію росії проти України, Австралія посилює співпрацю з НАТО, балансує між безпековими зобов'язаннями й економічними інтересами. Її активна підтримка України підкреслює глобальну відповідальність та роль як партнера з розширеними можливостями Альянсу.

Список використаних джерел

1. AUKUS Defence Ministers' Meeting Communique. URL: <https://surl.li/onorfh> (Last accessed: 06.05.2025).
2. Australia stands with Ukraine with additional military support and sanctions. URL: <https://www.foreignminister.gov.au> (Last accessed: 06.05.2025).
3. Bland B. After voting for stability, Australia faces tough foreign policy choices. Chatam House. 8 May 2025. URL: <https://www.chathamhouse.org/2025/05/after-voting-stability-australia-faces-tough-foreign-policy-choices> (Last accessed: 06.05.2025).
4. Individually Tailored Partnership Programmes. URL: https://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_225037.htm (Last accessed: 06.05.2025).
5. Inquiry into the Department of Defence Annual Report 2022–23. Chapter 2 – Assistance to Ukraine. URL: <https://surl.lu/wxsyvo> (Last accessed: 06.05.2025).
6. Koga K. Tactical hedging as coalition-building signal: The evolution of Quad and AUKUS in the Indo-Pacific. *The British Journal of Politics and International Relations*. Volume 27 Issue 1, February 2025. URL: <https://surl.li/epicyu> (Last accessed: 06.05.2025).
7. NATO and Australia enhance cooperation. URL: <https://surl.li/mbjrmv> (Last accessed: 06.05.2025).
8. Relations with Australia. NATO official website. October 2024. URL: https://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_48899.htm (Last accessed: 06.05.2025).
9. Tang D. To counter China, NATO and its Asian partners are moving closer under US leadership. Associated Press. URL: <https://surl.li/pfwfjq> (Last accessed: 06.05.2025).
10. The «Natural Ally»? The «Natural Partner»? – Australia and the Atlantic Alliance. NATO: The Power of Partnerships. 2011. URL: <https://surl.li/cegyqj> (Last accessed: 06.05.2025).
11. Брежнєва Т. В. Глобальне партнерство: НАТО і контактні країни. *Стратегічні пріоритети*. 2011. № 3. С. 146–153.

Оксана ПІНСКЕР

студентка гр. 052м-24-1

НТУ «Дніпровська політехніка»

ЦИВІЛЬНО-ВІЙСЬКОВІ ВІДНОСИНИ У КРАЇНАХ НАТО

Метою даної доповіді є прояснення сутності цивільно-військових відносин (далі – ЦВВ) і демократичного контролю в країнах НАТО. Актуальність теми пояснюється необхідністю зміцнення демократії в Україні, в тому числі й ЦВВ і демократичного контролю над збройними силами в умовах російсько-української війни та прагненням держави до інтеграції в європейські та євроатлантичні структури. Суперечності ЦВВ обумовлюються тим, що держава і її

громадяни потребують гарантованого захисту, але «основна проблема у визначенні цивільного контролю полягає у наступному: як мінімізувати владу військових?» [6, р. 80].

Цивільно-військові відносини у широкому сенсі визначають як сукупність відносин, що виникають між військовими інституціями, з одного боку, та цивільним урядом, неурядовими інституціями, організаціями та громадянами – з іншого [1, с. 553]. В. Більшицький зазначає, що спектр таких відносин є досить широким: від беззаперечного домінування військових органів над цивільними структурами (мілітократії) до збалансованих відносин між ними. А отже, «одним з дієвих варіантів практичної об'єктивації ЦВВ на користь усього суспільства є демократичний цивільний контроль над державними силовими структурами» [1, с. 553].

Одним з найвідоміших дослідників питання ЦВВ в суспільстві є американський політолог Семюель Гантінгтон (Huntington). У праці «Солдат та Держава. Теорія і політика військово-цивільних відносин» (The Soldier and the State: The Theory and Politics of Civil-Military Relations) С. Гантінгтон розробив систему, завдяки якій з'являється можливість збалансувати компетенцію військових з всеосяжним політичним верховенством цивільних, визначивши її поняттям «об'єктивний контроль» [6, р. 7]. Ключовим поняттям є концепція «професіоналізму». Фундаментальною тезою дослідник є те, що сучасний офіцерський склад є професійним утворенням, а сучасний військовий є професіоналом. «Існування офіцерського складу як професійного утворення надає унікальний характер сучасній проблемі цивільно-військових відносин» [6, р. 7]. Тобто, об'єктивний цивільний контроль сприяє зменшенню влади військових за допомогою підвищення професіоналізму військових і тому вони стають політично нейтральними. Це твердження поширюється на всі типи політичних режимів і державного устрою.

За десятиліття, що минули з часу публікації праці С. Гантінгтона, ситуація в світі принципово змінилась. Завдяки появі, становленню та розвитку міжнародних організацій (зокрема, ОБСЄ), ЦВВ отримали додаткову складову – міжнародну [2, с. 7]. Отже, дослідники вказують на значне зростання кількості міжнародних організацій. «Якщо у 1990-х рр. налічувалося близько 300 міжнародних організацій, то в першому десятилітті XXI століття їх було вже близько 500» [3, с. 100]. Для нас важливо, що зростає вплив міжурядових організацій і міжнародних неурядових організацій на політичні процеси, у тому числі на демократичний контроль у суверенних державах.

Паралельно, починаючи з 90-х років минулого століття, поступово зросла кількість збройних конфліктів, рівень загроз на регіональному рівні наростає, кількість воєнних операцій збільшилась. Значно розширилось коло завдань, що вирішують військові. Все частіше разом із суто воєнними проблемами, військові вирішують проблеми соціально-гуманітарного характеру [4, с. 258]. Саме тому у 1990-х рр. в органах військового управління збройних сил країн-членів НАТО виникла потреба у створенні структур, які б працювали з цивільним населенням.

НАТО є міжурядовою організацією, рішення в якій приймаються шляхом вироблення консенсусу з обговорюваних питань усіма державами-членами Організації. Якщо рішення, які приймаються країнами-членами, мають військовий характер, НАТО використовує свою військову інфраструктуру і ноу-хау для їх виконання [5].

Після узагальнення досвіду участі у військових операціях у різних куточках світу було з'ясовано важливість та необхідність організації взаємодії цивільних і військових у зоні конфлікту. В той період розпочалося розроблення доктринальної бази цивільно-військового співробітництва (ЦВС) в арміях провідних країн світу та безпосередньо у НАТО в разі застосування військ під час проведення міжнародних операцій з підтримання миру і безпеки [4, с. 259].

Але ще у 1999 р., у НАТО було сформульовано чіткі вимоги відносно демократичного контролю, що є однією з умов членства. Так, План дій щодо членства в НАТО (ПДЧ) наголошує: «Від країн-претендентів очікується, що вони встановлюватимуть належний демократичний і цивільний контроль над своїми збройними силами» [Цит. за 3, с. 101]. Ця вимога фактично стає одним з неофіційних критеріїв членства в НАТО.

У Штабі Об'єднаних збройних сил НАТО в Європі (SHAPE) у червні 2003 р. було розроблено та підписано основний документ у сфері ЦВС – Доктрину ЦВС НАТО АJP-9. Загалом зміст Доктрини ґрунтувався на основі вже заданих векторів політики НАТО в сфері ЦВС на той час. У документі зазначено, що ключовою складовою успіху військової операції є взаємодія між силами Альянсу та цивільними гравцями [4, с. 261].

У лютому 2013 р. був ухвалений вже переглянутий та доповнений документ – Доктрина АJP-3.4.9, в преамбулі якої зазначалося, що ця Доктрина насамперед стосується командирів та їхніх штабів на оперативному та тактичному рівнях, а також цивільно-військової взаємодії на стратегічному рівні планування операцій. Це сприяє розвитку діяльності ЦВС, упровадженню відповідних принципів, факторів, необхідних для планування, та визначає вимоги до навченості фахівців ЦВС [4, с. 262].

Національні доктрини з питань ЦВС різних держав здебільшого базуються на Доктринах НАТО АJP-9 та АJP-3.4.9 та доповнюються відповідно до норм власного законодавства та стратегічних національних орієнтирів [4, с. 267].

Якщо узагальнити вище наведені факти, то можна говорити про те, що теорія цивільно-військових відносин знайшла застосування у практичному вимірі у 1990-х роках минулого століття. Це сприяло формуванню передумов для подальших наукових розвідок. Важливо підкреслити, що значна частина сучасних досліджень має виражене практичне спрямування. Важливо розуміти, що врегулювання конфлікту відбувається в умовах цивільного середовища. Аналіз створення та функціонування структур ЦВС НАТО демонструє, що реалізація цивільно-військових відносин базується на доктринальних документах НАТО. Планомірне, від операції до операції, накопичення досвіду військово-цивільної взаємодії знаходить своє відображення у нових програмних рекомендаціях, законах, доктринах, критеріях, тощо. Ефективні цивільно-військові відносини надають можливість координувати дії та поєднувати військові операції та політичне врегулювання.

Список використаних джерел

1. Білошицький В. І. Демократичний цивільний контроль як механізм реалізації цивільно-військових відносин. *Держава і право. Юридичні і політичні науки*. 2013. Вип. 59. С. 552–558. URL: <https://surl.li/gurjft> (дата звернення: 07.05.2025).
2. Білошицький В. І. Цивільно-військові відносини в країнах НАТО: історія та сучасність. *Вісник Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут»*. *Політологія. Соціологія. Право*. 2013. № 4. С. 7–13. URL: <https://surl.li/kmkgcg> (дата звернення: 07.05.2025).
3. Скворцов В. Цивільно-військові відносини і тенденції світового політичного процесу. *Політичний менеджмент*. 2008. № 6(33). С. 97–104. URL: <https://surl.li/diqlwe> (дата звернення: 07.05.2025).
4. Ушаков І. Зарубіжний досвід реалізації цивільно-військового співробітництва у секторі безпеки і оборони. *Науковий вісник: Державне управління*. 2022. № 2(12). С. 256–275. [https://doi.org/10.33269/2618-0065-2022-2\(12\)-256-275](https://doi.org/10.33269/2618-0065-2022-2(12)-256-275) (дата звернення: 07.05.2025).
5. Цивільні та військові структури НАТО URL: <https://surl.li/iahvxi> (дата звернення: 07.05.2025).
6. Huntington S. *The Soldier and the State: The Theory and Politics of Civil-Military Relations*. Cambridge, Massachusetts. London, England: The Belknap Press of Harvard University Press, 1957. 534 p. (Last accessed: 07.05.2025).

Олександр РУДІК

*к.політ.н., доц., доц. кафедри
історії та політичної теорії
НТУ «Дніпровська Політехніка»*

СТАН ВИКОНАННЯ РЕЗОЛЮЦІЇ РБ ООН 1325 ДЕРЖАВАМИ-ЧЛЕНАМИ ТА КРАЇНАМИ-ПАРТНЕРАМИ НАТО

Починаючи з 2014 р., Щорічне резюме національних доповідей держав-членів і партнерів НАТО [3] (далі – Резюме), яке публікується Комітетом НАТО з гендерних перспектив (NCGP) збирає і узагальнює дані, добровільно надані країнами, про прогрес у виконанні Резолюції РБ ООН 1325 «Жінки. Мир. Безпека» [4] та інтеграції гендерних аспектів задля досягнення гендерної рівності. Щорічне узагальнення національних звітів поширюється в Альянсі і за його межами, слугуючи механізмом прозорого обміну інформацією і передовим досвідом, посилюючи відданість НАТО Резолюції РБ ООН 1325 та інтеграції порядку денного з питань жінок, миру і безпеки у Військовий інструмент сили. Щорічне резюме національних звітів містить всебічний аналіз того, як держави-члени і партнери НАТО інтегрували гендерні перспективи у свої військові структури і операції, що сприяє підвищенню ефективності і різноманітності Альянсу.

В останньому за часом Резюме за 2022 р. 28 із 30 держав-членів НАТО (крім Болгарії та Норвегії) і 7 держав-партнерів (Австрія, Боснія і Герцеговина, Молдова, Сербія, Туніс, Україна, Фінляндія) Альянсу добровільно долучились до Резюме за 2022 р., продемонструвавши свою відданість виконанню Резолюції РБ ООН 1325 та інтеграції гендерних підходів у своїх збройних силах. Ісландія, одна з 28 країн, що надали звіти, включена до цього звіту, незважаючи на те, що не має збройних сил. Її якісні дані про прогрес у просуванні порядку денного ЖМБ залишаються важливою частиною аналізу. В Резюме зазначається, що 26 держав-членів НАТО надали кількісні дані (крім Польщі та Румунії), які увійшли до загальних статистичних графіків НАТО, в результаті чого картина НАТО в цілому є неповною [3, р. 9].

Узагальнення національних звітів є частиною місії Комітету НАТО з гендерних перспектив щодо надання інформації та консультацій з гендерних питань для Міжнародного комітету НАТО і Альянсу загалом [3, р. 10]. Будучи найбільшою в НАТО збіркою гендерної статистики, Резюме національних звітів представляє безперервні зусилля, спрямовані на посилення ефективності Альянсу. Інтеграція гендерних перспектив подібна до потужного мультиплікатора сили. Спираючись на висновки і тенденції, висвітлені в цій збірці, країни заохочуються до обміну передовим досвідом і отриманими уроками з метою розробки гендерної політики на національному рівні. Це допоможе збільшити представництво жінок у збройних силах та усунути бар'єри, які продовжують перешкоджати участі жінок в оборонному секторі. В Резюме зазначається, що незмінна відданість країн гендерним перспективам має вирішальне значення для комплексного і всеосяжного підходу до стримування і оборони, запобігання і врегулювання криз і безпеки на основі співробітництва в мінливому безпековому середовищі [3, р. 10]. Врахування гендерних аспектів залишається фундаментальною метою Альянсу. Це покращує процес прийняття політичних рішень і оперативну ефективність та відповідає зобов'язанням Альянсу захищати і просувати принципи індивідуальної свободи, прав людини, демократії і верховенства права.

У 2022 р. НАТО ухвалила свою нову Стратегічну концепцію, яка підкреслює важливість інтеграції трьох основних завдань [2, с. 6–11]: 1. Стимування і оборона. 2. Запобігання і врегулювання криз. 3. Безпека шляхом співпраці. Стратегічна концепція 2022 р. визначає порядок денний «Жінки. Мир. Безпека» (ЖМБ) як один з ключових напрямків діяльності, а також зобов'язує продовжувати зусилля НАТО з просування гендерної рівності як відображення спільних цінностей союзників. Глави держав і урядів НАТО ухвалили Декларацію Мадридського саміту 2022 р. [1], в якій підкреслили рішучість країн просувати потужний порядок денний ЖМБ і включати гендерні перспективи в діяльність НАТО.

У 2022 р. середній показник у збройних силах держав-членів НАТО становив 87,27 % для чоловіків (87,76 % в 2020 р.; 87,49 в 2021 р.) і 12,73 % для жінок (12,24 % в 2020 р.; 12,51 в 2021 р.), що на 0,2 % більше порівняно з попереднім звітним циклом. Розробники Резюме наголошують, що не всі держави-члени надали кількісні дані за 2022 р., крім того, щороку звітують різні держави-члени, що впливає на цей показник [3, р. 13]. В 2014 р. частка жінок в збройних силах держав-членів Альянсу (в 2014 р. – 28 держав-членів) становила 10,3 % [3, р. 17].

Серед 25-ти держав-членів, які надали відповідні дані, до трійки лідерів входять: США (частка жінок в збройних силах – 20,7 %), Угорщина (20,1 %), Франція і Греція (по 16,8 %). Найменше жінок служать в збройних силах Туреччини – 0,3 % [3, р. 16].

Порівняно з 2021 р. з 12,9 % до 41,25 % збільшилась кількість жінок, зарахованих на службу у збройних силах союзників і партнерів НАТО, з 79 % до 82,27 % збільшилась кількість жінок, які пройшли базову підготовку після набору. Також, порівняно з 2021 р. збільшилась кількість жінок, які служать на офіцерських посадах [3, р. 17]: ОФ-1 (молодший лейтенант, лейтенант, старший лейтенант) – ОФ-2 (капітан): від 1,8 % до 2,84 %; ОФ-3 (майор) – ОФ-5 (полковник): від 1 % до 1,41 %; ОФ-6 (бригадний генерал) і вище (ОФ-7: генерал-майор; ОФ-8: генерал-лейтенант; ОФ-9: генерал; ОФ-10: маршал, фельдмаршал, генерал армії): від 0 % до 0,01 %.

Видання Резюме 2022 р. також містить якісний аналіз національних передових практик, політик та процедур за чотирма сферами діяльності:

1. Баланс між роботою та особистим життям. У цьому контексті 26 % держав-членів повідомили, що вони мають всеосяжну та інституціоналізовану політику щодо балансу між роботою та особистим життям і всеохоплюючі плани для військовослужбовців. Проте, робиться застереження, що це не означає, що інші члени Альянсу не вживають подібних заходів у своїх оборонних секторах. Більшість держав-членів мають певні програми, які все ще підтримують баланс між роботою і особистим життям їхнього персоналу [3, р. 13].

Так, 29,6 % держав-членів НАТО повідомили про наявність заходів для військовослужбовців, які передбачають можливість працювати дистанційно, з дому або із віддалених офісів. Це значне зменшення порівняно з 57,7 % у 2021 р. В Резюме вказують на необхідність подальшого дослідження таких заходів, припускаючи, що ці варіанти гнучкості були запроваджені тимчасово на період надзвичайної ситуації під час пандемії і поступово скасовані в міру послаблення обмежень, спричинених COVID-19 [3, р. 13].

Практично всі (96,3 %) члени Альянсу повідомили про наявність гнучкого робочого часу, неповної зайнятості і/або перерв для грудного вигодовування для своїх військовослужбовців жіночої статі. Зокрема: 81,5 % держав-членів повідомили про наявність вищезгаданих заходів у своїй політиці догляду за дітьми; 37 % – чітко повідомили про наявність такої політики на підтримку обов'язків з догляду за людьми похилого віку і хворими; 40,7 % – прямо повідомили про наявність таких заходів для працівників, які продовжують навчання [3, р. 13].

Щодо підтримки кар'єри військовослужбовців-батьків, то 44,4 % членів Альянсу повідомили про наявність нормативно закріплених положень щодо дитячих садків, закладів догляду за дітьми або допомоги по догляду за дітьми. Нарешті, 66,7 % держав-членів НАТО повідомили про наявність спеціальних заходів для пар, які обоє є військовослужбовцями (dual service couples), а також для одиноких, розлучених або овдовілих батьків [3, р. 14].

Збройні Сили України (ЗСУ)² підтримують баланс між роботою та особистим життям, дозволяючи парам, які обидва проходять військову службу, або одиноким батькам виходити на пенсію достроково, якщо їхній дитині не виповнилося 18 років. Один з батьків також може взяти відпустку по догляду за дитиною до трьох років [3, р. 134].

2. Запобігання сексуальним домаганням, сексуальній експлуатації та насильству. Так, 66,7 % держав-членів НАТО, які надали звіти, заявили, що вони мають спеціальну політику або

² Інформація щодо ЗСУ в кожній з чотирьох сфер діяльності, що розглядається в Резюме, надана в національній доповіді України станом на 2022 р.

законодавство для запобігання і реагування на сексуальні домагання і сексуальну експлуатацію та насильство (СЕН) [3, р. 14].

Крім того, 92,6 % членів НАТО повідомили про наявність внутрішніх (і певною мірою зовнішніх) механізмів розгляду скарг для повідомлення про інциденти і звинувачення в сексуальних домаганнях і СЕН. У Резюме зазначається, що ці механізми не є стандартизованими серед членів Альянсу і залишаються вкрай непослідовними в різних державах-членах. Хоча це делікатне питання належить до компетенції кожної національної юрисдикції, члени Альянсу, які надали звіти, все ж окреслили, як вони розглядають звинувачення і випадки сексуальних домагань і неправомірних дій щодо військовослужбовців. На основі цих звітів можна виділити три спільні риси, які свідчать про наявність: 1) формальних або неформальних механізмів подання скарг; 2) структурованих мереж довірених / контактних осіб; 3) системи підтримки в ланцюжку субординації та командування [3, р. 14].

Також 70,4 % держав-членів НАТО повідомили про проведення тренінгів з питань запобігання і реагування на сексуальні домагання і неправомірну поведінку. Тренінги з питань сексуальних домагань і СЕН широко включені в професійну військову освіту, підготовку перед розгортанням і підготовку на театрі бойових дій [3, р. 14].

У ЗСУ діє «гаряча лінія» для повідомлень про сексуальні домагання та реагування на них, а також проводяться комплексні тренінги з питань запобігання та реагування на такі випадки. Процедури інформування кодифіковані в Статуті внутрішньої служби, а спеціально призначені співробітники здійснюють нагляд за розглядом заяв [3, р. 134].

3. Набір та утримання на службі. Офіс радника з гендерних питань Міжнародного військового штабу (IMS GENAD) вказує на незначне зменшення на 0,5 % порівняно з 2021 р. (з 22,2 % до 21,7 %) середнього показника жінок, які подають заявки на вступ до збройних сил держав-членів НАТО. Навпаки, два показники набору та утримання на службі зросли: кількість жінок-абітурієнток, які були прийняті на службу в збройні сили, та жінок, які успішно завершили базову підготовку. У 2022 р. середня кількість жінок-кандидаток, прийнятих на службу до збройних сил держав-членів НАТО, становила 41,2 %, що на 28,3 % більше порівняно з 2021 р. (12,9 %). Ще одне значне зростання (+3,3 %) було зафіксоване в середньому серед жінок, які завершили базову підготовку в державах-членах НАТО: 82,3 % у 2022 р. порівняно з 79 % у 2021 р. [3, р. 14].

Більшість (66,7 %) держав-членів НАТО, які надали інформацію, мають політику або кампанії, що сприяють залученню жінок до своїх збройних сил. Ці зусилля з набору варіюються від інституціоналізованих процедур до цілеспрямованих кампаній в традиційних і соціальних мережах, а також застосування різних маркетингових стратегій [3, р. 14].

Також 37 % держав-членів НАТО повідомили про наявність формальних або неформальних мереж підтримки жінок-військовослужбовців. Так само 37 % держав-членів НАТО повідомили про використання опитувань для моніторингу причин, через які чоловіки і жінки залишають збройні сили. Опитування щодо звільнення відрізняються в різних країнах Альянсу, деякі з них збирають дані, розбиті за статтю та віком (SADD) або гендерні дані для вироблення кращої політики і стратегій утримання особового складу [3, р. 14].

У ЗСУ діє мережа груп, які займаються підтримкою унікального досвіду жінок-військовослужбовців. Також проводяться опитування, щоб зрозуміти, чому військовослужбовці звільняються. Для заохочення утримання на службі сержантського складу розширюються освітні можливості [3, р. 134].

4. Освіта і професійна підготовка. Офіс IMS GENAD відновив аналіз національних тенденцій щодо інтеграції гендерних аспектів в освіту і підготовку [3, р. 15], оскільки це має вирішальне значення для всебічного виконання Резолюції РБ ООН 1325, адаптованої до мандата НАТО.

Серед держав-членів, які відзвітували у 2022 р., 26 % ухвалили «Пакет НАТО з гендерної освіти і професійної підготовки для країн», щоб забезпечити відповідність міжнародним стандартам. 70,4 % членів Альянсу повідомили про впровадження національних гендерних

аспектів у свої навчальні і освітні програми [3, р. 15]. Цей показник відрізняється серед держав-членів, тобто деякі члени НАТО мають більш комплексні за змістом навчальні модулі, а інші впроваджують специфічні гендерні елементи, такі як «Сексуальне насильство, пов'язане з конфліктом» (СНСК) або «Захист цивільних осіб» (PoC).

Зокрема, у 2022 р.: Франція розробила спеціалізовані курси з інтеграції гендерних аспектів у військові операції [3, р. 47]; Литва розглядає гендер як один з основних елементів освіти і підготовки у своїй Військовій академії ім. генерала Йонаса Жемайтиса [3, р. 69]; Чорногорія розробила Внутрішній посібник для стандартизації тренінгів з гендерної рівності для сектору безпеки [3, р. 77].

Урядові організації проводять навчання на національному рівні з метою сприяння просуванню жінок на керівні посади. У 2022 р. ЗСУ також використовували «Пакет гендерної освіти і підготовки НАТО» [3, р. 134].

Резюме національних звітів традиційно містить порівняння середнього відсоткового співвідношення чоловіків і жінок у збройних силах держав-членів НАТО і держав-партнерів [3, р. 115]. Обмежений обсяг кількісних даних, отриманих для версії за 2022 р., безпосередньо впливає на цей важливий показник. Брак кількісних даних від країн-партнерів НАТО також обмежує порівняльний аналіз з попередніми роками, оскільки різні набори даних призведуть до статистично необ'єктивного порівняння. У зв'язку із цим, Офіс радника з гендерних питань Міжнародного військового штабу НАТО (IMS GENAD) не радить інтерпретувати цей розділ Резюме як вичерпне представлення статусу країн-партнерів НАТО щодо інтеграції гендерних перспектив у їхніх національних збройних силах.

У виданні Резюме національних звітів за 2022 р. 3 країни-партнери НАТО, які надали звіти, зафіксували збільшення відсотка жінок у своїх збройних силах [3, р. 115]: в Австрії частка жінок-військовослужбовців зросла до 4,17 % (3,93 % в 2021 р.), Боснії і Герцеговині – 8,18 % (7,15 % в 2021 р.), Фінляндії – 4,67 % (4,62 % в 2021 р.). Стосовно Фінляндії, у Резюме зазначається, що більшість жінок у збройних силах країни служать на цивільних посадах. Так, у 2022 р. Фінські Збройні сили склалися з 19 % жінок та 81 % чоловіків, враховуючи цивільний персонал сил оборони [3, р. 125]. Туніс надав дані лише щодо частки жінок-військовослужбовців (9,8 %), які беруть участь у військових операціях [3, р. 133].

Всі країни-партнери НАТО, що надали національні звіти, щонайменше один раз ухвалили НПД з питань ЖМБ. Проте чотири (57,1 %) країни-партнери, що надали інформацію, мали чинний НПД з питань ЖМБ протягом 2022 р. У решти країн-партнерів НАТО (Молдова, Сербія, Туніс), що надали відповіді, термін дії НПД закінчився протягом цього звітного періоду.

У зв'язку з початком в лютому 2022 р. повномасштабної війни РФ проти України, наша держава не подавала до Резюме кількісних даних.

Список використаних джерел

1. Декларація Мадридського саміту. Прийнята главами держав і урядів НАТО учасників засідання Північноатлантичної ради в Мадриді 29 червня 2022 р. URL: <https://surl.li/zlqgbm> (дата звернення: 06.05.2025).
2. Стратегічна концепція НАТО – 2022. Ухвалена главами держав і урядів на Мадридському саміті НАТО 29 червня 2022 р. 12 с. URL: <https://surl.li/qqozph> (дата звернення: 06.05.2025).
3. 2022 Summary of the national reports of NATO member and partner nations. The NATO Committee on gender perspectives. 138 p. URL: <https://surl.li/aljyzp> (Last accessed: 06.05.2025).
4. Security Council Resolution 1325 annotated and explained. URL: <http://surl.li/ntcxbn> (Last accessed: 06.05.2025).

Дарина САДОВА

*студентка НТУ «Дніпровська політехніка»,
спеціаліст відділу взаємодії з міжнародними
фінансовими організаціями Дирекції інвестицій
Національної енергетичної компанії «Укренерго»*

ВІДНОСИНИ НАТО З КРАЇНАМИ-ПАРТНЕРАМИ ІНДО-ТИХООКЕАНСЬКОГО РЕГІОНУ

У рамках функціонування організації колективної оборони НАТО, окрім безпосередньої взаємодії країн-членів союзу, передбачене партнерство з іншими державами по всьому світу. Така стратегія Альянсу працює з 1990-х рр. і полягає у розбудові мережі партнерських взаємозв'язків з країнами з різних частин світу. У свою чергу, завдання країн-партнерів полягає у активній залученості у сумісні з НАТО справи на міжнародне благо: проведення операцій під проводом НАТО, участь у проєктах Альянсу з протидії тероризму, не розповсюдженню зброї, протидії кіберзагрозам, тощо. Ключовими державами-партнерами НАТО у Індо-Тихоокеанському регіоні є Австралія, Нова Зеландія, Республіка Корея, Японія. Країни, які будують своє партнерство з НАТО, можна охарактеризувати спільними між собою та членами НАТО рисами. Проте, кожна з перелічених країн, будуючи свої партнерські зв'язки з НАТО, керується своїми особистими мотивами. Сьогодні я хочу більше заглибитися у партнерство НАТО з Японією та Республікою Корея у які досить нещодавно (29 січня – 1 лютого 2023 р.) було здійснено візит Генеральним секретарем НАТО Єнсом Столтенбергом з метою укріплення зв'язків з партнерами у регіоні.

Співробітництво побудоване між Японією та НАТО будується в основному на реалізації спільних політичних інтересів, носить взаємовигідний характер. Партнерські відносини почали зароджуватися між Японією та НАТО ще у 1990-х рр., однак саме у останнє десятиліття можна бачити підвищену схильність партнерів один до одного у вигляді постійної практичної співпраці [1]. У Стратегії національної безпеки Японії від 2013 р. зазначено, що співпраця з НАТО, ОБСЄ та ЄС є пріоритетними напрямками країни у побудові та зміцненні стратегічних відносин [2]. Крім того, з початку 2023 р. між Японією та НАТО ведуться перемовини щодо відкриття першого представництва НАТО в Азії. Згідно з результатами перемовин ці плани є близькими до реалізації [3].

Аналізуючи інтереси обох гравців у цій співпраці можна дійти висновку, що з боку Японії діалог з НАТО, по-перше, ґрунтується на бажанні зміцнити відносини з США. По-друге, посилюючи свою політичну позицію у світі за допомогою участі у Альянсі, Японія прагне поширити азійське безпекове питання серед світового суспільства. В той же час НАТО у вигляді Японії отримує, по-перше, одного з найбільших фінансових донорів. По-друге, цікавість НАТО до Японії полягає у тому, що країна є головним азійським союзником США. По-третє, Японія має розвинені технічні спроможності та якісну наукову базу, що є важливим плюсом для Альянсу з метою винайдення, розробки та впровадження нових технологій у рамках спільних програм з НАТО. В цілому, активне як фінансове, так і фізичне залучення Японії до спільних задач із НАТО демонструє нам наявність очевидних перекликань у геополітичних поглядах Альянсу та Японії, що буде працювати тільки на користь у майбутній довгостроковій перспективі їх співпраці.

Звісно, що співпраця Японії з НАТО має під собою й анти-китайське підґрунтя. Країна має територіальний конфлікт із Китаєм, та в цілому Китай є серйозним конкурентом для Японії за рядом таких факторів як міжнародна політична активність Китаю, його значний вплив на політику Індо-Тихоокеанського регіону, а також економічна та військова сила країни. При розгляді ситуації з китайського боку ситуація не змінюється, США та Японія є противниками для країни. Так як сила Китаю у Індо-Тихоокеанському регіоні ставить під питання вплив Японії у регіоні, а також випробовує ряд політичних та економічних сфер країни, таким чином

Японія намагається збалансувати свої позиції за допомогою співпраці з союзником США та ведення партнерства з НАТО.

Наразі політичний діалог між НАТО та Японією розвивається у широкому спектрі областей: забезпечення безпеки на морі, гуманітарна підтримка, ліквідація наслідків стихійних лих, боротьба з тероризмом та роззброєння, комплексне врегулювання конфліктів, захист від кіберзагроз, науково-технічна співпраця. Японія фізично та фінансово залучена у ряд спільних програм з НАТО, таких як, «Наука заради миру та безпеки» (Science for Peace and Security Programme), Цільовий фонд Національної армії Афганістану, Цільовий фонд медичної реабілітації НАТО в Україні, Афганська програма Миру та реінтеграції [1].

Конкретизуючи питання партнерства між НАТО та Японією, з боку країни було виявлено допомогу НАТО у операціях з підтримки миру ООН в Камбоджі, на Голанських висотах, у Гаїті, Південному Судані. Японія залучалася до операцій НАТО у сфері врегулювання конфліктів у Афганістані та Іраку. Крім того, як я зазначала вище, Японія є вагомим фінансовим донором у партнерстві з НАТО. Наприклад, так як Японія та НАТО мають спільні інтереси у сфері роззброєння, країна надає фінансову підтримку проєктів цільових фондів НАТО зі знищення боєприпасів в Афганістані, Таджикистані, Азербайджані, Грузії. Японія виявилася одним із провідних донорів НАТО у відновленні Афганістану, де країна взяла на себе зобов'язання фінансової підтримки та практичної навчальної підготовки афганської поліції, а також координувала міжнародну допомогу. А також, країна зробила свій внесок у успішне відновлення Балкан після стабілізації регіону та долучилася до процесів європейської реінтеграції регіону [1].

Співробітництво побудоване між Республікою Корея та НАТО будується на укріпленні партнерства через спільні демократичні, правові та політичні цінності. Політика індивідуального партнерства між НАТО та Республікою Корея офіційно триває з 2012 р., хоча раніше у 2000-х рр. між партнерами також були спроби започаткування співпраці [4]. Останні роки у партнерстві між НАТО та Республікою Корея є особливо потужними, що спровоковано певними факторами. Раніше політика Республіки Корея розривалася між стратегічним союзництвом із НАТО та економічним партнерством із Китаєм. Останніми роками, Республіка Корея більш явно віддає пріоритети позиції НАТО у світлі укріплення проамериканської позиції серед населення країни, а також із зменшенням схильності Республіки Корея до двосторонньої позиції у веденні політики через посилення напруження між США та Китаєм.

Не дивлячись на те, що у багатьох політичних питаннях Республіка Корея прагне до автономії, втім відносини з НАТО залишаються базою у зовнішній політиці країни. НАТО є ключовою платформою у реалізації амбіцій Республіки Корея. Адже Альянс став певним майданчиком, що сприяє посиленню голосу Кореї в області різних міжнародних питань, а також партнерство з НАТО робить внесок у посилення Республіки Корея у багатьох аспектах (військовий, економічний).

Політичний діалог і співпраця між НАТО та Республікою Корея розвиваються в таких пріоритетних сферах: нерозповсюдження зброї, кіберзахист, енергетична безпека, передові технології, боротьба з тероризмом, цивільні наукові проєкти, оперативна сумісність, хімічний / біологічний / радіологічний / ядерний захист, цивільна готовність і допомога під час стихійних лих.

Заглиблюючись у питання партнерства між НАТО та Республікою Корея, партнери мають ряд спільних програм, серед яких «Ініціатива по сумісності партнерства» (Partnership Interoperability Initiative, 2014), «Міжнародні сили сприяння безпеці НАТО» (International Security Assistance Force, 2010 – 2013), програма «Наука заради миру та безпеки» (Science for Peace and Security Programme), програма виявлення вибухівки та вогнепальної зброї для боротьби з тероризмом (Detection of Explosives and Firearms to Counter Terrorism Programme) [4].

У рамках партнерства з НАТО Республіка Корея має змогу покращити власний практичний та теоретичний досвід шляхом обміну цивільним і військовим персоналом, участі в освіті, спільних тренуваннях і навчаннях, а також співпраці у сфері стандартизації та логістики. З боку Кореї було виявлено підтримку у операціях НАТО з цивільно-військової реконструкції

провінцій, тим самим зміцнюючи їх потенціал в області охорони здоров'я, освіти, розвитку сільських районів та управління; підтримка супроводу торгових суден військово-морськими силами Республіки Корея у водах Африканського Рогу, як акт протидії піратству разом з НАТО. Республіка Корея та НАТО активно співпрацюють в області нерозповсюдження зброї масового знищення. У рамках цієї задачі країна щорічно бере участь у Конференції НАТО з питань зброї масового знищення, виключенням не стала й остання конференція у вересні 2021 р. Наукові експерти з Республіки Корея працюють над розробкою високочутливих датчиків для виявлення патогенів і нервово-паралітичних речовин, а також залучені у напрацювання у сфері небезпечних викидів від техногенних або природних катастроф в рамках інших поточних багаторічних проєктів НАТО «Science for Peace and Security Programme». Крім того, Республіка Корея є співголовою Трастового Фонду ANA (Afghan National Army Trust Fund, 2020), керованого Альянсом, у який за час партнерства країна інвестувала сумарно 319 млн. дол. США [4].

Партнерство побудоване між країнами Азіатсько-Тихоокеанського регіону та НАТО демонструє масштабування, розширення, глобалізацію інтересів самої організації, а також прагнення керівництва самих держав до зміцнення військової сфери та політичних позицій своїх країн на міжнародній арені. Активна інтеграції НАТО та країн Азіатсько-Тихоокеанського регіону вказує нам на спільність інтересів та поглядів між європейськими та азіатсько-тихоокеанськими країнами.

Однією із причин стрімкого бажання співпраці з обох боків (як з боку НАТО, так і з боку країн-партнерів у Індо-Тихоокеанському регіоні) є підняття положення Китаю у Індо-Тихоокеанському регіоні та на міжнародній арені, що створює виклик для безпеки країн НАТО та партнерів НАТО у регіоні. Крім того, країни-партнери НАТО розглядають Альянс як можливість просування власних інтересів, появу та укріплення свого голосу на міжнародній арені, можливість захисту та практики / розвитку. Таким чином, традиційна, початкова зона діяльності НАТО, починаючи розширюватися, виходить за свої минулі рамки, чим Альянс підтверджує свою глобальну роль.

Список використаних джерел

1. Relations with Japan. NATO. 2023. URL: <https://surli.cc/zushfs> (Last accessed: 05.05.2025).
2. National Security Strategy. Cabinet Secretariat. 2013. URL: <https://surl.lu/tvfcxn> (Last accessed: 05.05.2025).
3. Exclusive: Japan is in talks to open a NATO office as Ukraine war makes world less stable, foreign minister says. CNN. 2023. URL: <https://surl.lu/bkbhfrf> (Last accessed: 05.05.2025).
4. Relations with the Republic of Korea. 2023. NATO. URL: <https://surl.li/guuofj> (Last accessed: 05.05.2025).

СЕКЦІЯ 5**Європейський цивілізаційний вибір України****Неонілла БАРАКАТОВА***к.філол.наук, доцент кафедри
філології та мовної комунікації
НТУ «Дніпровська політехніка»***МОВНОПОЛІТИЧНА СТРАТЕГІЯ УКРАЇНИ
В КОНТЕКСТІ ЄВРОІНТЕГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ**

Одноголосне підтримання Генеральною асамблеєю Європейської федерації національних мовних інституцій (EFNIL) на позачерговому засіданні 21 березня 2022 р. рішення щодо членства України у мовному просторі ЄС зумовило появу для нашої держави нових викликів, а також актуалізацію вже відомих. Маючи одним з основних своїх завдань контроль за виконанням мовного законодавства, ця організація як об'єднання національних мовних інституцій країн-членів ЄС водночас здійснює збір матеріалів про мовну політику в Євросоюзі, що цілковито відповідає завданням функціонування Уповноваженого із захисту державної мови. Протидія країні-агресору в інформаційному полі неможлива без перегляду Україною одного з базових векторів розвитку мовнополітичної галузі – підтримки й збереження мов національних меншостей задля мовного й культурного розмаїття в ЄС.

Йдеться тут не лише про відсутність на сьогодні комплементарного Закону України «Про забезпечення функціонування української мови як державної» нормативно-правового акта, що мав би з'явитися не пізніше ніж через 6 місяців після набуття чинності вже згаданого закону, але насамперед про перегляд самих дефініцій «регіональна мова», «мова меншин» та «міноритарна мова», некоректність тлумачення яких закладена в самому перекладі цих понять у ратифікованій Україною Європейській хартії регіональних мов або мов меншин. Серед більше десятка мов, які наша держава взяла на себе зобов'язання захищати, донині перебуває є російська, що створює певну юридичну колізію, не згадуючи вже про те, що більшість з цих мов абсолютно не відповідають оригінальному розумінню «міноритарної мови» як бездержавної, загроженої до зникнення, а є радше мовами або мігрантів, або національних меншин (а не меншостей, як це витлумачено в оригінальному тексті Хартії англійською чи французькою мовами!), котрі перебувають під захистом держав титульних націй.

Тож аби мовне законодавство України, контроль за дотриманням якого здійснює EFNIL, відповідало основним принципам і засадам мовної політики ЄС, нашій державі доведеться вчергове стати «пробним» каменем на шляху врегулювання законодавчих колізій, усунувши парадоксальність вищезгаданої ситуації, будучи водночас готовою відповідати на виклики, пов'язані з рівноправністю статусів національних мов кожної з держав-членів ЄС, попри різну їхню конкурентоспроможність.

Важливим кроком у напрямку модернізації мовнополітичної галузі України в аспекті гарантування мовних прав національних меншостей став ухвалений кілька років тому Закон «Про корінні народи», який визнає такими ті, що сформувалися на території Кримського півострова. На жаль, щодо інших бездержавних народів, які компактно населяють певні території нашої держави, напр. гагаузи, ще необхідно здійснити певні кроки в означеному напрямку. Це дасть можливість не лише ліквідувати юридичну лакуну з цього питання, про що неодноразово зазначали євроексперти, але й надасть гарантовану можливість реалізувати право кожного народу спілкуватися рідною мовою, зберігаючи й захищаючи в такий спосіб мовне розмаїття в ЄС, куди Україна має намір вступити.

Якщо ж говорити про такий аспект відповідальності EFNIL, як заохочення до вивчення європейських мов, зокрема якомога раннє вивчення другої іноземної мови, то тут можна відзначити, на превеликий жаль, до певної міри регрес. Нині в частині закладів середньої освіти України спостерігаємо відмову від вивчення додаткової мови країн-членів ЄС на користь

збільшення годин для засвоєння англійської, тим самим посилюючи її гегемонію в глобальному світі, попри те що вона на сьогодні вже є *lingua franca*. Таке її домінування вже викликало певне напруження в окремих державах Євросоюзу (як-от Німеччина чи Франція), і Україна має врахувати цей факт, реалізуючи свої європрагнення.

Тож стратегічними завданнями України в мовнополітичній галузі можна вважати приведення у відповідність внутрішньої законодавчої бази країни із загальноєвропейською насамперед в аспекті мовних прав корінних бездержавних народів, мови яких перебувають під загрозою зникнення; розроблення окремого нормативно-правового акту, спрямованого на захист і збереження таких мовних утворень; урегулювання питання про ранній початок вивчення другої іноземної мови в державах-членах Євросоюзу, а отже і в Україні, яке сформульовано Радою мов Європи і спрямовано знову ж таки на збереження мовного (і культурного) розмаїття Європи, що відповідає завданням діяльності EFNIL, перед яким Україна в особі Уповноваженого із захисту державної мови вже звітує.

Питання захисту мовних прав українців, які перебувають за межами країни (що загострилося останнім часом у зв'язку з повномасштабним неспровокованим вторгненням росії на територію України), та популяризації української мови за кордоном, як це демонструє, напр. Рада польської мови РП, ще потребують подальшого вивчення.

Вікторія БЛАГОДАТНА

студентка гр. 281-24-1

НТУ «Дніпровська політехніка»

Тетяна КРАВЦОВА

к.т.н., доцент кафедри державного управління

і місцевого самоврядування

НТУ «Дніпровська політехніка»

ГІДНА ПРАЦЯ ТА ЕКОНОМІЧНЕ ЗРОСТАННЯ – КЛЮЧОВИЙ НАПРЯМ У СИСТЕМІ ЦІЛЕЙ СТАЛОГО РОЗВИТКУ

Сьогодні весь світ зустрівся з величезним викликом – на тлі питань сьогодення відбувається загострення глобальних проблем людства, що вимагає від світової спільноти нової мети та нових орієнтирів розвитку. Сучасні наукові дослідження багато уваги приділяють концепції сталого розвитку, підкреслюючи значною актуальністю глобальних проблем у світі та необхідністю пошуку їх вирішення в умовах різних країн. Питання сталого розвитку вивчають багато відомих науковців: А. Аткіссон, А. Батлет, А. Вебер, М. Дайламі, Д. Кауфман, Р. Макклін, В. Томас, Д. Фаєн, Дж. Форрестер, Й. Шумперт.

Концепція сталого розвитку, яка передбачає впровадження збалансованого та комплексного економічного, соціального та екологічного розвитку, встановлення балансу між задоволенням сучасних потреб людства і захистом інтересів майбутніх поколінь, стає цим новим орієнтиром розвитку людства.

Основна мета сталого розвитку – забезпечення для кожної людини процвітаючого та повноцінного життя. Реалізації цієї мети вимагає створення відповідних умов: для поступового, всеохоплюючого та стійкого економічного зростання, спільного процвітання та гідної праці для всіх, враховуючи різні рівні національного розвитку та потенціалу [3]. Окреслений підхід потребує на рівні кожної країни створення умов для реалізації прав усіх людей на гідне життя.

Ціль сталого розвитку № 8 «Гідна праця та економічне зростання» спрямована на забезпечення стійкого, інклюзивного та сталого економічного зростання, створюючи гідні умови праці для всіх людей [5]. Оскільки економічна стабільність напряму впливає на рівень життя населення, рівень безробіття, продуктивність праці та загальний добробут країни, вона є однією з ключових у системі Цілей сталого розвитку.

Для України дана ціль набуває особливого значення з огляду на економічні виклики та необхідність інтеграції до світової економіки. Україна активно працює над впровадженням

ЦСР 8, що відображено в національних звітах та стратегіях. Згідно з Національною доповіддю «Цілі Сталого Розвитку: Україна», визначено ключові завдання для досягнення цієї цілі, включаючи збільшення частки зайнятого населення у продуктивній діяльності, особливо серед молоді та ВПО, підвищення середнього рівня доходів, зменшення рівня тіньової зайнятості та розвиток сучасної освітньої системи, яка відповідає вимогам ринку праці [4] (рис. 1). Згідно з дослідженнями Програми розвитку ООН (ПРООН), Україні надалі потрібно адаптувати економічну політику до нових викликів, спричинених війною та змінами у світовій економіці.

Невід’ємними елементами розвитку економіки країни також є створення нових робочих місць, підтримка малого та середнього бізнесу, залучення інвестицій та забезпечення соціальних гарантій [1].



Рис. 1. Індикатори досягнення ЦСР № 8

Існують основні напрями реалізації цієї цілі, такі як:

1. Підвищення продуктивності праці та зниження рівня безробіття. Мова йде про заохочення інновацій та автоматизацію для збільшення ефективності економіки.
2. Створення гідних умов праці. Гарантія соціального захисту працівників та справедливої оплати для кожного.
3. Зменшення нерівності у доступі до роботи. Створення рівних умов для працевлаштування молоді, жінок та соціально вразливих груп.
4. Формування сприятливого середовища для підприємництва. Дерегуляція бізнесу, зниження податкового навантаження на малий та середній бізнес, підтримка інновацій [2].

На міжнародному рівні ЦСР 8 сприяє створенню рівних умов для всіх країн та зменшенню глобальної нерівності. Світова економіка, яка базується на сталому розвитку, передбачає справедливий розподіл ресурсів, екологічну відповідальність та соціальну захищеність [5].

В Україні на рівні місцевих громад реалізація цієї цілі може мати значний вплив на покращення життя населення. У Новомосковській громаді Дніпропетровської області доцільно зосередитися на таких напрямках (рис. 2):

- підтримка малого та середнього бізнесу – надання грантів та пільгових кредитів для підприємців, створення освітніх центрів для розвитку підприємницьких навичок, спрощення реєстрації бізнесу та податкового адміністрування;
- залучення інвестицій – розробка інвестиційних програм для розвитку виробництва та інфраструктури; підвищення прозорості місцевого самоврядування для покращення довіри інвесторів;
- покращення умов праці – стимулювання підприємств до легального працевлаштування працівників через зниження податкового навантаження; модернізація робочих місць відповідно до екологічних та безпекових стандартів;
- освіта та професійна підготовка – запровадження навчальних програм, що

відповідають вимогам сучасного ринку праці; створення програм перекваліфікації для ВПО та соціально вразливих категорій населення;

– підтримка молоді на ринку праці – програми стажування та практики для студентів; спрощення механізму працевлаштування молоді через державні та місцеві ініціативи.

Ідея програми місцевого розвитку для досягнення обраної ЦСР

Назва проєкту: "Інвестуємо в майбутнє!"

Мета програми: Створення сприятливих умов для економічного зростання через залучення інвестицій, підтримку бізнесу, розвиток промисловості та покращення економічної інфраструктури м. Самар.

Цільова аудиторія: мешканці м. Самар та всієї громади, молодь, підприємці та власники малого й середнього бізнесу, органи місцевого самоврядування.

Діяльність програми:

Інвестиції та розвиток бізнесу:

1. Залучення інвестицій завдяки проведенню форумів, конференцій
2. Запуск платформи для залучення інвесторів у розвиток громади та міста

Професійна підготовка та збільшення робочих місць:

1. Залучення до співпраці бізнесу для створення нових доступних вакансій
2. Впровадження стажувань та практик на підприємстві з гарантованим місцем роботи

Фінансування:

- Місцевий бюджет
- Державний бюджет
- Бюджет бізнесу який залучається
- Інвестиції міжнародних партнерів

Партнери

- Міська рада м. Самар
- ОДА м. Дніпра
- Бізнес-середовище (міжнародні фінансові організації, фонди інвестицій)
- Освітні заклади

8 ГІДНА ПРАЦЯ ТА ЕКОНОМІЧНЕ ЗРОСТАННЯ



Рис. 2. Ідеї програми місцевого розвитку

Отже, реалізація ЦСР 8 є важливим завданням для України, оскільки вона сприяє економічному зростанню, зменшенню безробіття та покращенню умов праці. Успішне впровадження цієї цілі на національному та регіональному рівнях можливе завдяки комплексному підходу, який включає підтримку малого та середнього бізнесу, залучення інвестицій, розвиток освітніх ініціатив та створення рівних умов праці для всіх громадян.

Забезпечення гідної праці та стабільного економічного розвитку – це не лише економічна, але й соціальна стратегія, яка гарантує добробут громадян та інтеграцію України у світову економіку.

Список використаних джерел

1. Глобальний договір ООН в Україні «17 Цілей сталого розвитку». URL: <https://surli.cc/vxnhbf> (дата звернення: 07.05.2025).
2. Міністерство економічного розвитку і торгівлі України. Національна доповідь «Цілі сталого розвитку: Україна». 2017. URL: <https://surli.cc/iatmvo> (дата звернення: 07.05.2025).
3. Перетворення нашого світу: Порядок денний у сфері сталого розвитку до 2030 року: Резолюція Генеральної Асамблеї ООН. 2015. URL: <http://sdg.org.ua/ua/resources-2/344-2030-2015> (дата звернення: 07.05.2025).
4. Цілі сталого розвитку Україна. Добровільний національний огляд. URL: <https://surl.li/kvkxtq> (дата звернення: 07.05.2025).
5. Goal 8. Department of Economic and Social Affairs. Sustainable Development. UNITED NATIONS. URL: <https://sdgs.un.org/goals/goal8> (Last accessed: 07.05.2025).

Сергій ВОЛИНЕЦЬ

*магістр державного управління,
начальник управління організаційної роботи
апарату Дніпропетровської облдержадміністрації*

ДЕКОЛОНІЗАЦІЯ ПУБЛІЧНОГО ПРОСТОРУ В КОНТЕКСТІ ЄВРОПЕЙСЬКОГО ЦИВІЛІЗАЦІЙНОГО ВИБОРУ УКРАЇНИ

Понад десять років тому Україна голосно і недвозначно зробила цивілізаційний вибір на користь Європи та європейських цінностей. До останніх серед іншого відноситься й дотримання таких принципів міжнародного права, як повага до національного суверенітету, непорушності кордонів, а також територіальної цілісності інших держав.

Водночас, рухаючись у напрямку європейської та євроатлантичної інтеграції, українське суспільство продовжує жити у світі російсько-радянських міфів і символів імперської політики – наполегливо захищає назви вулиць та пам'ятники на честь осіб, які брали участь у збройній агресії проти суверенних європейських держав. Насамперед Польщі в 1939 р., Фінляндії в 1939 – 1940 рр., Угорщини в 1956 р., Чехословаччини в 1968 р. тощо.

Варто нагадати, що:

1. Анексія Радянським Союзом польських земель у 1939 р. спричинила масові арешти та депортації, ув'язнення сотень тисяч людей у таборах ГУЛАГу, Катинський розстріл та інші воєнні злочини Червоної армії. До червня 1941 року жертвами радянських репресій стали близько 1 мільйона польських громадян, у тому числі етнічних українців [8].

1. Фінляндія внаслідок радянської агресії втратила понад 26 тисяч військових та 1 тис. цивільних громадян, близько десятої частини території, а також приблизно стільки ж економічних потужностей [5].

3. У боях в Угорщині загинуло від 2,5 до 3 тис. повстанців та понад 300 мирних мешканців, понад 20 тисяч людей потрапили до в'язниць і концтаборів, близько 300 були засуджені до страти [4; 6]. Жертвами радянського вторгнення до Чехословаччини стали понад 100 мирних жителів, ще 500 отримали поранення [2]. Обидві країни де-факто були окуповані, частково втративши свій державний суверенітет. Радянські війська перебували до 1992 р. на території Угорщини [4] та до 1991 року в Чехословаччині [2].

Міжнародна спільнота засудила вторгнення СРСР до вищезгаданих країн. Хоча реакція відрізнялась за ступенем гостроти. Щодо Чехословаччини вона обмежилась фактично лише заявами про глибоку стурбованість [2], а щодо Угорщини 12 грудня 1956 р. Генасамблея ООН ухвалила резолюцію, якою СРСР засуджувався в порушенні політичної незалежності цієї країни [3].

Найбільш гострою виявилась реакція на збройну агресію проти Польщі та Фінляндії.

14 грудня 1939 р. Ліга націй визнала військове вторгнення Червоної армії до Фінляндії актом агресії та виключила Радянський Союз зі свого складу [1].

У ХХІ столітті Європа визнала СРСР співучасником у розв'язанні Другої світової війни на рівні з Третім Рейхом. Європейський парламент ухвалив відповідну резолюцію 19 вересня 2019 року. Її положення нагадують про одночасний напад Гітлера та Сталіна на Польщу, а також про агресію СРСР проти Фінляндії, країн Балтії та Румунії. Серед іншого в резолюції ідеться про те, що злочини комуністичного режиму не можуть бути виправдані його внеском у перемогу над нацизмом, а існування в низці країн пам'ятників і меморіалів (парків, скверів, вулиць тощо), які прославляють радянський тоталітарний режим, відкриває шлях для спотворення історичних фактів про причини, перебіг та наслідки Другої світової війни [7].

Натомість в Україні визнання й усвідомлення військової агресії СРСР проти європейських держав серед широкого загалу, на жаль, досі не наступило. Хоча в рамках процесу деколонізації дане питання все більш актуалізується та все частіше підіймається науковцями, громадськими активістами, політиками.

Закон України «Про засудження та заборону пропаганди російської імперської політики в Україні і деколонізацію топонімії», ухвалений Верховною Радою України у 2023 р., не містить чіткої вимоги перейменувати об'єкти топонімії, а також демонтувати пам'ятники і пам'ятні знаки, пов'язані з особами, причетними до вищезазначених подій. Існуючі в Законі норми лише опосередковано вимагають відповідних дій від органів місцевого самоврядування, що дає останнім можливість для маніпуляцій і спроб уникнути перейменування або демонтажу.

Маємо парадоксальну ситуацію. Країни Європи принципово і послідовно підтримують сьогодні незалежність, суверенітет та територіальну цілісність України, яка, зі свого боку, активно закликає до цього своїх європейських партнерів. Водночас в самій Україні через назви об'єктів топонімії та пам'ятники продовжується героїзація осіб, які у ХХ столітті здійснили військову агресію проти суверенних європейських держав, зокрема тих, що чинені найбільше допомагають нам сьогодні.

З огляду на це, а також враховуючи, що згадана військова агресія була складовою імперської (колоніальної) політики, яку реалізовував Радянський Союз, постає питання щодо необхідності віднесення вищезазначених об'єктів до символіки російської імперської політики та внесення відповідних змін до Закону України «Про засудження та заборону пропаганди російської імперської політики в Україні і деколонізацію топонімії».

Це насамперед питання ціннісного та цивілізаційного вибору, справедливості та чесності перед самими собою, нашими союзниками і партнерами.

Список використаних джерел

1. 1939 – СРСР виключили з Ліги націй. Український інститут національної пам'яті. URL: <https://surl.lu/nibsea> (дата звернення: 06.05.2025).
2. 1968 – придушення «Празької весни». Український інститут національної пам'яті. URL: <https://surl.li/ehfrbx> (дата звернення: 06.05.2025).
3. Віднянський С. У «дружніх» обіймах Кремля. До 50-річчя Угорської революції 1956 року. Дзеркало тижня. URL: <https://surl.li/bpjcsl> (дата звернення: 06.05.2025).
4. Гаврош О. Росія копіює СРСР: чому Будапешт забув про 1956 рік? *Радіо Свобода*. URL: <https://surl.cc/tgzuum> (дата звернення: 06.05.2025).
5. Ерман Г. Зимова війна: як Фінляндія зупинила наступ СРСР, в якому загинули тисячі українців. BBC News Україна. URL: <https://surl.li/ivkeir> (дата звернення: 06.05.2025).
6. Пивоваров С., Коберник К. Угорський прем'єр Орбан заграє з путіним і критикує Україну. Він забув, як Кремль руйнував Будапешт і вбивав тисячі угорців під приводом «боротьби з фашистами»? Нагадуємо – це було 68 років тому. Бабель. URL: <https://surl.li/vifipu> (дата звернення: 06.05.2025).
7. European Parliament resolution on the 80th anniversary of the start of the Second World War and the importance of European remembrance for the future of Europe (2019/2819(RSP)). URL: <https://surl.lu/ketzdv> (Last accessed: 06.05.2025).
8. IPN policzył: Milion ofiar agresji ZSRR. TVN24. URL: <https://surl.li/hzrtkc> (Last accessed: 06.05.2025).

Тетяна ВОРОНОВА

*к.політ.н., доцент кафедри політології,
соціології та публічного управління,
Дніпровський національний університет
імені Олеся Гончара*

ПОЛІТИЧНА СВІДОМІСТЬ ЯК ЧИННИК СТІЙКОСТІ ЄВРОПЕЙСЬКОГО ЦИВІЛІЗАЦІЙНОГО ВИБОРУ УКРАЇНИ

Європейський цивілізаційний вибір України є не лише стратегічним напрямом зовнішньої політики, але й глибоко вкоріненою ідентифікаційною рамкою, що відображає прагнення українського суспільства до належності до спільноти демократичних, правових і відкритих суспільств. Це питання не зводиться до формальної інтеграції в інституції Європейського Союзу воно має глибокий історичний, геополітичний та ціннісний вимір. З історичної перспективи європейський вибір України базується на багатовікових прагненнях до незалежності, правової держави та культурної спорідненості з європейською цивілізацією. Ще з часів Київської Русі, через ренесансну Річ Посполиту, українські землі були частиною європейського культурно-політичного простору. В епоху модерності саме ідеї європейського конституціоналізму, парламентаризму, самоврядування стали орієнтирами для українських визвольних змагань. У новітній історії європейський вектор було чітко артикульовано після здобуття незалежності у 1991 р., а особливо після Революції Гідності. Європейський Союз став символом не лише економічного розвитку, а й соціальної справедливості, прав людини, незалежності судової влади та гарантій свобод.

Європейський вибір України – це не лише інституційне прагнення до членства в ЄС, а ціннісна система, яка передбачає визнання верховенства права, повагу до людської гідності, плюралізм думок, свободу вираження поглядів, рівність і політичну відповідальність. Такий вибір означає перехід від патерналістської політичної культури до культури участі, критичного мислення і громадянської автономії. У цьому сенсі європейський вектор постає як парадигма політичної трансформації від формальної демократії до її субстанційного наповнення. Європейські цінності мають вкорінитися не лише в законодавстві, а й у політичній свідомості громадян, їхніх щоденних практиках, моральних уявленнях та образах справедливості. Це вимагає зусиль не лише з боку держави, але й усіх акторів громадянського суспільства, медіа, освіти [1, с. 113–116; 3, с. 27–29].

Формування стійкої проєвропейської політичної свідомості в українському суспільстві неможливе без системної політичної освіти та ефективної громадсько-політичної комунікації. У ситуації, коли європейський вибір України потребує не лише декларативної підтримки, а глибокого внутрішнього осмислення, саме ці інструменти здатні сформувати в громадян здатність критично інтерпретувати політичну реальність, ідентифікувати себе як частину європейської політичної спільноти та розуміти механізми власного впливу на політичний процес.

Громадянська освіта є ключовим інструментом формування політичної суб'єктності та свідомого громадянства. Вона не обмежується засвоєнням правових норм чи інституційної архітектури ЄС, а передбачає глибоке розуміння ціннісної основи європейського простору поваги до прав людини, гідності, толерантності, верховенства права, участі, плюралізму та відповідальності [2, с. 97].

Критичне мислення як навичка, яку розвиває громадянська освіта, дозволяє протистояти маніпуляціям, розпізнавати фейки, аналізувати політичні процеси в ширшому контексті. Саме через освіту відбувається нормалізація європейських цінностей у свідомості молоді не як зовнішньої моделі, а як внутрішньої логіки суспільного життя. Особливо важливою є інтеграція таких підходів у шкільні й університетські курси, програми неформальної освіти, тренінги для держслужбовців і представників громадського сектору [2, с. 167].

У світі, де більшість людей формують свої уявлення про політику через медіа і соціальні мережі, роль публічної комунікації у формуванні проєвропейської свідомості стає вирішальною. Українські ЗМІ відіграють подвійну функцію: з одного боку інформативну (пояснення політик ЄС, етапів інтеграції, принципів законодавства), з іншого – вінісну (демонстрація переваг демократичної культури, правового захисту, прозорості).

Велике значення мають також лідери думок, інфлюенсери, експерти, митці, науковці, які здатні переконливо транслювати європейські сенси у зрозумілій, емоційно залученій формі. Їхній голос є особливо впливовим серед молоді, яка довіряє персоналізованим джерелам більше, ніж офіційним інституціям.

Серед реальних прикладів, які вже довели свою ефективність у зміцненні проєвропейської свідомості, варто відзначити: освітню платформу Prometheus, яка пропонує відкриті онлайн-курси з прав людини, європейських студій, громадянської участі, зокрема у партнерстві з Європейською комісією та провідними університетами; Програму «Молодь дебатує», що розвиває культуру аргументованого діалогу, політичної дискусії та розуміння європейських цінностей серед старшокласників; EU Study Days ініціативу Представництва ЄС в Україні, що об'єднує студентів із різних регіонів навколо тематики євроінтеграції, політики ЄС, боротьби з дезінформацією; UkraineWorld, VoxCheck, StopFake незалежні аналітичні медіа-ініціативи, які системно працюють над розвитком медіаграмотності, протидією фейкам і формуванням раціонального ставлення до політичного контексту.

Політична свідомість відіграє ключову роль у забезпеченні стійкості європейського цивілізаційного вибору України, виступаючи не лише як відображення політичних реалій, а як активний чинник формування громадянської позиції та національної ідентичності. Вона є індикатором рівня демократичного розвитку суспільства та готовності до впровадження європейських цінностей у повсякденне політичне й соціальне життя.

Європейський вектор розвитку України ґрунтується не тільки на прагненні до інтеграції в політичні інститути Європейського Союзу, а передусім на спільності цінностей, серед яких верховенство права, права людини, політичний плюралізм, участь громадян в управлінні. Саме формування критичного мислення, політичної культури участі та відповідального громадянства визначає глибину та сталість цього вибору.

Зміцнення проєвропейської свідомості неможливе без належного розвитку політичної освіти, якісної комунікації, впливу нових медіа та лідерів громадської думки. Практики, спрямовані на розбудову публічного простору для дискусії, просування громадянської просвіти та підвищення медіаграмотності, є запорукою формування внутрішньо вмотивованої політичної суб'єктності, яка забезпечує сталу підтримку європейського курсу не лише на рівні еліт, а й у свідомості широких верств населення.

Список використаних джерел

1. Landemore H. *Open Democracy: Reinventing Popular Rule for the Twenty-First Century*. Princeton: Princeton University Press, 2020. 304 p.
2. Sloam J., Ehsan R. *Youth, Citizenship and Democracy: Political Engagement in the Anglo-American World*. London: Palgrave Macmillan, 2023. 271 p.
3. Helbling M., Reeskens T., Wright M. Civic integration and the challenge of political trust in Europe. *Comparative Political Studies*. 2022. Vol. 55. No. 1. P. 3–33.

Ганна ГОЛУБЧИК

к.і.н., доц., доцент кафедри
історії та політичної теорії
НТУ «Дніпровська політехніка»

Геннадій ПЕРВИЙ

к.і.н., доц., завідувач кафедри
історії та політичної теорії
НТУ «Дніпровська політехніка»

Олександр РУДІК

к.політ.н., доц., доцент кафедри
історії та політичної теорії
НТУ «Дніпровська політехніка»

Віталій ВАСИЛЕНКО

д.і.н., проф., професор кафедри
історії та політичної теорії
НТУ «Дніпровська політехніка»

Марія ШЕВЧЕНКО

к.і.н., доц., доцент кафедри
історії та політичної теорії
НТУ «Дніпровська політехніка»

ЄВРОПЕЙСЬКИЙ ЦИВІЛІЗАЦІЙНИЙ ВИБІР УКРАЇНИ: ДЕКОМУНІЗАЦІЯ, ДЕРУСИФІКАЦІЯ, ДЕКОЛОНІЗАЦІЯ НЕРУХОМИХ ОБ'ЄКТІВ КУЛЬТУРНОЇ СПАДЩИНИ (ДОСВІД ДНІПРОПЕТРОВЩИНИ)

Сучасне європейське меморіальне законодавство, попри наявні розбіжності і суперечності, ґрунтується на одній юридичній моделі та спільному визнанні й оцінці принаймні таких історичних подій як Голокост; декомунізація країн Центральної та Східної Європи (зокрема через криміналізацію тоталітарного минулого) та постколоніальне переосмислення ідентичності (включно з визнанням жертв колоніалізму та наданням компенсацій) суспільствами колишніх імперій [4]. Подолавши спокусу більш детального занурення в тему

європейських меморіальних політик, можемо назвати наступні спільні принципи пам'яті для країн ЄС:

- засудження тоталітаризму. Нацизм, сталінізм та інші тоталітарні режими визнаються як такі, що завдали величезної шкоди, а їхнє виправдання чи заперечення обмежується;
- захист від ненависті. Політика пам'яті має запобігати використанню історичних наративів для розпалювання расизму, ксенофобії чи насильства;
- освіта та примирення. Європейські інституції заохочують освіту про складні історичні події та діалог між різними національними наративами;
- деколонізація та декомунізація. Країни заохочуються переглядати символи, пам'ятники та назви, пов'язані з репресивними режимами чи колоніальним минулим.

В нашому повідомленні показано розвиток деяких з цих принципів в історичній політиці в Україні, зокрема щодо пам'яток культурної спадщини на прикладі Дніпропетровщини.

На час національного унезалежнення України, на державному обліку в Дніпропетровській області перебувало 2 тисячі нерухомих об'єктів культурної спадщини у статусі пам'яток історії місцевого значення та 405 пам'яток монументального мистецтва. Переважну їх більшість було взято на державний облік за рішеннями Дніпропетровського облвиконкому у відповідності до вимог радянського галузевого закону [7]. Головним чином ці пам'ятки були політично ангажованими, глорифікували радянську владу, її лідерів і процеси її встановлення. Пантеон героїв і сукупність меморіальних сюжетів у пам'ятниках та топонімії були уніфікованими для всієї території СРСР.

У процесі державотворення і національного розвитку України, змінювались і підходи до визначення й організації охорони нерухокої культурної спадщини.

У 2000 р. набув чинності ключовий галузевий Закон України «Про охорону культурної спадщини», який, з метою збереження тяглості обліку і керованості у сфері охорони пам'яток культури, наголошував, що всі пам'ятки взяті на державний облік в УРСР, зберігають свій статус до того часу, поки не будуть нормативно включені у Державний реєстр нерухомих пам'яток України (далі Державний реєстр), або ж обґрунтовано не включені до Державного реєстру [8, ст. 1].

Включення пам'яток у Державний реєстр передбачало розроблення облікової документації, а отже – фінансування. Формування Державного реєстру затягнулось на роки. Нечисленні пам'ятки, які були внесені в Державний реєстр, усе ж не були позбавленими радянських/імперських наративів.

Практичне ж переосмислення культурної спадщини почалося у 2008 році. Поштовхом до цього став «ленінопад», рух по звільненню публічного простору від пам'ятників діячам комуністичного минулого після Помаранчевої революції. Місцеві експерти в галузі культури виробили пропозиції, і наказом Міністерства культури України були визначені пам'ятки монументального мистецтва, що не відповідають критеріям високохудожнього твору, виробленого із довговічних матеріалів та присвячені радянським діячам і тому не підлягають занесенню до Державного реєстру. Статус пам'яток втратили 292 об'єкти в Дніпропетровській області. З державного обліку були зняті монументи, пам'ятники, пам'ятні знаки, погруддя (бюсти), виготовлені по шаблону з залізобетону, присвячені політичним діячам (Леніну, Кірову, Котовському, Марксу, Енгельсу та ін.).

Після прийняття Закону України «Про засудження комуністичного та націонал-соціалістичного (нацистського) тоталітарних режимів в Україні...» [5], пам'яткоохоронці та науковці області, згідно з рекомендаціями Українського інституту національної пам'яті (далі УІНП), підготували пропозиції щодо декомунізації публічного простору через зняття статусу з 165 пам'яток, присвячених партійним діячам та подіям радянського часу. Наказами Міністерства культури України за переліком були позбавлені юридичного статусу 90 пам'яток в Дніпропетровській області [3]. Вони були демонтовані та усунуті з публічного простору, а решта (75) були визнані такими, що потребують додаткового вивчення.

Отже, процес декомунізації нерухомих об'єктів культурної спадщини в більшості областей України тривав у 2008 – 2016 рр.

Повномасштабне вторгнення росії в Україну активізувало суспільний запит на усунення з публічного простору об'єктів, які є символами російської або радянської імперської політики та втілюють претензії РФ на українську територію і державність. Стає дедалі очевиднішим, що нав'язування спільного культурного простору – зокрема через встановлення пам'ятників, меморіальних знаків і символіки – є елементом гібридної агресії проти України.

З метою подолання наслідків російської та радянської політики, захисту національних інтересів, національної безпеки, в квітні 2023 р. було прийнято Закон України «Про засудження та заборону пропаганди російської імперської політики в Україні і деколонізацію топонімів» [6]. Закон визнає російську імперську політику злочинною, забороняє її пропаганду, виготовлення, поширення та публічне використання її візуальних проявів. Також були розроблені Методичні рекомендації Міністерства культури та інформаційної політики України та УІНП щодо очищення публічного простору України від ворожих наративів через переосмислення української історичної та культурної спадщини.

На усунення з публічного простору пам'ятників та пам'ятних знаків пов'язаних з російськими імперськими/радянськими наративами законодавець відвів річний термін, поклавши цю роботу на органи місцевого самоврядування. Фактично, йшлося про 2 групи пам'яток: ті, що успадкували цей статус за радянським законодавством і ті, що вже були внесені Державного реєстру. Процедура передбачала верифікацію всіх пам'яток історії та монументального мистецтва для того, щоб Міністерство культури та стратегічних комунікацій – центральний орган державної влади уповноважений в сфері охорони культурної спадщини – прийняв відповідні рішення. Метою верифікації є формування переліків пам'яток:

- 1) які пропонуються до не включення в Державний реєстр нерухомих пам'яток України;
- 2) які пропонуються до вилучення з Державного реєстру нерухомих пам'яток України;
- 3) які потребують усунення з публічного простору:

– або через застосування процедури переміщення/перенесення пам'яток. За поданням органів місцевого самоврядування, наприклад, переміщення поховань з публічного простору на кладовища;

– або через усунення елементів декору на пам'ятках, які знаходяться в публічному просторі.

Щодо пам'яток, які збережуть свій юридичний статус після верифікації, наше бачення їх цінності потребує переосмислення із відповідним документальним супроводом (наприклад, «воїни-інтернаціоналісти», «радянські воїни», «фашистські загарбники», «австро-угорська інтервенція» тощо).

Верифікація пам'яток здійснюється представниками експертного середовища (історики, архітектори, пам'яткоохоронці, представники органів влади). Розпорядженням голови Дніпропетровської ОДА «Про подолання наслідків російської імперської та радянської тоталітарної політики у Дніпропетровській області» затверджені відповідні План заходів та Робоча група; створено профільні секції Робочої групи: історичну, філологічну та пам'яткоохоронну.

Пам'яткоохоронна секція розглянула результати верифікації пам'яток історії та монументального мистецтва області. З 1 517 пам'яток, 130 вже внесені в Державний реєстр. Ведення Державного реєстру – компетенція центрального органу виконавчої влади у сфері охорони культурної спадщини. З решти верифікованих 1 387 пам'яток історії та монументального мистецтва, майже 200 визнані такими, що підпадають під вимоги Закону України [5]. Пам'ятки, що проходять верифікацію, можна умовно поділити на: будівлі; пам'ятки, що містять поховання; пам'ятки монументального мистецтва; пам'ятки, представлені військовою технікою; пам'ятні знаки та символи. Тут до пам'яток застосовується мультидисциплінарний підхід, про їх оцінку висловлюються архітектори, історики, пам'яткоохоронці, фахівці з політичних наук, практики пам'яткоохоронної справи.

Опрацьовані експертами переліки пам'яток направлені до Міністерства культури та стратегічних комунікацій для прийняття рішення про визнання їх такими, що не підлягають

занесенню в Державний реєстр як символи російської імперської та радянської тоталітарної політики. На центральному рівні до прийняття цього рішення долучений УІНП.

Практичний досвід декомунізації, дерадянзації та деколонізації пам'яток культурної спадщини Дніпропетровської області свідчить про необхідність фахового підходу, колегіального обговорення відповідності чинному меморіальному законодавству кожної пам'ятки, залучення при необхідності до цього процесу експертів з наукової спільноти та налагодженої взаємодії відповідних інституцій і гілок влади.

Список використаних джерел

1. Васильєв В. Ю. «Необхідність міжнародного засудження злочинів тоталітарних комуністичних режимів», Резолюція 1481 Парламентської асамблеї Ради Європи. *Енциклопедія історії України: Додатковий том. – Кн. 1: А–Я* / Редкол.: В. А. Смолій (голова) та ін. НАН України. Інститут історії України. К.: Наукова думка, 2021. 773 с. URL: <https://t1p.de/3yhi3> (дата звернення: 06.05.2025)
2. Голубчик Г. Становлення Європейських моделей суспільної пам'яті: інституційно-правовий аспект. *Державне управління та місцеве самоврядування*. 2014. Вип. 3. С. 97–106.
3. Голубчик Л. Питання дерусифікації та деколонізації нерухомої культурної спадщини Дніпропетровської області. *Історія Дніпровського Надпоріжжя: матеріали доповідей XIII Дніпропетровської обласної історико-краєзнавчої конф., 27 – 28 жовт. 2023 р.* Дніпро: Середняк Т. К., 2023. 218 с. С. 7–11
4. Петраков М. О. Тридцять років політики пам'яті в Європейському Союзі: національні та наднаціональні наративи спільного майбутнього. *Політичне життя*. 2024. Жов. 39–52. С. 39–52.
5. Про засудження комуністичного та націонал-соціалістичного (нацистського) тоталітарних режимів в Україні та заборону пропаганди їхньої символіки: Закон України від 09.04.2015 № 317-VIII. URL: <https://t1p.de/va6w0> (дата звернення: 06.05.2025).
6. Про засудження та заборону пропаганди російської імперської політики в Україні і деколонізацію топонімів: Закон України від 21.03.2023 № 3005-IX. URL: <https://t1p.de/64zai> (дата звернення: 06.05.2025).
7. Про охорону і використання пам'яток історії і культури: Закон УРСР від 13.07.1978 № 3600-IX. URL: <https://t1p.de/w7урw> (дата звернення: 06.05.2025).
8. Про охорону культурної спадщини: Закон України від 08.06.2000 № 1805-III. URL: <https://t1p.de/mqmyh> (дата звернення: 06.05.2025).
9. Про пам'ятки, взяті на облік відповідно до законодавства Української РСР, що не підлягають занесенню до Державного реєстру нерухомих пам'яток України: Наказ міністерства культури і туризму України від 18.07.2008 № 827/0/16-08. URL: <https://t1p.de/m4tzi> (дата звернення: 06.05.2025).
10. Проблема історичної пам'яті у всесвітньо-історичному дискурсі (1945–2015 рр.): монографія / кер. авт. кол. Кудряченко А. І. К.: Ін-т всесвітньої історії НАН України, 2021. 312 с.
11. European Parliament resolution of 19 September 2019 on the importance of European remembrance for the future of Europe. European Parliament. 19 September 2019. <https://t1p.de/g4akf> (Last accessed: 06.05.2025).

Олена ЄГОРОВА

*к.і.н., доцент кафедри історії
та політичної теорії
НТУ «Дніпровська політехніка»*

Олександр ОЛЄЙНИКОВ

*студент гр. 052-23-1, кафедра історії
та політичної теорії
НТУ «Дніпровська політехніка»*

ІНСТИТУАЛІЗАЦІЯ ПАРЛАМЕНТСЬКОЇ ОПОЗИЦІЇ В УКРАЇНІ В КОНТЕКСТІ ЄВРОІНТЕГРАЦІЙНОГО ЦИВІЛІЗАЦІЙНОГО ВИБОРУ

Обрання Україною євроінтеграційного вектору розвитку вимагає проведення значного комплексу реформ для отримання членства в ЄС. Передумовою конституційного реформування є розбудова парламентаризму, що серед іншого передбачає налагодження функціонування інституту парламентської опозиції. Її природний характер і значимість влучно охарактеризував доктор права О. І. Зозуля: «поділ депутатського корпусу на коаліцію та опозицію є об'єктивною, іманентною властивістю парламентаризму» [1, с. 22]. У демократичному світі опозиція, дійсно, користується законодавчо закріпленими правами, тобто має належний ступінь інституалізації. Утім для нашої країни гарантування парламентській опозиції механізмів участі в реалізації політичної влади й донині залишається актуальним питанням.

Проблема правового становища опозиції в українській політиці досліджувалась багатьма науковцями. В їх працях одноставною є думка про відсутність правового регулювання цього політичного інституту. Про це говорять Д. М. Белов, Ю. М. Бисага, О. І. Зозуля, В. В. Колух, М. В. Морарь, Є. О. Романенко, О. В. Совгіря, І. В. Чаплай, С. С. Шаранич, В. А. Шахов та інші. В контексті прояву негативної тенденції витіснення опозиції з політичного поля після виборів у країнах Центрально-Східної Європи, а також і в Україні, проблему розглядає В. Б. Ковальчук, наголошуючи, що це явище є загрозою молодим демократіям [2, с. 6]. Метою нашої статті є висвітлення питання інституалізації парламентської опозиції в Україні в контексті євроінтеграційного цивілізаційного вибору країни.

Демократичні трансформації в Україні відбуваються на тлі складних політичних процесів, обумовлених, передусім, геополітичним розташуванням нашої держави і відповідною потребою визначення свого цивілізаційного вектору. Вперше гостро це питання постало в часи Помаранчевої революції, коли владно-опозиційні відносини сформувались у площині зіткнення поглядів щодо українського шляху розвитку. А започаткована Конституційна реформа 2004 р. з подальшим переведенням країни на парламентсько-президентську форму правління заклала підґрунтя для звичного для сучасного парламентаризму варіанту розстановки сил у парламенті, тобто моделі з коаліцією і парламентською опозицією. В тодішніх умовах українського життя вищі органи влади були представлені протилежними ідейними таборами, що відобразилось у поділі українського політикуму по лінії західної чи східної орієнтації.

Протистояння за цією ознакою трималось і в суспільстві, що в подальшому проявлялось і на Президентських виборах 2010 р., і під час подій Революції Гідності 2013 – 2014 рр. Це впливало й на розстановку сил у парламенті, що, утім, значною мірою залежало від владних повноважень Президента країни. Так політичні сили мінялись ролями відповідно до того, кому вдавалось потрапити у категорію більшості і сформувати конфігурацію з істотними повноваженнями. Парламентській меншості, яка хоча й була *de jure* при владі, але *de facto* не мала дієвих засобів впливу у відстоюванні своєї політичної лінії, доводилось обмежуватись слабкою позицією і прагнути здобути більше влади шляхом подання законопроектів.

На сьогоднішній день правовий статус парламентської опозиції в Україні визначається опосередковано. Абсолютно не є достатньою в цьому відношенні ст. 83 Конституції України, яка надає можливість скликати позачергову сесію на вимогу не менше третини народних депутатів України від конституційного складу Верховної Ради України. А існуючі положення

Регламенту ВРУ є загальними для всіх депутатських об'єднань і не містять окремих прав і можливостей для опозиції. Разом з тим, дослідники виділяють період 2008 – 2010 рр., коли термін «парламентська опозиція», деякі її гарантії та права побічно згадувались на нормативно-правовому рівні у Регламентах Верховної Ради України «від 19.09.2008 р. № 547-VI і від 10.02.2010 р. № 1861-VI» [1, С.22]. Але згаданий приклад є скоріше виключенням із правил, і проблема невизнання суб'єктності парламентської опозиції залишається актуальною.

Законопроекти з врегулювання правового статусу парламентської опозиції з певною наполегливістю подавались на розгляд в різних скликаннях Верховної Ради. Ці проекти наголошували відсутність належних правових гарантій зайняття парламентською опозицією керівних посад у законодавчому органі. Наприклад, права на представництво у керівництві Верховної Ради України та її органів, участь у здійсненні парламентського контролю тощо. Утім ці зусилля не увінчалися прийняттям відповідного закону. Почасти це пояснювалося побоюванням парламентської більшості, що здобута влада може бути втрачена або послаблена, а визначений цивілізаційний курс розгорнуто на 180 градусів.

Орієнтиром для України в галузі правового впорядкування взаємин парламентської більшості та опозиції можуть бути доповіді Венеційської комісії від ПАРЄ. Документ «Про роль опозиції в демократичному парламенті» було ухвалено в жовтні 2010 р. [4]. Доповідь «Про відносини між парламентською більшістю і опозицією в демократії» з'явилася в червні 2019 р. Для нас вона є особливо важливою, бо зосереджена «не на автократичних режимах, а на «вразливих демократіях», де політичний плюралізм існує, але тим не менш є крихкий» [3, с. 4]. Документ містить положення стосовно майже всіх ключових аспектів функціонування опозиції. Він надає тлумачення термінів «парламентської» і «політичної» опозиції, говорить про рівні і типи регулювання парламентської опозиції, проведення дебатів, розподіл повноважень, участь в законодавчому процесі. Доповідь можна вважати абеткою для просування закону «Про парламентську опозицію в Україні». Це забезпечить успішність процесу інституалізації опозиції задля демократичної реалізації влади в Україні на нашому євроінтеграційному цивілізаційному шляху.

Таким чином, інституалізація парламентської опозиції є важливим кроком у реформуванні політичних інститутів. Демократичні трансформації в Україні відбуваються на тлі складних політичних подій, які зумовлювали взаємини парламентської більшості і опозиції в площині визначення євроінтеграційного цивілізаційного руху. Законопроекти з врегулювання правового статусу парламентської опозиції неодноразово подавались на розгляд у різних скликаннях Парламенту. Вони наголошували відсутність належних правових гарантій зайняття парламентською опозицією керівних посад у Верховній Раді України. Утім зусилля не увінчалися прийняттям відповідного закону. Причина полягала у побоюваннях парламентської більшості втрати влади та зміни курсу розвитку держави. Для подальшого успішного процесу інституалізації опозиції українським законодавцям варто орієнтуватись на наявне в європейських країнах демократичне правове підґрунтя регламентації діяльності опозиції. Це сприятиме демократизації нашої політичної системи і успішному руху шляхом євроінтеграції.

Список використаних джерел

1. Зозуля О. І. Сучасний стан і проблеми правового статусу парламентської опозиції в Україні. *Аналітично-порівняльне правознавство*. С. 21–27. DOI: <https://doi.org/10.24144/2788-6018.2021.02.4>
2. Ковальчук В. Конституційно-правовий статус парламентської опозиції в країнах Центрально-Східної Європи та в Україні. *Український часопис конституційного права*. 2022. № 1. С. 3–20. URL: <https://surl.gd/qqbdaqm> (дата звернення: 02.05. 2025).
3. Parameters on the Relationship between the Parliamentary Majority and the Opposition in a Democracy: a Checklist Adopted by the Venice Commission at its 119th Plenary Session (Venice, 21–22 June 2019). Council of Europe. URL: <https://surl.lu/smlijk> (Last accessed: 02.05. 2025).

4. Report on the Role of the Opposition in a Democratic Parliament Adopted by the Venice Commission, at its 84th Plenary Session (Venice, 15–16 October 2010). Council of Europe. URL: <https://surl.li/aqtrax> (Last accessed: 02.05. 2025).

Анастасія КРАВЕЦЬ

*д.політ.н., доц., професор
кафедри історії та політичної теорії,
НТУ «Дніпровська політехніка»*

Анастасія ЧЕРЕДНІЧЕНКО

*студентка гр. 052-21-1 кафедри історії
та політичної теорії,
НТУ «Дніпровська політехніка»*

САНКЦІЙНА ПОЛІТИКА ЯК ІНСТРУМЕНТ ВПЛИВУ В УМОВАХ РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКОЇ ВІЙНИ

Санкції стали дуже важливим інструментом у війні з росією. Вони є однією з форм міжнародного тиску на державу-агресора. Агресію зі сторони росії міжнародна спільнота засудила та застосувала комплекс фінансових, економічних і політичних санкцій. Ці заходи зіграли дуже важливу роль для стримування російської агресії, обмеживши її в технологіях та в економічно-фінансових можливостях.

Тематика санкцій привертає увагу цілої низки закордонних та вітчизняних дослідників. Проте, варто зазначити, що у науковій літературі ефективність санкцій висвітлюється неоднозначно, адже вони можуть як сприяти досягненню зовнішньополітичних цілей, так і викликати негативні наслідки у вигляді гуманітарних криз або консолідації авторитарних режимів. Саме тому, подальший комплексний аналіз теми санкцій є важливим та актуальним.

У міжнародних відносинах спеціальні економічні та інші обмежувальні заходи (санкції) функціонують як потужний інструмент невоєнного тиску на держави, уряди, а також юридичних і фізичних осіб, поведінка яких вступає в конфлікт з нормами міжнародного права або ставить під загрозу міжнародну безпеку [2, с. 27].

В 2014 р. Верховною Радою України прийнято Закон України «Про санкції» (14.08.2014 № 1644-VII). Згідно з цим документом, санкції можуть бути як особистими, так і секторальними, а їх ініціатором виступає Рада національної безпеки і оборони України [1].

В Європейському Союзі правовою основою санкційної політики є статті 21 і 29 Договору про Європейський Союз та Регламент Ради ЄС (№269/2014). Європейський Союз запроваджує санкції у відповідь на порушення суверенітету, прав людини та принципів демократії в інших країнах. На думку дослідниці К. Портелли, ці санкції не тільки мають юридичну увагу, але й є політичними сигналами, що підкреслюють цінності самого Союзу [7, с. 90].

Згідно з міжнародною практикою, санкції класифікуються за кількома критеріями: персональні, секторальні, загальні [3, с. 114]. Науковці виокремлюють економічні, фінансові, інвестиційні та політичні санкції. Економічні санкції впливають на зниження ВВП, зростання інфляції, обмеження доступу до міжнародних ринків тощо. В результаті санкцій проти РФ її доходи зменшились на 120 млрд євро щорічно. Проте, росія ефективно адаптувалась до цієї санкції та почала співпрацювати з Китаєм та Індією. Фінансові санкції блокують різні активи, також поширене відключення від міжнародних банківських систем. Як приклад можна навести замороженні активи у 300 млрд дол. США ЦБ РФ. Політичні санкції виступають в дипломатичній ізоляціях та персональних санкціях проти політиків, олігархів. Також вони передбачають обмеження в участі міжнародних організацій. Слід зазначити, що успішність санкцій значною мірою залежить від того, якою ефективністю вони будуть впроваджуватись, контролюватись та узгоджуватись на міжнародному рівні. Як зазначено у звіті Ради Європи, активне використання криптовалют, анонімних транзакцій та офшорних зон значно ускладнює здійснення санкційної політики [8].

З початком агресії рф проти України у 2014 р. та особливо після повномасштабного вторгнення у 2022 р. міжнародна санкційна коаліція реалізувала безпрецедентно масштабний пакет санкцій. Згідно з даними KSE Institute, лише у 2022 р. проти росії було впроваджено понад 13 000 санкцій, що зачіпають фінансову систему, енергетику, транспорт, оборону та ІТ-сектор [4]. Санкції ЄС включають заборону імпорту нафти та вугілля, відключення російських банків від системи SWIFT, замороження активів і обмеження доступу до високотехнологічних товарів. США заборонили експорт мікроелектроніки та ввели санкції проти ключових олігархів і оборонних компаній. Лише узгоджені дії коаліції можуть надати санкціям системний вплив [5, с. 44]. Загалом за 2022 – 2024 рр. Європейський Союз ввів 16 пакетів санкцій проти рф.

Хоча на росію здійснено значний тиск, ефективність цих санкцій оцінюється неоднозначно. Обмежений доступ до фінансових ресурсів і технологій поєднується зі збереженням авторитарного режиму внутрішнього контролю та адаптацією через альтернативні логістичні маршрути та партнерство з Китаєм та Іраном. У цьому контексті дослідники звертають увагу на потребу посилення вторинних санкцій та протидії тіншовим схемам [6, с. 97].

Отже, сучасна санкційна політика являє собою складну систему, що об'єднує нормативні, інституційні та практичні аспекти. Її ефективна реалізація залежить від міжнародної співпраці, адаптивності контрольних механізмів і здатності оперативно реагувати на динамічні зміни у світовій політичній обстановці. Проте, досвід показує, що санкції можуть бути ефективними лише в умовах комплексного, цілеспрямованого та глобально координованого підходу, який враховує як економічну, так і політичну стійкість цільового режиму, на який накладаються санкції.

Список використаних джерел

1. Закон України «Про санкції». *Відомості Верховної Ради України*. 2014. № 40–41. ст. 2021.
2. Biersteker T. J., Portela, C. EU Sanctions in Context: Three Types. *CEPS Working Document*. 2015. № 391.
3. Doxey M. *International Sanctions in Contemporary Perspective*. London: Macmillan. 2009.
4. Global Sanctions Database on Russia Retrieved. *KSE Institute*. 2023.
5. Kroenig M., Ashford E. The Endgame for Sanctions on Russia. *Foreign Affairs*. 2022.
6. O'Sullivan M.L. Sanctions and the Shadow Economy. *Harvard Kennedy School Working Paper*. 2023.
7. Portela C. The EU's Use of «Targeted» Sanctions: Evaluating Effectiveness. *CEPS Special Report*. 2016. № 95.
8. Report on Sanctions and Digital Finance. Council of Europe. Strasbourg. 2022.

Олег КРАВЦОВ

к.х.н., доцент кафедри державного управління і місцевого самоврядування
НТУ «Дніпровська політехніка»

ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ СТІЙКОСТІ ОРГАНІВ ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ В СУЧАСНИХ УМОВАХ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ

Українська дискусія про стійкість публічного управління сьогодні невіддільна від процесу європейської інтеграції. Кандидатський статус, отриманий у червні 2022 р., наклав на державні й місцеві інституції подвійне завдання: витримати воєнний тиск і паралельно адаптуватися до норм ЄС, починаючи з *acquis communautaire* і завершуючи галузевими директивами з кібербезпеки, критичної інфраструктури та цивільного захисту. Відтепер ухвалення кожного антикризового рішення вимірюється не лише його ефективністю «тут і зараз», а й тим, наскільки воно наближає країну до критеріїв членства. Таким чином, українська стійкість постала на перетині трьох потоків: невідкладної оборони, довгострокової відбудови та

гармонізації з європейськими стандартами. Після повномасштабного вторгнення модель децентралізації, що розбудовувалася з 2014 р. саме під європейським гаслом «ближчого урядування», опинилася у режимі стрес-тесту. Кожен компонент системи – від міністерств, які звітують перед Єврокомісією про виконання Угоди про асоціацію, до сільських рад, які раптом стали першою лінією прийому переселенців, – мусив діяти гнучко й водночас демонструвати прозорість, якої вимагає Брюссель. У цих умовах поняття «резильєнтності» перестало бути технічною категорією програм ЄС зі сталого розвитку й перетворилося на щоденну практику, у якій порятунок життя та відповідність вимогам розділів «Публічні закупівлі», «Енергетика» чи «Телекомунікації» злилися в одне ціле.

Громадський волонтерський рух, котрий на початку війни забезпечив тиловий ефект несподіваної «народної директиви», вивів на поверхню нову конфігурацію відносин між державою й суспільством. Громади самі шукали генератори, пальне, ліки й синхронізували логістику з місцевою владою через відкриті чати. Для міських голів це означало негайно вбудувати стихійні ініціативи у формальний «європейський» контур управління, де кожен ресурс має бути облікований, а кожна транзакція – показана аудиторам. Фактично волонтерські штаби стали «природними партнерами» органів влади у дусі принципу субсидіарності, зафіксованого в праві ЄС: те, що може бути вирішене на нижчому рівні, має залишатися там, а держава – забезпечувати координаційний рамковий акт.

Тиск війни прискорив упровадження комплексного управління ризиками, уже потрібного для проходження майбутнього «скринінгу» ЄС у сфері цивільної безпеки. Якщо раніше цивільний захист опирався на інструкції радянського зразка, то тепер громади формують кризові центри, що працюють із добовими прогнозами обстрілів і перебоями енергопостачання. Ці центри використовують супутникові дані, інтегровані в єдину державну геоінформаційну систему, яка має стати основою для впровадження Європейської програми спостереження Copernicus-EMS. Таким чином, навіть локальна оцінка небезпеки починає «говорити» європейською мовою даних і стандартів обміну.

Разом із ризик-менеджментом на передній план вийшла організаційна адаптивність. Міжвідомчі групи, до яких увійшли держслужбовці, IT-розробники, військові та бізнес, розробили за кілька тижнів логістичні маршрути релокації підприємств, модульні укриття для шкіл та мобільні додатки для обліку гуманітарної допомоги. Формальна ієрархія поступилася місцем горизонтальним зв'язкам, хоча саме вона – у вигляді підписів під наказами та бюджетних зобов'язань – гарантувала легітимність дій. Так з'явився парадокс: чим гнучкішими ставали процедури, тим більшої юридичної ясності потребувала кожна нова ініціатива.

Навіть найкращі сценарії ризикували провалитися без цифрової трансформації. Система «Дія» лишилася доступною у перші години вторгнення, і це стало тестом на справжню безвідмовність державних реєстрів. Після додавання модулів «Відновлення» і «Бронювання» у громад з'явився інструмент, що скорочував живі черги й давав змогу координувати мобілізацію без зайвих контактів. Проте війна оголила нерівність: сільські громади із повільним інтернетом і старими серверами не могли повноцінно користуватися хмарними послугами, а брак фахівців із кіберзахисту призводив до повторних інцидентів шкідливого ПЗ на локальних мережах.

Навантаження на публічних службовців значно зросло: день починався з повітряної тривоги, продовжувався десятками онлайн-нарад, а закінчувався пошуком дизеля для генератора лікарні. Швидкі курси з кризового менеджменту частково компенсували нестачу досвіду, однак не знімали емоційного вигорання. Міграція кваліфікованих працівників, мобілізація та, на жаль, бойові втрати спричинили хронічний дефіцит кадрів, через який навіть найкращі стратегії зависали на етапі реалізації. Психологічну підтримку найчастіше забезпечували ті самі волонтери або неурядові ініціативи з ментального здоров'я [1], у той час як бюджетні програми лише формувалися. Комунікаційна складова стійкості теж проходила стрес-тест. Офіційні Telegram-канали ОВА та громад оперативно оновлювали інструкції щодо укриттів, водночас соціальні мережі волонтерів ширили жваву, але іноді неперевірену інформацію. Щоб уникнути паніки, місцеві ЗМІ, часто працюючи під обстрілами, виробили власні стандарти перевірки фактів і стали медіатором між владою та населенням. Довіра до цих

джерел виявилася настільки високою, що багато громадян переорієнтовувалися з національних телеканалів на локальні стріми, де можна було за п'ять хвилин дізнатися, чи є вода в сусідньому кварталі. На зовнішньому контурі розгорталася інша мережа – міжнародна підтримка. Програми USAID DOBRE [2], гранти Світового банку, технічна допомога ENISA тощо підштовхували урядові органи до вирівнювання власних стандартів із практиками ЄС та НАТО. Разом із ресурсами приходили вимоги прозорості й підзвітності; цифрові трекінгові системи вантажів і онлайн-портали бюджету відбудови створювали фундамент для довгострокових партнерств. Водночас постало питання, як балансувати між швидкістю витрачання коштів і суворими процедурами донорів.

Юридичний фундамент у цей час лише формується. Фрагментовані закони про мобілізацію економіки, кіберзахист та цивільний захист інколи вступають у конфлікт із підзаконними актами військових адміністрацій. Необхідно об'єднати розсіпані норми, але існують невирішені питання щодо розподілу повноважень між центром і громадами. Якщо уряд надмірно сконцентрує контроль над відбудовою, це нівелює уроки децентралізації, завдяки якій громади мали можливість оперативно вирішувати нагальні проблеми. Місцеве самоврядування, тим часом, стало ареною найвидовищнішого поєднання нормативної сили та людської самопомоги. Голови громад фізично залишалися у містах, що перебували під авіаударами, і керували ремонтом водогонів чи евакуацією пацієнтів. У тилкових регіонах ці ж органи розгортали житло для переселенців, координували пошук роботи й інтеграційні програми. Дослідження Ради Європи показало, що 71 % місцевих мешканців ставляться до ВПО позитивно [3], а це формує унікальний соціальний капітал, який держава має підтримати грантами для мікробізнесу й освітніми хабами, інакше невдоволення від ресурсного навантаження може зрости.

Нині залишається низка невирішених проблем. Стабільне фінансування волонтерських структур і НУО досі надто залежне від короткострокових донорських хвиль, а вимоги ЄС щодо прогнозованості бюджетів актуалізують питання про їхню інституціоналізацію. Сільські адміністрації з мінімальним ІТ-штатом і діркими мережами залишаються м'якою цілью для кібератак, що суперечить директиві NIS 2. Цифровий розрив може перетворити реформу на «оцифровку бідності», якщо не буде пільгових програм підключення останньої милі. І, нарешті, кадрова відбудова потребує не просто повернення спеціалістів, а створення системи європейських професійних стандартів для публічної служби, бо без цього Україна не зможе закрити розділ «Реформа публічної адміністрації» у переговорах.

Попри всі перешкоди, український досвід демонструє: поєднання децентралізації, громадського активізму й чіткої європейської дорожньої карти забезпечує не лише виживання, а й модернізацію. Коли громади, бізнес і центральна влада працюють синхронно, а ЄС підкріплює зусилля ресурсами та стандартами, навіть найглибша криза стає уроком швидкої інтеграції. Головне – не розгубити імпульс: закріпити законодавче підґрунтя, гарантовано фінансувати волонтерську інфраструктуру, вирівняти кібербезпеку та підвищити цифрову інклюзію. Тоді стійкість перестане бути вимушеною реакцією на війну та переросте у структурну рису українського публічного управління, що органічно впишеться у спільний європейський простір безпеки й добробуту.

Список використаних джерел

1. Підтримка ментального здоров'я в часи війни. URL: <https://surl.cc/msxykm> (дата звернення: 06.05.2025).
2. Програма USAID «Децентралізація приносить кращі результати та ефективність» (DOBRE). URL: <https://surl.li/zozprav> (дата звернення: 06.05.2025).
3. Підтримка населенням децентралізації залишається на рівні 77 % – дані всеукраїнського соціологічного дослідження. URL: <https://surl.lu/uglikr> (дата звернення: 06.05.2025).

Вікторія ЛОЛА

*к.деж.упр., доц., доцент кафедри прикладної економіки,
підприємництва та публічного управління
НТУ «Дніпровська політехніка»*

Валентин МАЦАК

аспірант, НТУ «Дніпровська політехніка»

ДЕРЖАВНА ПОЛІТИКА ПОВОЄННОГО ВІДНОВЛЕННЯ УКРАЇНИ: СТРАТЕГІЧНІ ОРІЄНТИРИ ЄВРОПЕЙСЬКОЇ ІНТЕГРАЦІЇ

Повномасштабна війна, що триває в Україні, стала каталізатором глибоких змін у суспільстві, економіці та державному управлінні. Буквально з перших же днів відкритого протистояння у лютому 2022 р. Україна почала роботу над стратегічним планом повоєнного відновлення країни, зокрема, вже у квітні того ж року було створено Національну раду з питань повоєнного відновлення. Водночас із подоланням негативних наслідків війни в Україні з'явилась і можливість використати післявоєнне відновлення як основу для комплексної модернізації та просування до членства в Європейському Союзі. Стратегічне значення європейського цивілізаційного вибору України було закріплене у низці політичних кроків нашої держави, логічним наслідком яких стало набуття статусу країни-кандидата на вступ до ЄС та початок офіційного переговорного процесу щодо вступу. У зв'язку з цим, реалізація стратегії повоєнного відновлення України має стати не лише основою для внутрішнього відновлення, а й потужним стимулом євроінтеграційного поступу. У цьому контексті передбачається, що інституційні трансформації, які здійснюватимуться в межах відновлення, будуть узгоджені з вимогами та орієнтирами процесу вступу до Європейського Союзу. Такий підхід дозволить Україні активніше залучатися до загальноєвропейських програм, поглиблювати єврорегіональну та транскордонну співпрацю, а також отримувати широкую ресурсну та організаційну підтримку з боку міжнародних партнерів [4]. Таким чином, саме європейський цивілізаційний вибір сьогодні виступає не лише як ціннісна парадигма, а й як практичний дороговказ для формування державної політики в умовах відбудови.

Україна має унікальний шанс переосмислити свій розвиток: не просто відновити те, що було зруйновано, а побудувати нову державу на принципах ефективності, прозорості та сталості. Це включає в себе оновлення інфраструктури за європейськими стандартами, перезапуск економіки з орієнтацією на високотехнологічне виробництво, цифровізацію управління та соціальні інновації. Аналізуючи ключові напрями державної політики повоєнного відновлення України, перш за все, слід виокремити питання формування економічної стратегії, зеленої відбудови, вирішення проблеми трудових ресурсів, а також питання правового та соціального захисту населення. Так, стратегія повоєнного відновлення економіки України тісно пов'язана з вимогами ЄС щодо функціонування внутрішнього ринку, забезпечення прозорості бізнес-середовища та сталого зростання. Серед основних пріоритетів відновлення акцент на: відновленні промислового потенціалу, модернізації інфраструктури, а також розвитку інноваційних секторів, таких як ІТ, «зелена» енергетика та цифрова економіка [2]. У свою чергу, План повоєнного відновлення України базується на принципі «відбудувати краще, ніж було». Автори аналітичного дослідження «Повоєнна зелена відбудова України: процеси, зацікавлені сторони, участь громадськості», яке проводилося в Україні на початку 2024 року у рамках реалізації проєкту, що фінансується Фондом ім. Гайнріха Бьоля [1], одним із п'яти головних принципів плану є інтеграція до ЄС через впровадження екологічних та кліматичних стандартів. Це передбачає реконструкцію житла, транспортної та енергетичної інфраструктури з урахуванням стандартів Європейського зеленого курсу.

Не менш важливою є і соціальна складова розбудови України в нових умовах. Україна стикається з глибокими демографічними втратами через війну, мобілізацію та міграцію. Державна політика має зосередитись на поверненні трудових мігрантів, реінтеграції внутрішньо переміщених осіб та розвитку освітніх програм, що відповідають вимогам ринку праці ЄС [3].

У свою чергу, забезпечення верховенства права та соціальної справедливості – ключові вимоги Копенгагенських критеріїв ЄС, а, отже, правовий захист вразливих груп, доступ до правосуддя та антикорупційні заходи є необхідними умовами євроінтеграції та ефективного відновлення.

У 2022 р. на конференції в Лугано було презентовано національний План відновлення України до 2032 р. Цей документ базується на п'яти основних принципах: негайний початок і поступовий розвиток; нарощування справедливого добробуту; інтеграція в ЄС; відбудова кращого, ніж було, в національному та регіональному масштабах; стимулювання приватних інвестицій. Важливу роль у формуванні державної політики повоєнного відновлення відіграють секторальні та місцеві ініціативи, а також підтримка міжнародних партнерів – міжнародні донори, програми Європейської комісії та платформа Ukraine Facility, яка забезпечує фінансову та технічну підтримку реформ.

Членство в ЄС може гарантувати Україні більш високий рівень забезпечення базових прав, розвитку сервісів для громадян і покращення системи державного управління. Це підтверджують як численні економічні та соціальні рейтинги, так і досвід країн, які вступили до ЄС раніше України. Втім, вступ до Євросоюзу не може сприйматись як простий і швидкий інструмент покращення рівня життя та проведення реформ, які за Україну зробить хтось інший. Це не лише бюрократична процедура, а й реформа усього суспільного устрою. Для України шлях до ЄС лежить через конкретні трансформації: боротьбу з корупцією, реформу судової системи, децентралізацію влади, забезпечення прав людини, енергетичну незалежність. Повоєнна відбудова є унікальним моментом для впровадження цих реформ у практиці, що прискорить інтеграцію України в європейський правовий та економічний простір, і Україна має шанс використати цей процес для глибокої інституційної модернізації, проте лише за умови політичної волі та соціального консенсусу.

Окрему роль у процесі впровадження європейських орієнтирів у практику повоєнного відновлення України відіграють деокуповані території. Саме вони можуть стати зразковими регіонами нового типу – з цифровим управлінням, енергоефективною інфраструктурою, прозорими реєстрами, «зеленою» енергетикою. Їхнє відновлення має відбуватись не заради повернення до минулого, а заради створення майбутнього, яке відповідатиме критеріям сталого розвитку та євроінтеграції.

Підсумовуючи, слід зазначити, що післявоєнна трансформація України – це складний, але необхідний етап становлення нової європейської держави. Це не лише відповідь на виклики війни, а й моральний обов'язок перед полеглими, шанс змінити країну докорінно. Європейська інтеграція для України в умовах повоєнного відновлення – це не тільки геополітичний вибір, але і інструмент сталого розвитку, підвищення якості життя, посилення демократії. Впровадження стандартів ЄС може стати каталізатором для глибоких трансформацій у всіх сферах – від економіки до прав людини. Водночас, ці перетворення потребують чіткої державної політики, міжсекторальної координації та постійної підтримки з боку міжнародних партнерів.

Список використаних джерел

1. Андрусевич А., Козак З. Повоєнна зелена відбудова України: процеси, зацікавлені сторони, участь громадськості: аналітичний звіт – січень–лютий 2024 р. Київ: Ресурсно-аналітичний центр «Суспільство і довкілля», Представництво Фонду ім. Г. Бюлля в Україні. 2024. 82 с. URL: <https://surl.lu/mxuajq> (дата звернення: 04.05.2025).
2. Войтович Л., Федик М. Стратегія повоєнного відновлення економіки України в умовах євроінтеграції. *Економіка та суспільство*. 2024. № 65. Р. 65–112. <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2024->
3. Пищуліна О. В., Юрчишин В. Б., Судаков М. О. та ін. Трудові ресурси для повоєнного відновлення України: стан, проблеми, шляхи розв'язання: аналітична доповідь / за ред. Ю. І. Якименка. Київ: Центр Разумкова. 2024. 225 с. URL: <https://surli.cc/pquspu> (дата звернення: 04.05.2025).
4. Стратегія повоєнного відновлення України: експертна дискусія. Національний інститут стратегічних досліджень. URL: <https://surl.li/cqnvnl> (дата звернення: 04.05.2025).

Марія МИХАЙЛОВСЬКА

студентка гр. 032-22-1

НТУ «Дніпровська Політехніка»

Ганна ГОЛУБЧИК

к.і.н., доц., доцент кафедри історії

та політичної теорії

НТУ «Дніпровська політехніка»

АНТИЧНІ МІСТА-ДЕРЖАВИ ПРИАЗОВ'Я

Античні держави-міста Приазов'я відігравали одну з ключових ролей у розвитку торгівлі, культури та політичних відносин на землях, які згодом стануть Україною.

Про античних греків ми знаємо як про відважних мореплавців і воїнів, підприємливих торговців, вправних господарів, майстерних ремісників, заповзятих, дотепних і конкурентних, свідомих громадян своїх міст-держав.

Колонізація Північного Причорномор'я та Приазов'я розпочалася у VII – VI століттях до н.е. Греки, вихідці з міст Мілет, Гераклея Понтійська та інших полісів, засновували поселення вздовж узбережжя Азовського моря та гирл річок, що забезпечувало зручний доступ до водних шляхів та родючих земель.

Заселення греками-колоністами периферії античного світу мало двостороннє політичне, економічне, промислове, культурне значення. В Греції була потреба у життєво необхідних товарах зовні – хліба, риби, скота, металів, лісу, а також рабів. Ці товари поступали з знов утворених міст, які вели торгівлю з «варварським» світом.

Заснування нових міст зазвичай відбувалось за офіційним рішенням міської влади метрополії, але могло бути й приватною ініціативою. Нове місто одразу ж ставало незалежним відносно метрополії. Зв'язок колонії і метрополії міг залишатись у вигляді політичного, економічного або військового союзу суверенних партнерів. Як правило, цей зв'язок втілювався і у єдності релігійного культу.

Характер зв'язку між «колонією» і «метрополією» надає досить умовного значення терміну «колонізація». Зазвичай, греки засновували колонії на територіях вже обжитих місцевим населенням. При цьому колоністи мали будувати мирні стосунки з місцевим населенням, отже частина місцевого населення, на чолі з племінною знаттю була зацікавлена у побудові держав-полісів. Втім, подальший розвиток міста не виключав військових конфліктів, адже при заснуванні міста греки обирали зручні у стратегічному відношенні місця, згодом зводили оборонні стіни.

Поліс (місто-держава) – специфічна форма державності; політичний устрій, система органів влади і право полісів схожі з відповідними демократичними інституціями материкової античної Греції. Економічну основу полісів складала змішана форма власності на землю, землеробство, торгівля, згодом – контроль над прилеглими морськими територіями.

Серед найважливіших полісів Приазов'я були: Танаїс – одне з найбільших міст у дельті Дону, засноване в III столітті до н.е. Воно слугувало важливим торговельним вузлом, через який проходили товари з Причорномор'я, Скіфії, Середньої Азії та навіть з південних регіонів Європи; Керкінітида – давньогрецьке поселення на території сучасного Криму, яке підтримувало активні економічні й культурні зв'язки з грецькими містами-державами; Пантікапей – хоча його головний центр знаходився на узбережжі Чорного моря, вплив цього міста поширювався і на райони Приазов'я. Пантікапей був столицею Боспорського царства, що відігравало значну роль у міжнародній торгівлі; Ольвія – місто, розташоване поблизу гирла Південного Бугу, яке було значним центром торгівлі та культури.

Економіка античних міст Приазов'я базувалася на кількох ключових сферах: землеробстві, рибальстві, ремісництві та активній міжнародній торгівлі. Основними товарами, що експортувалися, були зерно, риба, хутро, кераміка, прикраси та ремісничі вироби.

Торговельні зв'язки простягалися не лише до материкової Греції, а й до Малої Азії, Єгипту та інших центрів античного світу.

Культура міст Приазов'я була глибоко пов'язана з елліністичною цивілізацією. Тут будувалися храми, театри, агори, що слугували місцем громадських зборів та торгівлі. Поширювалася писемність, мистецтво та філософія.

Реконструкцію історії міст-держав дають археологічні матеріали, епіграфічні, нумізматичні, наративні джерела. Двоє з відомих нам античних авторів особисто відвідали принаймні одну з держав-полісів, Ольвію, це – Геродот і Діон Хрисостом; решта наративних джерел спирається непрямі свідчення й посилання.

Грецька колонія складалася з центра – поліса, а також із прилеглих землеробських поселень, розташованих навколо міста, селищ, хуторів, окремих садиб. Місто мало чітко сплановану забудову. Існували портові, торгові, адміністративні та культові райони, що поділялися на квартали. Ремісничі квартали та житла бідняків були винесені на околицю.

У центрі міста знаходилася головна площа – агора. Навколо неї розташовувались адміністративні споруди, гімнасії, крамниці. До агори прилягала священна ділянка – теменос, на якій були сконцентровані храми, вівтарі, росли священні гаї. Поряд з містом знаходився цвинтар-некрополь. Грецькі міста були благоустроєними, мали спеціальні гідросистеми, в яких вода подавалася керамічним водогоном, широкі вулиці завжди були чистими.

Економічним базисом полісів була антична форма земельної власності, яка у греків мала подвійний характер: як власність державна і як власність приватна.

Право приватної власності на землю мали лише чоловіки-громадяни поліса, які одержували громадянство завдяки своєму походженню від громадян. Молодь, перед тим як одержати громадянство, складала урочисту присягу на вірність колонії та її законам.

В полісах мешкали також особисто вільні, але обмежені в правах люди – метеки, переєки, вільновідпущені, а також безправні раби. Вільні громадяни – жінки та іноземці – не користувалися політичними правами.

В полісі існували так звані літургії: прообраз нашої податкової системи, обов'язок вносити кошти на утримання суспільно-важливих інститутів. Одним з найважливіших обов'язків громадянина поліса була оборона його від ворогів. Всі громадяни поліса від 17–18 до 60 років складали народне ополчення. Заможні громадяни служили вершниками або пішими воїнами – гоплітами.

Антична культура заклала основи європейської цивілізації такої, як ми її знаємо нині. А поліси відігравали роль механізму поширення цієї культури на нові території.

Влада, право і судоустрій: грецькі міста-держави продовжували принципи законності, демократичного управління та судової системи. Кожен вільний громадянин обирав місцеву владу, захищав в суді власні інтереси самотужки, отже, мав бути достатньо освіченим і красномовним. У полісах розвивалися філософські школи, зокрема, в Ольвії існували традиції навчання громадян та передавання знань. Грецька архітектура, література, театр та мистецтво стали зразками для всіх наступних епох. Саме в античних містах Греції та полісах зародилися основи математики, логіки, астрономії, медицини та історії. Міста поширювали грецьку культуру і взаємодіяли з місцевими племенами, створюючи унікальний культурний синтез, що сприяв загальному розвитку регіону.

Грецькі міста Приазов'я контактували з місцевими племенами, такими як скіфи, сармати, меоти та готи. Відносини з місцевими народами були різноманітними: від мирної торгівлі та культурного обміну до військових конфліктів. Греки часто уклали союзи зі скіфами, забезпечуючи взаємовигідну торгівлю. Скіфська знать користувалась виробами античних ювелірів, створеними за їх естетичними смаками, купувала у греків вино і олію.

До кінця IV століття н.е. більшість античних міст Приазов'я були зруйновані або занепали. На їхніх руїнах поступово виникали нові поселення, що стали частиною середньовічної історії регіону.

Античні міста Приазов'я відіграли важливу роль у формуванні економічного та культурного ландшафту регіону. Вони були осередками торгівлі, науки, мистецтва та

політичних зв'язків між грецькою цивілізацією та місцевими племенами. Їхній вплив продовжував відчуватися у подальшому розвитку території. Проте деякі грецькі міста продовжили своє існування, зокрема Херсонес (Корсунь руських літописів) остаточно був зруйнований 1399 р., а Білгород-Дністровський ЮНЕСКО віднесло до 10 найдавніших міст світу з безперервним існуванням.

Тисячолітня історія античної цивілізації у Північному Причорномор'ї мала надзвичайно серйозні наслідки. У ході колонізації на місцевий ґрунт було перенесено демократичний полісний устрій, що сприяло становленню державотворчої традиції на території сучасної України. Грецькі переселенці не тільки передали місцевому населенню прогресивні технології землеробства та ремесла, а й активно залучили його до товарно-грошових відносин. Виникнення античних міст-держав зумовило розгортання процесу урбанізації цих земель. Різномісні контакти місцевих племен з колоністами сприяли поширенню досвіду та здобутків найпереводішої на той час античної культури. Всі ці процеси не тільки помітно прискорили темпи історичного розвитку, а й на тривалий час визначили південний вектор цивілізаційної орієнтації, що надалі сприяло тісним контактам Київської Русі та спадкоємиці грецької культури, колишньої еллінської колонії – Візантії.

Україна, що сьогодні обирає європейський шлях, наче повертається до своїх витоків, адже її історія пов'язана з античною спадщиною Європи.

Список використаних джерел

1. Голубчик Г. Античні міста-держави на території України. *Енциклопедія державного управління у 8 т.* / Нац. акад. держ. упр. при Президентові України; наук.-ред. колегія: Ю. В. Ковбасюк (голова) та ін. – К.: НАДУ, 2011. Т. 3, С. 31–32.
2. Крижицький С. Д., Зубар В. М. Античні держави Північного Причорномор'я. *Україна: Хронологія розвитку*. Т. 1. К.: КВІЦ, 2007. С. 352–460.
3. Ольговський С. Я. Давньогрецькі міста-колонії Північного Причорномор'я: навч. посібник. К.: КНУКіМ, 2007. 149 с.

Геннадій ПЕРВИЙ

*к.і.н., доц., завідувач кафедри
історії та політичної теорії
НТУ «Дніпровська політехніка»*

ДОСВІД МОДЕРУВАННЯ СПІЛЬНОЇ ОСВІТНЬОЇ ПРОГРАМИ З УНІВЕРСИТЕТОМ ІМ. ВИТАУТАСА ВЕЛИКОГО (КАУНАС, ЛИТВА)

Євроінтеграційні прагнення України останнім часом набувають практичного втілення у різних напрямках співпраці, зокрема в освітній сфері. Інкorporація української вищої освіти в європейський освітній простір, що характеризується високим рівнем конкуренції, активним запитом на актуальні освітні програми, унікальні інноваційні технології навчання, стає для української вищої школи не тільки викликом, але й можливістю інтенсивного розвитку.

Шляхами інтеграції закладів вищої освіти в європейський освітній простір можуть бути різні вектори розвитку співпраці: отримання грантів на здійснення наукової та освітньої діяльності, приєднання здобувачів вищої освіти до персональних грантів, зокрема Erasmus +, стипендій на навчання європейських університетів, відвідування дистанційних курсів, тренінгів, семінарів тощо.

Одним з потужних шляхів універсалізації освітнього процесу на європейських стандартах є започаткування спільних освітніх та освітньо-наукових програм. Досвід такого планування та реалізації у спільному просторі є у НТУ «Дніпровська політехніка» і кафедри історії та політичної теорії.

Ідея програми виникла під час відвідування університету весною 2016 р. Надзвичайним та повноважним послом Республіки Литва Марюсом Януконісом, ректором Університету ім.

Витаутаса Великого Юозасом Агутісом та деканом факультету політичних наук та дипломатії Шарунасом Лекісом. Результатом зустрічі стала ідея реалізації спільної освітньої програми, що передбачала реалізацію на українському ґрунті литовської програми бакалаврського рівня «Світова політика та економіка», яка вже користувалася значною увагою абітурієнтів, в тому числі і закордонних.

Попередній розгляд можливості відкриття спільних освітніх програм з університетами Республіки Литва та України показав великий організаційний та освітній потенціал співпраці обох країн. Виявилось, що в обох освітніх просторах діє кредитно-модульна система ЄКТС. Обидві сторони однаково розуміють поняття кредиту і вкладають в нього однаковий час. Підсумковий та поточний контроль якості освіти мають схожий базис, лише в Литві діє десятибальна, а в НТУ «Дніпровська політехніка» стобальна рейтингова система. Початок і тривалість навчання, форми і методи організації практики були ідентичними, що також спрощувало організацію навчального процесу в обох університетах. Однак, фактично відразу виникли і певні проблеми, оскільки запровадження освітньої програми такого рівня уніфікації з країнами ЄС був для НТУ «ДП» та нашого регіону першим досвідом. Лише втручання Почесного консула Республіки Литва в Україні Віталія Півняка дало можливість отримати підтримку в офісі Президента Республіки Литва і запустити процес реалізації освітньої програми.

У 2017 р. українська делегація в Каунасі підписала остаточний варіант угоди про спільний освітній проєкт. В затвердженому вигляді навчальний план набув такого формату. Здобувачі вищої освіти вступають на перший курс в Дніпровську політехніку. Оскільки навчання передбачає виїзд до іншої країни, то бюджетна форма фінансування здобуття освіти виключалася і вступ на програму був лише на контракт. Протягом першого курсу студенти вивчали ті ж самі освітні компоненти, що і литовські студенти цієї ж програми. Протягом вересня студенти уклали тристоронню угоду, за якою вони автоматично ставали студентами Університету ім. Витаутаса Великого. Якщо вони отримували підсумковий рейтинг вище 75 балів, їх звільняли від оплати навчання в Литві.

Другий і третій курс студенти навчалися в Каунасі, в Університеті ім. Витаутаса Великого, при цьому вони приєднувалися до англомовної групи, яка вже навчалася там за аналогічною програмою. Оскільки українські студенти були фактично і студентами литовського університету, це звільняло їх від написання купи паперів, що зазвичай супроводжують студентську академічну мобільність. Як образно сказав один з українських викладачів, задіяних в цій програмі, виглядало так, наче вони перейшли з одного корпусу в інший. Треба було лише поставити до відома бухгалтерію, щоб вона не нараховувала їм плату за навчання в Дніпровській політехніці. Там же, на базі литовського університету було організовано і практику для нашого контингенту.

Останній курс здобувачі перебували в стінах українського університету, однак за литовською програмою. Підсумкова кваліфікаційна робота мала готуватися під спільним науковим керівництвом української та литовської сторони, але на практиці науково-педагогічний персонал обох університетів дійшов згоди, що буде лише один, український, науковий керівник. Литовська сторона наполягала лише на включення свого представника до складу Державної екзаменаційної комісії.

Оскільки студенти проходили повний навчальний курс обох університетів, вони отримували два окремих дипломи про вищу освіту: український і литовський, що давало нашим випускникам відчутні переваги на ринку праці як в Україні, так і на теренах Європейського Союзу. Крім того, вони фактично отримували дві повноцінні кваліфікації: економіст-міжнародник і політолог-міжнародник, оскільки освітня програма передбачала наявність у навчальному плані як політичних, так і економічних дисциплін. Міждисциплінарний характер програми проявлявся в багатьох аспектах: співвідношення політичних і економічних освітніх компонентів було 60х40 на користь політичних; гарантом програми з українського боку була доктор економічних наук, професор Пилипенко Ганна Миколаївна; рецензії на текст освітньої програми надавали доктори економічних наук та науки державного управління; на останньому

курсі студентами захищалася курсова робота з економіки, яка фактично була другою кваліфікаційною роботою.

Враховуючи обставини (програма здійснила перший набір у 2017 р.) та російську агресію проти України, литовське університетське керівництво навіть дозволило нашим студентам отримати роботу у вільний від навчання час, що зменшувало фінансове навантаження на самих здобувачів вищої освіти і на їхніх батьків.

Оцінюючи досвід, слід відзначити, що український і литовський університети підготували якісний освітній продукт, який майже відразу почав користуватися попитом в регіоні, так, що довелося проводити конкурс серед бажаючих і заохочувати до вступу найбільш вмотивованих абітурієнтів.

На превеликий жаль, програму довелося поставити на тривалу паузу через низку причин, що становили перешкоди зовнішнього характеру. По-перше, почало свою роботу Національне агентство з якості вищої освіти, яке запровадило свої умови акредитації освітніх програм. За їхніми критеріями міждисциплінарні освітні програми на рівні бакалаврату заборонялися. Крім того, проведення акредитації програми, здобувачі якої на законних підставах два роки були відсутні в Україні, було завданням без шансів на виконання.

Друга проблема, що унеможливила реалізацію цієї програми, була пов'язана з запровадженням жорстких карантинних обмежень через COVID 19. Литовська сторона не змогла набрати англomовну групу за цією програмою, а наші студенти не могли приєднатися до литовськомовної групи. Литовська сторона вимагала обов'язкової присутності в Каунасі, однак не могла забезпечити наших студентів гуртожитком. А потім була війна ... Саме тому станом на зараз програму призупинено, однак сторони не розірвали угоду і ми сподіваємося, що в разі завершення російсько-української війни її буде відновлено, адже вона показала своє значення для якісної підготовки українських студентів.

Павло ПЕТРОВ

*к.політ.н., доц., доцент
кафедри міжнародних відносин,
Дніпровський національний
університет імені Олеса Гончара*

Вікторія БОРМУСОВА

*студентка 4 курсу спеціальності 291 «Міжнародні
відносини, суспільні комунікації та регіональні студії»
Дніпровський національний
університет імені Олеса Гончара*

ЦИФРОВА ДЕМОКРАТІЯ ЯК ІНСТРУМЕНТ УТВЕРДЖЕННЯ ЄВРОПЕЙСЬКОГО ЦИВІЛІЗАЦІЙНОГО ВИБОРУ УКРАЇНИ

Європейський цивілізаційний вибір України є не лише зовнішньополітичним курсом, а і системним вектором модернізації держави, заснованим на спільноті цінностей, інституційних стандартів і історичних ідентифікацій. Цей вибір має філософсько-ціннісне підґрунтя, що базується на уявленні про Європу як простір свободи, гідності, плюралізму та прав людини, і правову конкретизацію.

Демократія у розумінні Європейського Союзу виходить далеко за межі періодичних виборів. У її центрі верховенство права, прозорість і підзвітність влади, громадянська участь і інституційна довіра. Ці принципи лежать в основі як Лісабонського договору, так і Хартії фундаментальних прав ЄС, які слугують методологічною рамкою демократичної консолідації.

Для України ці цінності не є абстракцією, а структурними дороговказами трансформації. Запровадження інструментів електронної демократії, публічних консультацій, відкритих даних є не лише технологічним, а і ціннісним кроком до європейської моделі управління.

У 2021 р. Європейський Союз задекларував політичну візію цифрової трансформації континенту до 2030 р. так звану «Цифрову декаду» (Digital Decade). Документ передбачає чотири основні напрями: цифрові навички громадян, цифровізація бізнесу, безпечна та стійка цифрова інфраструктура, цифровізація державних послуг. Інший ключовий документ Digital Services Act (DSA) встановлює правову основу для регулювання цифрових платформ і забезпечення прозорості алгоритмів, боротьби з дезінформацією, захисту персональних даних та прав користувачів. DSA є інструментом балансування свободи слова з публічним інтересом, що актуалізується і для українського цифрового простору [1; 2].

Для України, як країни-кандидата на вступ до ЄС, цифрова трансформація це не лише технологічна модернізація, а процес апроксимації до стандартів цифрового європейського громадянства.

З боку Європейського Союзу, інтеграція України у цифровий простір відбувається через цифрову компоненту Угоди про асоціацію, участь у програмі Digital Europe, а також у ініціативах типу EU4Digital. Суттєву роль відіграє Національна стратегія розвитку цифрової економіки України, яка адаптована до європейських стратегічних орієнтирів. В Україні створено Міністерство цифрової трансформації, яке, зокрема, впроваджує інструменти електронного врядування, відкритих даних, цифрової ідентифікації, цифрових сервісів. Важливо, що цифровізація набуває горизонтального виміру проникає в охорону здоров'я, освіту, податкову систему, безпеку [1; 3].

Останнє десятиліття ознаменувалося активним впровадженням в Україні цифрових інструментів у сфері публічного управління, що не лише покращило доступність державних послуг, а й заклало основу для розбудови цифрової демократії. Найвідомішим кейсом стало впровадження екосистеми «Дія», яка об'єднує електронні документи, соціальні та адміністративні послуги, а також платформи для взаємодії між громадянином і державою. «Дія» трансформувала уявлення про державну бюрократію, зробивши її зручною, мобільною і технічно інтегрованою з щоденними практиками громадян.

Серед інших прикладів варто відзначити платформу Prozorro, яка забезпечує прозору систему публічних закупівель і стала прикладом реалізації принципу «всі бачать усе» — одного з етичних постулатів відкритого уряду. Інструмент «Відкритий бюджет» дозволяє громадянам моніторити видатки органів влади в режимі реального часу [3].

Окрім того, цифровізація створила новий канал зворотного зв'язку між владою і громадянами, в якому громадськість має змогу висловити свою позицію щодо рішень або процесів у режимі реального часу. Це не лише підвищує оперативність реагування влади, а й створює відчуття суб'єктності, що є важливим аспектом демократичного самоврядування [4].

Разом з тим, спостерігаються ризики гіперформалізації, коли цифрові механізми існують, але не інтегровані у реальні процеси прийняття рішень. Залишається відкритим питання про справжню вагу інструментів участі наскільки вони реально впливають на політику, а не функціонують як індикатори.

Цифрова демократія в Україні виконує не лише інструментальну функцію підвищення ефективності публічного управління, але й набуває стратегічного значення у процесі утвердження європейського цивілізаційного вибору. Вона є не лише частиною технічної модернізації, а й простором закріплення цінностей демократії, прозорості, громадянської участі та верховенства права, які формують основу політичної культури Європейського Союзу.

Аналіз таких ініціатив, як Дія, Prozorro, «Відкритий бюджет» і е-петиції, свідчить про становлення в Україні моделі відкритого врядування, що гармонізується з європейськими підходами до цифрової трансформації. Поступова активізація громадян у цифрових каналах, розширення участі соціально вразливих груп і підвищення довіри до цифрових сервісів свідчать про реальну зміну політичної суб'єктності громадян.

Список використаних джерел

1. European Commission. 2030 Digital Compass: the European way for the Digital Decade. Brussels: European Union. 2021. URL: <https://surl.lu/yhkaqo> (Last accessed: 03.05.2025).

2. OECD. Digital Government Review of Ukraine: Fostering Digitally-Enabled Open Government. Paris: OECD Publishing. 2022. DOI: <https://doi.org/10.1787/1f476c39-en>

3. Дія – цифрова держава. Офіційний портал Міністерства цифрової трансформації України. 2023. URL: <https://diia.gov.ua> (дата звернення: 03.05.2025).

4. Українська школа урядування. Цифрова трансформація в публічному секторі. Київ: УШУ. 2022. URL: <https://usg.gov.ua> (дата звернення: 03.05.2025).

Софія СОСНИЦЬКА

студентка гр. 032-22-1

НТУ «Дніпровська Політехніка»

Науковий керівник: Ганна ГОЛУБЧИК,

к.і.н., доц., доцент кафедри історії та політичної теорії

НТУ «Дніпровська політехніка»

ЦИВІЛІЗАЦІЙНІ ПРАГНЕННЯ УКРАЇНЦІВ У ТВОРЧОМУ ДОРОБКУ ОКСАНИ ЗАБУЖКО

Інтелектуальний доробок Оксани Забужко, однієї з найвидатніших сучасних українських письменниць, філософів, есеїстів та поетів, присвячений українській самоідентифікації, постколоніальним проблемам та питанням фемінізму. Дебют її письменництва збігся у часі з проголошенням незалежності України, коли, за словами самої Оксани Забужко, особиста криза ідентичності збіглася з кризою країни після здобуття незалежності. Отже, йдеться про творчість, переплетену із новітньою історією України.

Нами проведений аналіз ключових творів Оксани Забужко, її праць, присвячених постколоніальній історії України, а також дослідження того, як письменниця представляє Україну та її культуру, відображає українську дійсність та історичний контекст у своїх публічних виступах.

У своїх творах Оксана Забужко часто звертається до минулого України, особливо до періоду радянської окупації та боротьби за незалежність. Її роман «Музей покинутих секретів» (2009) досліджує опір України радянському режиму у ХХ столітті та розкриває замовчувані сторінки історії, зокрема діяльність Української повстанської армії (УПА). Книга «Notre Dame d'Ukraine» (2007) присвячена аналізу творчості Лесі Українки та її ролі у формуванні української національної ідентичності, пропонуючи постколоніальний погляд на українську інтелігенцію та її культурні цінності. У есеях, зокрема у «Найдовшій подорожі» (2022), Забужко аналізує історичні передумови російсько-української війни, розглядаючи її як продовження багатовікової боротьби України за незалежність. Ці та інші твори спрямовані на деконструкцію імперських міфів та відновлення правдивої історії України.

Оксана Забужко бере активну участь у публічному житті, коментуючи важливі суспільно-політичні та культурні події в Україні та світі. Її глибокі знання історії та культури дозволяють їй аналізувати сучасні події крізь призму історичного контексту, що робить її думку особливо цінною. Після повномасштабного вторгнення росії в Україну у 2022 р., її голос став ще більш важливим на міжнародній арені, де вона пояснює історичні корені конфлікту та закликає народи і уряди світу до підтримки України.

Для Оксани Забужко надзвичайно важливим є питання мови як ключового елемента національної ідентичності. Вона послідовно виступає за зміцнення позицій української мови в усіх сферах суспільного життя, розглядаючи мовну політику як невід'ємну частину процесу деколонізації. Її аналіз історичних процесів показує, як мовне питання було інструментом імперського впливу, і тому нині відновлення повноцінного функціонування української мови є питанням національної безпеки.

Важливе місце у публічних виступах Оксани Забужко посідає також тема історичної пам'яті та національної травми. Вона досліджує складні сторінки українського минулого, такі як Голодомор та радянські репресії, наголошуючи на необхідності їхнього осмислення для

формування зрілої національної ідентичності. У контексті російської агресії, Забужко аналізує травму, завдану війною, та її довгострокові наслідки для українського суспільства, підкреслюючи важливість збереження пам'яті про злочини та боротьбу українського народу.

Нарешті, Оксана Забужко як публічний інтелектуал рефлексує над власною роллю та відповідальністю інтелектуалів у суспільстві. Вона закликає до активної участі у формуванні громадської думки, до критичного аналізу політичних процесів та до захисту демократичних цінностей. Її діяльність є зразком такої активної інтелектуальної позиції, спрямованої на зміцнення української державності та культурної ідентичності.

Оксана Забужко є однією з найвідоміших українських письменниць на міжнародній арені. Її твори перекладені багатьма мовами світу, що свідчить про їхню універсальну значущість та інтерес до української культури за кордоном. Вона бере участь у міжнародних літературних фестивалях та конференціях, представляючи Україну та її культуру. Після початку повномасштабного вторгнення росії в Україну у 2022 р., її голос став особливо важливим на міжнародній арені, де вона пояснює історичні передумови конфлікту та закликає до підтримки України. Її виступи в Європейському Парламенті та інтерв'ю провідним світовим ЗМІ сприяють формуванню об'єктивного розуміння ситуації в Україні та її боротьби за незалежність. Оксана Забужко є своєрідним культурним послом України, чия творчість та публічна діяльність знайомлять світ з українською історією, ідентичністю та сучасними викликами.

Роман «Польові дослідження українського сексу», опублікований у 1996 р., став помітним явищем ще до офіційної публікації; реакцію викликала і провокативна назва і зміст. Основними темами роману є ідентичність жінки та національна ідентичність. У ньому представлено концепцію жіночої сексуальності та особистості, сформовану під впливом фемінізму. Розповідь ведеться від імені інтелектуальної, незалежної та самодостатньої жінки, здатної відкрито говорити про свій досвід. Оксана Забужко мала намір зламати табу на раніше не висловлені аспекти жіночого досвіду в Україні. Роман переплітає особисті історії кохання та насильства з роздумами про болочу історію України та перехідний період після здобуття незалежності. У творі також досліджуються гендерні питання та виклики, з якими стикаються жінки в постсоветській Україні.

У романі жіноче тіло використовується як метафора держави, що вказує на паралель між особистою боротьбою оповідачки та постколоніальним станом України. Цей зв'язок між тілесним досвідом жінки та національною ідентичністю, травмою та звільненням є ключовим для розуміння роману. Крім того, наратив у формі потоку свідомості та нетрадиційна структура роману стали викликом для усталених українських літературних традицій. Застосування такого стилю дозволило Забужко відійти від традиційних літературних норм, щоб краще висловити складний та фрагментований досвід пострадянської ідентичності.

Роман мав значний вплив на українську літературу та суспільство. Його назвали найвпливовішою українською книгою за 15 років незалежності. Роман викликав значну полеміку та приніс Забужко національну славу, очолюючи списки бестселерів понад десять років. Він порушив раніше табувані теми, такі як секс та жіноча сексуальність, сприяючи зрушенню в українському літературному дискурсі. Роман також вважається феміністичним твором, який відкрив ці теми для інших українських письменниць. Його часто згадують як один із найвпливовіших творів перших пострадянських десятиліть, періоду, коли менше авторів писали українською мовою. Завдяки цьому роману Оксана Забужко стала однією з небагатьох українських авторок, які можуть жити виключно з літературної праці. Скандальна рецепція роману в Україні засвідчила суспільну напругу та боротьбу за переосмислення національної та гендерної ідентичностей у постсоветську епоху. Відкрите обговорення сексуальності та нетрадиційна форма роману кинули виклик глибоко вкоріненим суспільним нормам та сприяли ширшій культурній дискусії про ідентичність та репрезентацію.

Роман здобув міжнародне визнання та був перекладений щонайменше п'ятнадцятьма мовами. Він є найбільш перекладеним твором нової української прози. У світових літературних колах його вважають сучасною класикою східноєвропейської літератури. Широке

розповсюдження перекладів та міжнародне визнання роману свідчать про його універсальну привабливість у розкритті тем ідентичності, сексуальності та спадщини історичної травми, що резонують за межами конкретного українського контексту. Теми особистої боротьби, насильницьких стосунків та пошуку ідентичності після гноблення виявилися близькими читачам у всьому світі, утвердивши Забужко як значущий голос у світовій літературі.

Роман «Музей покинутих секретів» (2009) є одним із ключових творів, що розглядають опір України радянському колоніальному режиму у XX столітті. Книга «Notre Dame d'Ukraine» (2007), присвячена Лесі Українці, також аналізує українську інтелігенцію та її культурні цінності, пропонуючи постколоніальний погляд. До забужківських нехудожніх праць, що досліджують українську історію та її постколоніальний контекст, належать також «Let My People Go: 15 Texts About Ukrainian Revolution» (2005) та «Найдовша подорож» (2022). Варто також згадати збірку есеїв «Планета Полин», в якій вона розглядає українську політику та історію з феміністичної та постколоніальної перспективи. Постійне звернення Забужко до історичних тем, особливо до радянської епохи та боротьби за незалежність України, підкреслює її прагнення переосмислити минуле України крізь призму постколоніалізму.

У романі «Музей покинутих секретів», дія якого розгортається протягом шістдесяти років української історії, досліджується спадщина Української повстанської армії та її замовчування радянською історіографією. Роман поєднує минуле з сьогоденням, розкриваючи, як історичні таємниці формують сучасну Україну. Книга «Notre Dame d'Ukraine» аналізує творчість Лесі Українки, щоб висвітлити аспекти української культури та ідентичності, які придушувалися росією, кидаючи виклик терміну «малороси». Вона розглядає Українку в європейському інтелектуальному контексті та підкреслює багатство української культури, незважаючи на російські спроби її маргіналізації. «Найдовша подорож» досліджує витоки російсько-української війни в історичному та особистому вимірах, звертаючись до західної аудиторії та підкреслюючи руйнування українських життів та боротьбу за мову та пам'ять. Історичні праці Забужко кидають виклик домінуючим нарративам, особливо нав'язаним радянськими та російськими поглядами, маючи на меті відновити та підтвердити українську історичну суб'єктність та культурну самобутність.

Оксана Забужко інтерпретує постколоніальні відносини між Україною та росією крізь призму історичного гноблення, культурної апропріації та заперечення української ідентичності. Вона розглядає російську мову як мову гнобителів, особливо в контексті колоніального насильства, що визначається мовою, а не расою. Письменниця критикує міф про «дружбу народів» у складі СРСР та сучасні спроби росії його відродити. Вона також наголошує на європейській спадщині України та її впливові на українську літературу та ментальність. Інтерпретація Забужко українсько-російських відносин підкреслює тривалий вплив російського колоніалізму, який, на її думку, спрямований на асиміляцію та стирання української ідентичності, і ця динаміка продовжує визначати сучасний конфлікт.

У поезії та есеях Оксани Забужко простежуються такі наскрізні теми, як пам'ять, травма, мова та роль інтелігенції. Вона також досліджує гендерну динаміку та боротьбу за владу як в особистому, так і в національному контекстах. Значне місце у її творчості займає українська національна самосвідомість та постколоніальна ідентичність. Крім того, вона розглядає вплив руйнівної історії на особистість, особливо на жіноче тіло. Послідовність тем, таких як пам'ять, травма та мова, у різних жанрах творчості Забужко свідчить про цілісне бачення у її дослідженні української ідентичності та досвіду.

Поезія та есеї Оксани Забужко відображають багатогранну реальність та історичний досвід України, включаючи радянську епоху, боротьбу за незалежність та сучасні виклики. У її есеях розглядаються Помаранчева революція та триваюча війна з росією. Вона також зосереджується на досвіді свого покоління, сформованого радянськими репресіями та переходом до незалежності. Есеї Забужко є важливим коментарем до соціально-політичного ландшафту України, надаючи глибокий аналіз історичної спадщини та сучасних подій, часто з особистої та інтелектуальної точки зору. Її залученість до актуальних питань та історичні

роздуми в есеях демонструють її роль як публічного інтелектуала, який активно формує дискурс про українську ідентичність та її місце у світі.

Оксана Забужко підкреслює такі аспекти української ідентичності, як мова як символ дому та опору, історична пам'ять та її навмисне стирання, культурні традиції та триваюча боротьба за самовизначення та звільнення від колоніального впливу. Вона також акцентує увагу на «українськості» досвіду, досліджуючи національну ідентичність в інтимних та приватних сферах. Її твори послідовно підкреслюють важливість мови та історичної пам'яті як фундаментальних елементів української національної ідентичності, особливо в контексті опору російським колоніальним нарративам.

Забужко зображує українську історію як боротьбу проти гноблення, особливо з боку росії та Радянського Союзу. Вона використовує українські пісні, поезію, прислів'я та сучасний сленг, глибоко вкорінюючи свою творчість в український культурний контекст. Письменниця досліджує «культуру страху та репресій» в Україні, особливо в радянську епоху. Вона також зображує українську ментальність, включаючи її стійкість, здатність до любові попри гноблення та боротьбу з «рабською свідомістю». Зображення Забужко української історії підкреслює тривалий вплив колоніального гноблення, тоді як її опис культури та ментальності висвітлює як стійкість, так і внутрішню боротьбу нації, що формує свою ідентичність.

Роман «Польові дослідження українського сексу» відображає соціальні та культурні реалії пострадянської України, включаючи пошук ідентичності, руйнування соціальних та сексуальних табу та вплив американських цінностей. «Музей покинутих секретів» зображує політичні реалії різних періодів української історії, від Другої світової війни та радянської епохи до Помаранчевої революції, включаючи теми політичної корупції та незгасної сили минулого. Її есеї розглядають сучасні соціальні та політичні питання, такі як війна з росією та виклики деколонізації. Твори Забужко є літературною хронікою шляху України до незалежності та її триваючої боротьби, відображаючи складність соціальних, політичних та культурних трансформацій.

Оксана Забужко з великою точністю та глибиною передає дух різних часів у своїй творчості, спираючись на власний досвід та інтелектуальну залученість до української історії та культури. Вона вміло відображає психологічний вплив історичних подій на окремих людей та суспільство загалом. Глибоке розуміння української історії та культури, поєднане з особистим досвідом, дозволяє Забужко створювати нюансовані та проникливі образи української реальності, відображаючи складність та суперечливість різних історичних періодів. Її творчість виходить за межі простого фактичного відображення, заглиблюючись в емоційні та психологічні виміри українського досвіду, сприяючи глибшому розумінню національної ідентичності.

Список використаних джерел

1. Брега Л. Жіночий простір роману О. Забужко «Музей покинутих секретів». *Наук. вісн. Східноєвроп. нац. ун-ту ім. Лесі Українки. Філол. науки. Літературознавство*. 2014. № 19. С. 13–17.
2. Герльт Єнс. Польові дослідження націоналістичного дискурсу: випадок Оксани Забужко. *Україна Модерна*. 2009. № 14(3). С. 291–296.
3. Давидова А. В. Роман О. Забужко «Музей покинутих секретів» у світлі літературної критики. *Наук. зап. Харків. нац. пед. ун-ту ім. Г. С. Сковороди. Серія: Літературознавство*. 2013. Вип. 2 (2). С. 41–47.
4. Забужко Оксана. *Музей покинутих секретів*. К.: Комора, 2015. 832 с.
5. Забужко Оксана. *Найдовша подорож*. К.: Комора, 2022. 168 с.
6. Забужко Оксана. *Планета полин*. К.: Комора, 2020. 384 с.
7. Забужко Оксана. *Польові дослідження з українського сексу*. К.: Згода, 1996. 141 с.
8. Забужко Оксана. *Як рубали вишневий сад, або Довга дорога з Бад-Емса*. К.: Комора, 2001. 96 с.
9. Ковінько М. В. Специфіка функціонування авторської маски в оповіданні О. Забужко «Інструктор з тенісу». *Літературознавчі студії*. 2015. Вип. 1(1). С. 265–273.

10. Неборак Б. Оксана Забужко: «Я розповідаю історію того, як Захід прогледів російський фашизм». *The Ukrainians*. 2022. 29 лип. URL: <https://surl.lu/athxgu> (дата звернення: 15.04.2025).

Катерина ТОВСТИК

*студентка гр. 032-22-1 кафедри
історії та політичної теорії
НТУ «Дніпровська політехніка»*

МІСЦЕ ГРУЗИНСЬКОЇ НАЦІОНАЛЬНОЇ СПІЛЬНОТИ У СОЦІОКУЛЬТУРНОМУ ПРОСТОРІ УКРАЇНИ ТА РЕГІОНУ М. ДНІПРО

Щороку в Україні відзначається День міжнаціональної злагоди – символ прагнення до єдності, взаємоповаги та співпраці між представниками різних національностей. Це свято акцентує увагу на важливості міжетнічного діалогу як основи демократичного суспільства. Збереження культурного розмаїття, забезпечення прав національних меншин та розвиток толерантності є невід’ємною складовою європейських цінностей, які поділяє українське суспільство. У цьому контексті досвід інтеграції та самореалізації грузинської спільноти у Дніпрі є прикладом успішної реалізації принципів культурного плюралізму та громадянської єдності.

Грузинська національна меншина в Україні – одна з давніх етнічних спільнот, яка має міцні культурні, історичні та соціальні зв’язки з українським народом. Ще з часів Київської Русі зафіксовані взаємини між грузинськими та руськими правителями. У XVIII ст. почалося масове переселення грузинів на українські землі, зокрема на Полтавщину, де утворювалися військові поселення. Відтоді сформувалися міцні діаспорні структури, які зберегли свою самобутність.

У радянський період грузинська громада України зазнавала асиміляційного тиску, однак навіть у той час існували неформальні товариства, які підтримували культурну тяглість. Після здобуття Україною незалежності грузинська спільнота активізувалася: почали функціонувати культурні центри, недільні школи, проводилися фестивалі. Особливо вагомий внесок громади у життя великих міст – Києва, Одеси, Харкова.

Важливе місце посідає місто Дніпро, де діє Дніпропетровський обласний центр грузинської культури «Сакартвело» (заснований у 1997 р.). Центр проводить культурно-просвітницьку роботу, організовує заняття з мови, танців, вокалу. Під час війни 2022 р. він трансформувався у волонтерський осередок допомоги. Діє також центр «Грузинська душа», який сприяє збереженню традицій. Грузинська громада бере активну участь у житті міста, зокрема в загальноміських святкуваннях.

Історичні постаті, такі як Георгій Гонгадзе, Давид Кіпіані, Давид Гурамішвілі, є символами глибоких зв’язків між народами. На полі бою грузини також демонструють солідарність, беручи участь у складі Грузинського національного легіону. У галузі освіти громада створює школи, співпрацює з міністерствами Грузії й України.

Релігійне життя також активно підтримується. У Києві діє парафія Грузинської православної церкви, функціонують духовні школи, ведеться боротьба за збереження канонічної ідентичності. Парафіяни беруть участь у волонтерських ініціативах.

Матеріальна й духовна культура грузинів – виноградарство, ремесла, традиційні костюми, пісні, кухня – стали частиною українського багатокультурного простору. Грузинські ресторани та центри культури відіграють роль місць зустрічі та популяризації національної спадщини.

В Україні проживають представники понад 100 національностей, і національні меншини становлять більше п’ятої частини від загальної кількості населення. Це свідчить про багатокультурність та етнічне розмаїття країни. Грузинська громада України – приклад успішної інтеграції з одночасним збереженням ідентичності. Її внесок у громадське, культурне, військове й духовне життя держави є важливим елементом українського багатонаціонального середовища.

У місті Дніпро важливу роль у підтримці національної самосвідомості відіграє освітній компонент. Недільні школи, зокрема при центрі «Сакартвело», забезпечують молоде покоління знаннями з історії, культури та мови. Така форма освіти сприяє не лише збереженню ідентичності, але й формує відчуття приналежності до українського суспільства. Молодь бере активну участь у громадських заходах, концертах, волонтерських акціях, демонструючи приклад успішної соціалізації.

Культурна дипломатія грузинської громади також спрямована на зміцнення українсько-грузинських зв'язків. Влаштовуються спільні заходи, обміни, мистецькі виставки. Міста Дніпро та Кутаїсі активно підтримують побратимські зв'язки, що закріплюється не лише на рівні місцевої влади, а й у діяльності громадських організацій.

Важливим інструментом для збереження спадщини є видання друкованої продукції. У Дніпрі регулярно публікуються книги, альбоми, брошури, присвячені грузинсько - українським зв'язкам, які використовуються як у навчальному процесі, так і для популяризації культури серед широкої аудиторії. Наприклад «Грузини в Україні. Шляхами Давида Гурамішвілі» – видання, присвячене життю та творчості грузинського поета Давида Гурамішвілі, який значну частину свого життя провів в Україні. Книга містить біографічні відомості, літературно-критичний огляд та ілюстрації, що відображають культурні зв'язки між двома народами.

Грузинська діаспора в Україні, зокрема у Дніпрі, демонструє приклад толерантного співіснування, взаємопідтримки та активного громадянського залучення. Її багаторівнева діяльність засвідчує потенціал етнічних спільнот як рушіїв культурного діалогу й соціальної єдності у полікультурному середовищі сучасної України. Запровадження державного свята, дня міжнаціональної злагоди демонструє готовність України підтримувати та розвивати культурне розмаїття, забезпечуючи рівні права та можливості для всіх національних спільнот.

Список використаних джерел

1. Гонгадзе Георгій Русланович. Біографія. URL: <https://surl.li/iflkor> (дата звернення: 07.05.2025).
2. Грузинська православна церква – Велика українська енциклопедія. URL: <https://salo.li/2bC298E> (дата звернення: 07.05.2025).
3. Грузини Дніпропетровщини: історія і сучасність: [Документальні нариси]. Дніпропетровськ, АРТ-ПРЕС, 2012. 112 с.
4. Грузія. Давня Іверія. URL: <https://surl.li/ijrdl> (дата звернення: 07.05.2025).
5. Міністерство освіти та науки України. Грузинські стипендії українським студентам. URL: <https://surl.li/rolwar> (дата звернення: 07.05.2025).
6. Розсоха Л. Грузини в Україні. Шляхами Давида Гурамішвілі: монографічне дослідження: В 2 книгах. Миргород, 2005. 488 с.
7. Устименко В. М. Грузини в Україні / Енциклопедія історії України: Т. 2: Г-Д / Редкол.: В. А. Смолій (голова) та ін. НАН України. Інститут історії України. К.: В-во «Наукова думка», 2004. 688 с. URL: <https://is.gd/hNV9K0> (дата звернення: 07.05.2025).

Аліса ХАРЧЕНКО

*студентка гр. 032-22-1 кафедри
історії та політичної теорії
НТУ «Дніпровська політехніка»*

ОСВІТА ЯК ФУНДАМЕНТ ЄВРОПЕЙСЬКОГО МАЙБУТНЬОГО УКРАЇНИ: ЦІННОСТІ, РЕФОРМИ, ПЕРСПЕКТИВИ

Протягом багатьох століть, коли території України існували посеред великих імперій та в контексті трьох великих світів (католицький, мусульманський та православний), які формували тогочасне сприйняття українців, не раз поставало важливе державотворче питання, в ході якого визначалось прийняття основних цінностей, які підходять українцям та дадуть

змогу долучитись до великого світового контексту на рівні з усіма. Безліч прикладів в підтвердження ми знаходимо і за часів Гетьманщини, Української Народної Республіки, Гетьманату, в численних дискусіях еміграції та довгих дипломатичних процесах і врешті-решт в сучасній незалежній Україні.

Цивілізаційний вибір – надзвичайно важливий процес будь-якого суспільства, адже зараз існує багато варіантів, які можуть підійти і добре працювати в одній країні, але бути абсолютно відкинутими в іншій. Європейський цивілізаційний вибір України – це про усвідомлене рішення простих українців, які прагнуть долучитись до європейського контексту не лише політично чи економічно, але й культурно та ціннісно. Це вибір бути частиною цивілізації, яка ґрунтується на демократії та верховенстві права, на повазі до прав людини та її вільного вираження в світі.

Звісно, для того, щоб зміни укорінились в наше суспільство потрібно багато років, енергії та наснаги. Але найголовніший ресурс змін – це люди, які розпочнуть процеси європеїзації в Україні, а також люди, які підтримають та доведуть справу до кінця. Саме тому ми зазначаємо освіту як фундамент європейського майбутнього України. Освіта формує необхідний світогляд для того, щоб європейські цінності поширювались та зберігали пріоритетність в країні. Молодь, вихована на принципах європейської ідентичності продовжать справу минулих поколінь як щось, що є для них невід’ємною частиною сучасного українського суспільства.

У 2005 р. Україна приєдналась до Болонського процесу і це стало важливим кроком у цивілізаційному виборі країни. Відтоді Україна взяла на себе зобов’язання реформувати вищу освіту відповідно до європейських стандартів. Було поставлено за мету створити «Європу знань», яка забезпечить своїх громадян якісною освітою та створить рівні умови для її отримання.

Головна мета Болонського процесу – створення єдиного Європейського простору вищої освіти, де дипломи визнаються у всіх країнах-учасниках, а студенти та викладачі можуть вільно навчатись та працювати в межах простору. В його основі полягають суттєві реформи, які стосуються трьохрівневої системи освіти, обліку навчального процесу за кредитами ECTS (найважливіша умова для академічної мобільності в межах країн-учасниць), надання вищим закладам більшої самостійності в управлінні та виборі програм.

У 2020 р. Міністерство освіти та науки України визначало покращення та збалансування академічної мобільності, а також посилення ролі вищої освіти у досягненні цілей найважливішими пріоритетами в межах Болонського процесу. Під час повномасштабного вторгнення наша країна стикнулася з низкою нових труднощів, а отже 14 Квітня 2022 р. на сайті Кабінету Міністрів України було опубліковано розпорядження від 23 лютого 2022 р. № 286-р «Про схвалення Стратегії розвитку вищої освіти в Україні на 2022 – 2032 роки».

Найбільш стратегічними цілями було окреслено: збільшення бюджетного фінансування, запровадження процедур притягнення за академічну недобросовісність, підтримка міжнародної академічної мобільності, цифровізація навчального процесу, синхронізація структури вищої освіти відповідно до умов Європейського простору вищої освіти, дотримання студентоцентричності у навчанні.

Війна та її наслідки стали серйозним викликом для української освіти. Фізичне знищення освітньої інфраструктури, міграція студентів та викладачів, загрози безпеці навчального процесу – це все змушує українців адаптуватися, прискорювати цифрову трансформацію та активізувати міжнародну співпрацю. Ці процеси посилюють європейську інтеграцію України не на словах, а на практиці.

Наразі ми маємо розвинену систему дистанційного навчання, яке адаптується під можливості викладачів та студентів, а також безліч онлайн-заходів, відвідати які може кожен. Велику роль в цьому відіграє Європейський союз, надаючи стипендії та гранти здобувачам освіти та викладачам. Університети України стали активними партнерами у програмах мобільності, а отже студенти мають змогу отримувати досвід європейського навчання, що зміцнює їхню ідентичність як частини європейської молоді. Освіта, попри всі труднощі,

залишається ключовим інструментом у збереженні й утвердженні нашого цивілізаційного вибору.

Програма Erasmus+ стала своєрідним «освітнім мостом» між Україною та Європейським Союзом. З 2014 року, коли Україна офіційно приєдналася до програми, українські заклади вищої освіти стали активними учасниками проєктів у партнерстві з університетами ЄС. Завдяки їй наші освітні установи є активною частиною європейського простору.

Це не лише підсилює якість освіти, а й зміцнює цивілізаційний вибір України – бути частиною демократичної, відкритої, об'єднаної Європи. Учасники програми не лише отримують освіту, а також переймають цінності демократії, відкритості, толерантності, які є основою європейської ідентичності. Після повернення додому вони часто стають агентами змін у своїх університетах і громадах. Таким чином, Erasmus+ допомагає створити в Україні середовище, подібне до європейського – не лише за формою, а й за змістом.

Отже, наразі освіта відіграє ключову роль у реалізації європейського цивілізаційного вибору України. Вона не лише передає знання, а й формує покоління громадян, які поділяють європейські цінності, мислять критично, діють демократично та прагнуть будувати вільне, правове суспільство. Підтримка освітніх реформ і розширення міжнародних програм, є інвестицією у зміцнення європейської ідентичності української молоді та утвердження України як повноцінної частини європейської спільноти.

Список використаних джерел

1. МОН: Опубліковано Стратегію розвитку вищої освіти в Україні на 2022 – 2032 роки URL: <https://surl.cc/szndxk> (дата звернення: 03.05.2025).
2. Пріоритетами Болонського процесу до 2030 року мають стати збалансована академічна мобільність та посилена роль вищої освіти у досягненні Цілей сталого розвитку, – Єгор Стадний URL: <https://surl.li/kkmlm> (дата звернення: 03.05.2025).
3. Цивілізаційний вибір України: парадигма осмислення і стратегія дії: національна доповідь / ред. кол.: С. І. Пирожков, О. М. Майборода, Ю. Ж. Шайгородський та ін.; Інститут політичних і етнонаціональних досліджень ім. І. Ф. Кураса НАН України. К.: НАН України, 2016. 284 с

Максим ХОЖИЛО

*к.т.н., докторант
кафедри державного управління
і місцевого самоврядування
НТУ «Дніпровська політехніка»*

ЄВРОПЕЙСЬКИЙ ЦИВІЛІЗАЦІЙНИЙ ВИБІР УКРАЇНИ: АСПЕКТИ УПРОВАДЖЕННЯ ПРИНЦИПІВ ЗЕЛЕНОЇ ТРАНСФОРМАЦІЇ

Європейський цивілізаційний вибір України має чітко виражений вектор інтеграції у спільний політичний, правовий, економічний та соціальний простір Європейського Союзу (ЄС) [1]. Цей вибір не лише декларується, але й поступово інституціоналізується через низку стратегічних документів, законодавчих змін та реформ, що охоплюють широкий спектр державної політики від економіки до екології, культури, мистецтва та, навіть, спільних світоглядних орієнтирів.

Одним із ключових компонентів європейського курсу є адаптація внутрішньої політики України до стратегічних напрямів Європейського зеленого курсу (European Green Deal) [2]. Це передбачає, перш за все, глибоку екологічну, енергетичну та економічну трансформацію суспільних відносин у зазначених та дотичних сферах. Зелена трансформація, водночас, є інструментом досягнення кліматичної нейтральності, нової моделі економічного зростання та умовою наближення української держави до повноцінного членства в ЄС.

З боку вищого керівництва України неодноразово озвучувалась політична рішучість реалізовувати принципи екологічної безпеки, енергоефективності та кліматичної відповідальності. Зокрема, Президент України Володимир Зеленський у зверненні до учасників COP26 у Глазго (2021) наголосив, що «зелений перехід – це не просто виклик для України, це – шанс побудувати сучасну державу за європейськими принципами». Упродовж 2022-2024 років Кабінет Міністрів України затвердив низку концепцій, що закріплюють «зелений» вектор відновлення у повоєнний період, зокрема в контексті Плану відбудови України (Recovery Plan).

Таким чином, впровадження зеленої трансформації в Україні не є спонтанним чи фрагментарним процесом. В діях політичного керівництва держави та українського уряду ідентифікується керована, цілеспрямована державна політика [3], що реалізується за тісної координації з європейськими партнерами. Водночас, розвиток політики зеленої трансформації потребує системного підходу, подолання інституційної фрагментації, налагодження механізмів моніторингу та забезпечення ширшого суспільного консенсусу не тільки у перспективі повоєнного відновлення, але й сьогодні, в умовах довготривалого збройного конфлікту. Наведемо кілька прикладів, що засвідчують системний характер розвитку політики зеленої трансформації як складової європейського цивілізаційного вибору України.

1. Європейський зелений курс як стратегія сталого розвитку – 2030. Європейський зелений курс є довгостроковою стратегією ЄС, метою якої є досягнення кліматичної нейтральності до 2050 р. Ця ініціатива передбачає трансформацію промисловості, енергетики, транспорту, аграрного сектору та містобудування відповідно до принципів сталого розвитку. Угодою про асоціацію між Україною та ЄС передбачено поступову адаптацію українського законодавства до стандартів ЄС, зокрема у сфері екології та кліматичної політики [1].

2. Сталий розвиток нормативно-інституційного простору упровадження зеленої трансформації. З 2020 р. Україна декларує пріоритетність екологічної безпеки та зеленої трансформації у таких стратегічних документах, як Національна економічна стратегія до 2030 року; Концепцію «зеленого» енергетичного переходу України до 2050 р. [3]. Але ефективна їх реалізація поки що має багато перешкод: обмежене фінансування, фрагментарність галузевих політик, недостатня міжвідомча координація.

3. В Україні реалізуються окремі проекти, що відповідають засадам European Green Deal, а саме: розвиток відновлюваної енергетики, запуск системи моніторингу викидів парникових газів, створення «зелених» громад. Наприклад, міста Житомир, Львів та Кам'янець-Подільський активно впроваджують локальні стратегії сталого енергетичного розвитку [3].

Отже, зелена трансформація є не лише технічним викликом, а й ціннісним виміром цивілізаційного вибору України. Її успішне впровадження залежить від цілісної державної політики, ефективної міжсекторальної взаємодії, фінансової підтримки та активної участі громадянського суспільства. Тільки за умов синергії внутрішніх зусиль та підтримки з боку міжнародних партнерів зелена трансформація може стати рушієм стійкого розвитку України в рамках курсу європейської інтеграції.

Список використаних джерел

1. Угода про асоціацію між Україною та Європейським Союзом, ратифікована законом України від 16 вересня 2014 року № 1678-VII. URL: <https://surl.li/fxzahz> (дата звернення: 04.05.2025).
2. Європейська Комісія. European Green Deal. 2019. URL: <https://surl.li/tjpiyz> (Last accessed: 04.05.2025).
3. Міністерство енергетики України. Концепція «зеленого» енергетичного переходу України до 2050 року. 2021. URL: <https://mev.gov.ua/taxonomy/term/6> (Last accessed: 04.05.2025).
4. Green Transformation in Eastern Partnership Countries: Ukraine Country Report. Paris: OECD Publishing, 2023. URL: <https://surl.li/dbfvqx> (Last accessed: 04.05.2025).

Ірина ЦУРКАНОВА

*к.політ.н., доцент кафедри
історії та політичної теорії
НТУ «Дніпровська політехніка»*

ПОЛІТИЧНА ІДЕНТИЧНІСТЬ УКРАЇНИ В КОНТЕКСТІ ЄВРОПЕЙСЬКОЇ ІНТЕГРАЦІЇ: ВИКЛИКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ

Формування політичної ідентичності є ключовим чинником забезпечення національної єдності, політичної стабільності та розвитку державності. В українському контексті цей процес відбувався під впливом складної історичної спадщини, радянського минулого та геополітичного розташування між Заходом і Сходом. Починаючи з 1991 р., процеси європейської інтеграції дедалі сильніше впливають на трансформацію політичної та національної ідентичності українців, висуваючи нові виклики і відкриваючи перспективи.

У межах європейської інтеграції політична ідентичність вимагає гармонізації національних інтересів із загальноєвропейськими цінностями: демократією, правами людини, верховенством права.

Як зазначає Т. Бевз: «Політична ідентичність індивіда пов'язана з державою, суспільством, у яких він функціонує, з соціально-економічними, культурними характеристиками, які так чи інакше впливають на формування та структурування уподобань і ціннісних орієнтирів індивіда» [1, с. 192].

На нашу думку, важливо наголосити на тому, що протягом свого життя людина може змінювати свої політичні погляди через певні події, наприклад: війну, революції, протести тощо.

Якщо ми говоримо про вплив революцій, то варто зазначити, що в Україні ключову роль у європейському напрямку відіграла Помаранчева революція (2004 – 2005 рр.), яка активізувала прагнення до демократичних перетворень і посилила проєвропейські настрої. А ось Революція Гідності (2013 – 2014 рр.) стала символом остаточного вибору європейського вектора розвитку, закріпила в масовій свідомості ідеї свободи, гідності та народовладдя.

Однак, 24 лютого 2022 р. повномасштабне російське вторгнення в Україну повністю змінило нашу реальність та політичні цінності, адже війна – це не просто політична подія, а криза, під час якої на передній план виходять виживання, випробування на міцність держави, армії, суспільства тощо.

Варто зазначити, що деякі люди, які раніше були байдужими до політики або мали нейтральні погляди, саме під час війни почали усвідомлювати цінність справжньої незалежності, демократії, сильних інституцій, міжнародної підтримки.

Новий набутий досвід відображає особисті погляди людей, зокрема, коли вони переживають втрату, окупацію, загрозу для життя або бачать руйнування. Це спонукає до ще більшої потреби захисту з боку влади, що породжує потребу у довірі, симпатії та підтримки політиків і партій, які захищають суверенітет, прагнуть до єдності з міжнародною спільнотою, а не до капітуляції чи компромісів із ворогом. Бо під час війни найголовнішими пріоритетами стає зберігання людського життя та безпека, зміцнення оборони, єдність країни та національні цінності.

Як бачимо, під час воєнного стану важливу роль відіграють медіа, волонтерські рухи, міжнародні організації тощо. Через ЗМІ люди отримують нову інформацію про діяльність центральних органів влади та місцевого самоврядування, єдність народу, боротьбу за свободу, важливість вибору європейського шляху та інші чинники підтримки українського населення.

Україна з 1991 р. намагається побудувати свою власну модель національної політичної ідентичності з урахуванням європейських цінностей таких як: демократія, права людини, правова держава та солідарність, толерантність, які дедалі більше інтегруються у суспільно-політичне життя держави.

На нашу думку, політична ідентичність – це усвідомлення індивідом чи спільнотою своєї належності до певної політичної спільноти, ідентифікація з її цінностями, нормами, історією та політичними інституціями. Адже національна політична ідентичність відображає зв'язок між громадянами та державою, рівень їхньої політичної лояльності та активності.

Мандрагеля В., Колеватов О., Крук О. наголошують на тому, що: «Важливу роль у формуванні національної ідентичності відіграють також глобальні політичні доктрини, які визначають загальні підходи до розвитку суспільств і міждержавних відносин. У контексті глобалізації, що сприяє поширенню уніфікованих ідентифікаційних практик, ці доктрини стають потужним чинником впливу на культурні, соціальні та політичні процеси. Їхнє вивчення сприяє глибшому розумінню механізмів, через які відбувається трансформація національних ідентичностей у сучасному світі» [2, с. 9].

Слід наголосити, що трансформація політичної ідентичності України у контексті європейської інтеграції – складний, суперечливий, але незворотній процес. Європейські цінності дедалі більше визначають суспільні орієнтири, незважаючи на виклики гібридної ідентичності та зовнішніх загроз.

Ми вважаємо, що подальше зміцнення політичної ідентичності України залежатиме від ситуації з визволенням тимчасово окупованих ворогом територій, успішності реформ, політичної єдності та активної громадянської позиції.

Варто зауважити, що формування проєвропейської ідентичності серед більшості громадян підтримує стійкість інтеграційного курсу, навіть, попри, зовнішній тиск з боку країни-агресора. Українське суспільство дедалі частіше виступає рушієм змін, вимагаючи від політичних еліт реальних кроків у напрямі європейської інтеграції. Сильна європейська ідентичність серед громадян формує внутрішню мотивацію для побудови демократичних інституцій, що є важливою умовою подальшої інтеграції до ЄС.

На наш погляд, політична ідентичність України в контексті європейської інтеграції зазнає динамічних змін. Її трансформація супроводжується як позитивними досягненнями, так і численними викликами. Адже, гібридність ідентичності – це тимчасове явище, що потребує державної політики, спрямованої на її консолідацію, бо у сучасному глобалізованому світі майже всі політичні ідентичності є певною мірою гібридними через міграцію, медіа, міжнародні освітні і культурні обміни. Лише через поєднання європейських цінностей з національною культурною основою можливо сформувати сталу, інтегровану політичну ідентичність, що стане фундаментом успішного європейського майбутнього України.

Політична ідентичність України сьогодні формується в умовах надзвичайно складних викликів, серед яких найсерйознішим є війна, яку розв'язала РФ.

Починаючи з 2014 р. саме війна стала каталізатором глибоких трансформацій української політичної ідентичності, прискоривши її переорієнтацію на європейські цінності. Водночас процес європейської інтеграції постає не лише як зовнішньополітичний курс, а як внутрішнє переконання мільйонів українців у приналежності до європейської цивілізації.

Таким чином, ми бачимо, що європейська інтеграція формує в Україні нову політичну ідентичність, яка базується на посиленні ідей демократії та прав людини.

Україна поступово стає прикладом для всього світу своєю наполегливістю та прагненням до змін у політичному просторі, до відстоювання своєї національної, етнічної, історичної, культурної та політичної ідентичності. Адже майбутнє політичної ідентичності України залежить від здатності адаптуватися до нових викликів, зберігаючи при цьому стрижень власної унікальності та європейської орієнтації.

1. Бевз Т. Теоретико-методологічні підходи та алгоритм дослідження політичних ідентичностей у міській громаді. *Університетська кафедра*. № 6. 2017. С. 191–208.

2. Мандрагеля В., Колеватов О., Крук О. Аналіз впливу глобальних політичних доктрин на формування сучасної української ідентичності. *Український політико-правовий дискурс*. 2025. С. 1–19.

Наукове видання

**АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ЄВРОПЕЙСЬКОЇ
ТА ЄВРОАТЛАНТИЧНОЇ ІНТЕГРАЦІЇ УКРАЇНИ**

*Матеріали XXII регіональної науково-практичної конференції
За загальною редакцією О.М. Рудіка*

У авторській редакції

Комп'ютерний оригінал-макет – О. М. Рудік

Обсяг: 12,78 авт. арк.

Підготовлено до виходу в світ
у Національному технічному університеті «Дніпровська Політехніка».

Свідоцтво про внесення до Державного реєстру ДК № 1842
49050, м. Дніпро, просп. Д. Яворницького, 19